

LIMONA RĂZVAN

POPULAȚIA DOBROGEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

SEMĂNĂTORUL
Editura - online
August 2009

CUPRINS

	Pag.
Introducere.....	4
CAP. I. Moștenirea demografică a Dobrogei în cadrul României întregite.....	13
I.1. Evoluția demografică a Dobrogei.....	15
I.2. Dobrogea de Sud sub trei stăpâniri.....	30
CAP. II. Populația Dobrogei între 1918 și 1940.....	35
II. 1. Structura etnică.....	36
II. 2. Relații și tensiuni interetnice.....	54
II. 3. Structura populației pe medii și profesii.....	65
II. 4. Pierderile teritoriale din 1940 și impactul asupra Dobrogei.....	75
CAP. III. Viața spirituală între 1918 și 1940. Frământări politice...	80
III. 1. Cultele.....	81
III. 2. Știința de carte.....	96
III. 3. Locuire și tradiții.....	102
III. 4. Partidele și viața politică.....	118

CAP. IV. Un studiu de caz – orașul Tulcea.....	129
Concluzii.....	147
Glosar de termeni.....	151
Anexe.....	154
Bibliografie.....	232

INTRODUCERE

Conform uneia dintre definiții, populațiile reprezintă, din punct de vedere statistic, colectivități umane legate între ele prin trăsături esențiale comune, trăsături ce rezultă din îndelungata conviețuire într-un anumit areal ¹.

Dinamica populației dobrogene de-a lungul secolelor al XIX - lea și al XX - lea a depins direct de structura economică și organizarea social - politică a societății. Migrația internă este vizibil haotică în epoca otomană, impulsionată spontan de războaie și meseriile transhumante, comparativ cu accentul pus pe stabilitate și agricultură în perioada guvernării românești.

Caracterul preponderent agricol al provinciei este rezultatul politicii de colonizare a numeroși țărani din Vechiul Regat, Transilvania și Balcani între 1878 și 1940. Statisticile elaborate în perioada interbelică reflectă o serie de modificări demografice importante, rezultatul unor stimuli economici, spirituali și administrativi diferiți ca scop și intensitate.

Cauzele mobilității spațiale a populației, reieșite din recensămintele, registrele și statisticile timpului, variază de la o etnie la alta, în funcție de repartiția teritorială, volum și structură. Obiectivul lucrării este de a cerceta și analiza sistemul complex creat de relațiile dintre dimensiunea populației și impactul modelor economice, politice și religioase asupra sistemului demografic.

Demersul nostru vizează coroborarea informațiilor din mai multe surse și punerea în valoare a celor inedite sau mai puțin cunoscute, în raport cu statisticile demografice și recensămintele timpului istoric în discuție.

Cercetarea variatelor aspecte îmbrățișate de populația dobrogeană în perioada interbelică s-a dovedit a fi un demers științific dificil, provocat

¹ M. Țarcă, *Demografie*, Ed. Economică, București, 1997, p. 27

de complexitatea proceselor sociale și demografice, distrugerea parțială a arhivelor constănțene în perioada celui de-al doilea război mondial și prezenței unor statistici ce oferă date sensibil diferite.

Primul capitol prezintă situația demografică a neamurilor importante sub efectul măsurilor luate de autoritățile otomane și române între 1800 - 1918, al creșterii numărului de locuitori și gradului de urbanizare.

Partea a doua se concentrează pe rolul jucat de moștenirea demografică și caracteristicile populației, având în vedere spațiul etnic, locuirea și profesiunile pe medii, variabilele procesului de colonizare și emigrare/imigrare, iredentism, naționalism și pierderi teritoriale. Am urmărit prezentarea naționalităților în funcție de importanța lor numerică și economică, relațiile interetnice și raporturile cu autoritățile, încercând să depistez elementele definitorii pentru anumite etnii și zone.

Al treilea capitol insistă asupra trăsăturilor comune la nivelul locuirii și vieții spirituale, a motivațiilor generatoare de activități politice și situației științei de carte în cele patru județe ale provinciei. Tradițiile și obiceiurile sunt prezentate din punctele de vedere ale importanței și confesiunii, insistând pe elementele comune împrumutate de-a lungul conviețuirii într-un spațiu social clar delimitat (satul), ce transcend stricta definire pe baze religioase sau etnice.

La finalul cercetării am simțit nevoia de a elabora un studiu de caz asupra evoluției demografice și economice a orașului Tulcea, stimulat de lipsa datelor precise, în special pentru perioada interbelică și absenței unei imagini clare a celui de-al doilea oraș ca importanță al provinciei. Analiza structurilor demografice și economice ale orașului între 1878 și 1940, ținând cont de contextul regional și general al României, acoperă un gol existent în studiile destinate cunoașterii Dobrogei.

Organizarea materialului a presupus ierarhizarea unor aspecte diferite, capabile să influențeze evoluția fenomenelor în discuție spre anumite direcții. În acest sens, studiul populației a oferit șansa identificării elementelor particulare ale locuirii urbane și rurale în funcție de situația demografică, socială și economică.

Problematika s-a îmbogățit odată cu introducerea relațiilor dintre populație și mediul economic, axate pe specificul profesiunilor și opțiunile locuitorilor, precum și a diferențierilor la nivel de provincie, unități administrative și etnii. Diversitatea orientărilor politice a fost discutată în perspectiva influenței temporale și transformărilor

pozitive/negative pe care le-au exercitat asupra comunităților române, bulgare și ruso – lipovenești.

Aprofundarea temei a condus, inevitabil, direcția de cercetare spre analiza și utilizarea unor concepte comune istoriei românilor.

Națiunea și naționalismul au fost folosite sub forma conștiinței naționale, definită de Ion I.C. Brătianu ² și a concepției birocratice, propusă inițial de Nicolae Iorga, de realizare a unității prin intermediul legii și propagandei culturale ³. Am evitat forma modificată de legionari și gânditorii de extremă dreaptă, cunoscută sub denumirea de românism sau românizare, deoarece impactul mișcărilor de acest tip a fost redus în comparație cu alte provincii.

Percepția temporală diferită privind semnificația conceptelor de *naționalități și minorități* a fost înrăutățită de existența unui fond de opinii interbelice diferite privind conținutul lor. Deoarece minoritățile naționale desemnează o realitate contemporană, înțelegă în unele state drept cetățenie, am preferat să simplific situația folosind termenul naționalitate înțeles ca „un grup social distinct prin etnicitate care dispune de o cultură proprie, de o limbă, o religie și un cod moral care îl diferențiază în interiorul statului națiune din care face parte și care, prin număr și efortul de a-și construi o identitate națională, se dovedește un element dinamic și activ la nivel social” ⁴.

Iredentismul a fost inițiat de mișcarea națională italiană, cunoscută drept Italia irredenta, ce își propunea unirea cu teritoriile locuite majoritar de italieni și păstrate de Imperiul Habsburgic după 1866. Ulterior, diferiți autori vor extinde termenul la agitațiile naționale din alte țări, bazate pe motivații istorice, etnice și geografice, menite să obțină incorporarea unor teritorii aflate sub stăpânire străină.

În cazul nostru problematica iredentistă se circumscrie pretențiilor statului bulgar asupra Dobrogei și în special a sudului provinciei, rezultat al războaielor balcanice și Conferinței Păcii de la Paris, motiv pentru care am preferat definiția „iredentism înseamnă afirmarea unui

² „Cea mai bună definițiune pe care am găsit - o de ceea ce înseamnă o națiune este cea a conștiinței naționale ... cât valorează una atât înseamnă și cealaltă“ (Ion I.C. Brătianu, *Situația internațională a României. Expunere făcută în Adunarea Deputaților*, 16 - 17 decembrie 1919, Imprimeria Independența, București, 1919, p. 38)

³ Marin Nedelea, *Prim - miniștrii României Mari*, Casa de Editură și Presă „Viața Românească”, București, 1991, p. 101

⁴ Cătălin Turliuc, *Organizarea României moderne. Statutul naționalităților 1866 - 1918*, vol. I, Ed. Performantica, Iași, 2004, p. 75

drept asupra teritoriilor aparținând altui stat în baza etnicității comune cu locuitorii acelei zone și a posesiei istorice anterioare, reale sau pretinse”⁵.

Grupurile etnice sunt caracterizate de continuitatea în timp prin transmiterea, de-a lungul generațiilor, a limbii, instituțiilor și tradițiilor proprii și de imitarea anumitor modele aparținând spațiului în care locuiesc. Un grup etnic este un grup de persoane ce se raportează unul la altul, pe baza unor elemente - rasiale, culturale, lingvistice, economice, religioase politice - ce îl deosebește de alte grupuri. În consecință relațiile interetnice pot fi definite drept totalitatea raporturilor și schimburilor spirituale, sociale și economice stabilite de-a lungul timpului între grupurile etnice ce locuiesc în același spațiu.

Demersul științific s-a bazat pe date și informații oferite de surse diferite, cum ar fi arhivele naționale, publicații, articole din presa vremii, recensăminte și statistici, lucrări generale și speciale.

Direcțiile Județene ale Arhivelor Naționale Tulcea și Constanța oferă un vast material în stare brută, parte a numeroaselor dosare puse la dispoziția cercetătorilor⁶. Lucrarea s-a concentrat pe materialele cuprinse în fondurile Prefecturii, Chestura Poliției, Legiunea de Jandarmi, Pașapoarte - Străini - Coloniști și sate pentru Tulcea, respectiv Prefectura, Primăria Constanța, Chestura Poliției și Legiunea de Jandarmi din Constanța.

Centru al administrației locale, prefectura era informată amănunțit asupra problemelor capabile să afecteze bunul mers al societății. Calitatea superioară a informațiilor primite și prelucrate se datorează necesității de a controla și direcționa activitatea birocratică la nivelul satelor, comunelor și plaselor.

Fondurile Prefecturii reprezintă principala sursă de cercetare în cadrul Direcțiilor Județene ale Arhivelor Naționale din Tulcea și Constanța. Birourile din cadrul instituției, cu accentul pus pe serviciile administrativ, siguranță publică și statistică, sintetizează situația de pe teren sub forma notelor și rapoartelor înaintate prefectilor și miniștrilor de resort.

Între anii 1878 și 1918 documentele reflectă eforturile de modernizare și colonizare ale provinciei. Din aceste materiale se

⁵ www.wikipedia.com. Evident definiția poate fi amendată, dacă ținem seama de complexitatea situațiilor de factură iredentistă în România sau Europa.

⁶ Prezente sub forma DJTAN și DJCAN de-a lungul lucrării

desprinde, printre altele, atenția statului român față de dificultățile întâmpinate de naționalitățile bulgară, turcă, tătară, germană, italiană și greacă.

Cererile și petițiile studiate se circumscriu situațiilor economice și culturale specifice timpului istoric în discuție. În consecință, tematica documentelor importante acoperă împrăștierea țăranilor și categoriilor îndreptățite, recunoașterea posesiei loturilor de pământ, deschiderea unor stabilimente industriale în zonele urbane și rurale, situația bisericii și școlilor, limitele legii organice din 1880 și a legii pentru regularea proprietății imobiliare din 1882.

În preajma primului război mondial, prefectii solicită pretorilor și legiunii de jandarmi informații privind relațiile interetnice și situația persoanelor considerate periculoase ordinii de stat. Numeroase acte oferă, în replică, date rezultate din urmărirea informativă a unor cetățeni români de origine bulgară, turcă, evreiască, rusă și lipovenească în epoca neutralității.

Fondul interbelic conține rezultatul recensămintelor, statisticilor, analizelor și rapoartelor elaborate de autoritățile locale la cererea prefecturilor și ministerelor. Datele culese permit cercetătorului, în tandem cu alte surse, să contureze portretul demografic, economic și politic al neamurilor dobrogene. Împreună cu cererile și petițiile locuitorilor/comunităților, ele facilitează studierea limitelor împrăștiării și colonizării, structurii populației pe medii și profesii, evoluția cultelor și tensiunilor interetnice etc.

Fondul cunoaște o serie de limite și omisiuni, prezente de obicei în situațiile privind structura profesională în mediul urban și rural și știința de carte pe etnii.

Este demnă de remarcat prezența constantă a românilor, bulgarilor și rușilor lipoveni în majoritatea documentelor cercetate, în timp ce turcii și tătarii apar cu ocazia unor dificultăți economice sau juridice, iar germanii, grecii și evreii rămân discreți în încercarea de a evita conflictele.

Pe locul secund se situează fondurile Chesturii de Poliție și Legiunii de Jandarmi. În contextul amenințărilor sovietice și bulgare, cele două instituții primesc un spor financiar și uman ce le permite să cerceteze pătrunderea agenților comuniști prin Delta Dunării, activitatea comitagiilor și organizațiilor revizioniste bulgare. Treptat, activitatea informativă se extinde la nivelul provinciei și identifică trăsăturile

colaborării dintre naționaliștii și comuniștii bulgari sau pătrunderea comunismului printre ruși și lipoveni.

Din păcate numeroase dosare au fost deteriorate sau distruse în perioada celui de-al doilea război mondial, situație păgubitoare în primul rând pentru arhivele constănțene, reducând parțial oportunitățile de a studia situația etniilor dobrogene.

Lucrările de statistică și recensămintele aplicate teritoriului dobrogean devin coerente după mijlocul secolului al XIX - lea, moment în care se reaprinde interesul față de Imperiul Otoman, afectat de criza orientală și probleme interne.

Într-o prima fază se remarcă cercetările științifice ale lui Ion Ionescu de la Brad privind structura populației la 1850 sub dominația otomană ⁷. Informațiile sale, coroborate cu documentele de arhivă și lucrările elaborate de oamenii de știință, călătorii străini și diplomați de-a lungul secolelor al XIX- lea și al XX- lea, formează nucleul cercetărilor demografice pentru perioada 1800 – 1918.

Istoricii și ziariștii bulgari se concentrează în special pe originea și stabilirea populației bulgare în Dobrogea, cu mențiuni clare privind emigrările masive ulterioare anului 1878 ⁸, în timp ce autorii occidentali preferă să se axeze pe situația generală a provinciei și raportul numeric între naționalități sub administrațiile timpului ⁹.

Cea mai utilă sursă de informații pentru perioada interbelică se dovedește a fi recensământul populației din 1930, structurat la nivel demografic, religios și economic pentru toate provinciile țării. El reprezintă punctul de gravitație al tuturor lucrărilor cu specific demografic, cu o mențiune specială pentru contribuția lui Sabin Manuilă ¹⁰.

⁷ I. Ionescu de la Brad, *Excursion agricole dans la plaine de Dobroudja*, Constantinopole, 1850

⁸ C. Jirecek, *Das Fürstenthum Bulgarian*, Wien, 1891; L. Miletici, *Staroto bălgarsko naselenie v severoiztocina Bălgaria*, Sofia, 1902; A. Ichirkov, *Les Bulgares en Dobrudje*, Berne, 1919

⁹ Camille Allard, *Mission médicale dans Tartarie – Dobroutcha*, Paris, 1857; Henry C. Barkley, *Between the Danube and Black Sea or five years in Bulgaria*, London, 1876; Alfred de Caston, *Voyage dans la Dobroudcha. La vérité sur les hommes et les choses*, Bucarest, 1878; Baron d'Hogguer, *Renseignements sur la Dobroudja. Son état actuel, ses ressources et son avenir*, Bucarest, 1879; F. Kanitz, *La Bulgarie danubienne et la Balkan. Études des voyage 1860 – 1880*, Paris, 1882

¹⁰ Sabin Manuilă, Mitu Georgescu, *Populația României*, în *** *Enciclopedia României*, București, vol. I, 1936; Sabin Manuilă, *La population de la Dobroudja*, în *** *La Dobroudja*, Academie Roumaine, Bucarest, 1938

În domeniul general al istoriei Dobrogei au apărut numeroase cărți, bine documentate, privind realizările statului român și situația naționalităților dintre 1878 și 1945.

Lista autorilor cuprinde nume ca M.D. Ionescu, N.P. Comnène, Sorin Mureșan, Valentin Ciorbea, Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, Iosif Colcer, Paulina Popoiu și volumul aniversar dedicat unirii Dobrogei cu România, ai cărui redactori sunt interesați în accentuarea elementelor ce au unit populațiile locale și asigurat cooperarea interetnică¹¹.

Informații amănunțite privind tradițiile, conflictele politice și situația demografică a locuitorilor se regăsesc în „Analele Dobrogei”, principala revistă de cultură a epocii și ziarele timpului „Voința Dobrogei” sau „Aurora Dobrogei”.

Există, de asemenea, lucrări referitoare la istoria, emigrația și tradițiile minorităților, elaborate de Nicolae Cușa, M.A. Ekrem, Mehmet Naci Önal, Simion Tavitian, Filip Ipatiov etc¹².

O categorie specială include evoluția și problemele colonizării la Romulus Seișanu, Vasile Th. Muși și P.P. Panaitescu, dornici să argumenteze drepturile românilor asupra Cadrilaterului¹³.

Epoca contemporană îmbogățește materialul existent cu noi opinii și studii privind contextul general și special al evoluției României între cele două războaie mondiale.

Problemele dezbătute evoluează de la trăsăturile definitorii ale

¹¹ M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, I.V. Socecú, București, 1904; N.P. Comnène, *La Dobrogea (Dobroudja)*, Librairie Payot & Cie, Lausanne - Paris, 1918; Sorin Mureșan, *Integrarea Dobrogei*, în *** *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, Ed. Enciclopedică, București, 2003; Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918 – 1944*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2005; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998; I. Bitoleanu, N. Runcan, *Dobrogea, vatră a creștinismului românesc*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2001; I. Colcer, V. Măgureanu, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al județului Tulcea, 1998; Paulina Popoiu, *Antropologia habitatului în Dobrogea*, Ed. Oscar Print, București, 2001; *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească (1878 – 1928)*, Cultura Națională, București, 1928.

¹² Nicolae Cușa, *Macedoromânii pe văile istoriei*, Ed. Europolis, Constanța, 1990; M.A. Ekrem, *Din istoria turcilor dobrogeni*, Ed. Kriterion, București, 1994; Mehmet Naci Önal, *Din folclorul turcilor dobrogeni*, Ed. Kriterion, București, 1992; Simion Tavitian, *Armenii dobrogeni în istoria și civilizația românilor*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2003; Filip Ipatiov, *Rușii lipoveni din România*, Cluj, PUC, 2001.

¹³ Romulus Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul „Universul”, București, 1928; Vasile Th. Muși, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă (1925 – 1935)*, Societatea de Cultură Macedo – Română, 1935; P.P. Panaitescu, *Origin of the Population in the New Dobrogea*, Ed. Bucovina, București, 1940.

politicii economice, sociale și diplomatice, întâlnite la Ion Agrigoroaiei la mișcările de populație tratate de Dumitru Șandru și problematica națiunii și naționalităților în lucrările lui Cătălin Turliuc sau Gabriel Andreescu¹⁴.

Complexitatea materialului a impus limitarea cercetării la anumite fenomene, importante, în opinia mea, pentru cunoașterea situației populațiilor dobrogene în perioada interbelică. De aceea lucrarea prezintă aspecte esențiale ale moștenirii demografice adusă de provincie la 1878 și 1918. Ea pornește de la analiza comparativă a situației generale a României, accentuând anumite diferențe ce separă Dobrogea, fără a ignora trăsăturile comune.

Perioada interbelică reflectă imaginea schimbărilor produse la nivelul relațiilor interetnice și implicării diferitelor grupuri etnice în viața societății. Evoluția și uneori existența lor a fost tratată sub influența proceselor emigrării sau colonizării, stabilității structurilor religioase și economice, politicii statului român etc.

Există și o serie de probleme asupra cărora nu am insistat în lucrare. Printre ele se numără viața culturală și situația particulară a naționalităților de dimensiuni mici și medii. De asemenea trebuie aprofundate, într-o lucrare viitoare, relațiile complexe dintre români, bulgari și ruși în contextul conflictelor diplomatice ale României cu URSS și Bulgaria și pierderile teritoriale suferite la 1940.

Realizarea cărții a fost posibilă datorită sprijinului oferit de instituții și specialiști, ce și-au răpit din timpul propriu pentru a oferi indicații și explicații științifice asupra problematicii în discuție.

În acest sens doresc să adresez mulțumiri angajaților Direcțiilor Județene ale Arhivelor Naționale din Tulcea și Constanța, ajutori benevoli la identificarea și cercetarea fondurilor și documentelor necesare. Recunoștința mea se îndreaptă spre colectivul Catedrei de Istorie Contemporană din cadrul Universității „A.I. Cuza” Iași pentru

¹⁴ Ion Agrigoroaiei, *România interbelică*, vol. I, Ed. Universității „A.I. Cuza”, Iași, 2001 și *Basarabia de la unire la integrare*, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2007; Ion Agrigoroaiei, D.D. Rusu, *Istoria românilor. Epoca contemporană*, Ed. Porto Franco, Chișinău – Galați, 1992; Dumitru Șandru, *Populația rurală a României între cele două războaie mondiale*, Ed. Academiei RSR, Iași, 1980 și *Mișcări de populație în România (1940 – 1948)*, Ed. Enciclopedică, București, 2003; Cătălin Turliuc, *Organizarea României moderne. Statutul naționalităților 1866 - 1918*, vol. I, Ed. Performantica, Iași, 2004; Gabriel Andreescu, *Națiuni și minorități*, Ed. Polirom, Iași, 2004.

sugestiile și criticile constructive aduse în diferitele stadii ale elaborării lucrării.

Această lucrare nu ar fi putut exista fără înțelegerea și sprijinul oferit de domnul profesor universitar doctor Ion Agrigoroaiei, căruia îi adresez pe această cale respectul și considerația mea față de eforturile sale de a mă ghida în direcția corectă.

CAPITOLUL I

Moștenirea demografică a Dobrogei în cadrul României întregite

Punct de trecere spre Țările Române și teatru de bătălie al armatelor ruse și turce, Dobrogea a cunoscut un proces continuu de imigrație și emigrație sub stăpânirea otomană. La începuturi provincia intra în structura administrativă a sangeacului Silistra, subdiviziune a vilaietului Rumelia, pentru ca la 1599 să fie creat vilaietul Silistrei pe teritoriul dintre gurile Niprului și Nicopole, incluzând Dobrogea și raialele Giurgiu și Brăila.

Ea a devenit astfel cel mai „otomanizat teritoriu românesc, mărginit la sud și la nord, după 1538, de alte provincii... făcând parte din coridorul vest - pontic ce lega Rumelia (Rūmeli) cu Hānat-ul Crimeii”¹⁵.

Toți locuitorii provinciei erau considerați, de la sfârșitul secolului al XV-lea, supuși ai imperiului, având condiția de raya și subordonați legilor islamice. Eforturile de colonizare și organizare după modelul administrativ otoman reușesc să ofere o anumită stabilitate, suportată de naționalitățile creștine ce se bucură de o autonomie relativă.

Războaiele timpului vor afecta durabil conștiința și tradițiile locuitorilor, obligați permanent să-și refacă vetrele sub presiunea neîndurătoare a conflictelor militare, șubrezind încrederea în capacitățile administrative ale autorităților otomane afectate deja de boala corupției.

Creșterea treptată a importanței populației creștine și mozaice a provocat nemulțumirea liderilor religioși și laici turci, dușmani din principiu ai schimbărilor ce afectau baza feudală a imperiului. Reformele moderne aplicate de sultanii Selim al III-lea (1789 – 1807) și Mahmud al II-lea (1808 – 1839) s-au dovedit parțial eficiente

¹⁵ Dan Prodan, *Teritoriile românești sub stăpânire otomană în istoriografia românească a secolului al XX-lea*, în „Studii și articole de istorie”, LXXI, Ed. Publistar, București, 2006, p. 192

datorită compromisurilor cu marii feudali și clerul musulman și a menținerii stării de război cu Rusia¹⁶.

De asemenea, toleranța otomană trebuie percepută drept o lamă cu două tăișuri, rezultatul intereselor economice, corupției și tradiției administrative orientale. Această tradiție permite, dar în același timp și discriminează. Biserica și clerului ortodox, drept exemplu, supraviețuiesc cu prețul acceptării restricțiilor privind ceremonialul și construcția clădirilor religioase.

În același spirit se înscrie jefuirea sălbatică a locuitorilor în timp de război sub privirile indifferente ale reprezentanților administrației ce declarase drept realitate protejarea raialelor¹⁷. Egalitatea în fața legii nu exclude spolierea țăranilor români de către stăpânii feudali turci și judecățile părtinitoare, ostile nemusulmanilor, contrar prevederilor înscrise în firmele din 1856 și 1875.

Paradoxal, aceeași discriminare îi ține pe turci departe de problemele comunităților creștine, conduse de proprii ierarhi conform modelului de guvernare islamic¹⁸. Indiferența le permite românilor și celorlalte neamuri să-și ridice școli pe lângă biserici și să desfășoare o activitate

¹⁶ Selim al III – lea a introdus reforme în sistemul fiscal, educație și mai ales armată unde a angajat ofițeri străini ce vor pregăti un nou corp intitulat nizam-i-jedid, capabil să reziste revoltelor declanșate de ieniceri în Europa la instigările pașalelor nemulțumite de reforme. Mahmud al II – lea a desființat obiceiul confiscării averii celor executați sau alungați în favoarea Curții și a interzis pașalelor să condamne pe cineva la moarte fără un act semnat de judecător. De asemenea a interzis funcționarilor publici să-i taxeze pe locuitorii provinciilor prin care treceau și a înlocuit corpul ienicerilor cu o armată modernă, modelată după experiența de luptă occidentală.

¹⁷ La 1839 un localnic îi declara călugărului Partenie, aflat în drum spre Muntele Athos: „Din vechime țara noastră stă în hotar și deseori războaiele se fac pe aici, din zece cel mult doisprezece ani. Abia ne mai îndreptăm, creștem vite și cultivăm grădinile și iarăși se face război și atunci cine poate fugi în Valahia, iar pe care-i prind turcii îi duc cu dâșii în țara lor; turmele ni le mănâncă, caselor le dau foc și grădinile ni le pustiesc. După ce trece războiul, care mai rămânem vii, iarăși ne întoarcem pe la vetrele noastre și ne facem, pe ruine, bordeie și iarăși ne apucăm de gospodărie. Gândește acum, când ne mai putem îndrepta? Se mai întâmplă încă și altă nevoie. După fiecare război începe ciuma, care începe a ne secera. Atunci iar lăsăm toate și fugim care încotro și ne ascundem prin munți și păduri și ne temem unii de alții, frați de frați și fugim unii de alții. Încă și turcii de aici sunt tare răi și sălbateci, mereu ne asupresc și ne ruinează; bisericile ni le ard, la care găesc argint îl fură, icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jeli” (Gh. Platon, *Dobrogea*, în *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 221)

¹⁸ Populația creștină era subordonată episcopului bulgar din Silistra și celui grec din Tulcea ce foloseau normele religioase în materie de jurisdicție în domeniile familiei, proprietății, succesiunilor, învoielilor și un aparat administrativ compus din protopopi, popi,

culturală ale cărei forme de manifestare erau persecutate pe față în Transilvania, Basarabia sau Bucovina.

Războiul de Independență a facilitat unirea Dobrogei cu România, recunoscută de marile puteri în urma Congresului de pace de la Berlin. Din păcate, administrația română s-a confruntat cu o situație dificilă sub raport economic și etnic, moștenire a idolenței otomane și distrugerilor provocate de războiul dintre 1877 și 1878.

Legislația integrării a fost emisă în trei etape, menite să evite transplantarea grăbită a unor instituții moderne ce ar fi subminat pacea socială și stabilitatea statului ¹⁹.

Administrarea în baza unor Regulamente ad-hoc, derulată între 1878 și 1880, a fost urmată de Legea pentru organizarea Dobrogei din 9 martie 1880, suportul regimul excepțional și Legea pentru acordarea drepturilor politice locuitorilor din județele Constanța și Tulcea din 19 aprilie 1909. Ultima lege marchează succesul procesului de integrare și de atragere a locuitorilor către interesele statului român.

Moștenirea demografică oferită României este rezultatul rezistenței naționalităților în fața adversităților și a încăpățânării de a rămâne pe teritoriul Dobrogei, privită uneori ca ultimă destinație în fața persecuțiilor de factură politică, națională sau religioasă.

I.1. Evoluția demografică a Dobrogei Vechi

La sfârșitul secolului al XVIII - lea slăbiciunile Imperiului Otoman sunt scoase în evidență de înfrîngerile militare și diplomatice în fața Rusiei și anarhia trupelor de ieniceri, transformate într-un echivalent turcesc al gărzilor pretoriene romane. Lor li se adaugă presiunile exercitate de Austria, Franța și Anglia, interesate în dominația spațiului balcanic și menținerea privilegiilor oferite de sultan, amenințând cu destrămarea Înaltei Porți.

Pe acest fond, Dobrogea cunoaște o profundă criză economică și demografică, generată de impozitele mari, decăderea orașelor Măcin,

exarchi și cavași (D. Stoicescu, *Justiția românească în Dobrogea*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003, p. 700)

¹⁹ Sorin Mureșan, *Integrarea Dobrogei*, în *** *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 41

Kara-su (Medgidia) și depopularea provinciei.

Conflictele ruso - turce dintre anii 1806-1812 și 1828-1829 consolidează autonomia Țării Românești, Moldovei și Serbiei, dar se dovedesc pustiitoare pentru Dobrogea. Helmuth Karl Bernhard Graf von Moltke scria despre provincie la 1828: „C'est un véritable desert, qu'on s'étonne de rencontrer au milieu de l'Europe. En comptant la population des villes, il n'y a guerre plus de 300 habitants par mille carre“²⁰. Populația totală nu depășea 40.000 de oameni, iar orașe importante, printre care Isaccea și Babadagul, sunt complet părăsite.

Situația demografică reflectă modificările produse de colonizările și imigrările unor etnii diferite în provincia sud dunăreană în prima jumătate a secolului al XIX - lea. Ion Ionescu de la Brad furnizează o statistică cu 15.764 de familii, dominate de musulmani (47,58%), români (23,19%), bulgari (14,04%) și slavi (11,66%), la o populație estimativă de peste 100 mii de persoane (1850).

Guvernatorul rus Bielosercovici menționează 5.542 familii române (35,3%), 4.750 bulgare (30,1%), 3.099 slave, 544 grecești, 416 germane etc dintr-un total de 15.719 pentru sangeacul Tulcea, excluzând cazalele Mangalia, Cernavodă și Silistra (1878).

Pe fundalul acestei evoluții numerice, naționalitățile existente au reușit să-și afirme propria identitate, cu un plus pentru etniile musulmane și creștine, ajutate de procesul de colonizare ce urmărea refacerea și integrarea Dobrogei în sistemul defensiv și economic otoman. În prim plan s-au aflat turcii și românii, etnii capabile să influențeze viața provinciei prin număr, importanță economică și activitate culturală și spirituală.

Așezarea organizată a etniilor *turcă și tătară* devine o parte a strategiei de refacere otomane în contextul distrugerilor provocate de conflictele vremii. Colonizarea este ușurată de imigrația a 947.687 musulmani între 1785 și 1890, originari în proporție de 73% din stepele Mării Negre, ce au avut Dobrogea ca loc de stabilire sau etapă a refugiului.

Denumirea generală de turci folosită în documentele timpului ascundea, în realitate, prezența unor populații de origine diferită printre care se numărau turcii anatolieni din Dobrogea și Cadrilater, tătarii crimeeni sau nogaii din Dobrogea și țigani turciți în diferite ocazii.

²⁰ Cf. Constantin Brătescu, *Populația Dobrogei*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003, p. 230

Între anii 1855 și 1861 sunt așezați în Dobrogea 76.000 tătari ce constituiau, în opinia lui Iosif Colcer, o resursă militară prețioasă în conflictele cu Rusia și celelalte puteri creștine, deși „s-a încercat, cu rezultate notabile, și îndrumarea lor spre activități agricole, meșteșugărești și negustorești”²¹.

În paralel, aproximativ 200.000 de cerchezi, populație de religie musulmană, alungați de ruși din statul condus de Chan Șamil în munții Caucaz, își caută adăpost sub protecția Înaltei Porți. Circa 10.000 se vor stabili la 1862 în localitățile Slava Cercheză, Armutlia, Ortachioi, Camber, Canlâ - Bugeac și primesc o serie de privilegii din partea autorităților, pentru ca după 1878 să le fie interzisă reîntoarcerea datorită cruzimii cu care i-au tratat pe creștini la sfârșitul războiului de independență.

Cifrele referitoare la populația turco/tătară în ultimile trei decenii ale guvernării otomane variază în funcție de autor și situația provinciei. Pentru anul 1850 informațiile atestă existența a 4.800 familii turce și 2.225 tătare, dintre care 2.268 familii turce locuiau exclusiv în Dobrogea Veche.

Conform unui diplomat austro - ungar din 1874 elementul musulman din sangiacurile Tulcea și Varna se ridica la 110.717 persoane, în timp ce C. Jirecek avansează cifra de 50.000 de tătari la 1876 și Ubicini 134.662 musulmani la 1879.

Românii au reprezentat o constantă a locuirii în provincia sud dunăreană, cu o mențiune specială pentru nordul zonei, unde numărul lor era mărit de transhumanța mocanilor, pendularea locuitorilor de peste Dunăre și a secerătorilor munteni, stabiliți uneori cu acordul autorităților.

Denumirile păstrate în diferite izvoare și documente locale elaborate de-a lungul secolelor XV-XVIII confirmă vechimea elementului românesc, prezent sub forma „unei numeroase populații autohtone de agricultori, păstori, crescători de vite, pescari, meșesugari și negustori, care au dat nume românești, unele foarte expresive și caracteristice, așezărilor, cursurilor de apă, dealurilor, ostroavelor, lacurilor, iezerele și grindurilor din Delta”²².

²¹ Iosif Colcer, Virgil Măgureanu, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Tulcea, 1998, p. 57

²² Cristina Dinu, Aurel Stănică, Steluța Pârâu, Mihaela Iacob, *Delta Dunării - natură, istorie, civilizație*, în www.deltadunarii.info.ro

Mișcările de populație duc uneori la modificarea profilului etnic al anumitor zone în favoarea românilor. Turcii retrag o parte a populației din Delta după anul 1829, permițând românilor veniți din Moldova și Basarabia să se așeze în localități cum ar fi Murighiol, Colina, Mahmudia, Beștepe etc. Mai târziu aceiași români se vor stabili în centre urbane, iar satele părăsite sunt treptat repopulate de ucraineni și ruși lipoveni.

Harta generală a Valahiei, Bulgariei și Rumeliei, executată de generalul maior rus de stat major Hatov între 1828 și 1829, indică o serie de sate românești vechi (Luncavița, Topolog, Kisika - Pisica, Beștepe românesc, Mârlan) și noi, apărute în timpul războaielor, ca Groapa Cioban, Alternații sau Stelniceni (Seimeni), fondat de țărani din Stelnica, județul Ialomița ²³. Locuitorilor permanenți li se adaugă circa 6.700 mocani transilvăneni, implicați în păstorit, negustorie și agricultură, a căror interese sunt apărute de un viceconsulat austriac cu sediul la Hârșova ²⁴.

După anul 1856 Comisia Europeană a Dunării amenajează brațul Sulina, impulsionând activitatea comercială și transporturile, concomitent cu înființarea unei serii de localități în Delta Dunării (Ilganii de Sus, Partizani, Ceamurlia, Vultur, Mila 23) cu locuitori din Moldova și Muntenia. Guillaume Lejean estima în lucrarea sa *Ethnographie de la Turquie de l'Europe* (1861) numărul românilor la 33.000, cifră aproape dublată în raportul lui Nifon Bălășescu, directorul școlilor românești din Dobrogea, către Ismail Bey, mutesarif al sangiacului Tulcea (1871).

Cu timpul se vor afirma etnii așezate relativ târziu, ce împart motivațiile sosirii sau numărul etapelor de colonizare de-a lungul secolului al XIX - lea.

²³ Alexandru Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 235 – 236. Toponimia românească este prezentă și în zonele populate de turci, fiind menționate Valea Lutului Alb și dealul Turia, lângă Beștepe turcesc sau insulele Bisericuța și Grădiște în zona Razim – Sinoe unde existau sate ca Ienisala, Visterna, Zebil, Bedje, Hagighiol și Sabangia, locuite exclusiv de români la 1850.

²⁴ Convenția specială încheiată la 1855 de Austria și Imperiul Otoman a reglementat transhumanța păstorilor ardeleni și a facilitat așezarea lor temporară în sate noi din plășile Constanța, Tulcea, Medgidia și Hârșova. Peste 10 ani sultanul refuză înnoirea convenției și Resid Pașa, guvernatorul Dobrogei, le cere să aleagă între stabilirea permanentă și plecarea din provincie. Mulți aleg să rămână în satele locale, fiind identificați, printre altele, în orașul Hârșova și satele Gârliciu și Groapa Ciobanului (Dumitru Șopu, *Populația Dobrogei până la războiul de independență*, în Buletinul de cultură istorică „Tafrali”, Anul I, nr. 1, 2001, Tulcea, p. 22)

Comunitățile *bulgare*, regăsite în Banat, Oltenia, Muntenia și Dobrogea, împart caracterul agrar al vieții de zi cu zi. Satele bănățene formează cea mai veche comunitate din România, apărută după emigrarea populației catolice bulgare din Ciprovți, înfrântă în răscoala antiotomană din 1688 și a pavlikienilor dintre Șvistov și Nicopole (1738 - 1741) ²⁵.

Războaiele ruso – turce din secolul al XIX - lea provoacă emigrarea a 11.652 familii în Țara Românească la 1838, cadrul apariției și dezvoltării mișcării naționale bulgare, condusă de Vasil Levski, Hristo Botev, Liuben Karavelov și Gheorghe Rakovski.

Perioada circumscrișă anilor 1780 – 1829 coincide cu formarea burgheziei bulgare și o imigrație substanțială, datorată eforturilor imperiului țarist, interesat să atragă în stepele nord – pontice coloniști capabili să-i consolideze stăpânirea. După 1833 unele comunități părăsesc Basarabia, bântuită de foamete, abuzurile funcționarilor ruși și ciumă, sfârșind prin a rămâne în Țara Românească sau în unele sate pustiite ale Dobrogei ²⁶.

Dincolo de implicațiile politice există și o pendulare pastorală spre cazalele Babadag, Hârșova, Constanța sau Mangalia, dovedită de apariția unor așezări temporare înființate de bulgari proveniți din regiunile Cotel, Șumla, Stara - Zagora și Sleven. Păstorii renunță la transhumanță în 1878 și se așează definitiv în Dobrogea, cu o preferință pentru zona Babadagului, unde cumpără pământ în baza unor împrumuturi la băncile din Bulgaria.

Ultimile trei decenii ale stăpânirii otomane le aduc un plus numeric vizibil în Dobrogea Veche, datorat în principal colonizărilor. Ei cresc de la 2.214 familii în 1850 la 4.750 familii în statistica guvernatorului rus Bielosercovici (1878), însumând aproximativ 22.000 de locuitori.

Colonizarea *germanilor* este legată direct de situația locuirii lor în sudul Basarabiei și Ucraina. După semnarea păcii de la București din 1812 și răpirea Basarabiei, Rusia inițiază o politică de colonizare cu

²⁵ „Insurecția din Ciprovți”, îndreptată împotriva Imperiului Otoman, a fost organizată în NV Bulgariei de către bulgari romano catolici după capturarea orașului Belgrad de Austria la 6 septembrie 1688. Insurecția, la care au participat și creștini ortodocși, a fost înfrântă și centrul mișcării, orașul Ciprovți, distrus complet de trupele otomane.

²⁶ În județul Tulcea se stabilesc bulgari din Varna și Provadia (Rândunica), Preslav (Cerna), Șumla și Provadia (Ceamurlia de Sus), Dragoievo – Preslav și Tracia (Ceamurlia de Jos). Despre ei scrie Nicolae Iorga „Bulgarii din județul Tulcea prezintă același caracter de coloni veniți pentru a obține pământuri; ei au evitat malul Dunării expus inundațiilor” (cf. Romulus Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul „Universul”, București, 1928, p.169)

bulgari, germani și ruși, recipienți ai unor privilegii confesionale și economice.

În special a doua etnie, provenită din Suabia, profită de libertatea religioasă oferită de manifestele țarului Alexandru I și ridică un număr de 24 de așezări până la 1842. Interesați în studiul și discutarea Bibliei, unii membrii ai comunităților germane se simt persecutați de organele locale, speriate de aparentul lor prozelitism în rândul localnicilor ortodocși.

Sub aspect economic se simțeau constrânși de limitele legii de colonizare rusă ce hotărîse ca pământul să fie moștenit doar de primul născut pentru a împiedica fărîmîțarea loturilor. Decizia, pe fondul limitării împrumietărilor de către autoritățile țariste, îi lasă pe ceilalți copii fără șansa de a-și câștiga traiul. Treptat, aceste nemulțumiri importante, amplificate de câțiva ani de secetă și cutremurul din 1838, provoacă trei valuri de emigrare și colonizare între 1840 și 1891.

În prima etapă, derulată între 1840 și 1856, o serie de țărani se așează în Atmagea (1848), Tulcea (1856) și Ciucurova (1857) pe criterii religioase. A doua și a treia etapă se desfășoară între 1873 și 1883, respectiv 1890 și 1891 și sunt rezultatul persecuțiilor guvernului țarist, interesat în eliminarea drepturilor speciale și uniformizarea legislativă.

Acesta decide subordonarea instituțiilor școlare și religioase, recrutarea în armată și desființarea tuturor privilegiilor, provocând instalarea unor noi grupuri la Cogealac și Tariverde (1873), Caramurat, Anadalchioi, Constanța și Cogealia (1874 - 1883), Cobadin, Mangalia, Osmancea și Viile Noi la 1891.

Cea mai prosperă comunitate germană s-a format în jurul orașului Tulcea, profitând de avantajele oferite de administrația otomană, traficul comercial intens și sporirea numărului de coloniști²⁷. În anul 1882 trăiau 2.310 suflete în județul Tulcea și 116 în județul Constanța, împărțite în catolici și protestanți.

Numărul lor crește constant de la 3.000 în 1883 la 3.024 în 1887

²⁷ Imigranții au primit loturi de pământ și scutire de taxe, după cum arată un decret otoman din 1865 ce hotărî ca „familiile de germani (nemce) așezate în kaza-ua Babadag, din sangiacul Tulcea, odată terminată perioada pe care au fost scutite de taxe... să plătească o taxă în valoare de 1500 de kuruși... impusă lor proporțional cu taxa totală percepută kazalei sus menționate și ca suma de 1200 kuruși, reprezentând bedelat-i askeriye (taxă percepută în schimbul serviciului militar), să fie adăugată taxei totale percepute kazalei menționate mai sus” (Adrian Ilie, *Unele aspecte privind populația germană din Dobrogea (secolul XIX – începutul secolului XX)*, în Valentin Ciorbea (coord.), *Germanii dobrogeni – istorie și civilizație*, Ed. Muntenia, Constanța, 2006, p. 122)

și 8.220 între 1904 – 1905, fiind atestate peste 500 de familii în At -
magea, Ciucurova, Cogealac, Cataloi, Malcoci, Sarinasuf etc ²⁸.

Situația credincioșilor de rit vechi (*rușii – lipoveni*) a evoluat diferit
de-a lungul secolelor XVII – XX. Primele mențiuni despre ei în
România le găsim, după unele informații, în satul Lipoveni (Socolinți)
din județul Suceava, comuna Mitocu Dragomirna (1724) și mahalaua
ieșeană Rosasca sau Rusasca (1730), devenita lipovană la 1900.

Ei apar în Dobrogea începând cu ultima jumătate a secolului al
XVII – lea, ca urmare a persecuțiilor din timpul Țarilor Petru I și
Ecaterina cea Mare, fiind atestați documentar pentru prima dată în
Dobrogea la Sarichioi (1762).

Stăpânirea otomană a provinciei a evitat să le schimbe credințele
religioase și etnia, beneficiind, în schimbul sprijinului acordat Porții, de
„o largă și deplină autonomie, concesiunea pescăriilor și a unor întinse
teritorii” ²⁹. Condițiile bune au permis așezarea rascolnicilor în satele
Kamena (Carcaliu), Tatarîța, Ghindărești și a lipovenilor necrasovți între
orașele Tulcea și Babadag.

Imigrațiile neîntrerupte sunt dovedite de menționarea a 747 de
familii în Dobrogea Veche la 1850 și 1.520 la 1878, evoluție ce îi a -
duce pe locul patru, împreună cu rușii, în ierarhia etniilor dobrogene în
momentul unirii cu România la 14 noiembrie 1878.

Ucrainenii au fost obligați să emigreze sub impulsul presiunilor
Poloniei și Rusiei și s-au stabilit în România sub denumirile de
cazaci, ruteni și huțuli. Ei pun bazele puternicelor comunități din
Maramureș, Bucovina și Banat, mai vechi decât cele dobrogene, create
odată cu valurile migratoare de-a lungul secolului al XVIII - lea.

Primul val, condus de hatmanul Ivan Mazepa și Filip Orlica, se
regăsește în sudul Moldovei și Mahmudia puțin timp după bătălia de
la Poltava (1709).

A doua etapă este inițiată de distrugerea Siciei Zaporojene în 1775
și lichidarea armatei cazace de către țarina Ecaterina cea Mare. După
semnarea păcii de la București din 1812, cazacii zaporojenii
organizează expediții militare împotriva lipovenilor și necrasoviților,
ocupând teritorii între Marea Neagră și Tulcea în zona satelor
Jurilovca, Caraorman și Sf. Gheorghe.

²⁸ Ana Maria Diana, Cecilia Pasca, *Informații privind populația germană din Dobrogea*, în
„Analele Dobrogei”, Serie nouă, An 14, nr. 1, Constanța, 1997, p. 100

²⁹ www.tomrad.ro/istorie

Între 1814 și 1828 centrul cazacilor din toată Dobrogea devine Zădunaiska Sici, profitând de pământul și banii oferți de guvernul otoman în schimbul serviciilor lor. Limitele înțelegerii îl fac pe hatmanul Iosip Hladkii să treacă de partea Rusiei în 1828, antrenând desființarea armatei căzăcești din provincie.

Ultimul val are loc între anii 1828 și 1861, odată cu sosirea a numeroși fugari, iobagi sau soldați, interesați în pescuit, agricultură și fabricarea mangalului din lemn ce le-au permis creșterea numărului de familii la 1.092 (1850).

În ciuda bunelor intenții, administrația publică otomană nu a știut cum să organizeze eficient provincia, lipsită de funcționari educați în Occident și o înțelegere mai profundă a comunităților creștine. Sprijinul preferențial acordat turcilor și tătarilor, sub raport economic, politic și fiscal, a contribuit la diferențierea lor față de celelalte etnii, considerate neoficial cetățeni de categoria a doua. De aceea provincia a trebuit să aștepte reformele moderne aduse de anul 1878 și unirea cu România pentru a-și atinge potențialul economic și social real.

Opinia publică și diplomația română a acceptat inevitabilitatea pierderilor umane în războiul din 1877 – 1878, sacrificiu ce a permis proclamarea și apărarea independenței de stat pe câmpul de luptă.

Pe de altă parte, oamenii politici au respins sacrificiul silit, de această dată teritorial, impus de Rusia în schimbul dintre sudul Basarabiei și Dobrogea. Rațiunea de stat obligă clasa politică să respingă categoric raptul teritorial ce afecta interesele naționale, bazându-și rezistența pe votul unanim al ședinței Camerelor din 26 ianuarie/7 februarie 1878.

Perseverența diplomației române a știut să evite implementarea soluției nefericite a schimbului teritorial, propus cu bună știință de Rusia în cadrul Păcii de la San Stefano. Profitând de nemulțumirile marilor puteri vizavi de politica țaristă, România a obținut la Congresul din Berlin o reunire a Dobrogei cu țara în succesiunea directă de la Imperiul otoman, conferind actului caracterul de restabilire a unei străvechi stăpâniri și consacrare a unui interes european la gurile Dunării ³⁰.

Opțiunea este refuzată de conservatorii P.P. Carp și Dimitrie Sturdza, pentru care Dobrogea era un cadou otrăvit, capabil să distrugă omogenitatea latină a poporului român, învenina relațiile cu Bulgaria și

³⁰ Sorin Mureșan, *op. cit.*, p. 38

secătui resursele financiare ale țării implicate în refacerea și eficientizarea provinciei³¹.

Conștient de slăbiciunile României într-un conflict diplomatic cu marile puteri, guvernul decide să dovedească Parlamentului și opiniei publice importanța provinciei pentru țară. Dincolo de avantajele accesului la Marea Neagră și de investițiile profitabile în porturi, ei lasă să se înțeleagă că integrarea provinciei presupune și revenirea la patria mamă a numeroși conaționali trăitori peste Dunăre.

Mihail Kogălniceanu și I.C. Brătianu înțeleg și acceptă rolul de baraj al României în fața expansiunii Rusiei și Austriei, reflex al politicii echilibrului de forțe. Acest rol a implicat timp de 70 de ani creșterea constantă a elementului românesc și eforturi pentru menținerea populației turco – tătare în ceea ce se dorea, în opinia unora, un bastion al prezenței României și Occidentului în Balcani.

Din primul moment Dobrogea s-a dovedit o piatră de încercare pentru clasa politică și birocrăția românească. Populată de numeroase etnii, modelate de sistemul social otoman, incapabile să adere necondiționat la valorile susținute de liberali și conservatori, provincia a fost considerată un caz special. Între 1878 și 1880 a fost guvernată în baza unor Regulamente ad-hoc, acte normative cu putere de lege, elaborate de guvern după modelul legilor românești.

Legea pentru organizarea Dobrogei, emisă pe 9 martie 1880, pune capăt regimului regulamentar și introduce regimul excepțional, derulat între anii 1880 și 1909. Actul oferea cadrul necesar organizării administrative a provinciei, dar amâna recunoșterea egalității politice cu ceilalți locuitori ai țării și reprezentarea în parlament.

Conform prevederilor, județele erau conduse de prefecți, numiți de domn la propunerea Ministerului de Interne, urmați pe scară ierarhică de administratorii de plase și primarii aleși ai comunelor urbane și rurale, asistați de consiliul comunal. Delegații consiliilor comunale formau consilii județene ce aveau dreptul de a înainta domnului Carol I o dare de seamă în care erau înscrise doleanțele locuitorilor, o formă

³¹ „De când cu Dobrogea, România veche... nu mai merită nici un fel de considerațiune? Ce va deveni Galațiul și Brăila, când vom face port la Kiustenge și drum de fier care conduce direct acolo mărfurile indigene sau străine! Este drept ca domnia voastră să ruinați două porturi, cele mai importante ale țării, pentru ca să faceți un port într-un teritoriu care nu știți cât timp avem să-l menținem” (Cf. C.C. Giurescu, *Din istoria nouă a Dobrogei*, în *** *Dobrogea. Patru conferințe ale Universității libere*, nr. VI, Cartea Românească, București, 1928, p. 66 – 67)

juridică ce înlocuia lipsa reprezentării politice.

Succesul integrării a permis guvernului liberal, prezidat de Ion I.C. Brătianu, să înainteze parlamentului la 14 – 21 martie 1909 proiectul de lege ce anula situația specială a Dobrogei. Pe 8 aprilie 1909 Decretul Lege nr. 1401 acordă drepturi politice egale locuitorilor din județele Tulcea și Constanța.

Situația demografică a Dobrogei în această perioadă evidențiază o asemănare importantă cu provinciile aflate sub stăpânire străină și anume dominația relativă a populației române.

Recensământul aplicat de autoritățile maghiare în Transilvania anului 1910 menționa 53,8% români, 28,6% maghiari și 10,7% germani. Pe locurile următoare găsim Basarabia cu 47,6% români și 19,6% ucrainieni și ruteni (1897) și Bucovina cu 40% români și 33,1% ruteni la 1910.

Doar Vechiul Regat înregistrează o majoritate zdrobitoare a elementului etnic român la 1912, provocată și de o mobilitate redusă a migrării externe, incapabilă să afecteze caracterul unitar al locuitorilor³².

Populația Dobrogei crește constant, înregistrând 267.379 locuitori în 1886, 274.575 în 1891, 300.448 în 1905 și 380.430 la 1913. Primarul orașului Constanța, I. Bănescu, remite un raport Comisiei însărcinate cu studierea chestiunii acordării drepturilor politice dobrogenilor, citând 50.915 români (32,4%), 30.643 bulgari (19,6%), 45.902 musulmani (29,2%) și 17.708 ruși lipoveni (11,3%) din 157.087 persoane la 1880.

Peste 33 de ani procentajele se modifică în favoarea românilor (57%), în timp ce bulgarii (13,4%), musulmanii (10,9%) și rușii lipoveni (9,4%) pierd între 2 și 19 procente.

Unitățile administrative reflectă dominația clară a comunităților românești, conform tabelului situației demografice pe județe și provincie la 1905 și 1913³³:

³² Dumitru Șandru, *Populația rurală a României între cele două războaie mondiale*, Ed. Academiei R.S.R., Iași, 1980, p. 44 – 45

³³ Aurel Lup, *Dobrogea agricolă de la legendă ... la globalizare*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003, p. 103. Rubrica *Națiuni* se referă la etniile dobrogene și nu la popoare de sine stătătoare.

Națiuni	Județul Constanța		Județul Tulcea		Dobrogea	
	Număr	%	Număr	%	Număr	%
1905						
Români	93.806	59,9	54.047	37,7	147.853	49,2
Turci/Tătari	30.453	19,4	5.596	3,9	36.049	12
Bulgari	12.345	7,9	33.932	23,6	46.277	15,4
Ruși - Lipoveni	2.103	1,3	29.415	20,5	31.518	10,5
Germani	4.100	2,6	4.042	2,8	4.142	2,7
Greci	5.198	3,3	4.278	3	9.476	3,2
Alții	8.901	5,7	12.232	8,5	21.133	7
Total	156.906	100	143.542	100	300.448	100
1913						
Români	129.066	61,6	87.339	51,1	216.425	57
Turci/Tătari	35.142	16,8	6.300	3,7	41.442	10,9
Bulgari	24.377	11,6	26.772	15,7	51.149	13,4
Ruși - Lipoveni	2.349	1,1	33.510	19,6	35.859	9,4
Germani	5.580	2,7	2.117	1,2	7.692	2
Greci	5.231	2,5	4.768	2,8	9.999	2,6
Alții	7.806	3,7	10.053	5,9	17.859	4,7
Total	209.571	100	170.859	100	380.430	100

Datele pentru principalele patru etnii ale județului Constanța înregistrau 93.806 români, 12.345 bulgari, 30.453 turci și tătari și 5.198 greci la 1905, pentru ca în 1913 procente românilor (61,6%) și bulgarilor (16,8%) să crească la un spor al populației de aproape 80.000 de oameni.

Efectele colonizărilor și sporului natural sunt mult mai vizibile în județul Tulcea. Numărul românilor crește de la 54.047 (37,7%) în 1905 la 87.339 (51,1%) în 1913, comparativ cu minusul din dreptul bulgarilor (7,9%), rușilor lipoveni și musulmanilor.

Repartiția populației pe comune urbane conform naționalității oferă la 1912 imaginea opusă celei din 1878, dominată de musulmani. Din 98.233 persoane, stabilite în 14 orașe, 79.029 erau români (80,45%), 6,95% turci și tătari, 2,15% evrei și 1,29% bulgari.

Primii dețineau majoritatea în toate orașele dobrogene, în timp ce turcii și bulgarii erau întâlniți în județul Constanța unde numărau 4.670, respectiv 1.037 de persoane ³⁴.

Mihail Kogălniceanu acordă la 1878 prioritate cererilor formulate de veteranii războiului de independență de a se stabili în Dobrogea „în ideea ca împrăștiarile lor pe aceste meleaguri, ar înmulți elementul român în noua noastră provincie, ar mări prosperitatea și veniturile statului și, ar da, totodată o oarecare îndeplinire acelor ce au drepturi câștigate la recunoștința țării” ³⁵.

Destinațiile colonizărilor dintre 1878 și 1914 vizează în primul rând mediul rural. Și aici românii conduc cu 137.396 locuitori (48,68%), urmați de 49.876 bulgari (17,67%) și 34.611 turci/tătari (12,26%) la 1913.

Dintre celelalte neamuri, rușii lipoveni se remarcă printr-o natalitate deosebită, ce îi transformă în a patra etnie ca importanță în Dobrogea, în timp ce grecii și germanii ocupau locurile cinci și șase în ierarhia numerică a provinciei.

La nivel etnic și demografic se remarcă trei fenomene și anume : creșterea numerică explozivă a românilor, emigrarea unei părți importante a etnicilor de religie musulmană și tensionarea relațiilor interetnice în timpul primului război mondial.

Așezarea populației române este reglementată printr-o serie de regu-

³⁴ Vezi Anexa 7

³⁵ Cf. M. Vicol, Gh. Dumitrașcu, *Legea agrară din 1882 și implicațiile ei naționale*, în „Analele Dobrogei”, An 14, nr. 1, 1997, p. 77

lamente și legi vizând colonizarea și împrăștierea mai multor categorii de locuitori ai Regatului. Printre ei se numără veteranii războiului de independență și urmașii lor, țăranii din Muntenia (Vlașca, Mehedinți, Dolj), Moldova (Tutova, Putna, Vrancea) și Basarabia, precum și mocanii agricultori și crescători de vite din Transilvania și Banat³⁶.

Consiliul de Miniștri decide, la 21 decembrie 1878, restituirea proprietăților locuitorilor refugiați, capabili să aducă dovada posesiunii până la 1 ianuarie 1880. După acest an relațiile dintre România și Turcia devin mai apropiate, ținând cont de lunga confruntare medievală și modernă, datorită absenței unei granițe comune și interesului ambelor guverne de a proteja comunitatea musulmană.

Legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea din 1882 urmărea colonizarea unor locuitori români și menținerea elementului autohton existent, permițându-se populației să-și revendice terenurile și viile. Totuși, colonizarea și-a atins doar parțial scopurile deoarece mulți crescători de vite au cumpărat pământ prin intermediari și populația musulmană, împrăștiată cu loturi mici, avea tendința de a pleca, lăsându-le pe mâna speculanților.

În opinia lui M.A. Ekrem, pot fi identificate două cauze esențiale ale emigrării și anume modificarea legislației proprietății funciare și ineficiența/corupția unei părți a funcționarilor locali.

Reglementarea proprietății, parcelarea și vinderea terenurilor reduc spațiul necesar creșterii animalelor, modificând aspectele generale ale modului tradițional de viață musulman în provincie.

Comunitățile turce și tătare, formate inițial din țărani, crescători de animale și agricultori, în proporție de 85%, cunosc o creștere treptată a numărului de argați, muncitori portuari, mici comercianți și meșteșuguri după 1880. Ei i se adaugă corupția și abuzurile unei părți a notarilor și percepătorilor, ce afectează egal toți locuitorii, indiferent de originea etnică³⁷.

³⁶ Valentina Postelnicu menționează stabilirea unor familii de mocani, alături de alte familii de păstori și agricultori venite din „ținuturile” Râmnicu – Sărat, Brăila și Ialomița, aproape în fiecare localitate din județul Tulcea. Familii de ardeleni se vor așeza între 1879 și 1883 în satele Calfa, Făgărașu Nou, Topologul românesc, Sâmbăta Nouă și numeroși alți mocani sunt întâlniți în registrele de stare civilă din satele Caraorman, C.A. Rosetti, Greci, Jijila, Sarinasuf etc (Valentina Postelnicu, *Mocanii în nordul Dobrogei*, în Buletinul de cultură istorică „Tafrali”, Anul I, nr. 1, 2001, Tulcea, p. 26 - 27)

³⁷ „Administrația, în starea ei de organizare, se găsește, în parte, pe mâna unor funcționari abuzivi... veniți din diferite părți ale țării, cu scopul numai de a se înavuți pe socoteala populației locale, pe care o supun la tot felul de șicane și neajunsuri, exploatând-o fără

Chestiunea posesiei Cadrilaterului a transformat relațiile dintre România și Bulgaria într-o competiție cu numeroase aspecte negative, pe alocuri obsesivă, conflict ce persistă mocnit și în ziua de astăzi.

În primul război mondial Armata a III – a română, condusă de generalul Aslan, dublată de corpul de armate rus al generalului Zaiancicovski și o unitate sârbă s-a văzut depășită, pierzând bătălia de la Turtucaia și Cadrilaterul, încorporat administrativ Bulgariei. Trupele inamice străpung defensiva română și ocupă provincia, împărțită în șase subprefecturi sub conducerea unui guvernator bulgar cu sediul la Constanța. Ulterior s-a stabilit un condominiu al Puterilor Centrale în paralel cu refugiarea autorităților, armatei și populației române la Chilia Veche.

În consecința acestor evenimente, prezența militară străină afectează toate domeniile activității umane din Dobrogea. Monumentele de cultură sunt distruse pentru a anihila tradițiile și spiritul românesc, considerat lipsit de importanță într-o provincie ce urma să aparțină definitiv Bulgariei.

Din punct de vedere economic au loc rechiziții nediscriminatorii, raționalizarea severă a alimentelor, munca forțată pentru toate categoriile de locuitori și prădarea orașelor sub pretextul exploatării eficiente a zonei.

Ocupația a fost însoțită de numeroase jafuri asupra populației civile, operă a unor comitete mixte de civili și militari bulgari ce declarau deposedați de averea lor pe toți locuitori români. În practică, decizia autorităților bulgare a afectat toate comunitățile, jefuite de bunuri și hrană, printre care și lipovenii domiciliați în Tulcea sau turcii din cătunul Omurlai, comuna Mircea Vodă³⁸.

La nivelul relațiilor interetnice se remarcă mai multe aspecte distincte ale politicii de ocupație bulgară.

În primul rând documentele menționează numeroase încălcări ale legii sub forma crimelor și violurilor, efectuate de indivizi sau unități militare bulgare, ce vor afecta bărbați, femei și copii deopotrivă³⁹.

nici un scrupul, în modul cel mai nedemn. Mulți dintre acești funcționari sunt dați în judecată și unii dintre ei au fost chiar condamnați pentru delapidări de bani publici“ (M.A. Ekrem, *Din istoria turcilor dobrogeni*, Ed. Kriterion, București, 1994, p. 85)

³⁸ V.A. Aleksandrov, *Letopisețul tulcean (1846 – 1941)*, Ed. Kriterion, București, 2002, p. 260 – 261; DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 144/1920 - 1921, f. 12

³⁹ „Două copile frumoșele ale unui biet român din Tulcea, Ion Olteanu le-au violat și apoi cu forța aduse și batjocorite de fostul primar bulgar Nicolae Stoiu Nedelcu și câțiva

Aceste evenimente nu trebuie luate la modul absolut. Este greșit să susținem implicarea întregii comunități bulgare în manifestările ostile sau violente la adresa celorlalți locuitori, dar trebuie consemnat că sechelele publice ale acestor acțiuni vor afecta decisiv relațiile interbelice dintre cele trei comunități.

În al doilea rând, se remarcă încercările de umilire a populației române și a simbolurilor ei culturale, politice și religioase. Conform documentelor păstrate în arhivele tulcene, steagul tricolor, portretele familiei regale și statuile unor personalități locale au reprezentat principalele ținte ale acestei activități⁴⁰.

ofițeri chiar în casa primarului“ (DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 85/1919, vol. II, f. 324). Valentin Ciorbea menționează uciderea femeilor însărcinate sau a copiilor de 1-2 ani și arată că soldații români din Constanța „au fost masacrați îngrozitor. Unii cu capetele tăiate, alții cu ochii scoși și nasurile tăiate, făcuți bucățele de bandele bulgare au stat neîngropați zece zile pe străzile Constanței. Cei dintâi intrați în oraș au fost bulgarii. Aceștia omorau pe oricine ieșea în cale și nu știau să vorbească limba bulgară sau turcă. Fiecare casă era vizitată, jefuită și femeile ori fetele până la vârsta de 4 ani violate. În starea aceasta de disperare, multe dintre victime au înnebunit, s-au sinucis pentru a pune capăt rușinii” (Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918 și 1944*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2005, p. 43)

⁴⁰ „Prima grijă a Comandantului Trupelor de ocupație a fost de a strânge din oraș pe toți dezertorii de origine bulgară, fugiți din armata română, apoi, formând bande din aceștia, sub conducerea unui măcelar, anume Nicolae Șoșoi, la origine bulgar, împărțite în echipe și însoțite de patrule, au mers pe la toate localurile instituțiilor publice și acolo unde au găsit arborat sau așezat tricolorul românesc, l-au ridicat și rupându-l în fâșii, le-au distribuit locuitorilor de origine bulgară spunându-le că le pot întrebuița la orice, deoarece statul român ne mai existând, această cârpă nu mai poate fi întrebuițată decât anumite necesități personale. Portretele Familiei Regale au fost de asemenea strânse, sfărmate și călcate în picioare, zicându-se că acest Papagal - care este Măria Sa Regele - și care a voit războiul și pământ bulgăresc, nu merită să fie privit de poporul bulgar, nici pe cartonul pe care este zugrăvit. În oraș erau instalate statuia lui Mircea cel Mare, monumentul comemorativ al recăpătării Dobrogei și bustul lui Ioan Nenițescu, fost prefect. Cu toate că nici o cauză reclamată de interesele operațiunilor militare nu cerea distrugerea și desființarea acestor monumente, totuși, pentru a complăce populației bulgare și pentru a se jigni în mod vădit în cel mai înalt grad sentimentele puținilor români ce mai rămăseseră aici, aceste monumente au fost distruse cu material explozibil, iar bustul lui Nenițescu, după ce a fost ridicat de pe soclu, a fost aruncat în Dunăre, însoțind acest act de cele mai grosolane injurii la adresa bunilor români. Spre batjocură, românii cari erau rămași aici, când erau chemați pentru facerea diferitelor corvezi, erau purtați pe străzi cu uneltele la curățenie, purtate în spate și sub conducerea dezertorilor, din care cităm pe Ruse Guvidarschi și M. Zimbal, erau forțați să cânte Deșteaptă-te, Române și La arme ... Patru călugări de la Mănăstirea Cocos fiind internați la Dobrici, au fost bărbierii și purtați pe străzile orașului în huiduielile și batjocura populației bulgare” (Raport al Poliției Tulcea nr. 166/24 ianuarie 1919, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 85/1919, vol. I, f. 134 – 138)

A treia etapă include dezvoltarea unei propagande menite să impună drepturile statului bulgar asupra Dobrogei. Pe fondul noilor condiții create de relațiile dificile cu aliații germani, nemulțumiți de violențele și anarhia administrației bulgare, guvernul Radoslavov inițiază acțiuni ce urmăreau pregătirea opiniei publice locale și internaționale în vederea acceptării pretențiilor lor asupra provinciei.

Astfel apar comitetele populare bulgare, printre care Consiliul Popular Central Dobrogean din Babadag, Comitetul de conducere și propagandă din Tulcea și Societatea „Dobrogea”, organizatorul falselor congrese ale dobrogenilor din 1917 și 1918.

Ele profită de prevederile Păcii de la București, încheiată la 24 aprilie/7 mai 1918 și ocuparea provinciei de către Puterile Centrale pentru a-și consolida pozițiile și stabili centre de acțiune, implicate în mișcarea iredentistă bulgară și acțiunile interbelice violente ale comitagiilor.

1.2. Dobrogea de Sud

După consolidarea cuceririi Dobrogei de sud ⁴¹ de către Imperiul Otoman între anii 1445 și 1466, teritoriul este colonizat cu turci și tătari din Asia Mică, deveniți elementul etnic majoritar. Zona se transformă în sangeacul Silistrei, subîmpărțit în districtele Constanța, Mangalia, Balcic și Bazargic, iar populația creștină, conform obiceiului otoman, este exclusă de la serviciul militar.

În toată perioada stăpânirii turcești în zonă, pe fondul autohton al acelor dicieni sau „români vechi”, au continuat să se stabilească locuitori din Muntenia, Transilvania și Moldova. Despre ei călugarul Partenie scria în prima jumătate a secolului al XIX - lea „țărani numiți români au un port bulgăresc și vorbesc limba românească, foarte primitivi și ospitalieri” ⁴².

⁴¹ Inițial lucrarea a folosit termenii „Dobrogea Nouă” și „Cadrilater” pentru a defini județele Caliacra și Durostor, unite cu Dobrogea în urma celui de-al doilea război balcanic. Ulterior, la sugestiile domnului profesor universitar Valentin Ciorbea, am decis să abandonez cei doi termeni, deoarece sugerează existența unei regiuni distincte, ruptă de corpul provinciei.

⁴² Viorel Dolha, *Totul despre românii din Cadrilater (II)*, în <http://ro.altermedia.info>

Din punct de vedere demografic, sunt menționate la 1850 2.532 familii turce, 1.020 bulgare, 50 armene și grecești, iar etnograful austriac F. Kanitz notează că așezările bulgare din ultimii 20 de ani ai stăpânirii otomane sunt recente, Varna fiind dominată de musulmani și Turtucaia de către români.

În județele Durostor și Caliacra, oferite prin Congresul de la Berlin, Bulgaria înființează numeroase așezări la frontiera cu România în vederea modificării structurii etnice, conform unor motivații politice și naționale ce impuneau alungarea în masă a elementului mahomedan.

Emigrația bulgară s-a împărțit în trei etape, desfășurate între sfârșitul secolului XVIII și 1828, 1828 - 1877 și 1878 - 1913. În timp ce prima este sporadică, iar a doua semiorganizată, ultima fază are un caracter specific, fiind limitată la Cadrilater unde apar numeroase colonii menite să compenseze lipsa satelor, limitate la câteva așezări de grebenți și sicovți în jurul Silistrei.

Această colonizare modifică treptat imaginea demografică a zonei, cifrele evoluând de la 77,5% turci și 16% bulgari în 1878 la 63,8% turci și 27,4% bulgari aparținând de 326 sate turcești, 51 bulgărești și 12 românești (1888). Recensământul bulgar din 1912 atesta, cu rezervele de rigoare, o prezență substanțială a musulmanilor (136.224), urmați de bulgari (121.925), ȝigani turci (11.024), armeni (7.003) și români (6.602).

Conform datelor pe județe, turcii ocupau locul întâi în Durostor și erau aproape egali cu bulgarii în Caliacra, locuirea lor compactă fiind greu de dizlocat datorită caracterului agricol și tradițiilor separate⁴³.

Românii dispuneau de o școală proprie la Silistra și dascăli cum ar fi Ștefan Pahomie, Petre Mihail și Costache Petrescu, autorul unui abecedar turco – român publicat în 1874.

În anul 1869 ei vor înființa Societatea română pentru cultură și limbă din Silistra, având drept scop apărarea drepturilor dobrogenilor și înmulțirea numărului de școli proprii. Ea reușește să coordoneze instituțiile școlare într-o singură circumscripție și obține dreptul ca o parte dintre membrii săi (Costache Petrescu, Dimitrie Chirescu, preoții Cristu Zaharia și Anghel Sachelarie) să îndeplinească funcția de revizor școlar.

La începutul secolului al XX – lea statele balcanice Serbia, Muntenegru, Grecia și Bulgaria urmăreau să-și definitiveze unitatea națională prin recucerirea unor teritorii aflate în componența Imperiului

⁴³ Vezi Anexa 8

Otoman. Primul război balcanic scoate în evidență resursele limitate ale armatei turce, depășită numeric și incapabilă să protejeze Macedonia, Tracia și Albania la 1912 - 1913.

Amenințată cu atacul asupra Constantinopolului, Înalta Poartă cedează și semnează Tratatul de la Londra, acceptând pierderea Macedoniei și unei mari părți a Traciei.

Divergențele dintre foștii aliați ai Ligii Balcanice privind împărțirea teritoriilor cucerite provoacă declanșarea unui al doilea conflict militar în 1913. Pentru Bulgaria, războiul oferea ocazia de a ocupa întreaga Macedonia și de a domina Balcanii, în timp ce Serbia și Grecia urmăreau șansa de a împărți între ele Macedonia și de a împiedica hegemonia primei țări.

După o serie de lupte, România notifică capitalele europene privind intrarea în campanie și provoacă capitularea Bulgariei în iulie 1913. În urma negocierilor de la București, articolul II al Tratatului din 10 august 1913 stipula că noua graniță „va porni de la Dunăre, la sud de Turtucaia, ca să ajungă la Marea Neagră, la miazăzi de Ecrene”.

Primele documente juridice ale organizării Cadrilaterului sunt Actele nr. 31359 din 10 octombrie 1913 și 31478 din 11 octombrie 1913. Ele mandatau instalarea judecătoriilor de ocol, tribunalelor de județ și mahomedane. Legea pentru organizarea Dobrogei Noi din 31 martie 1914 stabilește prezența județelor Caliacra și Durostor⁴⁴ și a organelor juridice definitive.

Printre ele se numără judecătoriile de ocol, tribunalele de județ, tribunalele mahomedane (Silistra, Turtucaia, Bazargic, Balcic) și Curtea de Apel din Constanța, cu circumscripții la Constanța, Caliacra, Durostor și Tulcea.

Legea oferă cetățenie română tuturor locuitorilor, iar cei ce nu doreau puteau „face declarațiune de neacceptare în termen de un an de la promulgarea prezentei legi. Declarația se va face înaintea președintelui tribunalului domiciliului său, sau a județului care îi ține locul. Cel care a făcut o asemenea declarație este considerat că nu a

⁴⁴ „Județul Durostor avea 47 de comune și 133 de sate și cătune grupate în 6 plăși: Turtucaia, Domuslar, Sarsânlar, Accandânlar, Silistra și Beibunar. Județul Caliacra cuprindea 58 de comune și 254 sate și cătune grupate în 7 plăși: Bazargic, Ghelengic, Gargalâc, Balcic, Cociular, Curt – Bunar și Arabagilar” (Gică Gică, *Pagini din istoria învățământului românesc în Cadrilater*, în „Daima”, Anul II, nr. 6 – 7, 2006, Tulcea, p. 11)

fost niciodată român”⁴⁵.

Imaginea de ansamblu a provinciei este întregită de semnificația economică a orașului Constanța. În epoca stăpânirii otomane a fost perceput drept un oraș mic, slab dezvoltat și aproape distrus de războiul ruso – turc din 1828 – 1829⁴⁶.

Interesată în exportul cerealelor și animalelor din Principatele Române, societatea engleză *Danube and Black Sea Railway Company Limited* obține de la guvernul otoman concesionarea construirii căii ferate dintre Cernavodă și Constanța și a lucrărilor de consolidare a portului (1857).

Caracterul modern și eficient al activităților economice este rezultatul investițiilor administrației românești dintre 1880 și 1918. Guvernele alocă sumele necesare construcției liniei ferate Fetești - Cernavodă - Constanța și a podului peste Dunăre, inaugurat la 1895. Dificultățile navigației pe brațul Sulina pentru vasele de mare tonaj determină construirea unui nou port la Constanța, destinat traficului de mărfuri, pasageri și poștă între Europa și Orient.

Proiectul cade în sarcina inginerului Anghel Saligny și permite construirea de noi cheiuri și diguri, înălțarea silozurilor și rezervoarelor de petrol, conectarea la calea ferată etc între 1896 și 1909. Înainte de primul război mondial volumul global al importului și exportului românesc pe cale maritimă depășea 1,5 milioane tone, iar 1/3 din exportul țării, inclusiv 85% din cantitatea de petrol extrasă, se făcea prin portul Constanța⁴⁷.

Diferențele dintre stăpânirea otomană și guvernarea românească a Dobrogei sunt reflectate de o serie de factori importanți, printre care se numără migrația internă și numărul de locuitori. Războaiele ruso – turce

⁴⁵ A.N. Pineta, *Cetățenia română în Dobrogea nouă*, în „Analele Dobrogei”, vol. II, An XIX, 1938, p. 159.

⁴⁶ La 1585 călugărul italian Mancinelli descrie Constanța ca pe un *cătun*, iar în secolul al XVII-lea călătorul turc Evlia Celebi furnizează următoarea descriere: „Dar, fiind așezată pe malul mării, Constanța nu este prea bogată și prosperă, căci adeseori a fost atacată, ruinată și arsă de cazaci. Se găsesc în total vreo 150 case, acoperite cu olane și șindrilă. Are o singură mahala, iar lângă schela (portuară) se află o geamie simplă, dar folositoare. Mai sunt: un han, 40 - 50 hambare, care seamănă cu niște hanuri așezate lângă schelă și câteva parohii” (www.cjc.ro)

⁴⁷ A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 312 și 367 - 371

și caracterul feudal al administrației otomane provoacă mișcări permanente de populație, foamete și reducerea numărului dobrogenilor la circa 40.000 de persoane în 1828.

Guvernele de la București imprimă provinciei un caracter sedentar, colonizează numeroși țărani din Vechiul Regat și oferă drepturi politice egale tuturor locuitorilor, cifrați la 380.430 în Dobrogea Veche (1913) și 282.738 în Cadrilater (1916). Într-un secol populația Dobrogei Vechi crește de aproape 11 ori, iar etnia română deține majoritatea cu 57%, urmată de bulgari, turci și ruși - lipoveni.

În ansamblu provincia devine, în preajma primului război mondial, o parte importantă din punct de vedere strategic și economic pentru România. Intensa viață culturală și spirituală, toleranța interetnică manifestată de-a lungul secolelor, justifică acordarea drepturilor politice și integrarea în administrația românească, eforturi întrerupte temporar de distrugerile provocate de prezența armatelor de ocupație germane, bulgare și turce între 1916 – 1918.

CAPITOLUL II

Populația Dobrogei între 1918 și 1940

În timp ce anii 1878 – 1914 delimitează instalarea și consolidarea administrației și civilizației române în Dobrogea, epoca interbelică conturează imaginea unei provincii integrată, sub toate aspectele, în cadrul României întregite. Colonizările au vizat solidificarea elementului românesc în județele Caliacra și Durostor, supuse presiunilor diplomatice și militare bulgare, iar evoluția demografică, politică și spirituală dovedește capacitatea provinciei de a juca un rol important în eforturile interbelice ale statului.

Prezența minorităților turcă, bulgară, ruso-lipoveană, germană și evreiască a adăugat noi elemente mișcării populației în deceniile 3 – 4 ale secolului al XX – lea, sub impactul ascensiunii politice a sovietelor și nazismului la nivel european și zonal.

Sunt demne de remarcat, prin dimensiunile lor, colonizarea românilor și emigrarea populației turco – tătare, impulsionată de autoritățile din Istanbul, dornice să populeze Anatolia și alte zone ale fostului Imperiu Otoman. Reducerea substanțială a numărului de locuitori este echilibrată de guvernele române prin măsuri culturale și economice, dublate de o atentă selectare a categoriilor sociale destinate să se stabilească în zonă.

Constituția din 1923 și actele legislative dedicate Dobrogei au contribuit, uneori involuntar, la modelarea mișcării populației în perioada 1918 – 1940 la un nivel mult mai vizibil decât în restul provinciilor românești, contribuind la specificul politic, economic și social al acestei zone.

II.1. Structura etnică

România devine, în urma unirii cu Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banat, o țară de mărime medie, populată la 1919 de 14,7 milioane locuitori. Structura pe naționalități a populației celor patru provincii era raportată la datele rezultate din recensămintele anterioare, aplicate de administrațiile țaristă și austriacă în 1897 și 1910.

La nivel general, Dumitru Șandru folosește cifrele de 74,9% români, 8,4% unguri și secui, 5% evrei, 4,3% germani, 1,5% bulgari, 1,0% turci și tătari etc. pentru o populație estimată la 16 milioane în 1923 ⁴⁸.

Primul deceniu interbelic marchează o evoluție constant pozitivă a românilor în toate provinciile, cu diferențele de rigoare. În Transilvania, de exemplu, numărul lor crește cu 1,2 % între 1919 și 1930, evoluând de la 57,1% la 58,3%. În același interval ungurii câștigă 0,2% și germanii pierd 0,1%, sub efectul unui spor natural de mici dimensiuni.

Comparativ, în perioada imediat următoare primului război mondial, românii și celelalte naționalități dobrogene se află într-un anumit echilibru din punctul de vedere al locuirii rurale și urbane. Conform datelor din 1918, existau 381.430 locuitori în Dobrogea Veche și 287.215 în Cadrilater, dintre care 223.027 români (33,5%), 173.074 bulgari (25,9%) și 177.166 turci și tătari (26,5%).

Numărul primilor crește în doar zece ani cu 7,57%, în timp ce bulgarii pierd 1,6% și turcii - tătarii 3,85%, pe fondul unui spor constant al populației, datorat plusurilor din mediului rural provocate de colonizare și natalitate ⁴⁹.

⁴⁸ Dumitru Șandru, *Populația rurală a României între cele două războaie mondiale*, Ed. Academiei R.S.R., Iași, 1980, p. 49.

⁴⁹ Datele prezintă împreună Transilvania, Banat și Crișana – Maramureș. Pentru informații detaliate vezi Anexa 10 și Romulus Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul „Universul”, București, 1928, p. 196. Referitor la structura etnică a Dobrogei am folosit cifre verificabile în minimum două surse, incluzând și fondurile de arhivă. Totuși, analiza demografică oficială în provincie este într-o anumită măsură superficială, rezultat al aplicării incorecte sau parțiale a recensămintelor locale, limitând creionarea acestei dimensiuni.

Recensământul din 29 decembrie 1930 oferă primele date oficiale privind structura etnică a României în perioada interbelică. Cei 18 milioane locuitori erau împărțiți în 71,9% români și 28,1% minorități, formate din 7,9% unguri, 4,1% germani, 4,0% evrei, 3,2% ruteni/ucraineni, 2,3% ruși, 2,0% bulgari și 1,0% turci – tătari.

Pe medii de locuire întrunite românii dețineau majoritatea absolută în șapte provincii, cu o mențiune specială pentru Oltenia (97,5%) și relativă în Dobrogea (44,2%) și Bucovina (44,5%)⁵⁰. Minoritățile naționale trăiau în toate provinciile istorice, cu o pondere semnificativă în Transilvania, Basarabia și Dobrogea.

Datele oficiale indică în Transilvania o dominație clară a românilor (58,3%), urmați de maghiari (26,7%) și germani (9,7%). Basarabia înregistra 57,91% români, 11,74% ruși și 10,51% ucraineni, ultimele două minorități fiind rezultatul colonizărilor impuse de Imperiul Țarist.

Situația se repetă în Dobrogea, ce atinge 815.475 de persoane și 44,22% români, în timp ce bulgarii (23,06%) și turcii/tătarii (20,89%) schimbă locurile între ei în relație cu 1918, datorită emigrației musulmanilor spre Republica Turcia. Totuși, provincia rămâne cea mai slab populată din România, cu procente de 4,49% la 1930 și 4,53% în 1936 din total, departe de Muntenia (22%) și Basarabia (15%).

Procentele populației pe medii de locuire în România anului 1930 indică 77,78% în zona rurală și 22,2% în cea urbană. Românii erau majoritari în mediul urban cu 58,6%, departe de evrei (13,6%), unguri (11,2%) și germani (5,3%). La nivelul provinciilor, dețineau majoritatea absolută în Oltenia (91,7%), Muntenia (82,3%), Moldova (70,8%) și Dobrogea (52,3%) și peste 30% în restul țării.

⁵⁰ Ion Agrigoroaiei, Ion Scurtu, *Locul României în Europa*, în *** *Istoria românilor*, vol. VIII, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 32; Dumitru Șandru, *Populația rurală a României* ..., p. 50 și 52

Populație	Dobrogea	Județul Caliacra	Județul Constanța	Județul Durostor	Județul Tulcea	%
Total în 1930	815.475	166.911	253.093	211.433	184.038	100
Rural	618.997	166.911	171.462	179.806	142.406	
Urban	196.478	41.588	81.631	31.627	41.632	
Români	360.572	37.640	167.568	40.088	115.276	44,2
Bulgari	185.279	70.797	22.560	72.412	19.510	22,7
Turci	150.773	38.430	17.114	90.595	4.634	18,5
Tătari	22.092	4.461	15.174	2.085	372	2,7
Germani	12.581	500	9.605	58	2.418	1,5
Greci	9.023	1.027	4.616	253	3.127	1,1
Ruși	27.426	1.000	3.832	216	22.372	3,4
Diverși	47.729	13.056	12.624	5726	16.323	5,9

În mediul rural procentul lor crește la 75,3%, înaintea ungurilor (7,1%), germanilor (3,8%) și ucrainenilor/rutenilor (3,7%) și domină șapte din cele nouă provincii, cu excepția Dobrogei (41,6%) și Bucovinei (48,7%) .

Unitățile administrative dobrogene erau locuite de o populație tânără, acoperind 67 % prin grupele de vârstă între 0 și 30 ani. Importanța economică și politică a transformat Constanța în cel mai bine populat județ la 1937 (281.483), o creștere de 12,39% și 11,2% față de 1918 și 1930.

Românii dominau numeric județele Constanța (66,2%) și Tulcea (62,6%) și se situau pe locul trei în Caliacra (22,6%) și Durostor (19,0%).

Bulgarii dețineau locul întâi în Caliacra (42,4%), doi în Durostor (34,2%) și Constanța (8,9%) și trei în Tulcea (10,6%). Turcii și tătarii se impun în Durostor cu 42,8% și dețin poziția secundă în Caliacra (25,7%), iar rușii-lipoveni se află în urma românilor în județul Tulcea (12,2%).

Sporul natural este puternic afectat în anii marii crize, cu o mențiune specială pentru Caliacra unde avem cea mai mică proporție la mia de locuitori în 1931 (5,6%). Tulcea deține primul loc în ultimul deceniu interbelic cu o medie anuală de 22,6, urmat de Constanța (18,4), Caliacra (14,9) și Durostor (13,2).

Cifrele se află la cel puțin 1/3 din media pe țară, estimată la 35 și maximă pentru Europa, dar superioare majorității județelor din Transilvania, Banat și Bucovina.

Sub aspectul mortalității infantile România ocupa din nou primul loc cu 20 decese la mia de locuitori. Din nefericire, situația sanitară precară și efectele îndelung resimțite ale marii crize contribuie la depășirea mediei pe țară de către județele dobrogene.

Cel mai bine la acest capitol stau județele nordice Tulcea (20,6) și Constanța (21,2), depășite ușor de Caliacra (22,0) și semnificativ de

Durostor (26,8) ⁵¹.

Conform recensământului general din 1930 existau șapte orașe în județul Constanța, cinci în Tulcea și șase în Cadrilater. Dobrogea Veche se afla în frunte cu 123.263 orășeni și 62,73%, comparativ cu cei 73.215 orășeni și 37,26% ale județelor Durostor și Caliacra.

Etnicii românii erau majoritari în mediul urban din Constanța (68,7%) și Tulcea (64,7%), la care se adaugă 40% în Durostor și 15,4% în Caliacra. Bulgarii dominau relativ Caliacra cu 39,8% și turcii/tătarii, rușii – lipoveni, grecii și ȝiganii ocupau următoarele poziții la situația generală ⁵².

După cum se poate vedea, epoca interbelică a păstrat caracterul unei locuiri echilibrate. Numărul populației urbane și rurale crește constant, chiar dacă în proporții semnificativ mai mici în timpul marii crize economice, oferind etniilor prezente șansa unei implicări substanțiale în economia și politica zonei.

Românii se află într-o evoluție ascendentă în perioada interbelică ca rezultat al împrăștiării, colonizărilor și sporului natural al populației. Din punct de vedere numeric conduceau în anul 1928 județele Tulcea (54,72%) și Constanța (67,81%) și locuirea generală la nivelul mediului rural.

Situația este mult mai clară în județul Tulcea, unde numărul satelor cu locuitori majoritari români crește de la 43 în 1918 la 80 la 1937, în timp ce în Constanța se pierd 12 sate între 1921 și 1938.

În ansamblul a ceea ce se numea Dobrogea Veche ei dominau numeric 152 de sate între 1918 și 1921 și 177 de sate la 1937 – 1938, tabelul structurii etnice în mediul rural demonstrând distanța dintre ei și neamurile situate pe următoarele trei poziții ⁵³:

⁵¹ *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească (1878 – 1928)*, Cultura Națională, București, 1928; *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 103, 154, 184 și 482. Vezi tabelul de la pag. 38

⁵² Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 433 – 435.

⁵³ *Studiul nr. 1152/1933 elaborat pentru Ministerul Afacerilor Externe privind situația minorității turcești*, în *** *Minoritățile naționale din România (1931 – 1938)*, București, 1999, p. 212; Romulus Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul

Populație	Județul Constanța		Județul Tulcea		Total Dobrogea	
	1918		1921		1918 - 1921	
	Locuire exclusivă	Majoritate	Locuire exclusivă	Majoritate	Locuire exclusivă	Majoritate
Români	37	72	12	31	49	103
Bulgari	-	23	-	19	-	42
Turci/Tătari	5	31	-	2	5	33
Ruși	-	2	1	16	1	18
Lipoveni	-	-	-	2	-	2
Germani	1	5	-	3	1	8
Greci	-	-	-	1	-	1
	1938		1937		1937 - 1938	
Români	17	80	26	54	43	134
Bulgari	-	7	-	16	-	23
Turci/Tătari	-	2	-	1	-	3
Ruși	-	2	-	20	-	22
Lipoveni	-	3	-	11	-	14
Germani	-	7	-	3	-	10

„Universul”, București, 1928, p. 196; DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 190/1921, f. 17 – 292 și 774/1937, f. 1 – 328; DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosarele nr. 56/1938, f. 105 - 122 și 16/1939, f. 2 – 295; „Arhiva Dobrogei”, An 1, nr. 1, 1919, p. 66 – 71

Pacea de la București din 7 mai 1918 a oferit o bază pentru pretențiile Bulgariei, ale cărei trupe refuzaseră să evacueze Cadrilaterul în speranța posesiei pe baza memoriilor trimise Conferinței de Pace de la Paris.

Intervenția marilor puteri a deblocat temporar problema, dar guvernele române au înțeles necesitatea națională și politică, în perspectiva acțiunii comitașilor, de a stabili provincia cu elemente capabile să suporte interesele statului.

După 1918 se revine la crearea coloniilor militare în cele 13 zone de colonizare pe linia dintre localitatea Șabla și șoseaua Bazargic - Balcic. Aici primesc loturi de 25 ha și ajutor financiar pentru locuință și inventar agricol foștii militari din regimentele 40 Călugăreni și 9 Vânători, membri ai celor 427 de familii cu 9.000 ha la 1928⁵⁴.

Legea pentru reformă agrară din Vechiul Regat, adoptată la 17 iulie 1921, prevedea colonizarea regiunilor cu populație rară și preferința la colonizare, în ordinea de precădere stabilită în tablourile de împroprietărire, a locuitorilor din regiune.

Printre ei se numărau demobilizații, excluși uneori cu bună știință de pe liste, motiv pentru care Ministerul de Interne cere prefecturilor să aplice strict legea de împroprietărire pentru a evita orice nemulțumire din partea celor interesați.

Prevederea aduce opoziția populației române, revoltată de „faptul că bulgarii au reușit a face să fie împroprietăriți, chiar dezertorii bulgari din armata română, în dauna elementului românesc pretutindeni nedreptățit”⁵⁵ și lipovană din Deltă, unde Regiunea Agricolă Delta Dunării îi exclude pe cei cu situația militară neclară, eufemism ascunzând fapte reprobabile ca dezertare și neprezentarea la încorporare.

Eforturile statului sunt blocate parțial de amânarea împroprietării și greșelile din listele de colonizare. Rezolvarea cade în sarcina Legii

⁵⁴ Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918 și 1944*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2005, p. 160

⁵⁵ M. Roman, *Iredenta bulgară în Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, An XVI, 1935, p. 10 – 11

asupra colonizării din 17 iulie 1930, vizând posibilitatea strămutării pe loturile disponibile sau rezultate din comasări și a Legii privind vânzarea de teritorii către șefii de colonii militare din 1 aprilie 1932, ce permite vinderea loturilor de 75 ha sub rezerva stabilirii în Dobrogea.

În acest scop Ion Mihalache, titularul postului la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, va aloca 125 milioane lei pentru Cadrilater și 15 milioane pentru prospectări și construcții de fântâni.

Mijloacele financiare puse la dispoziție pentru înjgheburile de noi așezări sunt insuficiente, provocând deseori o locuire în condiții necorespunzătoare. În județul Constanța și-au ridicat locuințe doar 600 de coloniști, restul fiind obligați să doarmă în bordeie sau case impropii până la 1928⁵⁶.

În ultimul deceniu interbelic se acordă în județul Durostor doar terenuri de graniță pentru tinerii căsătoriți, cu stagiul militar efectuat, capabili să sprijine eforturile de menținere a ordinii.

Timp de 20 de ani sunt create 279 centre de colonizare în sudul Dobrogei pentru 18.965 capi de familie, iar investițiile pentru ridicarea de locuințe se ridică la 146.863.842 lei în județul Caliacra și 84.298.530 lei în județul Durostor.

Între 1924 și 1928 sunt așezate în județul Constanța 1.715 persoane pe 75.435 ha teren arabil și 1.715 islazuri, fiecare familie primind un lot de 6 ha, 2.000 m² loc de casă și 1 ha pășune. În urma lor sunt instalate 1.892 familii de țărani din 11 județe aparținând Munteniei, cinci din Olt, patru din Moldova și două din Transilvania între 1931 și 1936⁵⁷.

Județul Tulcea este exclus din procesul colonizării, pe fondul nemulțumirilor Ministerului Agriculturii față de presiunile locale ce urmăreau stimularea abandonării loturilor de către coloniști. Dificultățile sunt scoase la iveală într-o adresă trimisă prefecturii, conform căreia „D-l primar al comunei Lascăr Catargiu (D-l Mitron), departe de a

⁵⁶ Dumitru Șandru, *Populația rurală a României...*, p. 61

⁵⁷ Liliana Lazia, *Câteva considerații privind fenomenul antroponimic în Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, Serie Nouă, An 14, nr. 1, Constanța, 1997, p. 66.

încuraja aşezarea elementelor româneşti/coloniştilor în comună, pune toate piedicile spre a-i determina să plece după dorinţa băştinaşilor acaparatori de terenuri domeniiale“⁵⁸.

Pământul devine insuficient şi pentru locuitorii Dobrogei ce solicită informaţii privind colonizarea lor în alte provincii, obligând Prefectura Tulcea şi Pretura Plasei Gurile Dunării să trimită o comunicare primarilor şi notarilor de plasă prin care le cere să transmită populaţiei că nu există teren disponibil, dar vor fi anunţaţi în timp pentru ca „locuitorii să nu mai piardă zile de muncă şi bani, venind cu cereri la prefectură“⁵⁹.

Atent la situaţia din teritoriu, Ministerul Agriculturii şi Domeniilor trimite o notă prefecturii în care face cunoscut că judeţul Tulcea „fiind el însuşi un judeţ de colonizare, trecerea populaţiei române din acest judeţ în alte judeţe n-ar corespunde scopului urmărit. Pentru aceste motive noi căutăm să oprim cu multă atenţie cazurile care ni se adresează pe motivul, care de altfel este şi real, că nu avem teren disponibil“⁶⁰.

Reacţiile potrivnice sunt reflectate şi de prefectură ce enumeră efectele negative ale operei de colonizare: crearea unei categorii de locuitori săraci de nefertilitatea terenurilor, învrăjbirea cu băştinaşii şi impozitarea lor ilegală, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege.

Colonizarea produce situaţii dificile din punctul de vedere al finanţării satelor şi comunelor, private de terenul necesar arendării. Chilia Veche a fost obligată să cedeze în 1938 coloniştilor din Ostrovu Tătaru 60 ha *pentru românizarea Deltei*, teren pe care s-au ridicat 240 de case şi cere o suprafaţă similară în altă parte pentru a face faţă cheltuielilor.

⁵⁸ DJTAN, fond Prefectura Judeţului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 627/1933, f. 24

⁵⁹ Idem, fond Pretura Plăşii Tulcea, dosar nr. 261/1939, fila 5. Fila 6 arată motivul acestor cereri şi anume zvonul posibilei colonizări în zona Ostrovu Căşliţa, judeţul Ismail, unde statul dispusese începerea lucrărilor preliminare de parcelare.

⁶⁰ Ibidem, fond Prefectura Judeţului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 873/1939, fila 113

Prefectura Tulcea propune la 1935 așezarea în Delta Dunării și în restul județului a bucovinenilor și aromânilor pe o suprafață de șapte – opt mii de ha, încălcând ordinea firească: veterani, invalizi, orfani și văduve, apărută de Asociația Națională a Foștilor Luptători.

Statisticile finale, efectuate după locul de origine al românilor colonizați în Dobrogea până spre 1940, arată că 17.066 persoane proveneau din Muntenia și Oltenia, 4.449 locuitori din Moldova, 2.456 din Basarabia, 63 locuitori din Bucovina, 8.603 locuitori din Transilvania și 376 din țări străine⁶¹.

Politica de colonizare este considerată de adversarii săi slab organizată și lipsită de pragmatism, coordonate pe care se înscrie Mircea Eliade în articolul *Piloții orbi*. El critică strămutarea țăranilor din Banat și Vechiul Regat, subliniind că „am luat sate de români din Banat și am colonizat Cadrilaterul, în loc să păstrăm pe bănașeni acolo unde sunt și să aducem la frontiera bulgară numai macedoneni, singurii care răspund la cuțit cu toporul și la insulte cu carabina. Astăzi român-cele bănașene cerșesc în Balcic...”⁶².

În anul 1905 guvernul conservator condus de George Gr. Cantacuzino obține o iradea pentru cuțovlahii din Macedonia, garantându-le dreptul de a-și alege muhtari (primari), delegați în administrația vilaietelor și profesori și revizori școlari de aceeași etnie. În fapt sultanul recunoștea oficial naționalitatea lor, iar pe 10 mai 1905 un nou act guvernamental atesta că „fără a schimba nimic din dependența aromânilor față de Patriarhatul Ecumenic, aceștia nu trebuie să mai fie împiedicați de a-și celebra slujba religioasă prin preoții lor proprii și în limba lor națională, nici de a se sluji de această limbă în învățământ”⁶³.

Românismul lor ardent generează ideea așezării în Dobrogea drept contrapondere la colonizarea de către statul bulgar a propriilor refugiați

⁶¹ Paulina Popoiu, *Antropologia habitatului în Dobrogea*, Ed. Oscar Print, București, 2001, p. 96 – 97

⁶² Mircea Eliade, *Piloții orbi*, în „Vremea”, nr. 505, 19 septembrie 1937

⁶³ Stoica Lascu, *De la populația romanizată la vlahi/aromâni/români balcanici*, în „Studii și articole de istorie”, LXX, Ed. Publistar, București, 2005, p. 49 – 50

la granița cu Cadrilaterul. Încă din 1919 profesorul Pericle Papahagi propune generalului Matei Kastrîș, guvernatorul județului Durostor, după discuții cu membri ai guvernului și fruntași aromâni, declanșarea unei emigrații în care scop primar 30.000 lei pentru a veni în ajutorul „micilor comercianți aromâni, cari ar dori să se stabilească în orașul Silistra sau în județul Durostor”⁶⁴.

Procesul emigrării este impulsivat de revolta națională declanșată de către Mustafa Kemal Atatürk, soldată cu înfrângerea armatei grecești intervenționiste în 1922 și semnarea Tratatului de la Lausanne. Peste 1.400.000 de greci părăsesc Turcia și 150.000 sunt stabiliți în Macedonia și Tracia Orientală.

Pentru ei autoritățile grecești desființează marile proprietăți cumpărate de aromâni, obligându-i să ceară guvernului de la București înlesnirea colonizării într-un apel trimis de comunitatea din Veria pe 23 Februarie 1923.

În doi ani se formează un comitet de inițiativă, reprezentând 1.315 familii cu 6.315 membri, în urma reacției favorabile a guvernului și partidelor de opoziție, interesate în creșterea elementului românesc în Dobrogea. Delegația solicită rechiziționarea de case și 20 de ha pentru fiecare familie, obținând dreptul de a imigra pentru 1.500 de familii între 26 octombrie 1925 și 14 aprilie 1926.

Succesul primei transplantări generează acțiuni similare în următorii șase ani. Între 1925 și 1933 intră în țară, conform estimărilor lui Nicolae Cușa, 6.553 de familii cu 32.765 de persoane stabilite în județele Durostor și Caliacra.

Din punct de vedere economic evoluția lor cunoaște deosebiri majore în deceniile trei și patru. Grupul cipanilor din Macedonia și Grecia și a plesoților nu și-a putut valorifica proprietățile avute în localitățile de baștină, dispunând de resurse financiare reduse pentru construirea locuințelor și așezărilor.

Crescătorii de oi, fărșeroții din Bulgaria și avdileții, deținând bani

⁶⁴ Stoica Lascu, *Împroprietărea românilor balcanici în Cadrilater*, în „Dosarele Istoriei”, An VII, nr. 1, 2002, p. 29.

lichizi, au putut să cumpere proprietățile musulmanilor emigrați⁶⁵ și să inaugureze așezări proprii ca Frășari, la 11 km de Silistra.

Deoarece legea prevedea credite pentru case și unelte și scutirea de taxe pe cinci ani, s-au implicat în agricultură și creșterea animalelor, moment din care opiniile în ceea ce privește succesul lor diferă. Nicolae Cușa consideră că s-au adaptat cerințelor, devenind buni plugari, în timp ce M. Roman îi vedea mai utili în târgurile basarabene unde tradiția lor în creșterea vitelor și comerț ar fi redus profiturile comercianților evrei.

Reacțiile părții bulgare în problema colonizării Cadrilaterului sunt prezente, printre altele, în articolul *Asupriri românești în Dobrogea*, publicat în numărul 4739/27 ianuarie 1932 al ziarului bulgar *Varneska Pošta*. Autorul menționează, fără dovezi, o presupusă politică românească de alungare în masă a elementului etnic bulgar de la frontiera sudică a provinciei.

Această politică implica, în opinia sa, colonizarea cuțovlahilor (aromânilor) și presiuni exercitate de autorități, sub forma provocărilor, amenzilor și bătăilor, menite să-i oblige pe bulgari să-și părăsească satele în masă⁶⁶.

⁶⁵ DJCAN, fond Chestura Poliției Constanța, dosar nr. 1/1931–1932, fila 2. Tabloul elaborat de Poliția orașului Silistra asupra numărului familiilor turcești emigrate între 1927 și 1929 ne oferă următoarele cifre: Tatar Atmagea – 100, Uzingi Orman – 50, Ahmatlar – 20, Salihlar – 25, Cociular – 30, Beibunar – 30, Zarnici – 20, Arabagilar – 60, Aidogdu – 10, Suneci – 20, Iala Ceatalgea – 40, Doimislar – 10, Ipcia – 5 și mențiunea *Terenurile și casele s-au cumpărat de coloniștii macedoneni*.

⁶⁶ „Asupriri românești în Dobrogea Autoritățile forțază populația bulgară din apropierea frontierei să emigreze. O să colonizeze Cuțovlahi/Români – Macedoneni, spaima fiind comitagiile bulgari. Gara Oboliște 26. Autoritățile polițienești și administrația română silește populația bulgară din satele de lângă frontieră din Dobrogea să emigreze în Bulgaria. Cu o curajoasă nerușinare/cinism ei declară că dacă nu fac aceasta de bună voie, cu toate mijloacele cele permise și nepermise îi va determina cu timpul cel mai apropiat să părăsească satele lor natale. Pe toată linia frontierei o să fie colonizați cuțovlahi/români macedoneni să o păzească de *comitagii bulgari*. Toate abuzurile administrative sunt puse la cale să se ajungă acest scop obscur; provocări, bătăi, chemări la oficiile polițiilor, procese pentru contravenții inexistente, amenzi exagerate. Multe familii bulgărești ne mai putând să rabde urmările și teroarea cerchezilor noi din Dobrogea se pregătesc la primăvară să emigreze în Bulgaria. Dacă nu va înceta asupririle românești pe lângă frontieră primăvara ne va aduce potop de refugiați nenorociți dobrogeni” (cf. Raport nr. 2884/6 februarie 1932,

În realitate, el exprima nemulțumirea față de continuarea politicii de colonizare în Cadrilater, considerat pământ bulgar de către guvernele sofote. Conflictele dintre coloniștii aromâni și bulgari sunt prezentate sumar, evitând cauzele ce au declanșat violențele și ignoră motivele reale ale amenzilor și convocărilor, parte a procesului administrativ prin care autoritățile române încercau să stopeze colaborarea localnicilor cu bandele de comitagii.

Statul român decide să pună capăt împământării aromânilor și desființează Oficiul Național al Colonizării (1934) pe fondul migrației ilegale, a cererilor venite din țară și creșterii nemulțumirii localnicilor. Conform datelor existente, mișcarea populației dintre 1913 și 1938 implică așezarea a 20.000 de familii, dintre care 11.400 în Caliacra și 8.400 în Durostor.

Românii reprezentau 15% din populația Cadrilaterului în 1928 (50.000) și 29% în 1938 (100.000), bulgarii 27,33% (123.000) și 40% (150.000), iar turcii și tătarii 41% (137.000) și 26% (97.000) ⁶⁷.

Etniile de religie *musulmană* se află într-un declin numeric constant datorită emigrării și decăderii meseriilor tradiționale. Sfârșitul primului război mondial aduce cu sine 177.166 de persoane (26,5%), reduse la 171.298 (22,65%) în 1928, 172.865 (21,19%) la 1930 și 166.000 în 1933.

Victoria lui Mustafa Kemal Atatürk în fața armatelor grecești și proclamarea Republicii Turcia în 1923 marchează începutul unei politici coerente în ceea ce privește sprijinirea emigrării conaționalilor din alte state.

Confrunțați cu pierderea imperiului și ravagiile primului război mondial, oamenii politici turci fac apel la naționalism pentru a asigura supraviețuirea Turciei și finanțează o propagandă activă în Dobrogea, încercând să-i readucă pe turci și tătarii între granițele unui singur stat.

Guvernul român a încercat să reducă dimensiunile fenomenului prin

Politia orașului Bazargic, Biroul Siguranței, în DJCAN, fond Chestura Poliției Constanța, dosar nr. 1/1931–1932, f. 87)

⁶⁷ A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 435

acțiuni culturale și administrative, menite să preserve diferențele religioase și cota anuală de emigranți fixată în urma negocierilor.

De aceea numeroși turci și tătari folosesc pașapoarte pe termen scurt, ocolind piedicile puse de autorități, iar emisarii Hasan Hifizi, Riza Karamuratin și Ismail Zandala acționează nestingherit în numele guvernului turc.

În interiorul comunităților musulmane emigrația este provocată de presiunilor exercitate de insuficiența proprietății rurale, fixarea terenurilor de cultură la 5 – 8 kilometri de sat și posibilitățile reduse de a-și vinde avantajos produsele agricole.

Etnicii turci din județul Caliacra acuză reprezentarea lor scăzută în organele administrative locale și dominația unei bune părți a instituțiilor statului de către bulgari, situație ce le readucea în memorie dificultățile și persecuțiile dintre 1878 – 1913.

Sursa externă principală rămâne violența comitagiilor, sponsorizată de Societatea Dobrogea și guvernul bulgar. Lor li se adaugă analfabetismul, sărăcia și începutul unei disoluții a tradițiilor ce putea fi evitată prin emigrare.

Din aceste motive părăsesc România între 1919 și 1934 13.000 persoane din județele Caliacra și Durostor, proces culminând cu cei 11.050 din 1926, pe fondul unei creșteri a numărului cererilor de pașapoarte spre Turcia⁶⁸.

De obicei emigrarea se făcea în grupe mari, de circa 400 – 500 persoane, capabile să dovedească că și-au vândut pământul și nu dispun de alte bunuri sau datorii către stat. Pentru a da o formă organizată fenomenului și evita problemele de natură medicală și organizatorică, apărute ca urmare a emigrației spontane, România și Turcia semnează Convenția în privința proprietăților emigranților pe 4 septembrie 1936.

⁶⁸ DJTAN, fond Pașapoarte - Străini - Coloniști, dosarele 25/1926, f. 1 - 100 și 27/1928, f. 1 - 200; DJCAN, fond Prefectura Județului Constanța, dosar 4/1926, f. 1 – 41

Proprietățile turcilor emigrați rămâneau statului român, obligat să achite jumătate din contravaloare în petrol și cealaltă jumătate în valută pe o perioadă de 10 ani, iar art. 2, alineatul 5, prevedea obligația guvernului Republicii Turce de a face cunoscută cifra maximă pe care urmează să o primească.

Dorința de emigrație depășește uneori cota anuală prevăzută de guvernul de la Ankara la 15.000 persoane, după cum rezultă din nota Consulatului turc din 15 - 16 aprilie 1935. Ea permite doar turcilor ce și-au vândut averile și au îndeplinit formalitățile legale să beneficieze de avantajele acordate emigranților.

Declanșarea celui de-al doilea război mondial și necesitatea securizării granițelor obligă guvernul român să oprească emigrarea populației turce și tătare, al cărei număr se ridică la 119.481 persoane comparativ cu 177.166 la 1918.

Repatrierea lor provoacă de asemenea cea mai severă cădere în ceea ce privește locuirea rurală. Din 38 de sate majoritar musulmane la 1918 – 1921, rămân doar 3 în preajma celui de-al doilea război mondial. În consecința acestui fapt turcii și tătarii coboară de pe locul trei pe șase, departe de lipoveni, ruși și germani ⁶⁹.

Bulgarii beneficiază de pe urma unei creșteri numerice semnificative, datorată în principal sporului natural al populației, ce îi împinge de la 173.074 de persoane (25,9%) în anul 1918 la 185.279 (22,72%) în 1930 și 220.000 în 1933. Satele majoritar bulgare scad la 23 în preajma monarhiei autoritare datorită evoluției ascendente a coloniștilor români în județele Tulcea și Constanța.

Numărul lor se reduce dramatic în Dobrogea Veche odată cu schimbul de populație prevăzut de Tratatul de la Craiova. Aproximativ 49.200 locuitori sunt strămutați în Cadrilater și Bulgaria, abandonând, conform lui Dumitru Șandru, casele și pământul arabil din 265 de sate. Etnia scade sub 2.000 de persoane în zonă, majoritatea refuzând

⁶⁹ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 190/1921, f.17 – 292 și 774/1937, f. 1 – 328; DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosarele nr. 56/1938, f. 105 - 122 și 16/1939, f. 2 – 295; „Arhiva Dobrogei”, An 1, nr. 1, 1919, p. 66 – 71. Vezi tabelul de la p. 41

evacuarea sub pretextul unor certificate false ce demonstau originea greacă, găgăuză sau română⁷⁰.

Cifre substanțiale sunt deținute și de celelalte etnii slave, cu o mențiune specială pentru *ruși* și *lipoveni*. Ei reprezentau 5,24% din populația anului 1928 și evoluează de la 21 la 35 sate în care dețin controlul absolut sau majoritatea în deceniile 3 – 4.

După primul război mondial populația *germană* se află într-o stare de neliniște evidentă, provocată de puternicul curent de emigrare spre SUA și Germania și ascensiunea curentului național – socialist. Procentele lor coboară de la 4,3% în 1923 la 4,1% în 1930 și 1,35% în 1940, înainte de emigrarea masivă impusă în timpul celui de-al doilea război mondial. Statistica anului 1930 atestă 12.010 germani, împărțiți între județele Constanța (9.618) și Tulcea (2.392), însumând 1,62% din numărul total al etnicilor⁷¹.

Atracția față de țara de baștină este și produsul dificultăților economice în zonele rurale dobrogene, dincolo de nostalgie sau propaganda germană în domeniu. În acest sens, primarul comunei Malcoci se oprește, în cadrul investigației efectuate asupra problemelor tinerilor ce doresc să emigreze în Germania, asupra faptului că „nu sunt îndemnați de nimeni pentru a emigra, ci pur și simplu motivul este acela că sunt săraci și nu au pământ și nici nu pot găsi de lucru acum în timpurile iernii”⁷².

Din punct de vedere organizatoric și-au menținut structurile coordonate de Uniunea Germanilor din România, în frunte cu Adunare Generală compusă din 71 de delegați, majoritari ardeleni și bănațeni.

Pe acest fond se organizează, în data de 30 octombrie 1933, Congresul minorității germane din Dobrogea (Constanța), menit să analizeze situația conaționalilor din provincie și în care apar opinii

⁷⁰ D. Șandru, *Mișcări de populație în România (1940 – 1948)*, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 110; Romulus Seișanu, *Dobrogea...*, p. 196. Vezi tabelele de la p. 38 și 41

⁷¹ Bogdan Popa, *A Survey of the Status of the German Minority in Romania (1918-1950)*, în www.revistaerasmus.ro/popa_b.htm; Dumitru Șandru, *Populația rurală a României...*, p. 49.

⁷² DJTAN, fond Prefectura Județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 905/1940, f. 6

negative privind atenția acordată de administrație problemelor specifice etniei.

Interesul autorităților față de incident este prezent în Buletinul informativ din 3 februarie 1933, elaborat de Marele Stat Major, unde se menționează că opiniile negative sunt nejustificate și „s-au ivit proteste prin ziare din partea vechilor coloniști germani arătând că situația populației din acea regiune s-a îmbunătățit numai de când Dobrogea a revenit României”⁷³.

Șicanele economice dintre Germania și România duc la sporirea eforturilor naziste de infiltrare a organelor de conducere germane din România.

În consecință liderii R. Brandsch, Hans Otto Roth și episcopul Viktor Glondys se separă de aripa pronazistă, iar pe 7 iulie 1934 Consiliul de Miniștri decide dizolvarea grupării *Nazionale Erneuerungsbewegung der Deutschen in Rumanien* (Mișcarea Națională de Reînnoire a Germanilor din România), de orientare național – socialistă, sub acuzația de atentat la libertatea de conștiință prevăzută în Constituție.

În replică, curentul radical din Grupul Etnic German, condus de W. Gust și A. Bonfert, folosește legea serviciului obligatoriu al muncii, emisă în Germania, pentru a recruta tineri din Transilvania, Basarabia, Bucovina și Dobrogea. Ministerul de Interne răspunde acestei tendințe solicitând tuturor prefecților să împiedice plecarea celor suspectați de a urma școli speciale de propagandă politică.

Pentru a eluda hotărârile ministerului și un conflict diplomatic, liderii comunității își sfătuiesc conaționalii să folosească motivații perfect legale, circumscrise studiilor sau perfecționării profesionale.

Îngrijorat de creșterea puterii germane pe continent și reducerii influenței proprii administrației la nivelul comunității germane, regele Carol al II –lea ordonă cercetarea atentă a emigrației ilegale. Ministerul de Interne emite spre cunoștință Ordinul nr. 72.628 din 12 octombrie

⁷³ *** *Minorități naționale în România între 1931 – 1938*, București, 1999, p. 162.

1938, vizând obligativitatea verificării motivelor călătoriei etnicilor germani în străinătate.

Solicitanții trebuiau să facă dovada originii ariene, certificată de organele locale, motiv pentru care Direcția Generală a Poliției arăta în nota nr. 02385 din 11 ianuarie 1940, emisă către toate instituțiile statului, „printre minoritarii germani din România circulă un fel de carnete denumite Ahnenpass-uri... cu onoare vă rugăm să binevoiți a dispune urgente măsuri pentru ca asemenea acte să nu fie investite cu nici un fel de legalizare, viză sau certificare oficială”⁷⁴.

Circa 1.700 germani, dornici să părăsească Dobrogea, pleacă din vara anului 1939 și începutul anului 1940, în cadrul unei operații organizate de Al Treilea Reich sub denumirea de *Vorumsiedlung* (strămutare premergătoare). Ocuparea județelor Caliacra și Durostor de către statul bulgar accelerează emigrarea, organizată oficial de cele două guverne cu ajutorul lui Johann Klukas, reprezentant al tuturor germanilor din Dobrogea după 1935.

Pe data de 22 octombrie 1940 se încheie convenția româno – germană privind emigrarea lor din Basarabia și Dobrogea. Între 1940 și 1943 părăsesc țara 214.630 de oameni, proveniți din Bucovina (95.770), Basarabia (93.329), Dobrogea (15.440) și Vechiul Regat (10.091).

Majoritatea celor 16.000 germani dobrogeni, în special cei fără pământ, s-au strămutat în Germania sub lozinca *Heim ins Reich* (Acasă în Reich), fiind așezați în zona orașelor Heilbronn și Stuttgart. Întreaga acțiune a fost organizată riguros, urmărind în primul rând înregistrarea persoanelor și inventarierea și taxarea bunurilor. Prin înregistrare, germanii dobrogeni încetau să mai fie cetățeni români și intrau sub protecția Reichului. Ulterior, prin proceduri individuale, au primit cetățenia germană.

Prin inventariere și taxare, bunurile germanilor dobrogeni au fost confiscate și evaluate. Conform înțelegerii, toată averea lor, constând din terenuri, clădiri, inventar și provizii, revenea statului român. În schimb, statul român se obliga să plătească statului german averile preluate.

⁷⁴ DJTAN, fond Prefectura Județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 905/1940, f. 8

Plata urma să se facă în special prin livrări de bunuri, mai ales cereale și petrol.

În anii războiului, România și-a achitat cea mai mare parte a acestor obligații financiare, prin livrări directe și decontarea cheltuielilor de staționare a trupelor germane în România⁷⁵.

În urma acestei emigrații rămân doar 2.058 de germani în Basarabia, 7.180 în Bucovina, 1.693 în Dobrogea și 46.250 în Vechiul Regat. Printre cei pleacă se numără membrii unor comunități vechi, de aproape un secol, cum ar fi etnicii din satele Malcoci, Atmagea, Cobadin și Cogealac⁷⁶.

II.2. Relații și tensiuni interetnice

Naționalitățile și-au păstrat tradițiile și cultura datorită sprijinului financiar și material direcționat către structura ecleziastică și rețeaua școlară. Istoricul Orest Tafrali ilustrează imaginea toleranței susținând în 1921 faptul că „în școlile române domnea spiritul cel mai just. Se văzură adesea elevi bulgari luând premiul înaintea colegilor lor români. Nici un șovinism, nici o tendință naționalistă strâmtă nu însuflețea pe profesorii noștri... Eu însumi am fost numit, fără nici o greutate, profesor la Universitatea din Iași, fiind preferat concurenților mei români. Mulți dobrogeni, de origine turcă, rusă sau bulgară ocupă, chiar acum, înalte situațiuni politice în România”⁷⁷.

În mediul rural, guvernele sprijină ridicarea unei singure școli pentru întreaga comunitate, suportând învățământul românesc fără a descuraja instrucția în clădirile aparținând altor etnii. Această politică

⁷⁵ *Dobrudscha im Jahre 1940; Vorbereitung, Durchführung und Ergebnis der Aktion*, în <http://www.z-g-v.de/doku/archiv/rumaenien>; Florin Stan, *Incursiuni în istoria comunităților etnice dobrogene*, în www.revista-tomis.ro

⁷⁶ Dumitru Șandru, *Mișcări de populație...*, p. 85; DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 905/1940, f. 49 și 61; DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosar nr. 44/1940, f. 1 – 91.

⁷⁷ Orest Tafrali, *Apărarea României Transdanubiene în străinătate*, în „Analele Dobrogei”, An II, Nr. 1, 1921, p. 15.

culturală evoluează spre permanentizarea unor cadre didactice, învățători și profesori, aparținând naționalităților și subvenționarea școlilor confesionale germanice, ebraice și turce.

Evoluția la nivel cultural, economic și religios a etniilor dobrogene și trăsăturile lor generale se reflectă de obicei pozitiv în opiniile localnicilor, călătorilor, liderilor de comunități și oamenilor de cultură, interesați în diversitatea interetnică specifică provinciei.

La nivel oficial, imaginea etniilor de religie *musulmană* este asociată loialității și cinstei de către Nicolae Martinial, subprefectul plasei Măcin la 1907, iar delegația muftiilor dobrogeni sublinia în fața Î.P.S.S. Califul Abdul Megid toleranța și prietenia românilor (1923).

Preocupările comune ale românilor și turcilor pentru răspândirea științei de carte sunt scoase în evidență de deputatul PNȚ de Constanța, Selim Abdulachim, parte a eforturilor de blocare ale propagandei bulgare și necesității ridicării sociale a unor pături sărace. Într-o petiție trimisă în 1926 prefecturii și primăriei din Constanța și Tulcea arată că tinerii musulmani săraci din județele Cadrilaterului sunt lipsiți de șansa de a studia.

Situația s-a modificat prin eforturile locuitorilor Dobrogei și instituțiilor statului, cărora le mulțumește pentru sprijinul financiar și solicită menținerea contribuțiilor necesare unui fond bancar pentru întreținerea bursierilor de etnie turcă și tătară ⁷⁸.

Emigrația lor este privită drept pierderea unui aliat fidel împotriva iredentismului bulgar de către M. Roman, ce întârea simpatia generală față de o populație în care „copii turci spun cu mândrie că sunt români, iar tinerii amânați sau dispensați de serviciul militar se roagă, plângând, să nu li se facă rușinea de a fi socotiți nevolnici” ⁷⁹.

Există și descrieri colorate ale vieții tătarilor dobrogeni, grație însemnărilor învățătorului I. Dumitrescu, ce subliniază spiritul liber și pasiunile acestor locuitori: „Tătarul este leneș și neprevăzător. Dacă are

⁷⁸ Petiția nr. 3215/25 februarie 1926, în DJCAN, fond Primăria Constanța, dosar nr. 14/1926, f. 35. Vezi Anexa 23

⁷⁹ M. Roman, *Studiu asupra populației turcești din Dobrogea și sudul Basarabiei*, în „Analele Dobrogei”, An XVII, 1936, p. 104.

el câțiva bani în buzunar și tabachera plină cu tutun, apoi greu de tot îl mai urnești la muncă. Numai când isprăvește el banii și tutunul, atunci se mai apucă de ceva... Le plac vitele foarte mult și le îngrijesc cu drag. Predilecția lor merge mai ales spre cai. Se vede în toate ale lor spiritul și obiceiurile unui popor trăit în stepă și libertate”⁸⁰.

Cercetările antropologice ale elvețianului Eugene Pittard scot în evidență ospitalitatea mahomedanilor din Cadrilater după primul război mondial, în ciuda sărăciei și relațiile bune cu etniile creștine⁸¹. În finalul epocii interbelice trecerea Cadrilaterului în stăpânirea Bulgariei, pe baza Tratatului de la Craiova, provoacă respingerea promptă a localnicilor musulmani, loiali României și legilor sale ce ofereau protecția necesară prezervării identității și culturii proprii.

Populația *bulgară* este subiectul multor observații de-a lungul secolelor al XIX - lea și al XX - lea, vizând dimensiunea lor social și națională.

Nicolae Iorga este în primul rând interesat de caracterul și comportamentul lor față de români. Pe cei din Babadag îi definea drept oameni tăcuți, ursuzi și bogați, capabili să ridice steagul țarului la 1878 în fața românilor, simbol al atașamentului față de Rusia. Autoritățile plaselor Măcin și Babadag subliniază firea evlavioasă, hărnicia și mai ales caracterul recalcitrant al etniei față de orice autoritate, reflex al nemulțumirilor legate de statutul lor secundar în provincie.

⁸⁰ I. Dumitrescu, *Însemnări despre tătarii din satul Pervalia (com. Tătlăgeac), Constanța*, în „Analele Dobrogei”, Anul I, nr. 1, 1920, p. 121 și 156.

⁸¹ „Am parcurs aproape toate satele din Dobrogea de sud. Cu tătarii am mâncat, așezat turcește, în jurul unei rogojini de trestie, ouă fierte în grăsime de miel. Cu o familie săracă turcească, a lui Hoscadin, am împărțit frățește găleata de porumb și felia de pepene. Ospitalitate românească, ospitalitate dobrogeană! Amintirea mea rememorează cu emoție acele zile și nopți... În fiecare dimineață, noi plecam fără a ști unde ne vor conduce seara obligațiile de serviciu. Aproape totdeauna, acolo unde ne instalăm cortul, găseam un acoperiș pentru a dormi. Soseam la gazdele noastre vremelnice la toate orele din zi și din noapte. Totdeauna poarta ne era deschisă înainte. Ospitalitatea orientală nu este numai o temă de literatură, ea este o realitate palpabilă (...)” (cf. Cetin Anefi, *Turco-tătarii din Dobrogea în cercetările antropologice ale elvețianului Eugène Pittard*, în <http://www.tatarworld.com>)

Problematica relațiilor româno – bulgare și implicit a administrării acestei comunități în Dobrogea este rezultatul diferențelor teritoriale provocate de pretențiile Sofiei asupra Cadrilaterului și într-o anumită măsură a provinciei ca întreg.

Societatea „Dobrogea“, sponsorizată de guvernul bulgar, organizează la Babadag pe 16 - 17 decembrie 1917 și iulie 1918 două congrese ale „populației din Dobrogea“, *uitând* să menționeze excluderea românilor, în condițiile prezenței la prima adunare a 245 de bulgari, 10 ruși și 15 musulmani.

În urma discuțiilor participanții afirmă că nici o autoritate internațională nu poate hotărî viitorul politic și teritorial al Dobrogei și invocă principiul autodeterminării naționale pentru a sugera opiniei publice europene dorința locuitorilor de a se uni cu statul bulgar. Hotărârile lor sunt declarate ilegale de reprezentanții populației române și musulmane, ce subliniază drepturile României asupra Dobrogei și resping deciziile unilaterale privind soarta provinciei.

După retragerea trupelor străine, apar nemulțumiri față de amnistierea bulgarilor vinovați de colaborare și conflicte violente între români și bulgari în Constanța, Tulcea și 17 sate mari, menționate într-o informare emisă probabil de autoritățile bulgare, din care rezultă nivelul ridicat al tensiunilor interetnice ⁸².

Contactele cu locuitorii de diferite neamuri și lumea modernă provoacă renunțarea treptată la tradiții, obiceiuri și îmbrăcăminte și apariția a numeroase cuvinte străine la nivelul limbii. În opinia lui I.I. Sassu, are loc o asimilare lingvistică parțială prin introducerea unor cuvinte române în locul neologismelor sau termenilor intraductibili în limba bulgară, proces ascendent datorită schimburilor comerciale și contactelor dese cu rudele din Cadrilater și Bulgaria ⁸³.

O serie de autori români interbelici, interesați în structura demografică a Dobrogei (I.N. Roman, C. Kiricescu, C. Brătescu) asociază

⁸² Raport nedatat al autorităților bulgare, DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 128/1919, f. 114 – 115.

⁸³ I.I. Sassu, *Din etnografia satului Fântânelele – Inancișme din județul Constanța*, în „Analele Dobrogei”, An XI, 1930, p. 34.

uneori bulgarii cu primitivismul. Imaginea lor se circumscrie, în aceste cazuri, violenței, setei de răzbunare, invidiei și perseverenței în a aștepta momentul potrivit pentru o agresiune deschisă contra românilor.

Sunt demne de semnalat, într-o notă secundară, rezistența față de educația școlară la țară, tendința de a obține maximul de avantaje de pe urma propriilor voturi în campaniile electorale și atitudinea neospitalieră față de străini, menționată de I.I. Sassu în etnografia dedicată satului Fântânelele.

Pe de altă parte, scriitori bulgari ca Stelian Cilinghirov și Iordan Iovkov îi văd pe români duplicitari, superficiali și orgolioși fără măsură. Primul scria în 1921, relativ la imaginea negativă românului în Bulgaria: „România este țara cea mai puțin cultivată din toate cele din Peninsula Balcanică. Pare o prostituată vulgară și machiată, care mănâncă mămăligă, pe când dincolo de propriile zorzoane nu îmbracă nici măcar o bluză, un furou”⁸⁴.

Tratatul de la Neuilly – sur – Seine, semnat pe 27 noiembrie 1919, a reconfirmat frontiera româno – bulgară, fixată prin Tratatul de la București din 10 august 1913, în detrimentul Bulgariei, ce decide să sprijine activitatea revizionistă la nivel politic, diplomatic și cultural.

O primă linie de acțiune implică dezvoltarea organizațiilor formate din refugiați dobrogeni de origine bulgară, cunoscute sub termenul general de comitagii, ce trec înarmați granița pentru a jefui sau asasina militari, jandarmi și civili români și turci.

În planul secund Statul Major al Armatei Bulgare urmărește plasarea unor reprezentanți de încredere la granița cu Cadrilaterul, organizarea unui aparat special de informații, înarmarea comitagiiilor și a nucleelor de simpatizanți din România, subordonând din punct de vedere militar Societatea „Dobrogea”.

Aceste organizații iredentiste au provocat introducerea și permanentizarea stării de asediu, supravegherea etnicilor bulgari, urmărirea informativă și arestarea persoanelor suspectate de propagandă și spionaj.

⁸⁴ *Problema Cadrilaterului - diferendul teritorial și repere imagologice (1913-1940)*, în <http://www.centrul-cultural-pitesti.ro>

Activitatea informativă a Biroului de Siguranță permite identificarea lor pe teritoriul Bulgariei, unde este menționată *Dunavsca Obštenstva* (*Societatea dunăreană*) din Varna, formată din bulgari dobrogeni, majoritatea tineri dezertori, în curs de înrolare sau compromiși sub ocupație.

Conform raportului, societatea avea scopuri diverse ce includeau „în primul rând să se ajute populațiunea dobrogeană care din dificile împrejurări a emigrat în Bulgaria, să recruteze oameni special pentru propagandă în Dobrogea, să culeagă cele mai mici informații, scoaterea unui ziar sub denumirea *Vulcanul Dobrogei* care va publica ce se petrece cu populația bulgară din Dobrogea, cu bisericile și școli”⁸⁵.

Pe de altă parte, documentele de arhivă circumscrise anilor 1919 și 1920 demonstrează campania de compromitere a administrației române în ochii opiniei publice în condițiile în care cresc refuzurile bulgarilor și lipovenilor de a efectua stagiul militar în Basarabia, plângerile împotriva lipsei de organizare a administrației române și numărul dezertorilor în Bulgaria și Rusia.

Principalii suporteri ai activităților de spionaj și sprijinire a comitagiilor au fost DRO (Organizația Revoluționară Dobrogeană), subordonată formal PCdR – ului și VDRO (Organizația Revoluționară Dobrogeană din Interior), de orientare naționalistă, ale căror scopuri vizau crearea de nemulțumiri, dezorganizarea ordinii de stat și exploatarea situației pentru a convinge Europa că populația locală optează pentru stăpânirea bulgară.

Această alianță neortodoxă, dintre un partid naționalist și o grupare ce nega categoric valoarea istorică a națiunii, răspândește zvonuri și instigări privind ocuparea Dobrogei de către bulgari sau ruși, dezertarea regimentelor bulgare în Rusia bolșevică și indiferența administrației române față de situația unei părți a pescarilor lipoveni.

Autoritățile locale au propus aplicarea unor legi speciale în Cadrilater, negocieri energice cu guvernul bulgar și împrumutarea locuitorilor români în masă, pentru a face față valurilor de violență

⁸⁵ Raportul secret al Biroului de Siguranță cu nr. 73/16 ianuarie 1919, DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 128/1919, f. 16

soldate cu 18 morți, 8 răniți și 400 jafuri. Pentru a restabili ordinea guvernul român decide să facă apel la naționalismul aromânilor și regășenilor, colonizați în calitate de centură de apărare la granița cu Bulgaria.

În special primii, folosiți ca forță de șoc împotriva comitagiilor, vor deveni ținta a numeroase atacuri, soldate cu morți și răniți printre adulți și copii. Printre victime se numără Zisu Hașotti, asasinat în satul Ghiore „de un bulgar turmentat de cuvântările din ultima campanie electorală” și membrii familiei Tugearu, a căror gospodărie a fost atacată cu grenade în 1933.

Aromânii răspund cu aceeași monedă, pe fondul cristalizării unor opinii ce considerau violența unicul mijloc de a combate violența. Ziarul bulgar „Novo - Edinstvo” din Bazargic publică în numărul 109/1 ianuarie 1932 un articol legat de incidentul din satul Nădejdea. Pornit din înfruntarea verbală a doi vecini, bulgar și macedonean, escaladează cu violențele din cafeneaua satului și se termină prin atacul a 300 coloniști aromâni din satele vecine asupra sătenilor bulgari.

Sursele menționează și o încăierare în orașul Constanța între studenții și funcționarii celor două etnii și uciderea unui bulgar în centrul orașului Bazargic de către Ion Patoni la 1935, drept răzbunare pentru moartea unui subofițer de jandarmi ucis de comitagii ⁸⁶.

Pe lângă măsurile administrative, prefecturile organizează conferințe educative menite să întărească solidaritatea populației și să blocheze propaganda iredentistă. Această politică, datorată ministerelor Instrucțiunii Publice și Internelor, pune sub semnul întrebării prezența a numeroși scriitori, ziariști, conferențieri și activiști bulgari în Silistra, Bazargic și Cavarua ⁸⁷.

⁸⁶ Stoica Lascu, *Împroprietărea românilor balcanici în Cadrilater*, în „Dosarele Istoriei”, An VII, nr. 1, 2002, p. 38; DJCAN, fond Chestura Poliției Constanța, dosar nr. 1/1931 - 1932, f. 30 și 46

⁸⁷ „Ministerul Instrucțiunii Publice ne aduce la cunoștință prin adresa No. 884/935, că Legația Română la Sofia a primit, în timpul din urmă, un număr mare de petiții din partea mai multor scriitori, ziariști, conferențieri și activiști bulgari, care solicită intrarea în România și permis de a conferenția în Silistra, Bazargic, Cavarua și accidental și în București, problema bulgară. Aceste conferințe sunt proiectate în Durostor și Caliacra sub auspiciile și la invitația așa – zisei Universități populare bulgare din Bazargic, iar spesele

Prezența lor este considerată indezirabilă, în condițiile în care manifestările culturale și intrarea cărților, ziarelor și revistelor în limba română erau interzise în comunele românești din ținutul Vidinului și Nicopolelui.

Germanii au fost întotdeauna o populație discretă, puțin interesată în mixajul etnic cu vecinii lor de care îi despart credințele religioase și limba. În opinia lui I. Georgescu comunitățile lor pot fi luate ca exemplu de populația românească deoarece „au o bunăstare materială înfloritoare, se sporesc normal, sunt viguroși și sănătoși și, în multe privințe, ei iau înaintea chiar elementului conducător al provinciei români”⁸⁸.

Nicolae Iorga surprinde nostalgia tristă față de landurile natale și dezrădăcinarea germanilor din satul Cogealac, pendulând între America și România în căutarea unui lucru numai de ei știut.

Caracterizați de avocatul aromân Vasile Th. Muși drept harnici, onești și cumpătați, familiarizați din Macedonia cu moravurile și tradițiile bulgarilor și turcilor printre care urmau să trăiască, *aromânii* au fost percepuți drept cea mai bună soluție din punct de vedere național și economic pentru Cadrilater.

În balanța cu care au tratat problema autoritățile de la București a cântărit mult și faptul că doreau să rămână români. Cele 10 ha oferite pentru colonizare simbolizau această realitate, în condițiile în care mulți dețineau averi mai mari în Grecia și Macedonia.

Cea mai expresivă imagine o găsim în cuvintele lui Nicolae Iorga, interesat de locul lor real în istoria românilor: „Oameni de credință și

conferințelor se acoperă – bine înțeles – din fondurile pe care, cu toată sărăcia lui actuală, guvernul de la Sofia le-a destinat propagandei naționale. Totodată, zisul Departament menționa că, în cazul când se admite ținerea conferințelor în chestiune și libera circulație a agenților, mai mult sau mai puțin culturali, în mijlocul bulgarilor noștri, faptul acesta ar însemna o lipsă de demnitate din partea noastră, întrucât în acest timp orice manifestațiune română în comunele românești din ținutul Vidinului și Nicopolelui este suprimată, intrarea cărților, ziarelor și revistelor românești în casele românilor din Bulgaria este interzisă, ba mai mult autoritățile bulgare confiscă până și cărțile bisericești române din bisericile conaționalilor noștri” (Nota Ministerului de Interne nr. 320/1935, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 712/1935, fila 13)

⁸⁸ I. Georgescu, *Coloniile germane din Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, An VII, 1926, p. 56

de vitejie, călăuzi, ostași, ctitori de orașe, străbătători de țări și mari creatori. I-am primit ca pe niște pribegi, când ei sunt invitații noștri, și i-am tratat uneori ca pe niște miluiți, când ei nu știu ce înseamnă mila nimănui. E vremea să se înțeleagă ce sunt așezările lor: cetățile noastre la granița cea mai primejduită din lăuntru chiar. Iar, dacă dintre ei câte o pereche ar vrea să se desfacă din comunitățile lor strânse, nu poate fi mai bun învățător de gospodărie inteligentă și de demnitate omenească prin satele noastre unde sunt încă atâtea brațe încrucișate și frunți deprinse a se pleca oricărei încălcări, decât dâșii”⁸⁹.

În ceea ce privește opțiunea legionară, Puiu Dumitru Bordeiu vede drept cauze ale creșterii influenței în rândul aromânilor oprirea colonizărilor în Cadrilater și intensificării deznaționalizării din Grecia, Bulgaria și Iugoslavia, afectând în primul rând pe studenți, elevi de liceu și țărani, fără a reuși să dezvolte o structură similară celei din Moldova.

Odată cu reducerea numărului de musulmani, celelalte etnii de origine slavă capătă o importanță sporită și ajung să-i concureze pe români, evrei, greci și armeni în economia și politica provinciei. În consecința acestor fenomene viața comunităților evoluează spre direcții neașteptate, iar *rușii lipoveni* sunt prezenți sub diferite forme în conștiința concetățenilor.

În anii de după primul război mondial administrația română menționează ușurința cu care introduc agenți străini având misiunea de a răspândi zvonuri și idei revoluționare capabile să periclitizeze ordinea publică și siguranța Statului. În special locuirea rurală din Delta Dunării ușurează, conform actelor, accesul și transportul pe calea apei a agenților comuniști având ca punct de plecare Odessa, activitate dificil de contracarat datorită specificului zonei.

Unii dintre ei crează comitete de propagandă în favoarea comunismului printre conaționali. Alții desfășoară acțiuni izolate de sprijinire a intereselor revizioniste bulgare în zonă, motiv pentru care Brigada Specială de Siguranță raportează acțiunea a doi dezertori din

⁸⁹ Nicolae Iorga, *O comoară a neamului*, în „Neamul Românesc”, 1933

comuna Jurilofca „cari au fost la Sofia unde au înaintat o cerere guvernului bulgar prin care cer în numele populației acestui județ, ca Dobrogea să revină Bulgariei“⁹⁰.

Caracterizările făcute rușilor lipoveni arată opoziția lor, deseori violentă, față de lege și politica autorităților atunci când își consideră încălcate drepturile și tradițiile religioase. V. Morfei îi descrie pe cei din județul Constanța drept „vicleni, ascunși, neîncrezători și nesinceri”, în timp ce în județul vecin pretorul plasei Sulina deplânge lipsa respectului sătenilor din Delta Dunării față de autorități la 1926, manifestată prin refuzul de a folosi limba română și a-și trimite copii la școală.

La începutul secolului al XX – lea opiniile lui M.D. Ionescu despre *evreii* dobrogeni sunt cel puțin jignitoare, fiind caracterizați drept o plagă în corpul acestei provincii.

Beneficiari ai unei situații economice excelente la nivelul marilor industriași și bancheri din țară, imagine ce a provocat de altfel atacurile legionarilor, sunt concentrați la nivel local în zona negustorilor mici și mijlocii și meseriașilor.

Implicarea vizibilă în revoluția bolșevică, acuzațiile de colaboratori ai armatelor germane și principali beneficiari ai propagandei împotriva războiului duc la o înrăutățire evidentă la sfârșitul primului război mondial a imaginii naționalității evreiești.

Deși situația a provocat rareori violențe fizice împotriva evreilor în Dobrogea, există o serie de reacții sociale la nivelul țării, inflamate de situația economică dificilă, împotriva celor care și-au ignorat obligațiile de cetățeni.

Treptat își fac apariția primele manifestări publice legate de organizarea procesului de emigrare, pe fondul unor incidente minore, provocate de elevi și studenți inspirați de discursurile violente ale susținătorilor lui A.C. Cuza împotriva celor considerați *vinovați* de criza economică și politică a României.

⁹⁰ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 108/1919, f. 1

Sfârșitul primului deceniu interbelic aduce cu sine și atacuri împotriva cetățenilor evrei, organizate la Babadag de către filiala locală a Ligii Apărării Național Creștine, conduse de avocatul Filip Grecu și ziaristul Miltiade Cuțava.

În plângerea lor din 22 mai 1926, o serie de comercianți și gospodari din orașul Babadag acuză instigările la care sunt supuși de membrii ligii ce „umblă prin comune, îndeamnă pe săteni și orășeni simpli, să fie și să pornească contra evreilor, să le facă mizerii, să-i boicoteze și să-i atace, arătând totodată că în curând în țara românească evreii, chiar cetățeni români fiind, nu vor mai avea drepturi”⁹¹.

Autoritățile locale sunt solicitate de administrația centrală să ia măsuri de protecție a ordinii publice, pentru a evita dezordinile studenților cuziști și acțiunile legionare, centrate spre sfârșitul epocii pe hărțuirea, uneori violentă, aceleiași vechi comunități evreiești din Babadag⁹².

Discriminarea este implementată odată cu deciziile de românizare ale guvernului Goga-Cuza ce impun epurarea presei, concedierea din administrația publică și funcții sociale. Situația obligă comunitatea să recurgă la emigrare și *donatii benevole*, menite să-i protejeze de acuzațiile frecvente de comunism, dar nu include acte de violență sau cenzurare a celor ce își manifestă nemulțumirea față de nivelul societății dobrogene.

Pe aceste coordonate se înscrie raportul pretorului plasei Măcin N. Savencu, mulțumit doar să transcrie cuvintele controlorului financiar Mihail Mikeș, evreu transilvănean: „Eu și întreaga mea familie am trăit mult mai bine sub Ungaria, pe care am iubit-o mai mult ca pe rahatul vostru de vechi regat, unde am ajuns să fiu slugă la toți inculții și

⁹¹ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 323/1926, f. 2 – 3

⁹² Plângerea nr. 10.107/24 august 1936 a comunității evreiești din Babadag susține că „o mână de oameni, majoritari copii minori, colindă în fiecare zi străzile orașelului cântând și ațâțând populația contra evreilor, condușii fiind de un anume Petrescu și Munteanu, iar Duminica pleacă în satele vecine cu drapelul și svastika îndemnând populația să se răzvrătească contra unor oameni care nu au nici o vină... Astăzi nu ne mai este posibil să scoatem capul pe stradă fiind bătuți și huiduiți în centrul orașului” (DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 739/1936, f. 70)

nespălații”⁹³.

Spre deosebire de bulgari, ruși – lipoveni și evrei, problemele *țiganilor* nu se intersectează cu situațiile legate de păstrarea identității proprii sau iredentism. Mențiunile despre ei au referiri strict economice și infracționale, pornind de simple cereri ale locuitorilor privind îndepărtarea sălașurilor de romi de pe raza orașelor/satelor din cauza furturilor și ajungând la acuzații prin care se leagă oamenii politici aparținând partidului la guvernare de presupuse instigări ale bandelor de țigani împotriva adversarilor politici⁹⁴.

Din documentele păstrate în arhivele dobrogene rezultă practicarea unor mici meșteșuguri, de-a lungul peregrinărilor cu căruțele prin provincie și situația sanitară precară, conform administrației Ținutului Dunărea de Jos la 1938⁹⁵.

II.3. Structura populației pe medii și profesii

În perioada interbelică situația materială a minorităților naționale era asemănătoare cu cea a românilor. Pragmatismul economic pune accentul pe profit, excluzând orice deosebire pe criterii etnice, beneficiind de pe urma politicii liberale de protejare a muncii naționale și dezvoltare a componentei industriale și bancare.

Minoritățile naționale dețineau la 1938 51,51% din firmele individuale, comerciale și industriale, cu o mențiune specială pentru evrei ce posedau 31,14% din total. Îmbinarea intereselor de stat cu

⁹³ Raportul nr. 3429/19 august 1939, DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 847/1939, f. 1.

⁹⁴ „Domnule prefect Subsemnații locuitori din orașul Tulcea venim a reclama că din cauza mizerabililor de țigani nomazi așezați în jurul orașului și spre ghiolul Cășla, unde s-au pus îndeaproape contact cu banda lui Mărgean din Cășla, nu ne mai putem ține stăpâni pe avutul și munca noastră” (DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 472/1929, fila 7). Din același motiv organele judiciare au avut dificultăți în a aplana conflictul între localnici și țigani în satul Turda, recomandând mutarea șatrei deoarece „locuitorii își vor face dreptate singuri” (DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 631/1933, fila 23) și în comuna Basarabi din județul Constanța (DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosar nr. 14/1940, fila 231)

⁹⁵ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 784/1938, fila 21.

inițiativa privată a dus în Dobrogea la o creștere economică constantă, marcată de refacerea infrastructurii distrusă parțial de război, evoluția pozitivă a agriculturii și comerțului și succese minore în privința industrializării.

În primii ani interbelici majoritatea populației dobrogene era implicată în agricultură, creșterea animalelor și diverse ocupații auxiliare, menite să compenseze veniturile fluctuante obținute din cultivarea pământului. De exemplu, situația proprietății pe naționalități indica următoarea repartizare în județul Constanța înainte și după primul război mondial ⁹⁶:

	1916		1922	
naționalitate	nr.	ha	nr.	ha
Români	17.729	344.713	16.490	254.743
Bulgari	3.987	59.287	3.943	50.713
Turci	2.691	29.756	2.527	32.289
Germani	1.013	18.207	910	13.091
Alte naționalități	289	8.656	206	2.333

Creșterea animalelor continuă să rămână o ocupație de bază a locuitorilor, datorită nevoii de animale de tracțiune și veniturilor sigure aduse în comparație cu agricultura. În opinia lui C. Garoflid, un rol important îl joacă și diferența de efort fizic între cele două munci, deoarece țăranii „își aduceau aminte cu părere de rău de vremea după care povesteau părinții și moșii lor, când țăranii nu munceau și toată agoniseala o scoteau numai din vite, pe care le pășteau pe islazuri întinse... sila muncii manuale legate de trecerea de la păstorit la agricultură, țăranul nu a uitat-o niciodată și că acesta nu putea înțelege că păstoria nu-i mai poate hrăni pe toți” ⁹⁷.

Deși capacitățile industriale de mari dimensiuni sunt reduse, comparativ cu provincii bine dezvoltate ca Transilvania și Muntenia, ramurile mici și mijlocii cunosc o evoluție ascendentă ca număr și

⁹⁶ Gh. Dumitrașcu, *Germanii din județul Constanța la începutul și sfârșitul primului război mondial. Studiu statistic și comparativ*, în Valentin Ciorbea (coord.), *Germanii dobrogene – istorie și civilizație*, Ed. Muntenia, Constanța, 2006, p. 148. Diferența de 108.451 ha fusese expropriată, dar nu intrase încă în stăpânirea celor împroprietăriți.

⁹⁷ C. Garoflid, *Agricultura veche*, Tiparul Cartea Românească, București, 1943, p. 58

productivitate. Cele mai mari investiții se fac în economia județului Constanța, dominantă la nivelul provinciei, urmată de industria alimentară în județul Tulcea și textilă în Cadrilater.

Personalul industrial la nivelul întregii provincii evoluează de la 2.825 persoane, dintre care 1.157 în industria alimentară, în 1922 la 4.001 în 1924 și 23.581 la 1930, subliniind relativul succes al investițiilor.

Principalele ramuri economice în județul Tulcea, exceptând agricultura, erau industria alimentară și comerțul ce dețineau împreună 452 de stabilimente la 1919. Pe locurile imediat următoare se află industria textilă cu 43 de firme, metalurgia (26) și prelucrarea lemnului (16).

Peste șapte ani recensământul fabricilor și capacităților industriale din județul Tulcea confirmă dominația industriei alimentare, cifrată la 85 de firme, urmată la mare distanță de ramura textilă (9), minerit (4) și industria chimică (2) ⁹⁸.

Preponderența economică a orașului Constanța este ușor de observat în tabloul demografic și economic al populației din 1927. Datele atestă 2.052 firme comerciale de diferite dimensiuni și 137 întreprinderi, capabile să absoarbă peste 6.000 de meseriași și muncitori. Mihail Popovici, ministrul lucrărilor publice, solicită pe 6 martie 1920 suma de 61.500.000 lei pentru lucrările de refacere și completare a construcțiilor ridicate în portul Constanța.

Investițiile asigură creșterea volumului de mărfuri manipulate de la 233.990 t între 1919 și 1922 la 1.040.233 t între 1924 și 1928. Beneficiile obținute permit mărirea numărului de muncitori de la 510 permanenți și 187 flotanți în 1930 la 715 permanenți și 800 flotanți în 1934 ⁹⁹.

Industria este slab dezvoltată în județele Durostor și Caliacra pentru primul deceniu interbelic. Lipsa unei căi ferate spre porturile Balcic și Cavarina și prezența unor fabrici modeste, anexate industriei textile și alimentare, mențin imaginea de zonă agricolă a Cadrilaterului.

⁹⁸ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 75/1919, f. 10 și nr. 338/1926, f. 19 – 51. Vezi Anexa 11

⁹⁹ DJCAN, fond Primăria Constanța, dosar nr. 8/1927, f. 53; Valentin Ciorbea, *Portul Constanța de la antichitate la mileniul III*, Ed. Europolis, Constanța, 1994, p. 165 – 166

Datele recensământului din 1930 atestă la nivelul țării 10.543.000 locuitori activi (58,4%), implicați în 124 de grupe de profesii și 7.510.000 pasivi (41,6%). Pe medii populația activă conducea cu 50,2% în zona urbană și 60,5% în cea rurală, ultima deținând o flexibilitate mai mare datorită implicării a numeroși auxiliari în activitățile agricole.

Procentul variază odată cu aplicarea reformei agrare și colonizărilor, legând direct extinderea numărului proprietăților agricole de mici dimensiuni de creșterea proporției populației active.

Cel mai mare număr de persoane active este regăsit în Transilvania, socotite împreună cu Banat și Crișana – Maramureș la 63,3%, Oltenia (62,5%) și Bucovina (59,2%). Dobrogea ocupa ultimul loc cu 450.395 (55,23%) cetățeni activi, la două procente în spatele Munteniei, Moldovei și Basarabiei.

Pe mediul urban și rural conduc, la diferențe minore, Oltenia (53,1%) și Bucovina (52,8%), respectiv Oltenia (63,9%) și Transilvania (62,06%).

Dobrogea ocupă ultimul loc și în aceste statistici, având doar 89.000 orașeni (46,00%) și 359.200 țărani activi (58,1%), în condițiile unei locuiri limitate, cifrată la 4,51% din totalul României.

Exploatarea solului implica în țara noastră 8.244.500 locuitori, împărțiți în 363.700 orașeni (4,4%) și 7.880.800 țărani (95,6%), urmată la mare distanță de industrie (759.100), instituții publice (485.000) și comerț - credit (337.400). Cei 4,4% provin din micile orașe, slab dezvoltate profesional și fermele aflate în apropierea centrelor urbane, procent depășit în Dobrogea, unde 5,57% locuiau la oraș și 94,42% la sat.

Majoritatea dobrogenilor lucrau în agricultură (77,9%), instituții publice (5,8%) și industrie (5,5%), dar pot fi regăsiți cu procente mici în comerț (2,8%) și transporturi publice (2,3%). Provincia se află, de obicei, pe poziții inferioare privind proporția populației active în fiecare profesie, cu excepția transporturilor în mediul urban (88,1%), datorită contribuției aduse de portul Constanța¹⁰⁰.

¹⁰⁰ *** *Enciclopedia României*, București, vol. III, 1938, p. 41 – 45; D. Șandru, *Populația rurală a României...*, p. 89 - 94. Vezi Anexele 13, 14 și 15

Situația pe unități administrative sugerează controlul județelor Durostor (30,55%) și Constanța (26,65%) asupra populației implicate în agricultură, urmate de Tulcea și Caliacra cu 21%. Recensământul furnizează și o diferențiere clară din punct de vedere numeric în ceea ce privește principalele ocupații pe provincie și județe, excluzând cultivarea pământului. Județul Constanța deținea locul întâi în patru ocupații esențiale la nivel general și rural. Caliacra se situa pe locul doi la nivel general în ramurile industrie și instituții publice, iar județul Tulcea ocupa locul întâi la exploatarea subsolului, doi la comerț și transporturi.

Interesul față de exploatarea bogățiilor provinciei și prezența portului Constanța generează o dezvoltare limitată a industriei mijlocii și mari între 1929 – 1936. Datele indică prezența a 27 fabrici în Cadrilater, majoritatea în ramurile textilă și alimentară și 26 în județele Constanța și Tulcea, excluzând orașul Constanța¹⁰¹.

Din rapoartele și statisticile Ministerului Muncii, elaborate între 1934 și 1937, se desprinde dominația lucrătorilor în toate cele patru județe dobrogene, urmați de meseriași și funcționari. Ca și la recensământul din 1930, Constanța conduce detașat. Mediul ei rural, de exemplu, este dominat la 1937 de către agricultori (136.200), funcționari (2.103), meseriași (1.963) și comercianți/industriași (1.494). Progresele economice propulsează Tulcea pe locul doi datorită creșterii numărului de firme comerciale la 2.188. Cele mai multe dintre ele intrau în categoria coloniale (472), cârciumi (324) și cafenele (298)¹⁰².

Aceste date sunt însoțite la nivel etnic și de anumite diferențe în ceea ce privește clasele profesionale și interesele economice ale principalelor populații dobrogene în perioada interbelică, datorate în principal specificului național și zonelor de locuire.

Românii se regăsesc în activități legate de agricultură și creșterea animalelor, domeniu profesional în care recensământul din 1930 atestă implicarea a 246.678 persoane. Din punct de vedere numeric domină

¹⁰¹ *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 104 – 105, 155, 184 – 185 și 483

¹⁰² DJCAN, fond Prefectura județului Constanța, dosarele nr. 56/1938, f. 102 – 122 și 16/1939, f. 2 – 295; DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, dosar 768/1937, f. 25

cu 235 de reprezentanți categoria industriașilor și comercianților mici și mijlocii din județul Tulcea, majoritatea preferând industria alimentară și comerțul (1919).

Pe de altă parte joacă un rol minor la nivelul marilor afaceri, unde întâlnim mai puțin de 20 persoane, români și macedoneni, proprietari de fabrici, capacități industriale și mari comercianți. Printre afacerile românești la acest nivel se numără moara „Iancu Cuciuc” (Bazargic), fabricile de unelte agricole „Oprică Voicu” (Medgidia), cherestea „Șt. Boroș” (Tulcea) și mobilă „Stanciu Bucioiu” și „M. Gârbă ” (Constanța).

Arhivele menționează doi români mari patroni între 1932 și 1940 în județul Tulcea, poziției compensată de prezența constantă în Camera de Comerț și Industrie la categoria firmelor mici și mijlocii ¹⁰³.

Un recensământ efectuat la Tulcea în anul 1921 pe capi de familie, implicați în diferite meserii, denotă dominația agricultorilor cu 77,8% , urmați de liberi profesioniști (9,95%), muncitori manuali (9,09%) și comercianți (1,09%).

Românii reprezentau 53,72% din forța de muncă și principalii angajați în toate domeniile, de la agricultură la liberi profesioniști, trecând prin categoriile industriași, comercianți, funcționari și meseriași. Procentual erau urmați de rușii lipoveni (20,64%) și bulgari (18,02%), a căror situație pe teren era însă diametral opusă. Prima etnie deținea majoritatea relativă în categoria muncitorilor manuali și locul doi la industriași și liberi profesioniști, în timp ce a doua minoritate era implicată în proporție de 95% în agricultură.

Preferința statisticilor pentru estimări generale la nivel urban ne împiedică să cunoaștem situația exactă pe meserii în principalele două orașe ale județului Tulcea. Cei 9.200 de români din orașul Tulcea erau trecuți la categoria meseriași, comercianți, muncitori și plugari pentru anul 1925, dovedind cel puțin o dublă ocupație pentru o parte dintre ei. Situația se repetă la Sulina pentru 1.064 români meseriași, muncitori

¹⁰³ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 5/1932 – 1942, f.18; Registrul Camerei de Comerț și Industrie Tulcea (1930 – 1940)

și pescari, similaritate datorată unor posibile dificultăți financiare, temporare sau permanente.

Recensământul pe meserii în mediul rural al județului Tulcea calculează 19.424 români plugari și 8.337 plugari și crescători de animale. Interesul față de exploatarea solului și creșterea animalelor nu exclude practicarea temporară a altor activități economice, evident fără importanță financiară pentru cei ce și-au declarat opțiunea, dar datele reci sugerează caracterul agricol al locuirii românești (1925) ¹⁰⁴.

În județul Constanța românii domină categoric la 1933 tablourile statistice ale meseriașilor cu 2.373 persoane (72,41%), la mare distanță de cei 192 bulgari (5,92%) și 152 turci/tătari (4,63%). Situația se va inversa în Silistra, Turtucaia și Bazargic, principalele trei orașe din sudul provinciei, unde ordinea era bulgari (568), turci (294) și români (199) ¹⁰⁵.

La sfârșitul deceniul patru românii reușesc să se impună în principalele două centre urbane, chiar dacă pe ansamblu dețin o majoritate relativă. În orașul Constanța dețineau 660 de firme și fabrici față de cele 100 evreiești și 40 bulgare și armene. La Tulcea deschid 75 noi firme comerciale și industriale doar în 1937, urmați de bulgari (45) și celelalte etnii slave (22), în timp ce evreii și grecii, puternic afectați de schimbările politice și economice, nu reușesc să depășească împreună 20.

Aceste date dovedesc implicarea lor superioară în comerțul și industria urbană, comparativ cu primul deceniu interbelic și modificarea raportului de forțe în defavoarea minorităților ¹⁰⁶.

Populația *bulgară* s-a implicat în exploatarea solului, industria textilă și comerț. Totuși, se bucură de o situație echilibrată în zona proprietarilor de stabilimente industriale și superioară românilor în ceea

¹⁰⁴ DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 271/1925, f. 9, 10 – 11 și 13 – 37.

¹⁰⁵ Ibidem, dosar nr. 190/1921, f. 18 și 309; DJCAN, fond Camera de Muncă Constanța, dosar nr. 19/1933, f. 1 – 100.

¹⁰⁶ DJCAN, fond Camera de Muncă Constanța, dosar nr. 203/1939, f. 1 - 60; DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 826/1937, f. 7 – 9.

ce privește fabricile și comercianții de petrol, cereale, cherestea și piatră între 1919 și 1937.

În orașele Tulcea, Babadag și Sulina 6.544 bulgari se ocupau cu agricultura și comerțul la 1925. Numărul lor crește substanțial în mediul rural cu 8.628 agricultori și 10.669 plugari și crescători de animale.

Disputele economice cu administrația română sunt generate de situația particulară a loturilor de pământ din județele Caliacra și Durostor. În 1913 guvernul român recunoaște deplina proprietate a deținătorilor de terenuri arabile și introduce preemțiunea statului la vânzarea imobilelor rurale, cifrate la 50.000 ha, aparținând turcilor și bulgarilor ce au emigrat.

Reglementarea proprietății, conform Legii pentru organizarea Dobrogei Noi din 1 aprilie 1914, cerea verificarea titlurilor de proprietate emise de autoritățile sofiole de-a lungul stăpânirii lor dintre 1878 – 1913.

Legea pentru modificarea unor dispozițiuni din cap. VI al Legii din 1 aprilie 1914, elaborată la 22 aprilie 1924, stabilea că bunurile mulk (proprietate particulară) rămân în întregime posesorilor, dar posesorii de terenuri mirie vor ceda statului 1/3 din pământul arabil și păduri, cu excepția exploatărilor mai mici de 5 ha.

În opinia reprezentanților populației bulgare din Cadrilater legile din 1914 și 1924, referitoare la organizarea Dobrogei Noi, desconsideră situația de fapt deoarece iau în considerare tipul de proprietate otoman „fără să țină seama de faptul că legea bulgară a modificat situația juridică a proprietății”¹⁰⁷.

Această opoziție are la bază cauze economice și politice vizibile, legate de preponderența terenurilor mirie, arendate anterior de autoritățile otomane, la nivelul proprietarilor de origine bulgară și echilibrarea situației demografice de către guvernele române.

Legea treimii și cea emisă în 1930, modificată în 1932 și 1933, aveau drept scop principal crearea unui fond funciar rezervat

¹⁰⁷ *Memoriul reprezentanților populației bulgare din Durostor și Caliacra, iunie 1938*, în *** *Minoritățile naționale din România (1931 – 1938)*, București, 1999, p. 498

colonizării Dobrogei de Sud prin intermediul Oficiului Național al Colonizării, situație conștientizată de autorii memoriului din iunie 1938, confrunțați cu creșterea numerică evidentă a românilor.

Rușii, lipovenii și ucrainenii posedau în județul Tulcea 82 spații aparținând industriei/comerțului mic și mijlociu, 48 de fabrici și cinci poziții în topul marilor comercianți, cu o predilecție evidentă pentru industria alimentară.

Proprietățile lor variază de la morile „Alexe Sazonov” și „Terente C. Lisov” la fabricile de ulei „Alexe Sazonov”, cherestea „Alexe Avramide” și frângerii „E. Vladimirov”.

Orașele Babadag, Chilia Veche, Sulina și Tulcea aveau împreună 109 plugari, 237 pescari și 4.788 agricultori și pescari ruși/lipoveni la mijlocul primului deceniu interbelic. Din fericire, structura numerică pe meserii este clar delimitată în mediul rural tulcean, rezultat al anchetelor coerente aplicate de administrația locală.

Etnia rusă includea 2.989 plugari, 3.221 pescari, 165 plugari/pescari și 1.457 plugari și crescători de animale. Lipovenii erau superiori la numărul de plugari/pescari (11.509) și plugari/crescători de animale (1.774) și inferiori în categoria pescarilor (1.776)¹⁰⁸.

Pescarii din Delta Dunării și Marea Neagră se organizează în cooperative (Periprava, Sf. Gheorghe, I.C. Brătianu, Caraorman, Jurilofca) și asociații ce își propun să asigure venituri constante membrilor prin închirierea de bălți și vinderea în comun a produselor.

Deoarece pescuitul nu era capabil să asigure traiul zilnic al întregii populații, o parte dintre locuitori sunt menționați în documente drept crescători de vite, tăietori de stuf și chiar contrabandiști. În unele sate, cum ar fi Carcaliu, perioadele economice dificile provoacă abandonarea pescuitului și creșterii animalelor în favoarea muncii manuale în porturile Brăila sau Galați¹⁰⁹.

¹⁰⁸ DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, dosar nr. 271/1925, f. 9, 10 – 11 și 13 – 37

¹⁰⁹ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 169/1920 – 1921, f. 4 – 11, 229/1923, f. 44, 247/1924, f. 2, 260/1925, f. 6 și 20, 444/1928, f. 21 și 51, 472/1929, f. 15 și 652/1934, f. 3; DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosar nr. 8/1939, f. 14 – 15

La mijlocul ierarhiei se află *grecii*, datorită celor 12 poziții în topul marilor comercianți și pe ultimile locuri *evreii, turcii, armenii și germanii*, posesori în principal de firme mici și mijlocii și majoritar angajați în agricultură, industrie și comerț.

Orașul Constanța s-a dovedit esențial pentru valorificarea produselor petrolifere și alimentare ale Dobrogei și României interbelice. Modernizările succesive permit administrației portului, la sfârșitul deceniului al treilea, să pună în folosință 3 km de diguri, închizând 60 ha bazine, 4,7 km cheiuri de exploatare, silozuri și depozite de petrol cu o capacitate de 160.000 tone.

Între 1919 și 1935 el primește în danele sale peste 20.000 de nave și valorifică 18% din importurile și 66% din exporturile României la 1933. Maximul traficului general interbelic este atins la 1936/1937 când a fost rulat un total de 6.551.776 tone.

Ca urmare a acestor realizări și investiții serioase în infrastructură, portul Constanța a reușit să concureze marile porturi europene, printre care se numărau Marsilia și Amsterdam, de-a lungul perioadei interbelice. Problemele apar odată cu declanșarea celui de-al doilea război mondial și se circumscriu unei reduceri a volumului de mărfuri transferat prin danele portului.

Numărul muncitorilor scade de la 1.515 în 1934 la 1.197 între 1939 și 1940, dintre care 610 permanenți și 587 flotanți. Marea majoritate a acestei forțe de muncă o reprezentau cei 969 lucrători români (80,95%), urmați de ruși lipoveni (76), turci (38) și bulgari (25)¹¹⁰.

Pe ansamblului ei, economia dobrogeană se specializează în firme de dimensiuni medii și mici, iar naționalitățile se bucură de toate avantajele pe care o economie funcțională le oferă întreprinzătorilor. Dincolo de înlesnirile oferite agricultorilor și coloniștilor, printre care scutirile de taxe și reeșalonarea datoriilor, inerente unui spațiu destinat împrumutării, autoritățile urmăresc să rezolv rapid problemele ce blochează circulația bunurilor către porturi, ignorând originea etnică a industriașilor și negustorilor.

¹¹⁰ A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 411; DJCAN, fond Căpitănia Portului Constanța, dosar nr. 96/1939 – 1940, f. 190 – 199 și 200 – 206.

Libertatea schimburilor și posibilitatea de a obține profit au caracterizat economia dobrogeană interbelică, oferind minorităților șansa de a trăi conform cu propriile idealuri și scopuri și exersa toleranța într-un spațiu multiethnic predispus la conflicte și incidente doar în timp de război.

II.4. Pierderile teritoriale din 1940 și impactul asupra Dobrogei

Pe fondul deteriorării situației internaționale, politica externă a României a avut drept obiective principale securitatea și garantarea granițelor. Deși regele și o parte a politicienilor influenți ar fi preferat să continue alianța tradițională cu Franța, de care îi lega principii și interese comune, a prevalat pragmatismul impus de prezența insidioasă și brutală a diplomației sovietice și germane.

Lipsa de inițiativă a Franței și Angliei în problema anexării Cehoslovaciei i-a obligat pe politicienii români să evite orice acțiune ce ar fi putut pune în pericol securitatea țării, situația alunecând inevitabil pe panta cedărilor economice și teritoriale.

În toamna anului 1939, diplomatul N. Petrescu Comnen, însărcinat cu misiuni diplomatice pe lângă Vatican, prezintă Ministrului de Externe Grigore Gafencu o serie de știri și informații referitoare la soarta Cadrilaterului depistate în capitala Italiei. În opinia sa, România trebuie să implice în negocieri celelalte țări balcanice și limita cedările la județul Caliacra și un schimb de populație, păstrând județul Durostor și integritatea teritorială.

Diplomația română a încercat să exploreze posibilitățile oferite de Înțelegerea Balcanică, discuțiile de la Jebel (19 septembrie 1939) dintre Grigore Gafencu, ministrul român de Externe și Cinkar Marcovici, omologul său bulgar, vizând posibila intrare a Sofiei în alianță în schimbul unor cedări teritoriale din partea României și Iugoslaviei.

Refuzul final al partenerilor de alianță, de a consimți la sacrificii comune de teritorii a anulat influența Înțelegerii, sabotată de pretențiile Ungariei și Bulgariei ce nu doreau să se implice în tratate contrare intereselor lor în regiune.

Pe 2 iulie 1940 regele Carol al II – lea s-a adresat direct lui Adolf Hitler, insistând pentru „o colaborare mai intimă cu Germania”, la care

Führerul avertizează că România „nu va putea evita cedarea unor teritorii care sunt populate de unguri sau bulgari și nu de români”¹¹¹.

O delegație condusă de ministrul Victor Cădere vizitează Sofia în august 1940, propunând un schimb complet de populație și o mică rectificare teritorială în favoarea Sofiei.

Primul ministru bulgar Bogdan Filov condiționează schimbul de populație de cedarea întregii părți de sud a provinciei și menționează în treacăt propunerea Uniunii Sovietice de a avea o graniță comună cu Bulgaria, idee neluată în considerare câtă vreme partea română le satisfacea cererile.

Tratativele s-au desfășurat la Craiova (19 august - 7 septembrie 1940) în prezența delegațiilor conduse de Alexandru Cretzianu și Svetoslav Pommenov ce semnează un Tratat, însoțit de un Protocol și un Acord privind modalitățile de evacuare, schimbul de populație și problemele financiare pe 7 septembrie 1940.

În articolul 2 „înaltele părți contractante declară în mod solemn frontiera stabilită între ele ca fiind definitivă și perpetuă”, obligându-se să nu mai formuleze orice altă pretenție teritorială, iar articolul trei convine ca în termen de trei luni „cu începere de la schimbul instrumentelor de ratificare ale prezentului tratat, la schimbul obligatoriu dintre supușii români de origine etnică bulgară din județele Tulcea și Constanța... și supușii români de origine etnică română din județele Durostor și Caliacra”¹¹².

În ceea ce privește imigrarea cetățenilor din celelalte regiuni ale României și Bulgariei s-a stabilit un termen facultativ de un an, condiționat de prezența unui număr egal de locuitori la transferul reciproc, iar proprietățile imobiliare rurale, aparținând celor evacuați, urmau să fie echivalate bunurilor abandonate și considerate proprietatea statului respectiv, conform art. 4.

Pe data de 13 septembrie 1940 s-a întrunit la Bazargic comisia mixtă româno – bulgară, condusă de generalii Potopeanu și Gilcov, desemnată să supravegheze operațiile de evacuare/ocupare a Cadrilaterului și două subcomisii mixte, reprezentate de coloneii Dumitru Zamfirescu (Caliacra) și Ioan Stânculescu (Durostor).

¹¹¹ Gh. Buzatu, P. Otu, I. Scurtu, V. Bozga, *Politica externă și relațiile internaționale*, în *** *Istoria românilor*, vol. VIII, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 575

¹¹² I. Colcer, V. Măgureanu, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al județului Tulcea, 1998, p. 225

Acordul prevedea o durată de 10 zile pentru evacuarea armatei și administrației române. Retragera s-a desfășurat în perioada 21 – 30 septembrie 1940, sub conducerea Marelui Stat Major ce a elaborat un plan pe patru etape, întărit de măsuri pentru respingerea unui eventual atac al armatei bulgare și dotarea punctelor de trecere cu materialul fluvial necesar.

Lor li se adaugă controalele menite să ușureze elaborarea tabelelor cu familiile bulgare și avutul lor, precum și identificarea celor ce ar dori să se sustragă evacuării ¹¹³.

Spre deosebire de retragerile din Basarabia și Bucovina, marcate de haos și incidente violente, ea a decurs în mod normal, deoarece armata a avut timpul necesar elaborării și implementării unui plan coerent, iar partea bulgară a evitat acțiuni similare cu cele din zonele ocupate de armata sovietică.

În urma retragerii armatei române teritoriul a fost ocupat de trupe aparținând Armatei a 3 Bulgare, condusă de general locotenent Ivan Popov, pentru ca la 21 octombrie 1940 guvernarea militară să fie înlocuită de administrația civilă a unui district cu capitala la Turtucaia, încorporat Rusciucului.

În acel moment existau 58.000 de români în județul Caliacra și 59.000 în județul Durostor, respectiv 23.000 bulgari în județul Tulcea și 26.200 în județul Constanța.

Autoritățile administrative și instituțiile din Silistra au fost mutate la Călărași, iar cele din Bazargic la Slobozia, în jurul căreia au fost cazați și locuitorii din Caliacra. Populația evacuată din Durostor a fost stabilită în satele din județul Ialomița, iar locuitorii din plasele Balcic, Șabla și Casim între Tuzla, Mangalia și Negru Vodă.

În fiecare punct de trecere, port și gară au existat ofițeri și cadre medicale însărcinate să ofere indicații, primul ajutor și alimente, iar controalele vamale și polițienești intense vizau confiscarea metalelor prețioase, devizelor, animalelor și cerealelor achiziționate după nouă octombrie 1940.

Cifrele indică evacuarea a 25.741 capi de familie cu 106.621 suflete, la care se adaugă un număr de 302 batoze, 204 tractoare, 172 locomotive, 2.185 vagoane grâu, 19.146 porci etc. Pierderile totale se

¹¹³ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 948/1940, f. 67 și 92; DJCAN, fond Chestura Poliției Constanța, dosar nr. 9/1940, f. 107

ridică la 29.592 milioane lei, valoarea anului 1940, dintre care 26.680 milioane sunt trecute în contul refugiaților și 3.912 milioane în cel al statului.

Populația română din Cadrilater a abandonat 204.672 ha teren arabil și 18.760 gospodării agricole, iar bulgarii din Dobrogea Veche doar 114.267 ha și 11.774 gospodării, provocând un decalaj economic substanțial și conflicte între noii veniți ce doreau o împroprietărire egală în regiune. Din totalul evacuaților, 9.000 familii se stabilesc în județul Constanța, 8.000 în județul Tulcea și restul în diferite localități din Muntenia, Moldova și Oltenia.

În ciuda prevederilor rămân pe loc numeroși români în Cadrilater și bulgari în Dobrogea, ultimii contestând înscrierea pe listele de evacuare datorită achiziționării unor adeverințe false ce le atestau altă origine etnică sau fugind peste Dunăre, în Muntenia.

În mai – iunie 1941 au fost organizate noi transporturi pentru circa 4.000 de români, pescari și comercianți din Turtucaia, Silistra și Bazargic, cărora autoritățile bulgare le-au refuzat acordarea cetățeniei și un număr aproximativ egal de bulgari ce nu au reușit să evite evacuarea, prin punctele de trecere de la Cernavodă, Ostrov și Negru Vodă¹¹⁴.

Schimbul de populație s-a desfășurat pe fondul restricțiilor de circulație impuse de război, abandonării recoltelor și speculei cu produse de primă necesitate. Ele vor provoca scăderea valorii bunurilor imobiliare rurale și sărăcirea unora dintre zonelor de destinație, incapabile să suporte numărul noilor veniți.

Refugiații s-au aglomerat în centrele de colonizare și au suferit de pe urma frigului, foametei și epidemiei de paludism izbucnită în lunile august – octombrie 1941.

O parte dintre familii s-au refugiat temporar în alte zone, rămânând fără lot agricol și locuință, iar cei bogați s-au mutat în sate mai mari, *uitând* să renunțe la bunurile imobiliare obținute anterior. Lipsite de fonduri suficiente autoritățile locale s-au văzut depășite în unele zone de situație, pe fondul conflictelor pentru proprietate și abuzurilor funcționarilor însărcinați cu rezolvarea problemelor.

Soluționarea problemei a revenit Oficiului Național de Colonizare ce începe lucrările de împroprietărire cu loturi de 5 – 10 ha și casă sau

¹¹⁴ DJCAN, fond Chestura Poliției Constanța, dosar nr. 64/1940, f. 28 – 33; Dumitru Șandru, *Mișcări de populație...*, p. 106 – 110.

teren intravilan, folosind 176 de specialiști și zilieri ce i-au permis să încheie recolonizarea în lunile martie – iunie 1948.

Finalizarea lucrărilor a permis pe 18 mai 1948 identificarea și măsurarea a 146.726 ha, dintre care s-au atribuit 117.115 ha, 10.161 gospodării și 2.162 locuri de casă la 12.868 capi de familii și 6.343 ha la instituții de stat, restul intrând în categoriile teren disponibil (19.034 ha), improductiv (3.328 ha) și în litigiu (906 ha) ¹¹⁵.

Tratatul de la Craiova din 7 septembrie 1940 a rezolvat problemele de natură teritorială dintre România și Bulgaria, dar a afectat statutul social și economic al românilor ce și-au pierdut averea și pozițiile obținute de-a lungul a 27 de ani de muncă în Cadrilater.

De asemenea a fost șubrezită poziția administrației locale, confruntată cu probleme imposibil de rezolvat într-un timp scurt și încrederea în opțiunile regelui Carol II, acuzat de slăbirea României și lașitate în fața presiunilor străine.

Indiferent de motivațiile ce stau în spatele cedărilor teritoriale din 1940, Dobrogea a suferit o lovitură puternică ce va bloca evoluția ei politică și economică ascendentă, antrenând o decădere vizibilă pe fondul desfășurării celui de-al doilea război mondial și pătrunderii armatelor sovietice.

¹¹⁵ I. Colcer, V. Măgureanu, *op. cit.*, p. 228 și 231 ; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 442

CAPITOLUL III

Viața spirituală între 1918 și 1940.

Frământări politice

Vechimea credinței și tradițiilor creștine în Dobrogea a permis păstrarea spiritualității ortodoxe, apreciată drept esențială în guvernarea provinciei de către administrația otomană și română. Treptat, odată cu ocuparea zonei de către Imperiul Otoman, și-au făcut apariția culte aparținând cuceritorului (islamul) sau populației colonizate în patru secole de dominație (mozaism, baptism, luteranism, catolicism).

Biserica, școala și tradițiile populare sunt principalele simboluri în jurul cărora se strâng românii și celelalte naționalități de-a lungul secolelor XVIII - XIX.

Evoluția structurii confesionale arată că locuitorii nu au pus niciodată la îndoială rolul spiritualității în păstrarea propriei identități, dimpotrivă, în ciuda distrugerilor suferite, nicicând românii n-au clădit atât de multe lăcașuri religioase ca în această perioadă plină de evenimente.

Etniile prezente au învățat valoarea cooperării și toleranței ca metode de rezistență în fața caracterului oriental al administrării provinciei, „iar românii dobrogeni, ca și cei veniți din stânga Dunării, ca primii beneficiari ai unor valori spirituale propulsate dinspre Țările Române, aduceau o prețioasă contribuție la împărtășirea acestor valori către întreaga populație a Dobrogei”¹¹⁶.

Rezultatul a permis coexistența pașnică și îmbogățirea fondului de tradiții și obiceiuri religioase, ușurând realizarea conștiinței de sine a

¹¹⁶ I. Colcer, V. Măgureanu, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al județului Tulcea, 1998, p. 72

locuitorilor și a capacității de identificare a ceea ce sunt și mai ales a ceea ce pot deveni.

Imaginea confesională a Dobrogei oferă, dincolo de informațiile statistice, imaginea unei lumi normale, aflată la granița a trei state, ce a reușit să se dezvolte conform propriilor tradiții și contactului cu lumea modernă, sfârșind în nesiguranța provocată de război, emigrare și implantarea comunismului în deceniile 4 – 6 ale secolului XX.

III.1. Cultele

Istoria Bisericii Ortodoxe din Dobrogea este istoria credinței și rezistenței membrilor săi *români, bulgari, greci, ruși, armeni* etc. Supraviețuirea cultului este rezultatul cooperării și luptei fiecărei naționalități în parte. Toleranța este regăsită în folosirea comună a bisericii de lemn din Tulcea, construită de românii refugiați din Beștepe după războiul din 1828 – 1829 și învecinării cimitirelor turc și românesc în zona portului.

Efectul distructiv al războaielor se reflectă în comportamentul administrației și trupelor otomane. Ele recurg adeseori la jefuirea sau distrugerea bisericilor ortodoxe și interzic construirea de noi locașuri, reflexe ale urii față de intervențiile ruse în zonă.

De aceea majoritatea bisericilor ridicate până la 1850 poartă amprenta neîngrijirii și folosirii unor materiale puțin rezistente, cum ar fi nuielele și lutul. Liniștea adusă de epoca ulterioară războiului Crimeei oferă șansa construirii unor clădiri religioase din piatră în Cernavodă, Sulina, Zebil sau Varoș, cartierul mocanilor din Hârșova.

În primele patru decenii ale secolului al XIX - lea sunt atestate biserici bulgare la Ceamurlia de Jos (1825), Almălău, Vaidomir, Silistra etc, multe folosind româna ca limbă liturgică. De asemenea, de-abia prin 1850 – 1851 sunt numiți preoți bulgari de către mitropolitul Dionisie pentru satele având în componența lor elemente etnice de

acest tip. Comunitatea bulgară alege calea promovării identității culturale și spirituale proprii prin intermediul religiei și educației școlare, iar creșterea numărului de conaționali le permite construirea a peste 51 de biserici, modeste ca aspect, până la 1878.

Începutul secolului al XIX-lea aduce cu sine creșterea sentimentului religios de factură monahică, rezultatul prezenței românilor din stânga Dunării și a mănăstirilor din Dobrogea, percepute ca un spațiu de refugiu și credință.

Ieromonahul Visarion pune bazele mănăstirii Cocos, cu ajutorul unor călugări din Țara Făgărașului, beneficiind în timp de sprijinul localnicilor și a mocanului Nicula Hagi Ghiță din Poiana Sibiului.

Arhimandritul Atanasie ridică mănăstirea Cilic (Telița) în 1844, slujită de călugări și călugărițe, iar un grup de răzeși refugiați din nordul Moldovei înființează pe la 1830 mănăstirea Taița în codrii Măcinului, dispărută în apropierea Războiului de Independență.

După anul 1850 se produc o serie de schimbări în ceea ce privește situația bisericii ortodoxe ca subordonare ierarhică și importanță. În primul rând, comunitatea românească este capabilă să obțină, cu prețul unor lungi intervenții pe lângă sultan, autorizația de a construi Catedrala cu hramul Sf. Nicolae din Tulcea între 1862 și 1865. Autorizația a impus cheltuieli financiare mari din partea fruntașilor comunității, mulți dintre ei negustori, antreprenori sau agricultori bogați ca Vasile Gâscă, Costache Dumitru Bocuța, Mihalache Petrescu etc., în condițiile în care legile turce interziceau construirea de biserici cu turlă.

Pe al doilea plan toleranța religioasă și conviețuirea pașnică a comunităților este afectată de încordarea ce apare la nivel ierarhic odată cu înființarea Exarhatului bulgar, independent față de Patriarhia din Constantinopol.

Exarhatul este rezultatul final al resentimentelor generate de controlul grec asupra Bisericii, inițiate de călugărul Paisie de Hilender (1762) ce își propunea să obțină renașterea națională bulgară prin îndepărtarea influenței religioase și culturale grecești.

Activitatea discipolilor săi, în sensul larg al cuvântului, Sofronie de Vrața, Spiridon de Gabrovo, Ioachim Kurchovski și Chiril Peychinovich, permite nemulțumirilor să evolueze de la proteste verbale în câteva dioceze la exercitarea unei serii de presiuni ce vizau înlocuirea episcopilor greci între 1820 și 1850.

Spre mijlocul secolului al XIX – lea bulgarii înțeleg că revendicările naționale sunt imposibil de obținut fără o anumită autonomie în relația cu Patriarhatul de la Constantinopole. Deoarece otomanii identificau naționalitatea cu religia, bulgarii erau automat subordonați grecilor și nu se puteau separa în absența unei administrații religioase independente.

În consecință, mișcarea, condusă de Neofit Bozveli și Ilarion Makariopolski, trece la înlocuirea prelaților greci în episcopiile bulgare din Imperiul Otoman, punând bazele unui exarhat independent, recunoscut de sultan în 1870.

Conflictul, în care turcii țineau partea bulgarilor, cuprinde și importanta comunitate creștin ortodoxă din Dobrogea unde își disputau întâietatea mitropolitul grec Dionisie de Tulcea și mitropolitul bulgar Grigorie de Dristor și Rusciuc.

Chiar dacă majoritatea satelor respectă vechea ierarhie grecească și episcopia greacă de la Tulcea, unele aleg să treacă în păstoria episcopatului bulgar. Așa este cazul comunității române din Somova ce acuză „starea de letargie și amorțire religioasă în care au zăcut până acum și voind a intra într-o stare de lumină și recunoaștere a dreptului lor religios”¹¹⁷.

Neînțelegerile culminează cu închiderea catedralei între 1872 și 1877, la cererea ierarhilor bulgari nemulțumiți de rezistența grecilor și refuzul românilor de a trece la noua organizare religioasă.

Rolul spiritual și cultural al bisericii ortodoxe a fost întreținut cu grijă de autoritățile române din Regat și de localnici ce cumpără cărți din secolul al XVII - lea (Jijila), Biblia lui Ștefan Cantacuzino (Mănăstirea Celic) sau un Minei slavo – român din 1698 (Nalbant).

¹¹⁷ Tudor Mateescu, *Documente privind Istoria Dobrogei (1830 - 1870)*, București, 1975, p. 280 – 281

Până la unirea cu România s-au construit 81 de biserici, slujite de 111 preoți în județul Tulcea și 36 biserici cu 40 de preoți în județul Constanța, problemele principale fiind legate de înfățișarea modestă a clădirilor și lipsa studiilor teologice pentru păstoria credinței.

Războiul de Independență și instalarea administrației române oferă noi posibilități cultelor religioase și implicit etniilor trăitoare în Dobrogea. În proclamația adresată locuitorilor provinciei pe 14 noiembrie 1878 domnul Carol I sublinia intenția autorității de a apăra credința în fața tuturor celor ce încalcă legile, plasând religia înaintea familiei și averii.

Legea pentru organizarea Dobrogei din 9 martie 1880 întărește această realitate și specifică clar egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, libertatea absolută a conștiinței și independența cultelor, lucru ce se va răsfrânge pozitiv asupra situației religioase. Chiar și în cazul Dobrogei de Sud, dominată de turci și bulgari, scopul esențial al guvernelor românești era de a asigura egalitatea imediată, fără a mai introduce un regim special după unirea cu România.

Între 1878 și 1906 eforturile financiare ale administrației locale permit construirea unui număr de 63 de biserici românești, cărora li se adaugă așezămintele grecești din Tulcea, Sulina, Constanța, și Bazargic, bulgare în Tulcea și Constanța, rusă și armenească (1897) în Tulcea.

Statistic vorbind, existau la 1884 - 1885 88 de biserici, 7 case de rugăciune, 3 mănăstiri, 108 preoți și diaconi în județul Tulcea, respectiv 46 biserici, 7 case de rugăciune și 50 de preoți pentru județul Constanța, cifra totală indicând 151 locașuri de cult și 158 de preoți și diaconi ¹¹⁸.

Legea pentru înființarea de edificii și construcții publice, publicată în Monitorul Oficial nr. 55/1882, menționează suma de 300.000 lei alocată construirii unei catedrale în Constanța, despre care primarul afirma că „necesitatea unei biserici române în Constanța este imperios

¹¹⁸ G. Ilioniu, *Culte în Dobrogea*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Cultura Națională, București, 1928, p. 619

simțită și ar fi de prisos a o demonstra. Ceea ce importă este ca construcția acestei catedrale să înceapă cât mai curând”¹¹⁹.

Comunitatea ortodoxă bulgară își manifestă nemulțumirea față de jurisdicția ierarhică românească, având în vedere statutul anterior, dar acest lucru n-a împiedicat-o să construiască 15 biserici noi în județul Tulcea între 1879 și 1892, patru în plășile Constanța și Silistra și două pentru satele cu populație română și bulgară (Hasarlâc, Tuzla).

După revenirea județelor Durostor și Caliacra în componența Dobrogei la 1913, este numită provizoriu la Balcic o administrație religioasă condusă de un arhiereu, ce avea sarcina de a aplica legislația în vigoare și al cărei raport din 1913 menționa: „Starea bisericească din noul teritoriu dobrogean cere ca, în ceea ce privește cultul creștin ortodox, preoții de limbă bulgară să fie de îndată întovărășiți la orașe cu preoți de limbă română, întrucât ostașii și ceilalți credincioși români din numitele orașe sunt lipsiți până astăzi de mângâierile sufletești ale unui cult zis în limba bisericii și a neamului nostru”¹²⁰.

Preoții bulgari găsiți la fața locului au fost menținuți în funcție și chiar numiți alții în posturile vacante, astfel încât la 1924 existau 35 preoți și diaconi bulgari, 11 români, 1 grec și 37 posturi vacante în sudul provinciei.

Articolul 22 al Constituției din 1923 garanta și proteja libertatea absolută a conștiinței și libertatea tuturor cultelor „întrucât exercițiul lor nu aduce o atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legii de organizare a Statului”¹²¹.

Actul fundamental consacră rolul dominant al bisericii ortodoxe, „religia mării majorități a Românilor” și caracterul românesc al confesiunilor ortodoxă și greco – catolică, ultima beneficiind de întâietate față de restul cultelor existente.

Creșterea numărului de credincioși la peste 13 milioane a impus modificarea statutului Bisericii ortodoxe române. Legea pentru ridicarea

¹¹⁹ DJCAN, fond Primăria orașului Constanța, dosar nr. 24/1882, f. 1

¹²⁰ G. Ilioniu, *op.cit.*, p. 627

¹²¹ „Monitorul Oficial”, nr. 282/29 Martie 1923, Constituția României

Scaunului Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungro – Vlahiei, ca Primat al României, la rangul de Scaun Patriarhal, adoptată în 1925, reflecta importanța cultului ortodox în România întregită.

Ea va fi întărită de Legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe române (1925) și Legea cultelor (1928), ambele confirmându-i poziția de biserică dominantă și caracterul autocefal ¹²².

Organizarea canonic - administrativă a inclus județul Tulcea în Episcopia Dunării de Jos, subordonată Mitropoliei Moldovei și Sucevei, iar județele Constanța, Caliacra și Durostor vor deveni parte a Episcopiei Tomisului din cadrul Mitropoliei Ungro - Vlahiei.

Nevoia de informare administrativă impune Ministerului Cultelor, însărcinat cu organizarea vieții religioase, să solicite tablouri cu toate parohiile și filialele din Dobrogea.

În județul Tulcea funcționau 85 de parohii, păstorie a 101 biserici ortodoxe, două biserici armene, trei mănăstiri și un procent de 86% ortodocși din totalul populației între 1928 – 1937.

Mai existau 96 de parohii vacante și 18 filiale, 36 parohi, 5 preoți supraveghetori, 27 absolvenți teologie cu școala pregătitoare, doi grămăticari, 147 de cântăreți și 10 paraclisieri, conform tabelului structurii organizatorice a bisericii ortodoxe pe județe la 1928 ¹²³:

¹²² Ion Agrigoroaiei, *Basarabia de la unire la integrare*, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2007, p. 288 – 289

¹²³ *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 485; Ordinele 26.573 și 28.457/1924 ale Ministerului Cultelor, DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 249/1924, f. 27 – 46 și dosar nr. 768/1937, f. 21

Județ	Parohii	Parohii vacante	Filiale	Parohi licențiați	Parohi cu seminar gradul II	Parohi cu seminar gradul I	Absolvenți teologie	Preoți ajutători	Posturi cântăreți ocupate	Posturi cântăreți vacante	Paracliseri
Constanța Protoieria I	49	7	9	6	11	23	2	3	88	10	9
Constanța Protoieria II	31	9	9	2	7	10	*	1	55	2	1
Caliacra	40	3	1	-	1	6	**	11	61	15	7
Durostor	47	4	2	1	9	7	****	5	74	20	3
Tulcea Protoieria I	31	15	9	1	6	7	*****	2	58	5	8
Tulcea Protoieria II	21	64	6	-	3	3	*****	-	37	5	1
Tulcea Protoieria III	33	17	3	-	5	11	*****	1	52	13	1

* 1 preot cu calificare extraordinară și 1 cu școala pregătitoare ; ** 28 cu școala pregătitoare și 3 diaconi
 *** 26 cu școala pregătitoare și 1 preot supraveghetor ; **** 1 cu școala pregătitoare și 1 grămatic
 ***** 1 grămatic și 3 preoți supraveghetori ; ***** 1 preot supraveghetor

Prezența musulmanilor și greco - catolicilor reduce procentul ortodocșilor la 78,9% în județul Constanța. Arhivele confirmă, pentru anii 1928 – 1939, activitatea a 80 parohii cu 110 biserici ortodoxe, una armeană și o mănăstire.

Datorită unei locuiri musulmane semnificative, procentele membrilor cultului coboară la 70,4% în Caliacra și 54% în Durostor, sluiți de 87 de parohii servite de preoți români și bulgari în 101 biserici ortodoxe, două armenie și șapte capele¹²⁴.

De la sfârșitul secolului al XIX – lea cultele din Dobrogea, în special cele aparținând minorităților naționale, se află sub protecția statului și beneficiază de sprijinul financiar și administrativ necesar organizării vieții spirituale. Legea pentru regimul general al cultelor din 1928 confirmă prevederile Constituției în domeniul religiei, menținând ierarhizarea bisericilor printre care se numără cultele minoritare sau istorice (mahomedanii, calvinii, evanghelicii, mozaicii, catolici, unitarieni), asociațiile religioase și cultele neoprotestante.

În consecința recunoașterii drept confesiune istorică musulmanii și mozaicii primesc dreptul la un loc de senator în parlamentul României, iar articolul 77 din Legea pentru organizarea administrației locale stipulează că „sunt membri de drept, cu vot deliberativ, în consiliile comunelor urbane, câte un reprezentant al bisericilor naționale și un reprezentant al bisericilor minoritare, cu cel mai mare număr de credincioși din localitate”¹²⁵, implicând direct biserica în treburile comunității și egalizând importanța naționalităților.

Primul război mondial are un impact dezastruos asupra clădirilor și așezămintelor de factură religioasă, indiferent de cult, afectând buna desfășurare a serviciului religios.

Eforturile statului și clerului de a reabilita sau construi noi lăcașuri s-au izbit de lipsa fondurilor și apariția unei dezordini subtile la nivelul comunităților și ierarhiei bisericești, marcate de război, modernizare și impactul ideologiilor de extremă dreaptă și stângă.

¹²⁴ *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 112, 159 și 186; DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosar nr. 16/1939, f. 8 – 310

¹²⁵ Referatul Ministerului de Interne nr. 4.778/1930, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 509/1930, f. 7

Analizând comparativ situația bisericilor după război, observăm o deosebire esențială legată de capacitatea localnicilor și administrației locale de a avea grijă de ele, constanțenii reușind, cel puțin prin prisma actelor existente, să întrețină mult mai eficient structura religioasă.

În județul Tulcea documentele atestă distrugerea sau deteriorarea localului bisericii în timpul războiului de către armatele germane și bulgare (Malcoci, Principele Carol) sau indiferența episcopilor față de repararea locașului de cult și interesele bisericii în satele Murighiol și Dunăvățul de Jos¹²⁶. Pe de altă parte, imaginea generală nu poate fi redusă la exemple negative. Comunitățile catolice, musulmane și lipovene sar în ajutorul locuitorilor români din Ciucurova și Smârdanul Nou, furnizând o parte a forței de muncă, materialelor și banilor necesari construirii lăcașurilor ortodoxe la 1928.

Rapoartele pretorilor constănțeni din primul deceniu interbelic sugerează starea bună a bisericilor din satele Chioselar, Chiorceazmea, Stupina etc. și interzicerea localurilor tip cârciumă în apropierea lor (Cogealac)¹²⁷. Administrația locală încearcă să găsească noi surse de venit pentru întreținerea lăcașurilor de cult, mergând până la a propune taxe specifice pentru oborul de vite, conform ideii pretorului plasei Măcin, Grigore Rădulescu, la 1936¹²⁸.

Alte comunități primesc subvenții de la prefectură (Straja) sau alcătuiesc comitete necesare construcției bisericii și achiziționării obiectelor de cult distruse de ocupația bulgară la Dobromir Vale și Hârșova¹²⁹.

¹²⁶ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 182/1921, filele 6 și 8, 246/1924, vol. I, fila 30 și 249/1924, fila 15

¹²⁷ DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosarele nr. 1/1925, filele 2 și 8, 17/1930, fila 47 și 7/1938, fila 113

¹²⁸ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 359/1936, fila 6.

¹²⁹ DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosarele nr. 2/1919, fila 10, 7/1937 - 1938, fila 144 și 33/1940, fila 133.

Problemele ating și schimbarea calendarului religios, față de care se manifestă indiferență (Lascăr Catargiu, 1925) sau chiar rezistență în cazul populației bulgare din satul Traian ¹³⁰.

Interesul autorităților față de modificarea echilibrului religios este argumentat de cercetările asupra unui zvon neconfirmat privind presupusa trecere a populației bulgare la biserica romano – catolică spre 1931.

Ideea este prezentă și în actul nr. 2058 din 25 februarie 1937, emis de Prefectura Tulcea pentru uzul Ministerului Culturii, în care se afirmă că conglomeratul de credințe și lipsa bisericilor în satele locuite de alte etnii poate provoca deznaționalizarea românilor, dându-se drept exemplu comuna Slava Rusă unde ridicarea bisericii române a permis evitarea convertirii lor la ritul vechi ¹³¹.

Regele Carol al II – lea își intensifică eforturile de a controla îndeaproape instituțiile administrative și religioase, motiv pentru care articolul 5 al Constituției din 1938 pune datoria de cetățean mai presus de orice prescripție religioasă: „nimeni nu se poate socoti dezlegat de îndatoririle sale civile ori militare, publice sau particulare, pe temeiul credinței sale religioase sau de orice alt fel” ¹³².

În statul dorit de rege dispare implicarea ierarhilor în activitatea partidelor politice și le este interzis, în conformitate cu articolul opt, să desfășoare orice propagandă politică, indiferent de calitatea pe care o dețin. În consecință bisericile sunt supravegheate informativ pentru a depista încălcările legii și prezența liderilor politici, cum este cazul

¹³⁰ „Domnule Prefect Din Procesul Verbal, primit cu raportul No. 320, a.c. al Protoieriei acestui județ Constându-se că Epitropii Gh. Stroe și Ganciu Ivanciu, de la parohia Traian, fac propagandă printre locuitori ca să țină sărbătorile după vechiul calendar; pentru a nu se lua în contra lor, cuvenitele măsuri, ca răzvrătitori, față de hotărârea Sf. Sinod, și sperjuri de jurământul ce au depus la numirea lor, în calitate de epitropi, avem onoarea a vă ruga Domnule Prefect să bine voiți a dispune ca numiții epitropi să fie trimiși la Sf. Episcopie, spre a fi lămurii asupra calendarului îndreptat ca ultimă încercare de povățuire evanghelică. O dată cu Arhiereasca binecuvântare Vă rugăm Domnule Prefect, să binevoiți a primi și asigurarea deosebitei Noastre considerațiuni. Episcop” (Cererea Episcopiei Dunării de Jos nr. 1470/19 Mai 1926, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 315/1926, fila 10)

¹³¹ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 766/1937, fila 47

¹³² „Monitorul Oficial”, nr. 48/27 II 1938

slujbelor destinate dezlegării de jurăminte în orașul Tulcea al anului 1938¹³³.

De-a lungul celor patru secole de dominație otomană, islamul a avut prilejul să se așeze într-o structură coerentă, legată intrinsec de administrație și prezența locuitorilor *turci* și *tătari*. Activitatea spirituală era coordonată de preoții cărturari (ulema) și se desfășura în geamii, mănăstiri (tekke) și școli, atestate în secolul al XVII - lea la Carasu, Silistra și Babadag.

Un rol esențial în promovarea spiritualității islamice l-a jucat vakîful din Babadag, sponsor al seminarului musulman unde elevii (softa) și dascălii (muderris) studiau învățătura islamică.

În a doua jumătate a secolului al XIX – lea existau 196 de moschei, 12 seminarii religioase (medrese), 50 de școli primare și tribunale religioase prezidate de cadii. Viața religioasă intensă a permis construirea unor lăcașuri de cult binecunoscute la Constanța (geamiile Azizia - 1860 și Hunchiar - 1869, Moscheea - 1910), Sulina (geamia Hamidia - 1857) și Tulcea („geamia cea mare”, 1868).

Unirea cu România a condus la numirea ca muftii în 1880 a lui Hagi Mustafa Șerif la Constanța și Enis – efendi la Tulcea „dintre persoanele mahomedane locuitori în Dobrogea, demne și oneste, cari să aibă și cunoștințele teologice musulmane și de se va putea și cunoștințe de carte de limba română”¹³⁴.

Ziarul turc *Ikdam* menționa la 1909 peste 300 de moschei și două tribunale religioase în subordinea cultului. Ele erau îngrijite de 319 imami și personal de cult și doi muftii, plătiți de statul român cu sume cuprinse între 300 și 2500 de piaștri¹³⁵.

Numărul clădirilor religioase crește la 428 în 1930 și 454 la 1931,

¹³³ Act nr. 3.685/26 Martie 1938, emis de Chestura Poliției Tulcea, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 839/1938, f. 32. Prin dezlegarea de jurăminte se înțelege orice jurământ ce nu ține de legile țării. Precizarea este foarte importantă, fiind specificată în Memoriul nr. 19.476/28 martie 1938, trimis de Legiunea de Jandarmi Prefecturii, unde poporul „nu depune decât un singur jurământ ce se depune la intrarea în oștire pentru apărarea Țării, Tronului și Regelui”.

¹³⁴ DJCAN, fond Primăria orașului Constanța, dosar nr. 7/1895, f. 1

¹³⁵ M. A. Ekrem, *Din istoria turcilor dobrogeni*, Ed. Kriterion, București, 1994, p. 89

îngrijite de 205 persoane aparținând ierarhiei religioase, a căror întreținere implica efortul comun al statului și comunităților.

În primul rând comunitățile se confruntă cu reparațiile capitale ale geamiilor, activitate circumscrisă folosirii resturilor de la construcțiile în ruină (Ceaușchiori), cererilor de ajutor către prefectură (Caraibil) sau colectelor financiare vizând populația islamică și autoritățile de stat (Măcin)¹³⁶. De asemenea, clerul islamic cere împrumutarea personalului religios și a moscheilor după modelul creștin și sprijinirea financiară a seminarului musulman din Silistra.

Chiar dacă numirea în posturile de muftiu și imam cădea în sarcina Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, liderii acestuia preferau să consulte autoritatea locală, în speță prefectul, pentru a fi sigur că ia decizia corectă. Grijă este întâlnită și la nivelul primăriilor și prefecturilor ce sprijină fără ezitare solicitările de destituire a imamilor (Sulina) sau episcopilor (Babadag) considerați necorespunzători de către comunitatea proprie¹³⁷.

Biserica ortodoxă de rit vechi este rezultatul sosirii *rușilor lipoveni* în Dobrogea. Odată cu înființarea Mitropoliei lipovene de la Fântâna Albă (Belaia Krinița, Bucovina) în 1846, majoritatea acceptă ierarhia și preoții, cu excepția unor grupuri ce refuză hirotonisirea, preferând să-și recruteze preoții din Rusia. După anul 1917 această practică devine imposibilă, datorită încordării relațiilor româno - ruse, astfel încât numeroase comunități rămân fără păstorii credinței.

Forța spiritualității lipovene sub stăpânirea otomană este dovedită de supraviețuirea episcopilor din Slava Cercheză (1830) și Tulcea (1853) și a mănăstirilor de rit vechi Uspenia (1840) și Vovidenia, păstorie a numeroaselor biserici ridicate de popovți și bezpopovți înainte de 1851.

În perioada interbelică ei dispuneau în Dobrogea Veche de 14 parohii cu 13 biserici și 2 mănăstiri. Documentele de arhivă confirmă prezența a 13.729 lipoveni cu popă și 4.166 fără popă în județul

¹³⁶ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 249/1924, fila 11, 323/1926, fila 6 și 695/1935, filele 23 și 34

¹³⁷ Ibidem, dosarele nr. 388/1927, fila 4 și 576/1931, fila 58

Tulcea și 1.853 în satele Ghindărești și Carmen Sylva din județul Constanța¹³⁸.

Una dintre principalele temeri ale autorităților locale este asimilarea religioasă a celorlalți locuitori în satele cu populație predominant lipovenească cum ar fi Murighiol, Uzlina, Dunăvățul de Jos și de Sus, ajungându-se chiar în situația în care reprezentantul autorităților recomandă locuitorilor români „de a nu vorbi cu ceilalți streini decât românește”¹³⁹.

La sugestia Ministerului de Interne, prefecturile elaborează o serie de note informative referitoare la numărul lipovenilor, locul de unde își recrutează preoții și starea morală, accentul fiind pus pe eșecul unei eventuale politici de convertire sau de adoptare a noului calendar.

Pe lângă aceste două curente principale au existat o serie de secte identificate cu rușii lipoveni, respinse în realitate de masa credincioșilor staroveri și privite ca abateri grave de la dogma de rit vechi.

Printre ele se numărau barabulnicii, scopiții (castrații) și molocanii, organizați în jurul unei case de rugăciune suportată de 213 membri conduși de preotul Nan Egorov la Tulcea (1928).

Germanii, italienii și ungurii au contribuit la dezvoltarea cultului catolic și protestant de-a lungul unui secol de locuire neîntreruptă. Biserica catolică este rezultatul așezării comunităților germane și italiene aduse de colonizările succesive din a doua jumătate a secolului al XIX - lea.

Datele menționează existența unei școli catolice în Tulcea înainte de 1850 și subordonarea față de Episcopatul catolic din Nicopole până la 1883, după care intră în ascultarea Arhiepiscopatului din București.

Între 1900 și 1938 cultul dispunea de nouă parohii la Caramurat, Constanța, Tulcea, Cataloi, Malcoci, Sulina, Colilia și Ali Anifa și o

¹³⁸ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 434/1928, f. 37, 40, 41, 43 și 435/1928, f. 35; DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosar nr. 56/1938, f. 112 și 115. Vezi Anexa 11

¹³⁹ Raportul Administrației Plasei Tulcea nr. 210/24 februarie 1920, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 151/1920, f. 2

evoluție fluctuantă a numărului membrilor, cifrele generale indicând 2.943 la 1904 (Dobrogea Veche) și 4.807 în 1928.

În 1904 existau 790 catolici în județul Constanța și 2.153 în județul Tulcea, pentru ca la 1928 situația să se modifice în favoarea Constanței unde locuiau 3.273 catolici, în timp ce Tulcea scade la 1.376 și Ali Anifa este menționată cu 156 persoane¹⁴⁰.

Biserica protestantă își datorează existența emigrării germanilor din Rusia, Polonia și Prusia și formării unor parohii evanghelistice - luterane la Atmăgea și Constanța cu 6.600 suflete la 1900. Comunitatea evanghelică din Armăgea se alătură la 1858 episcopiei prusace astfel încât prin „alipirea produsă... la Biserica Evanghelică, condusă de Consistoriul Suprem Evanghelic din Berlin, biserica a realizat o legătură ordonată cu o autoritate superioară, și în acest mod, și un regulament atât de necesar pentru ea”¹⁴¹.

Administrarea comunităților cădea în sarcina unui comitet format din doi reprezentanți pentru fiecare localitate, subordonați inițial Consiliului superior bisericesc din Berlin și după primul război mondial Decanatului evanghelistic - luteran din Sibiu.

Imaginea lor în conștiința celorlalți locuitori s-a păstrat fără prea mari deosebiri în secolele al XIX - lea și al XX - lea, fiind caracterizați drept persoane severe, serioase, rigide, pline de spirit zelotic și dușmani ai distracțiilor lumești, în special credincioșii luterani. Lipsa unui preot propriu pentru majoritatea satelor a provocat implicarea laicilor în conducerea rugăciunii duminicale și formarea unor grupuri ce se întâlneau și discutau semnificațiile scripturilor, menținând vie propria tradiție religioasă.

Comunitățile germane protestante, parte a celor cinci parohii interbelice, au fost afectate de furturile și distrugerile primul război

¹⁴⁰ G. Ilioniu, *op. cit.*, p. 633 – 634

¹⁴¹ Jürgen Henkel, *Evangheliști în Dobrogea. Observații privind trecutul și prezentul comunităților creștinilor luterani în localitățile dobrogene*, în Valentin Ciorbea (coord.), *Germanii dobrogeni – istorie și civilizație*, Ed. Muntenia, Constanța, 2006, p. 30. Protopopiatul Atmăgea includea parohiile Atmăgea, Ciucurova, Cataloi, Cogealac, Tariverde și comunitatea casei de rugăciuni din Ortachioi. Protopopiatul Constanța – Anadolchioi, înființat în 1883, includea parohiile din Cobadin, Cogeala, Fachria, Mamuzlu, Sarighiol și comunitățile caselor de rugăciune din Alacap, Horoslar, Noi Vii și Sofular.

mondial, dar și-au păstrat tradițiile religioase, bazate pe legătura strânsă dintre biserică și locuitori și credința în rolul esențial al pastorului în comunitate. În acest sens se înscrie cererea credincioșilor din Ciucurova ce solicită administrației române eliberarea predicatorului Reinhard Müller, aflat în lagăr la 1919, deoarece nu aveau un preot care să le susțină credința.

Pe lângă cultul oficial întâlnim în Dobrogea și o serie de asociații religioase desprinse din curentul protestant.

Baptismul este rezultatul emigrării unor coloniști germani din Rusia, nemulțumiți de stagnarea studiului Bibliei și persecuțiile coreligionarilor și autorităților. O serie de refugiați din Ucraina înființează o biserică la Cataloi în 1864, pentru ca în 1928 asociația să cuprindă 629 de membri din rândul tuturor etniilor, dintre care 228 în județul Constanța și 401 în județul Tulcea.

Conform unei circulare emisă de Direcția Administrației de Stat, „baptismul nu este un cult, ci o asociație religioasă, întrucât legea nu-l menționează pentru cultele istorice”, fapt ce impune ca „în actele de stare civilă credincioșii bapțiști cât și copii lor, să fie trecuți în registrele de stare civilă sub titlul de confesionaliști”¹⁴².

De abia în februarie 1940 Ministerul Cultelor decide să fie scoși din rândul asociațiilor religioase și le acordă libertatea de a înființa filiale, case de rugăciuni și de a institui predicatori conform propriilor interese.

O altă asociație este cea adventistă, apărută pe fondul crizei spirituale a neoprotestantismului din S.U.A. secolului al XIX – lea. În 1891 un grup de adventiști germani se stabilește în Dobrogea, formând un nucleu în satul Sarighiol, iar în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea existau două comunități la Analdachioi și Viile Noi, sediul primei Biserici a Adventiștilor de Ziua a Șaptea din România.

În 1928 cultul grupa circa 382 membri în 32 localități din județele Caliacra, Constanța și Durostor, documentele indicând puncte importante la Cerna, Măcin, Bărăganul și Carol I.

¹⁴² DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 10/1940, f. 23 și 37. Vezi Anexa 14

Mileniștii, cunoscuți sub denumirea de Societatea de Biblie și Tractate, cu sediul la București, erau bănuți de activități contrare statului, de unde și avertismentul Ministerului de Interne către prefecturi de a le bloca propaganda și răspândirea broșurilor în limbile română și rusă în preajma celui de-al doilea război mondial ¹⁴³.

Supraviețuirea mozaismului a fost strâns legată de capacitatea evreilor de a accepta diferențelor religioase, concepție ce le-a permis să obțină protecția autorităților turce din Dobrogea, construirea a trei sinagogi în Tulcea, una în Sulina și două aparținând evreilor leșesci (poloni) și spanioli (sefarzi) în Constanța.

Interesul guvernului față de organizarea confesională a evreilor crește după primul război mondial, concretizându-se în recunoașterea prin lege a caracterului public al școlilor confesionale și subvenționarea lor de la bugetul de stat.

Documentele de arhivă atestă folosirea în perioada 1920 - 1928 a cinci sinagogi, două case de rugăciune și o școală confesională de către 216 familii din județul Tulcea. Trei dintre sinagogi se aflau în Tulcea, una în Babadag și Chilia Veche, iar casele de rugăciune în Sulina și Chilia Veche. Principalele obstacole în calea bunei desfășurări a vieții religioase sunt insuficiența fondurilor necesare întreținerii clădirilor religioase, în ciuda ajutorului financiar primit de la Joint Distribution Comitee și distrugerea sinagogilor din Sulina, Isaccea și Măcin în primul război mondial ¹⁴⁴.

III.2. Știința de carte

Activitatea educativă interbelică este definită de accesul tuturor la educație și implicarea liberă a etniilor în definirea culturală și psihologică a societății românești. Ca rezultat al acestei orientări, sunt publicate în România anulului 1934 273 ziare ungare, 170 germane, 27

¹⁴³ Ibidem, dosar nr. 443/1928, f. 44 - 45; DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosar nr. 16/1939, f. 54 și 291; www.roboam.com

¹⁴⁴ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 249/1924, f. 61

idiș, 5 armene, 2 turce etc., la care se adăugă publicațiile bilingve și trilingve, iar în anul școlar 1936 – 1937 regăsim 97.716 elevi maghiari, 82.829 evrei și 66.468 germani la toate nivelele de studiu ¹⁴⁵.

Învățământul a fost profund afectat de distrugerea sau avarierea majorității școlilor dobrogene, refăcute lent în urma primului război mondial. Autoritățile locale remarcă însă interesul crescut față de educația propriilor copii, în special la nivel rural, datorită dezvoltării economice ce elimină parțial nevoia unor brațe de muncă suplimentare în gospodărie.

Majoritatea pretorilor raportează înființarea de comitete școlare menite să coordoneze construirea sau repararea clădirilor școlare, inclusiv în rândul rușilor lipoveni, considerați refractari educației sau folosirii limbii române în mod uzual.

Conform recensământului din 1930 știau să scrie și să citească circa 57 % dintre români; cei mai mulți îi regăsim în Banat (72%) și cei mai puțini în Basarabia (38,1%), provincie afectată de îndelungata stăpânire rusă, în timp ce Dobrogea se apropie de media pe țară cu 52,9% ¹⁴⁶:

Provincii	Știința de carte pe sexe		Total
	Bărbați	Femei	
România	69,2	45,5	57,0
Oltenia	70,4	31	49,5
Muntenia	74,2	41,9	57,6
Moldova	71,3	43,3	57,0
Dobrogea	65,1	40,2	52,9
Județul Caliacra	65,9	42,0	54,2
Județul Constanța	74	51,2	63,1
Județul Durostor	51,5	25,4	38,4
Județul Tulcea	67,2	41,4	54,2
Basarabia	65,7	35,2	38,1
Bucovina	72,2	59,7	65,7
Transilvania	73,8	62,9	68,3
Banat	80,1	49,2	72
Crișana - Maramureș	67,8	55,4	61,5

¹⁴⁵ Ion Agrigoroaiei, Ioan Scurtu, *Mentalul colectiv al românilor. Rolul reformelor*, în *** *Istoria Românilor*, vol. VIII, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 62

¹⁴⁶ Sabin Manuilă, Mitu Georgescu, *Populația României*, în *** *Enciclopedia României*, București, vol. I, 1936, p. 134

În privința științei de carte pe sexe, recensământul scoate în evidență următoarele date. Dobrogea avea cel mai mic procent al științei de carte la nivelul bărbaților (65,1), inferior chiar și Basarabiei cu 0,6. Pe primele locuri se situau provincii cu o viață industrială, comercială și politică intensă, cum ar fi Banat (80,1), Muntenia (74,2) și Transilvania (73,8).

Oltenia și Basarabia au cele mai mici procente ale femeilor cu minimum de cunoștințe școlare, în timp ce Dobrogea (40,2), Muntenia (41,2) și Moldova (43,3) se află la mijlocul clasamentului, depășite de provinciile aflate anterior sub dominația Austriei și Ungariei.

Totuși, Dobrogea reușește să se apropie de cifrele pe ansamblul României, dovadă a muncii depuse de cadrele didactice și eforturilor autorităților locale de a deschide școli în mediul rural, destinate țăranilor și etniilor refractare educației moderne.

Cea mai bună situație a științei de carte la 1930 o întâlnim în județul Constanța, ce deținea cu 9 % mai mult decât Caliacra și Tulcea și o superioritate evidentă pe sexe. Conform datelor menționate în Enciclopedia României, județul Constanța era unicul din zonă capabil să depășească media națională cu 63,1%.

Populația în vârstă școlară a județului Constanța a fost în anul 1934 de 57.220 persoane, împărțite în 10.551 mediul urban și 46.669 mediul rural. Numărul școlilor primare crește de la 223 în 1928 la 260 în 1934, dintre care 208 rurale și 52 urbane, cu un număr total de 34.460 elevi și 759 învățători.

Învățământul secundar era compus din șase licee, cinci gimnazii, cinci școli profesionale, un seminar musulman și o școală normală, iar cele 85 de grădinițe și 87 de conducătoare au în grijă 5.428 copii. Educația primară este preponderentă în mediul rural, urmată de școala secundară și profesională în cel urban, conform tabelului repartiției populației după gradul de instrucție la 1934 ¹⁴⁷:

¹⁴⁷ *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 111, 159, 186 și 484

Gradul de instrucție școlară	Mediul urban	Mediul rural
Județul Constanța		
Total știutori de carte	100,0	100,0
Extrașcolară	1,4	0,9
Primară	74,4	93,9
Secundară	13,6	3,6
Profesională	7,6	1,4
Universitară	1,7	0,1
Alte școli superioare	1,3	0,0
Județul Caliacra		
Total știutori de carte	100,0	100,0
Extrașcolară	1,5	0,6
Primară	63,5	93,3
Secundară	29,5	5,3
Profesională	3,6	0,7
Universitară	1,4	0,1
Alte școli superioare	0,5	0,0
Județul Durostor		
Total știutori de carte	100,0	100,0
Extrașcolară	1,5	1,1
Primară	71,9	93,4
Secundară	20,6	4,4
Profesională	3,7	1,0
Universitară	1,8	0,1
Alte școli superioare	0,5	0,0
Județul Tulcea		
Total știutori de carte	100,0	100,0
Extrașcolară	1,1	1,0
Primară	81,1	95,9
Secundară	12,8	2,2
Profesională	3,0	0,7
Universitară	1,4	0,1
Alte școli superioare	0,6	0,1

Județul Tulcea înregistra un procent de alfabetizare de 54,2% și o situație identică pe gradul de instrucție, cu un plus minor la nivelul școlii primare în ambele medii întrunite. Totuși, el deține doar 147 de școli primare la 1934, capabile să înscrie 26.282 elevi, două licee, trei gimnazii, o școală industrială casnică și 60 de grădinițe.

Documentele de arhivă atestă munca unor învățători de origini etnice diferite cum ar fi Teodosie Varabiev (Cerna), Leonida Moisescu (Lunca), Hristodor Bogios (Niculițel) sau Nichita Bonjug (Regele Ferdinand), precum și interesul autorităților față de școlile profesionale din Dobrogea Veche unde își ofereau serviciile Școala navală din Constanța (1920), Școala comercială din Constanța (1923) și Gimnaziul Industrial de fete din Tulcea.

Statul român angajează preoți și absolvenți de seminar lipoveni și musulmani capabili să predea religia și limba proprie, iar directorii solicită prefecturilor sprijin financiar pentru dotarea școlilor, astfel încât toți elevii să aibă acces la studierea limbii române printr-un *îndelung contact cu învățătorul*.

În sudul Dobrogei funcționau la 1928 aproximativ 400 școli primare cu circa 1.000 învățători, 180 grădinițe, șase gimnazii române, bulgare și mixte, patru licee române și patru bulgare și o serie de unități profesionale și comerciale¹⁴⁸.

Pe județe exista o diferențiere clară privind știința de carte, avantajul aparținând Caliacrei cu 54,2% comparativ cu 38,4% din dreptul Durostorului, conform recensământului din 1930.

Remarcabil este procentul ambelor unități administrative la nivelul educației secundare. Caliacra și Durostor au un raport de 29,5% - 5,3 %, respectiv 20,6% - 4,4% în mediile urban și rural, la distanță semnificativă de Constanța și Tulcea.

Peste patru ani numărul unităților educative crește la 421 școli primare și secundare și 186 grădinițe, cu o populație școlară de 93.715

¹⁴⁸ În momentul instalării administrației române la 1913 funcționau 250 de școli primare, 10 gimnazii, 7 școli de menaj și profesionale, 2 licee și 9 grădinițe (Gică Gică, *Pagini din istoria învățământului românesc în Cadrilater*, în „Daima”, Anul II, nr. 6 – 7, 2006, Tulcea, p. 12). În numai 15 ani de guvernare românească au luat ființă 150 de școli primare, 171 de grădinițe și 6 licee.

elevi ¹⁴⁹. Sensibil egale în ceea ce privește unitățile școlare, cele două județe sunt diferențiate de numărul total de elevi.

Pe primul loc se afla Durostor cu 55.139 elevi înscriși în 205 școli primare, cinci licee, un gimnaziu, o școală de ucenici și 95 de grădinițe, urmat de Caliacra cu 38.576 elevi din 205 școli primare, patru licee, șase gimnazii, două școli profesionale și 91 grădinițe.

Conștienți de problemele ridicate de o locuire multietnică, majoritar rurală, a cărei diversitate culturală și religioasă îngreuna adaptarea la lumea modernă, guvernele și administrația locală decid să extindă oferta educațională la nivelul adulților. În acest scop Ministerul Instrucțiunii Publice înființează la 1927 șapte regiuni de propagandă culturală și pune Dobrogea în grija profesorului și scriitorului bucureștean Apostol Culea.

Regiunile de propagandă aveau în subordine centre culturale rurale ce funcționau în județele de frontieră „unde pe lângă nevoia de întărire sufletească a populației rurale, este nevoie și de răspândirea culturii române în masele populației eterogloze pentru a familiariza masele minoritare cu această cultură și a le atrage către ea” ¹⁵⁰.

În fruntea cercurilor culturale sunt numiți de obicei învățători, cum ar fi N. Roziade (Măcin), N. Bonjug (Regele Ferdinand), R. Demetrian (Sulina) sau V. Sarandi (Sf. Gheorghe), organizatori ai unor conferințe culturale, șezători și serbări menite a răspândi cultura și legile României printre locuitori.

¹⁴⁹ *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 111, 158 – 159, 185 – 186 și 484 – 485; Ioan Georgescu, *Învățământul public în Dobrogea*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Cultura Națională, București, 1928, p. 652 – 670. Vezi tabelul de la pag. 99

¹⁵⁰ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 388/1927, f. 8. Spre deosebire de celelalte provincii, lipsește o statistică a științei de carte pe etnii, rezultat al distrugerilor de arhive și tendinței generalizatoare a administrației locale, interesate de ansamblu în detrimentul specificului.

III.3. Locuire și tradiții

Tipul de locuire în Dobrogea poate fi împărțit în trei etape, definite de folosirea bordeielor și caselor cu 1 - 2 camere din paie, nuiele împletite și ceamur (până la 1878), locuința cu 3 camere, rară în epoca anterioară (1878 – 1950) și tendințele de mărire ale spațiului locuibil și imitarea arhitecturii urbane după 1950.

Accentul este pus pe a doua etapă, caracterizată de remodelarea habitatului prin apariția satelor de colonizare și modernizarea celor vechi. Treptat se generalizează locuința cu trei încăperi, folosind modele urbane preluate de meșterii locali angajați la oraș ca mână de lucru nespecializată, parte a eforturilor statului de sistematizare a teritoriului dobrogean¹⁵¹.

Satul și gospodăria își schimbă înfățișarea pentru a se adapta cerințelor economiei agricole, în paralel cu împrumuturile de construcție și decorare între grupurile etnice locale. Italienii și germanii preferă casele pe două nivele, asemănătoare cu cele construite la oraș și având uneori planul și aspectul celor românești. Elemente specifice ca prispa sunt întâlnite la români, bulgari, greci și slavi, dar nu la germani, turci sau tătari.

În funcție de mentalitate și posibilități apar diferențieri la nivelul materialelor de construcție folosite. Piatra este utilizată de populația aromână, bulgară, italiană și germană, în timp ce lutul este întâlnit la români, bulgari și turci. Modificări importante ies la iveală în zonele colonizate cu aromâni, posesori ai unui mod de viață pastoral ce reclama prezența unor anexe gospodărești destinate creșterii oilor.

Diferențele de locuire tind uneori să dispară, cum este cazul satului Ciucurova unde locuința turcă imită forma celei germane sau satele mixte din arealul lacului Razelm ce preiau casa tipic românească¹⁵².

¹⁵¹ Paulina Popoiu, *Antropologia habitatului în Dobrogea*, Ed. Oscar Print, București, 2001, p. 134

¹⁵² Steluța Pârâu, *Policromia etnică în Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, Serie Nouă, nr. 1, An II, 1997, p. 36. Casele lipovenești și ucrainene prezintă aceeași structură cu cea românească, diferențele provenind din decorație, în timp ce elemente ca soba oarbă, lada de

Credințele și obiceiurile legate de construirea și decorarea casei reflectă cel mai pregnant nivelul întrepătrunderii tradițiilor locale. De aici rezultă practici comune cum ar fi așezarea unor obiecte la temelia casei pentru bogăție și fericire și a crucii din lemn ornate cu flori și ștergar, pusă pe fiecare rând de zidărie ridicat în timp până la căpriori.

Simbolismul magic al decorațiilor interioare este vizibil în folosirea țesăturilor textile denumite generic ștergare (români) și geaulâc/cevre (turci, tătari), pe care se întâlnesc motive comune - arborele vieții, laleaua, figuri geometrice - tradițiilor ce implică ciclul anilor și relația om – natură, modalități de decorare prezente de altfel în tot sudul țării.

De obicei căsătoriile mixte sunt o raritate între creștini și musulmani, inclusiv în comunitățile ce trăiesc împreună de secole. Acest lucru nu împiedică participarea sătenilor creștini la ceremoniile religioase turce și tătare, folosirea cântecelor religioase musulmane la nunțile românești și a unor practici comune ca răscumpărarea miresei, binecuvântarea părinților și masa mare.

Nașterea și botezul sunt dominate de dorința de a proteja mama și noul născut, motiv pentru care oamenii veniți în vizită sunt selectați cu atenție. Copii sunt spălați cu apă sfințită în care se pun bani, flori și plante de leac pentru a-i apăra de deochi și a le menii fericire și bogăție.

Obiceiurile legate de înmormântare reflectă într-o măsură mult mai mare influențele române într-o serie de practici specifice turcilor dobrogeni. Su selasi este o ceremonie și un cântec religios musulman ce se desfășoară înainte rugăciunii de înmormântare, după ce corpul mortului a fost spălat și învelit în giulgiu și este urmată de împărțirea unor batiste participanților.

Prietenii și vecinii creștini ai decedatului participă la înmormântare și primesc bani la sfârșitul ceremoniei. Scândura ce urmează să fie pusă la capătul său este purtată de o rudă sau un om sărac ce

zestre, „camera bună” sau patul de pământ (lijanca), construit lângă sobă, sunt comune pentru toate etniile.

primește la sfârșitul ceremoniei prosopul legat de scândură. Un alt obicei comun este pomana, cinstirea memoriei și faptelor celui mort, la care participă toții prietenii și vecinii, indiferent de originea lor etnică.

Prezentarea comună, acolo unde este posibil, a tradițiilor și obiceiurilor oferă imaginea culturii lor spirituale și înțelegerea spiritului de toleranță prezent în Dobrogea.

Nașterea și botezul

În biserica creștină botezul are o triplă semnificație și anume purificarea de păcatul original, aderarea la o comunitate religioasă specifică (credincioșii) și primirea identității unui sfânt patron. Aceste elemente au dus la formarea unor rituri ce definesc spațiul spiritual în care se mișcă credinciosul.

Pentru români, cei care intrau în casa unui nou născut trebuiau să fie curați spiritual și fizic, iar în cazul copiilor sensibili sau bolnăvicioși botezul poate avea loc mai devreme pentru a spăla răul ce îl amenință. Ceremonia scoaterii din mir presupunea îmbăierea într-o apă în care femeile puneau flori, plante de leac, bijuterii, bani și urau bogăție și o viață fericită.

La armeni copilul era considerat un dar al Domnului. Nașterea era urmată de o serie de acte rituale, printre care presărarea de sare pe spate de către moașă, pentru a curăța sângele pruncului și spălarea într-o scăldătoare unde tatăl pusese o monedă de aur.

Botezul se desfășura după reguli precise și era urmat de o petrecere la care se invitau rudele și prietenii. A doua zi copilul era îmbăiat în cristelniță și unele mame obișnuiau să pună în leagăn un pumn de pământ de la mormântul unui sfânt pentru a atrage binecuvântarea acestuia.

Rușii – lipoveni priveau nașterea băieților drept un prilej de mare bucurie deoarece după căsătorie fiul rămânea în familie și contribuia la supraviețuirea clanului și gospodăriei.

De obicei femeile nașteau la baia rusească, ajutate de moașa ce îmbăia noul născut și rostea urări de sănătate. Familiile respectau un ritual specific, numit *cașa moașei*, în care bărbatul era obligat să mănânce o hrișcă sărată și piperată de moașă, ca un fel de împărtășire sau compensație a durerilor prin care trecuse mama ¹⁵³.

Noul născut era botezat la 40 de zile prin scufundarea în cristelniță de trei ori, în prezența nașilor aleși printre rude, primind un nume din calendarul ortodox și o educație în care credința față de Dumnezeu era primordială.

La *ucraineni* exista interdicția femeii gravide de a se uita la șerpi, pentru ca noul născut să nu aibă ochii mici (*Dunăvățul de Jos*) sau adăugarea de diferite obiecte în baie pentru putere, frumusețe și noroc. În Delta Dunării nașterea avea loc în casa mare unde femeia era întinsă pe podea, în timp ce nelipsita moașă rostea rugăciuni și tatăl bătea mătănii.

Primele zile de viață ale sugarului erau petrecute sub supravegherea moașei, vârstnicilor și oamenilor împuterniciți, astfel încât ceilalți să nu deoache din invidie copilul. După trei zile lehuza era spălată și frecționată de moașă și trebuia să toarne apă pe mâinile acesteia, oferindu-i un ștergar, bani și rochie.

La două – trei săptămâni copilul era trecut prin ceremonia botezului. Inițial era așezat pe o pernă sub care se puneau bani, ridicat de trei ori spre icoană și apoi dus la biserică împreună cu nașii.

După botez nașa încredința copilul mamei, spunând de trei ori fraza rituală „Eu am luat de la dumneata copilul nebotezat și neînchinat, v-am adus un copil botezat și închinat”, iar aceasta îl primea răspunzând „Iartă-l, Doamne”.

Obiceiul se încheia cu aducerea laptelui lehuzei și pregătirii cadourilor destinate celor prezenți sub forma colacilor și buchetelor de flori. Florile erau înmuiate în apă de către bunică, ce însoțea stropirea nașilor cu fraza „Duminică de duminică să fiți într-o singură treabă”,

¹⁵³ Ștefan Popa, *Rușii. Istoria culturii și civilizației*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2000, p. 113 – 114

atestând importanța lor în educarea finilor¹⁵⁴.

Nașterea unui fiu în comunitățile aromâne era garanția menținerii neamului și a averii agonisite. Lehuza era vizitată de rude și femei cu tigăni (gogoși) și pitii (plăcinte), iar prima persoană ce aducea vestea era cinstită de către rudele tatălui sau mamei. Copilul era numit de naș cu ocazia botezului, conform tipicul ortodox, prilej cu care avea loc și o petrecere cu melodii aromâne.

În cazul musulmanilor existau o serie de acte premergătoare ce ofereau cuplului șansa de a avea copii. Un copil ridica voalul de pe fața miresei cu un făcăleț, în prima ei zi în casa mirelui în Bazargic, iar mirele și mireasa din Lumina se rugau în camera nunții să le dea Allah copii. Femeile presupus sterile cereau sfatul hogii și primeau uneori o amuletă purtată în timpul rugăciunilor la mormintele și cavourile sfinților musulmani.

În timpul nașterii soțul părăsea odaia, permițând ulterior moașei să rostească fraza „dacă vrei să-ți spun, trebuie să-mi dai cutare lucru”, obicei recompensat cu păsări de curte, haine sau bani (Medgidia). Cordonul ombilical se tăia aproape de abdomen la turcii nogai din Nuntași, zona respectivă fiind acoperită cu leacuri din ierburi. Buricul era cu legat cu o fâșie de pânză în paralel cu rostirea de rugăciuni la Medgidia, iar placenta și cordonul se îngropau lângă pragul casei pentru a aduce noroc.

După naștere pielea era presărată cu sare, asemănător armenilor și spălată cu un amestec de gălbenuș de ouă, apă și zahăr ce simbolizau puterea, curățenia și dulceața. În cea de-a 40 zi femeia și copilul erau spălați conform rânduielilor rituale cu apă sfințită în care se puneau cojile a patruzeci de ouă.

Credințele magice persistau nestingherite în comunitățile musulmane dobrogene și se împlteau cu riturile religioase. Femeia și copilul erau însoțiți mereu pentru a fi feriți de zâne (Peri), duhurile rele, diavol

¹⁵⁴ Viaceslav Kușnir, *Cultura tradițională a ucrainenilor din Dobrogea*, Ed. Hermes, Odessa, 2002, p. 33–35. Lucrarea se găsește în formă xeroxată la Biblioteca Județeană Tulcea și citatele reflectă paginația respectivă.

(cin – şeytan) și ființe mitologice ca Vrăjitoarea Roșie (Albasti) sau Piticul cel rău (kaiş ayak).

Punerea numelui implica o altă ceremonie în care hoguea rostește de trei ori chemarea la rugăciune în urechea dreaptă a copilului, bunicii îl numesc și hoguea îl strigă la urechea noului născut. Este interesant obiceiul celor două nume la turcii nogai din Nuntași „unul este cel oficial, înregistrat în acte, celălalt este un nume secret care este folosit doar în familie”¹⁵⁵, practică magică specifică șamanismului ce interzice dezvăluirea numelui secret pentru ca dușmanii sau duhurile să nu aibă puterea de a te controla.

Logodna și căsătoria

Nunta reprezintă un alt ritual de trecere, o modalitate de a alunga moartea și celebra viața, a cărei puritate, marcată de virginitatea mirilor, îi oferă șansa de a atrage privirile Domnului. Ea impune o conduită morală vizibilă în cazul femeilor, a căror virginitate este obiectul dovezii publice și rezistenței în fața ispitelor.

Conform cutumelor religiei ortodoxe căsătoria este dedicată nașterii și creșterii pruncilor, purtători ai tradițiilor și obiceiurilor comunității în care trăiesc, modalitate specifică de transmitere a valorilor lumii rurale. Atunci când mireasa română sosea la casa mirelui, asupra ei se aruncau boabe de grâu și orez, simbolizând belșugul, iar în casă se vărsa apă la cele patru colțuri pentru a păzi locuința de probleme sau duhuri rele.

În deceniile trei - patru, căutarea unei soții potrivite intra în sarcina părinților și pețitoarelor aromâne și logodna se împărțea în două etape *Semu ațel nicu* (logodna mică) și *Semu ațel marî* (logodna mare). La prima rudele apropiate ale băiatului merg cu cadouri la fată și fixează data logodnei mari, moment în care toate rudele apropiate aduc cadouri, inclusiv tânărul ce cumpăra o bijuterie din aur.

Timp de o săptămână se făcea nunta la casa fetei și băiatului, fiecare zi având o activitate precisă. Miercuri femeile și fetele

¹⁵⁵ M.N. Önal, *Din folclorul turcilor dobrogeni*, Ed. Kriterion, București, 1992, p. 115 – 116

pregătesc mâncarea, bărbații se cinstesc și tinerii dansează sau cântă după melodii tradiționale. Joi se frământa aluatul pentru pâine și se prepara zeama de năut necesară colacilor și „pâinea di sămită”, iar vineri se cocea pâinea și felurile de mâncare specifice ca iahnia, tocana de carne de oaie și ceapă, minteală, orez cu măruntaie de oaie și friptura.

Sâmbăta avea loc nunta la fată cu participarea rudelor ei și tinerilor din partea mirelui, mireasa fiind scoasă la șopat (cișmea) de unde aduce apă.

La mire se făcea „flambura” (flamura) dintr-o cracă dreaptă, cu trei brațe, înaltă de 1 ½ m, de obicei din lemn de corn ornamentat cu lână, o batistă de culoare roșie și trei mere pe fiecare braț. Duminică rudele îmbracă mireasa, iar mirele trece prin același ritual al bărbieritului prezent la armeni sau turci.

Băiatul își alege doi fărtați ce au menirea de a-i seconda pe nași și de a crea atmosfera de petrecere necesară nunții. Alaiul nunții merge întâi la nași, cu orchestra în frunte, apoi la casa miresei unde bunicul (papu) și părinții ei o predau nașului și socrului mare. Cununia religioasă avea loc la biserică, urmată de petrecerea de nuntă și scoaterea miresei la horă, ținută de mână de naș ce conducea dansul cu flamura în mână ¹⁵⁶.

La musulmani hotărârile privind căsătoria erau luate de părinți, cu excepția cazurilor de răpire în care era obligatoriu acceptul fetei. Obiceiurile din timpul nunții urmează același tipic precis, parte obligație religioasă, parte tradiție populară, ce ofereau comunităților simțul propriei identități.

Zestrea era dinainte aranjată și expusă în casa fetei, grupând circa 17 - 21 de boccele cuprinzând așternuturi, batiste, ștergare, voaluri lucrate de mână, un ibric mare și un exemplar din Coran.

Începutul îl făcea un băiat călare ce străbătea localitatea strigând în gura mare invitația la nuntă (Tudor Vladimirescu) sau două cumnate ce umblau din gospodărie în gospodărie împărțind pesmet (Fântâna Mare). În prima zi a nunții cavalerul de onoare (sagdiç) era trimis cu un

¹⁵⁶ N. Cușa, *Macedoromânii pe văile istoriei*, Ed. Europolis, Constanța, 1990, p. 94 – 96

berbec și cele necesare la casa fetei unde se organiza mai întâi nunta (Mangalia, Babadag).

Cununia religioasă avea loc în timpul nunții, de obicei marți sau joi, implicând participarea din partea mirelui a unui vechil și doi martori ce oficiau cununia religioasă împreună cu hoga (Mircea Vodă). În satul Fântâna Mare ei derulau un ritual în cadrul căruia întrebau mirele de trei ori „Să-ți fie vechil din porunca lui Allah și cu voia Profetului?”, iar acesta răspundea „Să-mi fie”.

A doua zi era dedicată distracției și mesei și a treia ceremoniilor cum ar fi bărbieritul mirelui, împodobirea și luarea miresei, prin care întreaga comunitate era implicată în nunta și viitorul cuplului.

Un aspect important al lumii musulmane îl reprezintă și ȣiganii de această religie. Opinia părinților și tradiția era lege, fapt ce împingea în jos vârsta minimă de căsătorie, undeva la 13 ani pentru fete și 15 – 18 pentru băieți.

Părinții băiatului cumpărau fata de la cuscri, se ocupau de nuntă și meniul tradițional, tradiția dictând socrului mare să pregătească daruri scumpe și anume „pentru naș, costum de haine, cămașă, pantofi, covoare, două găște și un tort mare, iar pentru nașă rochie, pantofi și lenjerie de corp toate noi și scumpe”¹⁵⁷.

La sfârșitul ceremoniei se verifica virginitatea fetei, urmată de vizita părinților băiatului și a nașilor la soacra mică unde erau tratați cu sarmale din carne de vită și friptură de batal sau mâncare de varză cu carne .

Superstiția interzicea organizarea nunții sâmbătă la armenii din primul deceniu interbelic. În momentul întoarcerii de la biserică, se spărgea în fața lor un vas, spunându-li-se „spargă-se vasul, norocul vostru!”, iar mireasa trebuia să pășească cu piciorul stâng pragul casei socrului.

În casă intra mai întâi mirele, îmbrăcat în haine obișnuite, supus bărbieritului, ocazie cu care cei prezenți încep să cânte și să servească tradiționala băutură din caise și prăjituri.

¹⁵⁷ C. Bărbuleanu, *Monografia orașului Babadag*, Ed. Charme - Scott, 1998, p. 314

Mireasa este condusă spre jilțul ei, urmată de un tânăr ce dansează, agitând un băț ca simbol al „durerilor căsniciei”, practică însoțită de cheta banilor pentru bărbier și binecuvântarea veșmintelor de ceremonie de către preot. În cadrul ceremoniei religioase mireasa era condusă la altar de către două domnișoare de onoare, timp în care se prindea de pieptul mirelui o cruciuliță de argint și se punea în spatele perechii bățul „amărăciunilor căsătoriei”¹⁵⁸.

De obicei, nunțile rușilor dobrogeni aveau loc după strângerea recoltei. Un rol esențial îl juca pețitoarea, femeie cu experiența necesară convingerii părinților și fetei, de unde expresia „o pețitoare vicleană e ca un balaur cu șapte capete”.

Dacă părinții fetei erau convinși, socrii mari și mirele vizitau fata pentru a se convinge că este vrednică. Părinții discutau o serie de amănunte cum ar fi valoarea zestre, locuința, darurile mirilor, data nunții și contribuția fiecărei familii pentru organizarea masei, etapă denumită „bătutul palmei”.

În săptămâna mare mireasa era supusă băii rituale, menită a înlătura toate relele și păcatele și fetei, obicei în care părul ei era împletit cu panglici colorate în două cozi și ridicat în față, peste care se așeza o diademă, moment simbolizând trecerea în rândul femeilor.

Mirii erau ajutați de maestrul de ceremonii, vorniceii și drușcele ce invitau nuntașii, postelnicii, însărcinați cu servitul la masă și camera nupțială a mirilor și însoțitorii alaiului nunții, format din căruțe sau sânni trase de cai. Alaiul avea în față două lumânări ce cântăreau fiecare 16 kg, iar odată reîntorși la casa mirelui erau întâmpinați cu icoana sfântului casei, pâine și sare.

Nunta propriu-zisă începea la lipoveni duminică cu oficierea serviciului religios și dura 2 – 3 zile, marcată „oarecum de un aer de sobrietate, neacceptându-se prezența muzicii la eveniment, în schimb se interpretau anumite cântece din folclorul lipovenesc”¹⁵⁹.

¹⁵⁸ Conform informațiilor menționate în revista naționalității armene „Ararat”, nr. 1/15 februarie 2000, p.6

¹⁵⁹ Filip Ipatiov, *Rușii lipoveni din România*, Cluj, PUC, 2001, p. 184

Căsătoria era pregătită meticulos, înlesnind tinerilor posibilitatea de a se cunoaște la sărbătorile religioase și duminică seara cu prilejul adunării unor grupuri de fete și băieți lângă o casă stabilită dinainte.

Logodna avea loc la casa părinților fetei, fără ca aceasta să fie prezentă până în momentul deciziei. Odată tinerii logodiți oficial, aveau obligația de a organiza două petreceri denumite *acolișnaia* (mire) și *devișnic* (mireasă) prin care își luau rămas bun de la vechea lor viață.

În dimineața nunții mirele cumpăra mireasa de la sora sau fratele ei și mergeau la casa acestuia unde se servea masa și se cântau melodii bisericești. A doua zi mireasa oferă soacrei cămașa de noapte, simbolul virginității, iar aceasta apare cu ea în fața mesenilor¹⁶⁰.

Ucrainenii facilitau cunoașterea tinerilor prin intermediul bisericii, șezătorilor (Sf. Gheorghe) și horei (Caraorman). Dacă băiatul era sărac, părinții fetei încercau să evite căsătoria, mergând până la trimiterea fetei la mănăstire. Logodna începea cu întâlnirea părinților, înțelegere la care participau rudele masculine și trimiterea peșitorilor, doi bărbați legați cu ștergare și mirele în satul Caraorman.

Joi începeau pregătirile de nuntă prin coacerea „corovaiului”, o pâine din cocă de cozonac ce simboliza fericirea și bunăstarea cuplului, împodobită cu porumbei și alune din cocă, vișine uscate, lumânări, panglici din hârtie roșie, monede și așa numiți „șâșcă”, colaci decorați cu ornamente asemănătoare conurilor de brad.

În Dunăvățul de Jos oaspeții erau invitați de peșitori, în timp ce la Caraorman sarcina cădea în seama principalului cavaler de onoare, numit *starșii boia*. Vineri veneau 12 - 14 perechi de domnișoare (*drujkî*) și cavaleri (*boiară*) de onoare, iar sâmbătă se adunau să-și ia rămas bun de la miri, după care mirele cu familia, nașii și cavalerii *cumpărau* mireasa, fiind întâmpinați cu pâine și sare.

Mirele încălța mireasa cu pantofi noi, lângă care punea bani, iar nașa îi așeza pe cap voalul și coronița. Înainte de a merge la biserică, părinții miresei le dădeau încuviințarea tinerilor după un ritual ce se repeta de trei ori. Așezați în genunchi în fața părinților, îi rugau

¹⁶⁰ Acest obicei exista și la turci unde cumnatele mergeau prin sat cu cearceaful plin de sânge pentru a dovedi cinstea fetei.

„Blagosloviți-ne” și „Iertați-ne”, iar aceștia răspundeau „Dumnezeu vă blagoslovește”.

După ce sărutau mâinile părinților, porneau spre biserică, mireasa ținând o icoană și mirele o pâine, având în fruntea alaiului un brăduț ce era prezent peste tot unde se aflau nuntașii.

Odată cu binecuvântarea socrilor mari, alaiul pornea spre biserică, fără părinți, unde avea loc cununia religioasă. Seara târziu se scotea coronița de pe capul miresei și erau conduși într-o cameră separată, iar a doua zi dimineață se repeta ceremonialul dovedirii virginității¹⁶¹.

Nașa dădea miresei cămașă nouă, în timp ce la Telița fata „necinstită” era pur și simplu trimisă la casa părintească. Musafirii, împreună cu nașa și cămașa miresei porneau cu alaiul la părinții fetei. Odată ajunsă la casa socrului mare nașa împărțea mesenilor câte o ață roșie, mulțumindu-le prin aceasta pentru cinstea fetei și spunea „pentru fina mea, că a fost cinstită, a fost fată”.

Înmormântarea. Obiceiuri funerare

Moartea simboliza începutul unei noi vieți, în sânul lui Dumnezeu, iar ceremoniile organizate sunt în mare măsură ritualuri de trecere spre această fază. De aceea ritualurile legate de cele trei evenimente importante din viața unui om (botez, căsătorie, moarte) *îl trec* dintr-un stadiu în altul, *îl pregătesc pentru ce va să vină*.

Complexitatea obiceiurilor românești de înmormântare arată importanța deosebită acordată trecerii corecte pe lumea cealaltă și evitării soartei nefericite a celor ce rătăcesc între cele două lumi. Se obișnuia să se ofere ca pomană o cană, o găleată pentru apă și o găină, iar pe mormânt se turna apă și vin astfel încât celui dispărut să nu-i fie sete și foame în cele patruzeci de zile până la înălțarea sufletului la cer.

¹⁶¹ Viaceslav Kușnir, *op. cit.*, p. 37 – 38

Mortul nu trebuia plâns prea mult, deoarece „îl întorci din drum”, motiv pentru care instituția bocitoarelor are rolul de a-l plânge și de-al supraveghea pe mort, ușurându-i trecerea spre lumea cealaltă. În situația în care dispărutul este necăsătorit, corpul său este îmbrăcat în haine de mire sau mireasă, simbolizând puritatea și îndeplinirea ciclului simbolic al ființei umane alcătuit din naștere, nuntă și înmormântare.

Musulmanii în vârstă pregăteau din timp 40 de batiste sau ștergere destinate participanților la ceremonie, un vâl înflorat și giulgiul la Hârșova și Medgidia. La capul muribundului oamenii în vârstă citeau Coranul, iar în cazul celor bolnavi de moarte se făcea spălarea rituală și citirea sutrelor potrivite momentului.

După deces corpul era aranjat, se îndreptau fâlcile, capul, picioarele și mâinile, se lega bărbia, ochii erau închiși și patul făcut, decedatul fiind întins cu picioarele spre Mecca.

Purificarea (taharet) avea loc înainte de spălarea rituală (abdest), obligația hogii sau a rudelor cu experiență în satele mici. În timpul slujbei hoguea le spunea credincioșilor următoarele cuvinte: „Ei, voi, musulmanilor, atât i-a fost rânduit acestui om să mănânce și să bea pe această lume. Nu trebuie să plângeți. Trebuie doar, de acum, să faceți numai fapte bune”¹⁶².

Ritualul continua cu întrebarea dacă decedatul s-a comportat bine și merită binefacerile lui Allah și la răspunsul lor afirmativ, încheia cu fraza „Să nu zacă în pământ, ci să se odihnească în lumină”. Imediat mortul era pus pe scânduri cărate de patru bărbați și îngropat în aceeași zi, fiecare musulman prezent luând un pumn de pământ și aruncându-l peste decedat.

Piatra funerară era până în 1940 o scândură pe care se scria numele mortului (Babadag). La ȣiganii musulmanii corpul era ținut două sau trei zile în casă și la intervale fixe se pregătea și împărțea mâncarea pentru pomenire, separat pentru bărbați și femei.

La capul decedatului lipovean, ținut în camera din față, se citea Psaltirea și se avea grijă de candelă pentru șase săptămâni. Slujba de înmormântare avea loc la biserică, urmată un praznic și un parastas la

¹⁶² M.N. Önal, *op. cit.*, p. 308

șase luni și un an de la moarte. Fiecare familie aducea la slujbele de pomenire grâu fiert cu miere de albine, din care se serveau câteva linguri în memoria celor morți.

Armenii angajau bocitoare profesioniste pentru a sugera importanța decedatului, așezat într-un sicriu împodobit cu flori, având între mâinile împreunate o iconiță și o monedă de argint. După coborârea coșciugului în groapă, preotul arunca un pumn de țărână, rostind la capătul mortului formula „Mormântul și osemintele sale se binecuvântează și se pecetluiesc în numele Tatălui și-al Fiului, și-al Sfântului duh” și se întoarcea cu fața la Răsărit, spunând „Neatinsă va rămâne pecetea de pe mormânt, până la a doua venire a lui Hristos, care cu venirea lui are să-i aducă viața veșnică”.

La sfârșitul ceremoniei familia organiza o masă de pomenire a defunctului și sfînțea a doua zi mormântul. Cu prilejul Anului Nou se puneau pe masă farfurii cu mâncare, printre care cozonaci și anușabar pentru sufletul morților, iar dimineața se dădea de pomană, după cum arată revista armenilor din România „Ararat”¹⁶³.

Sărbători creștine

În ajunul Înălțării fetele armene se strâneau într-un grup mare și mergeau să culeagă flori de câmp din șapte locuri, puse într-o găleată de aramă cu apă. A doua zi, îmbrăcate de sărbătoare, bătrânele satului organizau o sărbătoare câmpenească pentru a celebra Înălțarea.

La un moment dat se făcea liniște și o femeie spunea „E, oameni buni, acum trebuie să ne alegem mireasa!", aceasta fiind o fetiță de 7 - 12 ani, îmbrăcată într-o rochie albă, cu flori de câmp pe cap, simbolizând puritate, inocență și veselie. După aceea venea rândul bătrânei să spună versuri legate de sat și obiceiuri și a „miresei” de a scoate obiecte din găleată, în paralel cu versificările bătrânilor comunității.

¹⁶³ „Ararat”, revista naționalității armene, nr. 12/2000, p. 6

Sărbătorile pascale începeau la germani cu 40 de zile înainte de Paști prin trasarea unei cruci din cenușă pe frunte, simbolizând purificarea. În Vinerea Patimilor se făcea un mormânt din flori și bile din sticlă în biserică, iar în Sâmbăta Mare preotul aprindea un foc inițiat în fața bisericii, din cenușa căreia se va face crucea din anul următor.

Copiii căutau în cuibul de Paște ouă și cadouri de la nașii lor și băieții, înarmați cu câte o sticlă de parfum, mergeau în casele unde locuiau fete și stropeau „floarea”. Sărbătoarea Sfântului Duh era punctul culminant al tradițiilor anuale și prilej pentru farse, iar dimineața fiecare se grăbea să ajungă primul pe câmp pentru a nu fi declarat leneș.

În zilele de Paști copiii greci recitau colinde în *Sâmbăta lui Lazăr* și Joia Mare, ținând în mână o cruce de lemn împodobită cu flori. În ajunul Sâmbetei mergeau dimineață din casă în casă, purtând efigia simbolică a lui Lazăr și interpretând cântece ce conțin istoricul sărbătorii și preaslăvirea familiei, fiind răsplătiți cu ouă, nuci, mere, smochine și omuleți din aluat numiți „Lăzăruți”.

În ziua următoare Duminicii Floriilor întreaga comunitate mergea la biserică să se pregătească spiritual pentru încercarea din Săptămâna Patimilor, o prelungire și o trăire intensă a postului.

Vinerea Mare era ziua postului celui mai sever, iar după liturghia din dimineața Sâmbetei Mari se sacrificau mieii crescuți pentru Paști și pregăteau ouăle, covrigii și marghirița din măruntaiele mielului sacrificat. Seara târziu mergeau la biserică pentru „a lua lumină”, iar în apropierea Duminicii o mică ceată de băieți se urca pe o stâncă și aprindea un foc din scaieți, simbolizând Învierea lui Christos.

La întoarcerea acasă fiecare făcea o cruce cu lumânarea aprinsă, folosită ulterior pentru a aprinde candela deasupra ușii și se așezau la masa tradițională.

Dintre sărbătorile pascale ale rușilor lipoveni se remarcă Karahotul

și Maselnița. Prima se practica la începutul postului Paștelui ¹⁶⁴, iar cea de-a doua este săptămâna înaintea postului în care se mănâncă doar lapte și pește.

De Paște lipovenii fac pască și vopsesc ouă roșii, duse la biserică și sfințite după liturghie, în dimineața Învierii, iar de Rusalii în toate bisericile se pune un „covor” de iarbă proaspăt și se rostesc rugăciuni ce impun participanților să stea în genunchi, cu fruntea plecată, pe întreaga durată a ritualului.

Ucrainenii sărbătoreau Paștele și Provadele, Paștele Morților, iar de Crăciun fiecare familie pregătea mâncărurile tradiționale cuchia și ozvar. De o mare importanță se bucurau hramurile, cum ar fi Sfântul Andrei (13 decembrie), în seara căruia fetele coceau balabuște, folosind apă din Dunăre. Balabuștele erau apoi aruncate la câini, iar prima mâncată indica faptul că aceea fată va fi prima măritată (Sf. Gheorghe).

Sărbătoarea de Crăciun avea reguli precise și o organizare bine pusă la punct. Tinerii stabileau componența cetelor de colindători, copii învățau colinde și urări, iar femeile pregăteau mâncarea tradițională. Masa de sub icoană era decorată cu fân peste care se pune mâncarea și colacii și se ducea simbolic la cei decedați, obicei numit vecera (Caraorman, Crișan).

În ajunul Anului Nou ceata de tineri, în care unii se deghizau în femei și „țigani”, conduceau Melanca (vodilă Melanku), cu Melanca și Cozacul în frunte, intrând în gospodării unde aruncau cu grăunțe peste gazde și în curte, gest simbolizând roadele bogate. Pregătirile pentru Paști începeau joi, odată cu tăierea animalelor, coacerea cozonacilor și vopsirea ouălor în roșu.

Alimentele erau sfințite la biserică și după masă se mergea la cimitir pentru a împărți felii de cozonac și saluta rudele în vârstă (Dunăvățul de Jos). De Sfânta Treime ucrainenii din Deltă împleteau o coroană din arin, iar de Sf. Ioan Botezătorul fetele mergeau la scădat purtând pe cap coronițe ce pluteau ulterior pe apă indicând direcția din care va veni alesul ¹⁶⁵.

¹⁶⁴ În acest sens s-a aratat că sărbătoarea începea atunci când „fetele și femeile pornesc dintr-un capăt al satului într-un fel de horă, cântă, se bucură și-i încântă pe privitori cu vocile lor melodioase” („Zorile”, revista naționalității lipovene, nr. 2/1999, p. 9)

¹⁶⁵ Viaceslav Kușnir, *op. cit.*, p. 44 – 48

Sărbători musulmane

În luna martie tătarii dobrogeni țineau Nwrezul. Copii mergeau din casă în casă, cu un pom abia înverzit, simbolizând renașterea naturii și urau de bine stăpânilor locuinței, primind baticuri, prosoape și dulciuri. Sărbătoarea denumită Kidirlez, ținută în luna mai, implica doar bărbații și copii ce duceau mâncare la geamie și cimitir, iar în luna august avea loc Regaile Candli, vestind apropierea marilor sărbători religioase Kurban Bayrami și Ramazan Bayrami.

Printre obiceiurile tradiționale Ramazan Bayramul ocupa un loc foarte important. Musulmanii adulți trebuiau să postească din zori și până la apusul soarelui printr-o abținere totală de la mâncare, băutură, fumat și viața intimă.

Postul constituia un act de pietate, supunere, recunoștință și mulțumire față de Creatorul Suprem ce s-a îndurat să reveleze Profetului Muhammed Coranul și avea menirea de a cultiva dragostea și frăția între oameni, cinstea, munca, curajul, curățenia sufletească, iubirea aproapelui și față de patrie.

În timpul postirii se practica obiceiul împărțirii la săraci a unor daruri denumite *Fitr* și *Zecheat*. Fitr era o danie stabilită de canonul islamic care constă într-o cantitate precisă de cereale (grâu, orz), curmale sau echivalentul în bani.

Zecheatul era înțeles ca o danie obligatorie pentru bogați și echivala cu a 40 parte din surplusul de avere pe care îl dețin. Postul Ramazanului avea de asemenea scopul de a-l întări pe musulman și a-l face invincibil în fața greutăților, de a-i purifica sufletul de egoism, tiranie, indisciplină sau nesupunere.

A două sărbătoare importantă era Kurban Bayramul sau Sărbătoarea sacrificiului, întinsă pe patru zile, ce presupunea sacrificarea unor berbeci, din care trei părți sunt date rudelor, prietenilor și săracilor, fiind practic o sărbătoare a reconcilierii.

Această sărbătoare este legată de legenda biblică, preluată de Coran din Vechiul Testament, privindu-l pe Avraam ce a fost gata să-și înjunghie fiul la cerința Domnului, fiind oprit la timp de un înger.

Românii și celelalte etnii împart obiceiuri legate de momentele esențiale ale vieții, controlate de credință și practici magice moștenite sau împrumutate. Conviețuirea a produs similarități la nivelul obiceiurilor și tradițiilor, chiar întrepătrunderea lor. Varietatea practicilor este enormă, dar există mereu elemente comune. Nici un cult nu prevedea în dogma sa excluderea celorlalți de la viața comunității, exceptând prescripțiile legate de căsătoriile mixte și de aceea toleranța a fost o prezență constantă în Dobrogea.

III.4. Partidele și viața politică în Dobrogea

Implicată relativ târziu în viața politică a țării, Dobrogea a fost obligată să se adapteze reorganizării sistemului politic și ascensiunii curentelor de factură comunistă și fascistă. Inițial, situația economică dificilă a dus la absenteismul unei treimi dintre votanți la primele alegeri electorale bazate pe votul universal, evoluând treptat spre cristalizarea unor filiale de partid și creșterea interesului față de procesul electoral.

Din cei 35 de membri ai Consiliului Județean Tulcea la 1922, șase, printre care Fr. Brandemburger, Iosif Bergman și Emil Strass, aparțineau naționalităților. În 1928 sunt votați 393 de români, 82 bulgari, 75 ruși lipoveni și 14 germani consilieri comunali, iar în 1936 statistica consiliilor urbane nereședință de județ evidențiază un raport de 64,2% români și 35,8% minoritari.

Primii deputați ai naționalităților sunt aleși în persoana învățătorului de origine bulgară Nichita Bonjug din Tulcea (1919) și a reprezentantului comunității musulmane din Cadrilater, Mustafa Fahmi Mehmed, din cei 15 deputați aleși pe listele PNL. Între 1928 și 1932 numărul candidaților minoritari propuși pe listele Camerei Deputaților ale județului Tulcea crește de la 4 (13,79%) la 16 (40%)¹⁶⁶.

¹⁶⁶ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 408/1928, f. 3 și 4, 543/1930, f. 47 și 592/1932, f. 1

Românii reprezentau în Dobrogea majoritatea membrilor de partid. Ei sunt centrul în jurul căruia gravitează Partidul Național Liberal, datorită simpatiei față de politica economică coerentă a acestuia în domeniile comerțului portuar, modernizării infrastructurii și finanțării activităților comerciale și industriale locale.

Membrii partidului sunt acuzați deseori de fraude electorale, practică des întâlnită în politica vremii. Unul din momente este prezentat de M. George, candidat la alegerile pentru Camera Deputaților din Babadag, ce protestează împotriva expedierii de către PNL a „câteva căruțe încărcate de agenți electorali și bățăuși, toți oameni streini de localitate și care au însărcinarea de a face alegerile subterane”¹⁶⁷.

Arhivele tulgene scot în evidență numeroase șicane ale liberalilor implicați în lupta politică intensă din provincie. În anii de partid la opoziție recurg la confiscarea unor loturi de pământ, cu ajutorul agentul fiscal liberal, pentru a provoca nemulțumirea locuitorilor din satul Carmen Sylva sau injurii la adresa primarului țărănist din Letea. Odată ajunși la guvernare izolează satele *țărăniste*, folosind cordoane sanitare, sub pretextul bolilor, pentru a-i împiedica să voteze¹⁶⁸.

Sub impulsul centrului filialele locale se reorganizează, crește numărul întrunirilor cu populația și se includ în comitetul județean și Delegația Permanentă numeroși aromâni, bulgari și musulmani, provocând între 1921 și 1926 o dominație evidentă a partidului în alegeri.

Filiala Constanța, refăcută după 1926 de mocanul V.P. Sassu, atrage membri tineri dintre avocații, comercianții și întreprinzătorii locali, capabili să înlocuiască vechea gardă, înscrisă în PNL – Gh. Brătianu. Centrul de putere al PNL - Gh. Brătianu se afla însă în Durostor, datorită sprijinirii intereselor coloniștilor aromâni și naționalităților, bazându-se pe influența unor lideri ca N. Hențescu, V. Papacostea și V. Lichiordopol.

Anii 1933 - 1937 sunt marcați de două aspecte distincte ce reduc

¹⁶⁷ DJTAN, fond Comisariatul de Poliție Isaccea, dosar nr. 77/1919, f. 1

¹⁶⁸ Idem, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 526/1930, f. 20, 572/1931, f. 15 și 575/1931, f. 1

influența partidului în Dobrogea. În prima fază sunt promovați la nivel local și central personalități ca Radu Roșculeț (Constanța), George Fotino (Caliacra), T. Pucerea (Caliacra) și mai ales V.P. Sassu, titular al portofoliilor de ministru al Industriei și ulterior al Domeniilor și Agriculturii în guvernul Gheorghe Tătărescu.

Opiniile lor diferite duc la disensiuni ireconciliabile între liderii locali la Tulcea și Caliacra, reflectate de locul doi obținut în 1937 la alegerile din Tulcea¹⁶⁹.

Influența Partidului Țărănesc este legată de activitatea lui Scarlat Vârnav, C.N. Sarry și Francisc Sachetti, a căror formațiune țărănistă din Constanța aderă la noul partid în 1919.

Ei obțin patru mandate de deputați și senatori, din care două revin oamenilor politici locali N. Georgescu – Tulcea și Brutus Cotovu.

Profitând de problemele liberalilor și de alianța cu Partidul Conservator Progresist, câștigă un mandat de deputat pentru Ion Mihalache la Constanța (1922) și controlează alegerile locale și comunale agricole din județul Tulcea (1925), pe fundalul discuțiilor de fuziune cu PNR.

Interesat în extinderea electorală la nivelul întregii țări, Partidul Național Român inițiază o filială printre românii din Caliacra la 1923, folosind serviciile lui Ion Cămărășescu, fost prefect de Durostor și avocatului C. Angelescu.

Unirea filialelor celor două formațiuni se înscrie în procesul de formare al Partidului Național Țărănesc, perceput drept un pol de putere capabil să contrabalanseze influența liberală și să asigure adoptarea unor politici economice diferite.

Parlamentarii din Tulcea și Cadrilater vor solicita lui Ion Mihalache „adaptarea reformei agrare la situațiile particulare din domeniul agricol, silvic și piscicol din Dobrogea...[și] au obținut modificarea unor prevederi referitoare la dreptul coloniștilor asupra casei și pământu – lui”¹⁷⁰, în paralel cu organizarea unei campanii de propagandă prin intermediul balurilor, șezătorilor și ziarelor.

¹⁶⁹ I. Bitoleanu, A. Rădulescu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 415 – 418

¹⁷⁰ Ibidem, p. 421

Conflictele la nivel central se regăsesc și în provincie unde Mihai Isăcescu, lider important al partidului, părăsește formațiunea în favoarea grupării dizidente condusă de Nicolae Lupu, în ciuda apelurilor la unitate lansate de Grigore Gafencu și M. Pribianu, șefii filialelor din Caliacra și Durostor.

Alexandru Vaida – Voevod profită de situație și proclamă dorința Frontului Românesc, bazat pe principiul *numerus valahicus*, de a coloniza Dobrogea cu elemente românești, reușind să atragă de partea sa numeroși comercianți, avocați, funcționari și lucrători industriali din județele Cadrilaterului, confruntate cu atacurile comitagiilor (1935).

De asemenea se formează la Tulcea, Constanța și Bazargic (1933) filiale ale Partidului Țărănesc Radical, conduse de Al. Teodorescu și Nichita Bonjug, critici acerbi ai presupusei indiferențe a țărăniștilor față de problemele coloniștilor, lucrătorilor agricoli și industriali ¹⁷¹.

Confrunțați cu sciziunile proprii și presiunea electorală exercitată de rivalii politici, liderii țărăniști decid înființarea unor gărzi țărănești de autoapărare, dominate numeric de români, conduse de organizațiile de tineret locale în frunte cu Victor Dușa și Alex. Șteflea în județul Constanța, respectiv dr. Tănăsescu în județul Tulcea, fără a obține vreun mandat la alegeri.

O altă organizație importantă în care se afirmă românii este Partidul Poporului, reprezentat de filialele create în 1919 la Constanța, Tulcea și Bazargic. Guvernarea dintre 1920 și 1921 aduce în fruntea județelor lideri marcanți ca George Berea (Constanța), colonel Pastia (Tulcea), A. Gherghel (Caliacra), I. Ghibănescu (Durostor) și dorința sinceră de a crea o bază materială solidă pentru coloniști, reflectată în amendamentele aduse legilor de împroprietărire și organizare a Dobrogei votate în parlament.

Epoca celei de a doua guvernări este minată de conflictele permanente pentru beneficii și emigrația politică spre țărăniști și mai

¹⁷¹ Gh. Dumitrașcu, *Organizațiile județene Tulcea și Constanța ale P.Ț.R.*, în „Analele Dobrogei”, Serie Nouă, An II, nr. 1, p. 303

ales Partidul Național Agrar, atractiv pentru unii membri fondatori cum ar fi A. Gherghel, Aurel Butu și Octav Goruneanu¹⁷².

O organizație de tip fascist ia naștere în cadrul comunității italiene din Sulina unde Giulio Martone, medicul șef al Spitalului Comisiei Europene a Dunării Sulina, creează pe 5 septembrie 1926 o formațiune, subordonată celei din Galați, ce își propunea „riunire in un solo ideale tutti gli Italiani di Sulina allo scopo di tener alto in essile sentimenta d'italianista di fedenella patria di disciplina nel lavoro e di rispetto nelle legi”¹⁷³.

În perioada 1919 – 1927 reprezentanții *extremei drepte* obțin rezultate modeste la alegeri, lipsiți de suport popular și un centru universitar capabil să coaguleze frământările studențești. Situația se modifică odată cu apariția coloniștilor aromâni și creșterea interesului față de această provincie a lui A.C. Cuza și C.Z. Codreanu.

Tașcu Batali înființează o filială în Cadrilater a Ligii Apărării Național Creștine și batalioane de asalt, iar locotenent – colonelul Gh. Surugiu, liderul filialei Tulcea, publică manifestul intitulat *Apel la tot ce e creștin și creștină*, acuzând străinii și evreii de formarea unor monopoluri ce provoacă cu bună știință sărăcia românilor.

Legionarii îi contactează în 1931 pe C. Papanace, Ion Caranica și Stere Ciumeti, liderii tineretului aromân, cu scopul organizării unor discuții privind programul gărzii. Cei interesați în protejarea elementului românesc și românizare s-au apropiat la început de asociațiile „Legionarii” și „Societatea de cultură macedo - română”, dornice să înlesnească repatrierea confrăților de peste hotare și să conlucreze cu autoritățile române la opera de colonizare a Dobrogei de Sud.

Pe lângă criticile aduse sistemului democratic și luptelor politice sterile dintre partide, ce au adus numeroși intelectuali și studenți în rândul Gărzii, grupurile de aromâni vin cu o serie de motivații

¹⁷² I. Bitoleanu, A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 419 – 425; Gh. Dumitrașcu, *Organizațiile județene Tulcea și Constanța ale P.Ț.R.*, în „Analele Dobrogei”, Serie Nouă, An II, nr. 1, p. 303;

„Aurora Dobrogei”, nr. 1/10 Aprilie 1934

¹⁷³ Raport nr. 2796/15 noiembrie 1926 al Poliției orașului Sulina, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 321/1926, f. 4 - 5

specifice.

Printre ele se numără nemulțumirea față de oprirea imigrației din Grecia și Balcani, dificultățile economice, întârzierea în proprietății și „tolerării de către autorități a accederii unor etnici bulgari în funcții de decizie din aparatul funcționaresc local, care aveau atitudini discriminatorii la adresa elementului românesc”¹⁷⁴.

Pentru acești tineri românismul și creștinismul ortodox radical promovat de Garda de Fier reprezenta soluția prezervării etnicității și culturii conaționalilor amenințați de politicile șovine ale statelor pe teritoriile cărora trăiau. Cola Ciumetti publică în 1933 un articol în ziarul „Legionarii” (Bazargic), acuzând guvernul liberal de eliminarea unice grupări ce dorea ca „România să fie exclusiv a românilor”.

Treptat legionarii deschid tabere de muncă, oferind membrilor pregătire militară și participă la întruniri satești¹⁷⁵ destinate propagandei printre țăranii români, considerați baza viitoarei societăți, eliberată de elementele etnice străine și „corupția” democrației.

Profitând de situația internă și externă dificilă a României, la care propuneau măsuri radicale și aparent simplu de realizat, legionarii obțin la alegerile din 1937 locul trei în Constanța și Cadrilater, iar Partidul Național Creștin locul patru în Durostor și Dobrogea Veche.

Instaurarea monarhiei autoritare și executarea liderilor mișcării în 1938 aduce represiunea grupării, soldată cu arestări, supravegheri și note informative. Legionarii dobrogeni se implică în atragerea de noi membri și sporirea numărului de cuiburi între 1938 și 1940, perioadă urmată de decăderea pronunțată a mișcării sub presiunea războiului și guvernării mareșalului Ion Antonescu.

Majoritatea *bulgarilor* și *rușilor lipoveni* activi din punct de vedere politic sunt implicați în activitatea partidelor de centru. Un asemenea exemplu îl găsim în persoana lui Nichita Bonjug, învățător și deputat

¹⁷⁴ Puiu Dumitru Bordeiu, *Mișcarea legionară în Dobrogea între 1933 – 1941*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003, p. 49

¹⁷⁵ Printre care cea de la Eschibaba din 7 – 8 iulie 1933 în care studentul Nicolae Arnăutu a criticat „dezastrul” în care partidele politice au adus țara și a menționat „chestiunea evreiască, care jupoaie pe țărani și care sunt cei mai temuți spioni și comuniști” (DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 631/1933, fila 42)

liberal, prezent în documente în calitatea sa de suporter al răspândirii științei de carte și toleranței etnice.

Numeroși membri simpli și lideri locali ai PNL, PNT, Partidul Poporului etc aparțin celor două etnii, mulți candidând pe listele consilierilor comunali și județeni. În număr mic îi regăsim în Partidul Național Creștin și chiar în Legiunea Arhanghelului Mihail între 1933 și 1938, fără a avea însă impactul mediatic produs de activitatea de formare și organizare a secțiilor socialiste, comuniste și iredentiste.

Inscrierea unor bulgari și ruși în mișcarea socialistă este doar un preludiv al interesului lor față de ideile radicale exprimate de revoluția bolșevică din noiembrie. Din acest motiv îi găsim implicați în răspândirea broșurilor socialiste revoluționare în limba rusă și propagandă comunistă pe față în Periprava și alte localități ale anului 1919, desfășurate de conaționali din Basarabia.

Propaganda urmărea creșterea numărului de dezertori, atrași de ideile revenirii Dobrogei la Bulgaria sau câștigării unui ban ușor în Rusia bolșevică.

După război își reia activitatea *Partidul Socialist*, grupând lucrători industriali și intelectuali ce obțin la alegerile din 1920 trei mandate de deputați locali pentru etnicii bulgari Costa Stoev, Evanghelie Staneff și Boris Ștefanov¹⁷⁶.

Activitatea lor se desfășoară pe mai multe planuri, cu accentul pus pe aderarea mișcării socialiste la Internaționala Comunistă și colaborarea cu organizațiile iredentiste bulgare. Inițial, organizează o intensă campanie de propagandă, menită să testeze localitățile cu populație lipovenească Chilia Veche, Jurilofca și Tulcea.

Primarul comunei Chilia Veche menționează colaborarea cu preotul local pentru a „preîntâmpina propaganda socialistă, pe cât posibil, aici unde există un număr de peste trei – patru sute de aderenți de a-i revoluționarului Dr. Racovschi, care înaintea războiului a ținut aici mai

¹⁷⁶ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 65/1917 – 1920, f. 147 și 186/1921, f. 7

multe întruniri socialiste revoluționare”¹⁷⁷.

Este remarcată în mod special activitatea intensă de răspândire a ideilor comuniste de către deputatul E. Staneff, oficial reprezentant al Partidului Socialist, centrată pe satele lipovene, sub pretextul formării unor sindicate ale pescarilor din Jurilofca și Sarichioi.

Munca sa este completată de agitatorii Dragan Slavef, H. Koref, Dumitru Nidelcof și Teodor Bratoz, trimiși de Comitetul Central bolșevic din Sofia între 1920 și 1922 pentru a răspândi ideile comuniste în Dobrogea. Prezența lor atrage închiderea cluburilor socialiste din Bazargic, Constanța, Isaccea, Jurilofca și Tulcea și confiscarea materialelor de propagandă comunistă¹⁷⁸.

Pe de altă parte se instalează o coabitare a organizațiilor naționaliste și comuniste din Bulgaria și România. Noua orientare este demonstrată de un memoriu, trimis la 1920 Conferinței de Pace, în care Societatea *Dobrogea* din Varna și comuniștii bulgari și ruși se pun de acord asupra necesității autonomiei provinciei.

Colaborarea se extinde în plan financiar, incluzând sprijinul în valoare de opt milioane ruble oferit Ligii Bulgare Dobrogene pentru a facilita succesul unui eventual atac militar bulgar și colectarea unor subscripții clandestine prin intermediul filialelor proprii, destinate

¹⁷⁷ Raport nr. 172/16 februarie 1920 al primarului Comunei Chilia Veche, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 150/1920, f. 3. În primul deceniu interbelic numele lui Christian Rakovsky apare la mențiunea oricărei acțiuni socialiste sau comuniste importante în calitate de organizator sau participant. Cunoscut pentru activitatea sa socialistă și expulzat din România la 1907, Christian Rakovsky, pe numele său adevărat Krăstio Stancev, este unul dintre exponenții de frunte ai bolșevismului și o țintă permanentă pentru serviciile de siguranță române din Dobrogea.

¹⁷⁸ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 150/1920, filele 74, 80, 93 și 103. Motivația principală a acestor acțiuni este legată de eforturile statului de a bloca propaganda și activitățile comuniste în Dobrogea. În acest sens Ministerul de Interne trimite nota informativă nr. 5161/1920 ce menționa „Semnalizându-se că de către conducătorii mișcării bolșeviste din Bulgaria s-au trimis prin Șistov agenți comuniști la noi în țară în vederea legăturii ce urmează a face cu bolșevicii români, pentru o acțiune comună. Avem onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune să se ia cele mai întinse măsuri pentru urmărirea și prinderea lor. Unii din acești agenți sunt dobrogeni refugiați în Bulgaria și printre care se citează Petroff, originar din Silistra și Gheorghieff, despre care nu se știe de unde este originea” (DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 65/1917 – 1920, fila 147)

comitagiilor și propagandei după 1927¹⁷⁹.

Această înțelegere poate fi explicată prin obiectivele comune de moment ale Sofiei și Moscovei, interesate în destabilizarea României. Ea presupune utilizarea bulgarilor dobrogeni, din rândul cărora se recrutează lideri și propagandiști și împărțirea responsabilităților și controlului activităților antiromânești în Dobrogea între două organizații create cu un scop specific.

Coabitarea marchează nașterea la 1923 a grupării naționaliste Organizația Revoluționară Dobrogeană din Interior (VDRO), sub conducerea lui Docho Myhailov, ce își propunea să lupte împotriva unirii Cadrilaterului cu România. Mihai Loff, lider al mișcării la 1934, susține o propagandă intensă prin intermediul centrelor de la Turtucaia, Albunar, Silistra, Caraorman și Sarighiol în favoarea autonomiei, așteptând momentul prielnic unirii cu Bulgaria.

În replică, Federația Comunistă Balcanică crează în 1925 Organizația Revoluționară Dobrogeană (DRO) menită să exploateze resentimentele bulgarilor față de dificultățile economice și demografice din Cadrilater, provocate de colonizare și sărăcie, „în scopul distrugerii tiraniei și oligarhiei române în Dobrogea”.

Formațiunea este condusă în primul deceniu interbelic de Petre Borilă, D. Doncev și Petâr Gheorghiev, pentru ca la 1934 să intre în subordinea lui Dimitri Ganef Vasiliev, alias Colev Iordan, membru în Comitetul Central al secretariatului PCdR.

Lozinca autodeterminării Dobrogei, susținută la 1924 de Federația Comunistă Balcanică sub pretextul opririi politicii de deznaționalizare română, se reflectă și în activitatea DRO, unul dintre sponsorii comitagiilor, ce își propunea includerea provinciei în U.R.S.S sau într-o utopică Republică Federativă a Balcanilor.

Perchezițiile și raziile efectuate de jandarmi au identificat membri ai celor două organizații în satele locuite de bulgari (Cerna, Turcoaia, M. Kogălniceanu, Nalbant) și ruși lipoveni (Sfiștofca, Dunăvățul de Jos,

¹⁷⁹ DJTAN, fondul Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 65/1917 – 1920 , f. 149 și 148/1920, f. 1; Comisariatul de Poliție Isacea, dosar nr. 25/1927, f. 126

Frecăței, Ciucurova), precum și o vastă cantitate de manifeste și corespondență subversivă.

Pe baza actelor confiscate și activităților informative ale Brigadei de Siguranță, comuniștii locali Dumitru Coliu, Evanghelie Stanef și Costa Stoev, împreună cu alți 52 de colegi, vor fi judecați și condamnați la închisoare pe termene diferite de către Consiliul de război al Diviziei a 9 – a, proces ce va slăbi importanța organizației locale între 1936 și 1940.

Germanii dobrogeni înființează în anul 1913 *Verband der Deutschen in der Dobrudscha* (Uniunea Germanilor din Dobrogea), pentru ca în anul 1924 o serie de moșieri, preoți și intelectuali să înscrie la Tribunalul Constanța o nouă organizație denumită *Verband rumänischer Bürger deutscher Abstammung in der Dobrogea* (Liga cetățenilor români de origine germană din Dobrogea)¹⁸⁰. Liga își propunea păstrarea identității naționale prin promovarea limbii germane, crearea de asociații și cooperative cu caracter național și a unei bănci.

Sub conducerea lui Michael Emanuel Leyer, mare proprietar din Sofular, va organiza prima Conferință națională a germanilor din Dobrogea la Cogealac (15 – 16 mai 1926) unde participă 300 delegați din 23 de comune ce își afirmă apartenența la etnia germană și dorința de a sprijini guvernul Averescu în alegerile parlamentare.

În anul 1931 Liga este primită oficial în Uniunea Germanilor din România și cade treptat sub influența adepților nazismului, interesați în propaganda favorabilă ideilor naziste și emigrării din provincie. Mulți germani au devenit în perioada interbelică consilieri și primari în comunele și satele cu populație mixtă, rezultat al coabitării pașnice sau membri în Partidul Conservator, Partidul Țărănesc, Partidul Popular și PNL, dovedind interese politice și economice diferite¹⁸¹.

Activitatea politică în provincie a fost de scurtă durată, în ciuda unei intensități ce dovedește dorința de a se integra în sistemul politic

¹⁸⁰ Vasile Ciobanu, *Date noi privind germanii din Dobrogea în perioada interbelică*, în Valentin Ciorbea (coord.), *Germanii dobrogeni – istorie și civilizație*, Ed. Muntenia, Constanța, 2006, p. 183 - 184

¹⁸¹ Ibidem, p. 185 – 186; Horia Stinghe, Cornelia Toma, *Despre germanii din Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2007, p. 207

românesc. Desăvârșirea unității de stat a permis afirmarea a numeroși oameni politici, implicați în administrația locală și centrală a României.

Viața politică dobrogeană nu poate fi definită luând în calcul doar activitatea partidelor și doctrina. Ea este mai presus de toate reflecția oamenilor ce locuiesc provincia, un amestec de civilizație, demagogie, patriotism, violență și idealuri urmărite până la capăt, indiferent de opinia celorlalți sau a autorităților.

Reușitele și eșecurile sunt influențate considerabil de activitatea în domeniu a trei etnii și anume românii, bulgarii și rușii lipoveni. Ele cooperează și se înfruntă în funcțiile de interesele membrilor și simpatizanților de partid, în cadrul unui sistem ce pune accent pe opțiunile individuale, cu excepția tendințelor iredentiste sau comuniste reprimare conform Constituției și prevederilor sale.

Anii interbelici au meritul de a fi adus în atenția țării valorile religioase și spirituale create de o conviețuire interetnică îndelungată. Rădăcinile adânci ale acestor valori au definit provincia și vor asigura supraviețuirea comunităților în fața schimbărilor politice, demografice și teritoriale provocate de războaiele mondiale.

CAPITOLUL IV

Studiu de caz – orașul Tulcea

Primele urme de locuire în spațiul orașului Tulcea apar în perioada anilor 2900 – 2200 î.e.n. și se circumscriu arealului culturii Gumelnița în Dobrogea. Coloniștii greci și triburile traco - dace contribuie la descoperirile arheologice cu morminte, monede, ceramică¹⁸² și o mențiune istorică privind orașul Aegyssos la Diodor din Sicilia, interesat în relatarea conflictelor militare și diplomatice dintre regii Dromichaetes și Lysimachos.

Epoca romană aduce cu sine instalarea unei perioade de pace și prosperitate în castrul și orașul Aegyssus, loc de stabilire pentru meseriași, negustori și veterani ai legiunilor romane. De-a lungul secolelor IV – VII e.n. îl găsim în note minore, legate de eforturile împăraților romani și bizantini de a repara distrugerile provocate de migrațiile goților, sarmaților, bulgarilor și avarilor. Restaurarea stăpânirii bizantine la Dunărea de Jos în secolul al X - lea readuce orașul în istorie datorită mențiunilor împăratului Constantin Porfirogenetul („*De Thematibus*”) și a principesei Anna Comnena („*Alexiada*”).

Treptat, structura urbană dispare sub presiunea nemiloasă a războaielor într-o zonă dominată de-a lungul secolelor XII – XV de regatul Asăneștilor, genovezi și Mircea cel Bătrân. Cucerirea și guvernarea turcă asigură refacerea orașului, odată cu ridicarea unei cetăți mici în secolul al XVI - lea și o existență stabilă, lipsită de evenimente majore.

La începutul secolului al XVIII – lea Mihail Bay și Gaspar Papay, solii prințului Transilvaniei Francisc Rákóczi al II-lea, identifică Tulcea drept „o cetate mică, zidită pe o stâncă de pe malul Dunării și păzește un braț al Dunării, ca să nu poată trece corăbiile fără veste din Dunăre

¹⁸² De la sfârșitul secolului I î.e.n. provine depozitul votiv conținând 115 amfore întregi și fragmentare de Cos și pamphyliene, mărturie a activității comerciale intense în Marea Neagră (A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 66)

în Marea Neagră” (1706)¹⁸³.

Situația se modifică treptat odată cu avansul imperiul țarist spre Dunăre și Marea Neagră. Războaiele timpului provoacă atacarea și uneori distrugerea cetății de către trupele ruse la 1770, 1789, 1807, 1809 și 1828.

În prima jumătate a secolului al XIX – lea apar mahalalele ridicate de bulgari, ruși, germani din sudul Rusiei sau tătari, iar naturalistul Boucher de Partes arăta că Tulcea este un oraș bine populat, cu portul plin de vase și dealuri cu mori de vânt și case învelite în scânduri la 1853.

Comparativ cu secolul al XVIII – lea, orașul se dezvoltă din punct de vedere teritorial și comercial, devenind la 1860 reședința sangeacului Tulcea. Populația sa fluctuează între 17 și 20.000 locuitori între 1856 și 1864, cifre probabile, în absența unei statistici otomane moderne și pentru sfârșitul dominației turce¹⁸⁴.

Administrația română s-a confruntat între 1878 și 1880 cu plecarea locuitorilor musulmani și distrugerile provocate la sfârșitul războiului de independență de trupele de cerchezi, conduse de Aslan - bei. Orașul Tulcea avea la 1878 17.518 locuitori dintre care 6.244 bulgari, 5.304 români, 1.876 ruși, 1.736 lipoveni, 324 greci, 304 evrei, 224 tătari, 370 turci, 160 armeni și 976 alte naționalități.

Această diversitate etnică se explică prin atracția față de comerțul portuar al grecilor, armenilor și evreilor, imigrarea masivă a bulgarilor din Rusia și sudul Basarabiei și prezenței îndelungate a românilor în spațiul orașului de-a lungul dominației otomane¹⁸⁵.

În primii 15 ani populația orașului stagnează, atingând doar 17.355 locuitori la 1890. Creșterea interesului marilor negustori și industriași în utilizarea eficientă a portului Constanța, capabil să dirijeze majoritatea încărcăturilor de cereale, petrol, animale și piatră din Dobrogea și România, aduce orașul Tulcea într-un con de umbră, pe fondul absenței unei căi ferate care să ieftinească prețurile la transport.

¹⁸³ *Proiect de sistematizare a orașului Tulcea nr. 249/1955*, în DJTAN, fond Primăria orașului Tulcea, serviciul Arhitectură – Sistematizare, dosar nr. 1/1955, f. 8

¹⁸⁴ I. Colcer, V. Măgureanu, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al județului Tulcea, 1998, p. 50 – 51; *Proiect de sistematizare a orașului Tulcea nr. 249/1955*, în DJTAN, fond Primăria orașului Tulcea, serviciul Arhitectură – Sistematizare, dosar nr. 1/1955, f. 9

¹⁸⁵ M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX – lea*, București, 1904, p. 414; C. Brătescu, *Populația Dobrogei*, în „*Dobrogea. 50 ani de viață românească (1878 – 1928)*”, Cultura Națională, București, 1928, p. 227 - 228

Recensământul din 1899 identifică 123.192 locuitori în județul Tulcea și o densitate de 14,2 locuitori pe km², ultima poziție în România, la distanță enormă de județele Ilfov (94,47 loc/km²) și Prahova (65,2 loc/km²).

Comparativ, județul Constanța este menționat cu 135.050 locuitori și o densitate de 19,5 locuitori pe km². Orașele Tulcea și Constanța dețineau 18.880 și 12.745 persoane reprezentând 47,59%, respectiv 46,64% din populația urbană a celor două județe.

Interesele particularilor și statului permit ridicarea de construcții destinate vieții administrative, educative sau comerțului în stil clasic românesc și occidental, cu elemente din renaștere și baroc, corespunzătoare gustului etniilor existente în oraș.

Astfel iau naștere „Tăbăcăria Prodanof”, Moara de făină „G. Nedelcu”, fabrica de cherestea „N. Avramide și N. Sotiru”, Banca „Dunărea”, liceul „Spiru C. Haret” sau Școala secundară de fete.

În ciuda ridicării de noi clădiri școlare în județul Tulcea, ³/₄ din populația anului 1899 era analfabetă, majoritatea în mediul rural ¹⁸⁶:

<i>Mediu de locuire</i>	<i>Știutori de carte</i>	<i>Procent</i>	<i>Analfabeți</i>	<i>Procent</i>	<i>Total</i>
Sulina	2.696	48,04%	2.915	51,95%	5.611
Babadag	1.278	37,85%	2.098	62,14%	3.376
Tulcea	6.701	35,49%	12.179	64,50%	18.880
Măcin	1.023	25,17%	3.040	74,82%	4.063
Isaccea	687	20,59%	2.648	79,40%	3.335
Mahmudia	258	14,06%	1.576	85,93%	1.834
Chilia Veche	140	5,45%	2.425	94,54%	2.565
<i>Total orașe</i>	<i>12.783</i>	<i>32,22%</i>	<i>26.881</i>	<i>67,78%</i>	<i>39.664</i>
Sate	11.986	14,34%	71.542	85,65%	83.528
<i>Total general</i>	<i>24.769</i>	<i>20,10%</i>	<i>98.423</i>	<i>79,89%</i>	<i>123.192</i>

Primele trei orașe, locuite de etnii implicate în comerț, industrie și meșteșugărie, se bucură de cifre relativ mari în privința știutorilor de

¹⁸⁶ M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul ...*, p. 483. Numărul școlilor se ridica în anul 1899 la 10 în mediul urban și 57 în cel rural, pentru ca la 1914 să fie atestate 22 în comunele urbane și 97 în cele rurale. Tabelul a fost rearanjat în ordine descrescătoare și au fost adăugate procentele pentru orașe, sate și general.

carte, contribuțiile esențiale fiind aduse de evrei, greci, germani, italieni și români.

Ținând cont de caracterul agricol al județului și perioada scurtă în care guvernarea română a reușit să organizeze provincia, cele 20,10% procente ale știutorilor de carte erau privite drept un rezultat încurajator în opera de răspândire a culturii și civilizației române.

La începutul secolului al XX – lea cifra locuitorilor din Tulcea crește la 19.365 în 1907 și 21.764 la 1912, atrași de prezența Comisiei Europene a Dunării și eforturile autorităților locale de a dezvolta portul și circulația pe fluviu.

Din punct de vedere etnic județul Tulcea avea la 1907 59.816 români (40%), 33.087 bulgari (22,1%), 16.152 ruși (10,8%), 10.849 lipoveni popovi (7,2%), 3.777 lipoveni bespopovi (2,5%), 4.788 greci (3,2%), 4.123 germani (2,7%), 3.131 evrei (2%), 3.916 turci (2,6%), 1.909 tătari (1,2%), 2.365 găgăuți (1,5%), 1.498 ȝigani creștini (1%), 576 ȝigani turciți (0,4%), 1.071 armeni (0,7%), 1.071 italieni (0,7%) și 1.231 (0,8%) alte naționalități.

Dintre ei locuiau în orașul Tulcea 4.754 români, 4.045 bulgari, 13 găgăuți, 325 turci, 175 tătari, 1.305 greci, 3.517 ruși, 274 ȝigani turciți, 126 ȝigani creștini, 623 lipoveni popovi, 1.548 lipoveni bespopovi, 262 armeni, 1.773 evrei, 280 germani, 27 italieni și 318 alte naționalități¹⁸⁷.

Remarcăm echilibrul numeric dintre români și bulgari, comparativ cu 1878, creșterea substanțială a etnicilor ruși și lipoveni și preferința evreilor pentru capitala de județ.

Dintre celelalte naționalități, germanii și grecii se regăsesc în proporție de 2/3 în restul orașelor și satelor unde formează comunități vechi și puternice sub aspect economic și politic.

Statisticile elaborate de autoritățile orașului scot în evidență următorul tablou al mișcării populației în anul 1907¹⁸⁸:

¹⁸⁷ *** *Enciclopedia de Istorie a Românilor*, Ed. Meronia, București, 2000, p. 295 – 297 și 304 – 305; *Raport al prefectului județului Tulcea*, în DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 13/1907, f. 76 - 137

¹⁸⁸ DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 13/1907, f. 48 - 50

<i>Naționalități</i>	<i>Nașteri</i>		<i>Total</i>	<i>Morți</i>		<i>Total</i>	<i>Căsătorii</i>
	Băieți	Fete		Bărbați	Femei		
Români	108	110	218	94	62	156	148
Bulgari	49	56	105	61	43	104	95
Ruși	104	90	194	65	31	96	134
Turci	7	10	17	9	11	20	10
Tătari	7	5	12	7	-	7	6
Greci	11	20	31	14	15	29	5
Lipoveni	33	26	59	29	20	49	8
Germani	2	6	8	3	5	8	6
Italiani	-	1	1	-	-	-	-
Armeni	-	-	-	5	-	5	4
Evrei	28	24	52	13	17	30	26
Găgăuți	-	-	-	-	-	-	-
Țigani creștini	1	1	2	-	-	-	-
Alții	4	6	10	8	5	13	2
<i>Total general</i>	<i>354</i>	<i>353</i>	<i>707</i>	<i>308</i>	<i>229</i>	<i>537</i>	<i>444</i>

Din date rezultă dominația relativă a românilor în toate cele trei capitole și un raport pozitiv între numărul nașterilor și morților. Rușii vin pe locul doi în privința natalității și căsătoriilor, în timp ce bulgarii, germanii și grecii se află într-o stagnare evidentă, iar turcii sunt prezenți cu o situație negativă.

Statistica oferă o imagine clară asupra mișcării populației și creșterilor numerice minore înregistrate de orașul Tulcea, asemănătoare de-a lungul anilor 1900 – 1918, într-o provincie în care ținta colonizărilor rămâne mediul rural.

Eforturile de modernizare cunosc un blocaj brutal, generat de primul război mondial și prezența armatelor de ocupație între 1916 și 1918.

Populația Dobrogei și-a manifestat sprijinul față de cauza reîntregirii neamului prin manifestări publice și contribuții substanțiale la înzestrarea armatei. Înfrângerile militare și ocuparea Dobrogei sunt rezultatul disproporției raportului de forțe dintre cele două tabere în conflict și defectiunilor din sistemul de comandă aliat.

Bătăliile pierdute de la Turtucaia (1 - 6 septembrie 1916), Bazargic, Arabagi, Topraisar etc. au contribuit decisiv la retragerea armatei române și aliaților în nordul Dobrogei, iar abandonarea liniei de rezistență Pecineaga – Babadag de către trupele ruse va permite armatei bulgare să ocupe orașele Babadag, Tulcea și Isaccea (17 - 23 decembrie 1916).

În timp ce o parte a populației civile, armata și autoritățile române se retrag în Delta Dunării, orașul Tulcea este pus sub comanda colonelului Mihailoff ce folosește numeroase case și edificii publice drept cazărmi. Clădirea Tribunalului este transformată în grajd, sediile Prefecturii, Administrației Pescăriilor Statului, Primăriei, Penitenciarul sunt distruse și populația între 15 și 70 de ani este obligată să presteze muncă forțată la săparea tranșeelor și să plătească amenzi colective, ridicate la 1.500.000 lei doar în 1917¹⁸⁹.

Numeroși locuitori români, acuzați de trădare, vor fi executați sau trimiși în lagăre ridicate special în Bulgaria și Macedonia. Administrația militară străină a practicat rechiziționarea nediscriminatorie pe scară largă, a permis folosirea torturii în anchetarea prizonierilor și a ignorat jafurile și violurile comise de soldații proprii.

Sfârșitul războiului aduce cu sine imaginea unui oraș vandalizat, lipsit de alimente, monumente istorice și serviciile publice de bază: „În oraș toată strada portului și cheiul Dunării erau țesute cu sârmă ghimpată și brăzdate cu tranșee fără folos, numai ca să dărâme casele. Cercul Militar era ars și ruinat până la pământ. Pe frumoasele străzi de odinioară, Isacței și Carol nu mai sunt nici zece clădiri intacte... Va trebui timp de zece ani și cheltuială de milioane spre a reface totul. Lucrul acesta nu se va întâmpla nici în două decenii, dacă nu se va veni în ajutorul nenorociților locuitori, rămași săraci lipiți pământului”¹⁹⁰.

Reparațiile extensive ale clădirilor particulare, administrative și religioase s-au întins pe o perioadă scurtă de timp, impulsionate de reluarea activității comerciale și eforturile locuitorilor ce reușesc să depășească mult mai devreme decât era prevăzut dificultățile provocate de ocupația străină.

În acest sens, documentele de arhivă arată că „refacerea gospodăriilor este aproape completă. Majoritatea locuitorilor și-au reparat casele de locuit, grajdurile pentru vite și împrejurimile. Mulți

¹⁸⁹ I. Colcer, V. Măgureanu, *op.cit.*, p.187 – 192; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op.cit.*, p. 384 - 387

¹⁹⁰ M.D. Ionescu, *Invazia barbară din 1916–1918 în județul Tulcea*, în „Arhivele Dobrogei”, An II, 1919, p. 191

dintre locuitori, datorită câștigurilor sau veniturilor frumoase ce au avut din vânzarea recoltelor din această toamnă, și-au ridicat case de locuit noi”¹⁹¹.

În anul 1920 sunt menționați 16 mari comercianți și depozitari de cereale în orașul Tulcea, dintre care 4 greci, 3 ruși, 1 bulgar, 1 român, 1 evreu, 1 armean și 5 aparținând statului, iar numărul proprietarilor mici de pământ crește la 81, împărțiți în 53 români, 13 bulgari, 10 ruși, 3 evrei, 1 grec și 1 turc¹⁹².

Statistica parțială a anului 1924 lua în evidență populației orașelor Tulcea (29.174), Sulina (4.837), Măcin (4.626) și Isaccea (3.905). Capitala de județ avea 9.550 români (2,73%), 6.070 bulgari (20,80%), 3.560 ruși (12,20%), 4.510 lipoveni (15,45%), 3.005 greci (10,30%), 1.456 turci (4,99%) și 1.023 alții.

Orașul se remarcă printr-un echilibru numeric al etniilor și depășirea bulgarilor de către populația rusă și lipovenească, în creștere permanentă după 1900. Numărul germanilor, evreilor și italienilor se reduce substanțial, ajungând să reprezinte împreună doar 2,27%.

De asemenea, Tulcea și Sulina sunt unicele orașe în care românii cunosc o dominație numerică relativă, comparativ cu Măcin (70%) sau Isaccea (58,97%)¹⁹³.

În primul deceniu interbelic prefectii și primarii în funcție din județul Tulcea încearcă să refacă organizarea administrativă și datele statistice necesare guvernării, distruse de armatele bulgare și germane.

Lipsa de personal, aplicarea uneori incoerentă a formularelor și mobilitatea populației provoacă raportarea unor date contradictorii și fluctuații ale cifrelor într-o provincie implicată activ în refacerea și dezvoltarea bazei sale comerciale, industriale și agricole.

Primele date coerente, chiar dacă incomplete, provin din statistica pe naționalități, meserii și situație materială aplicată unor orașe tulgene în anul 1925¹⁹⁴.

¹⁹¹ DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 133/1920, f. 18

¹⁹² Ibidem, dosar nr. 3/1920, f. 1 - 4

¹⁹³ DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 6/1924, f. 33

¹⁹⁴ Ibidem, dosar nr. 271/1925, f. 6 - 8, 10 - 11 și 37

<i>Orașe</i>	<i>Tulcea</i>			<i>Babadag</i>			<i>Chilia Veche</i>			<i>Sulina</i>		
<i>Etnii</i>	<i>Nr.</i>	<i>Meserii</i>	<i>Sit. mat.</i>	<i>Nr.</i>	<i>Meserii</i>	<i>Sit. mat.</i>	<i>Nr.</i>	<i>Meserii</i>	<i>Sit. mat.</i>	<i>Nr.</i>	<i>Meserii</i>	<i>Sit. mat.</i>
Români	9.200	Plugari Meseriași Comerț	Bună	-	-	-	-	-	-	1.064	Meseriași Muncitori Pescari	Medie
Ruși	4.578	Plugari Pescari	Bună	109	Plugari	Bună	-	-	-	210	Meseriași Muncitori Pescari	Medie
Lipoveni	-	-	-	-	-	-	237	Pescari	Medie	-	-	-
Bulgari	4.982	Plugari Comerț	Bună	1.559	Comerț Plugari	Bună	-	-	-	3	Meseriași Muncitori Pescari	Medie
Greci	728	Comerț	Bună	72	Plugari Industrie	Bună	-	-	-	41	Comerț	Bună
Turci	968	Plugari Muncitori	Medie	-	-	-	-	-	-	10	Meseriași Muncitori Pescari	Slabă
Iugoslavi	128	Muncitori Industrie	Bună	-	-	-	-	-	-	3	Meseriași	Bună
Germani	1.485	Plugari	Bună	21	Plugari	Bună	-	-	-	3	Meseriași Muncitori Pescari	Bună
Evrei	1.700	Comerț Meseriași	Bună	105	Comerț	Bună	17	Comerț	Bună	20	Comerț	Bună
Armeni	320	Comerț	Bună	68	Comerț Plugari	Bună	-	-	-	12	Meseriași Comerț	Bună
Cehoslo- vacii	25	Comerț	Bună	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Unguri	6	Muncitori	Bună	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Polonezi	30	Meseriași	Bună	-	-	-	-	-	-	1	Meseriași	Bună

Numeroși cetățeni sunt implicați între anii 1918 și 1928 în practicarea mai multor meserii, încercând să depășească dificultățile financiare și să asigure subzistența propriilor familii.

Pentru românii din Tulcea și Sulina meseriașii par să fie numitorul comun, în timp ce rușii preferă pescuitul, bulgarii agricultura și comerțul, iar grecii, evreii și armenii dispun de firme comerciale mari și medii.

Tabloul fabricilor și lucrătorilor din orașul Tulcea pe anul 1926 identifică 30 patroni, 43 fabrici, mine și mori și 408 muncitori. Șase dintre patroni sunt societăți cu capital român, iar ceilalți sunt împărțiți în 8 ruși, 7 bulgari, 3 greci, 3 armeni și 3 români. Majoritatea firmelor aparțin industriei alimentare (23), urmate de ramurile textilă (9) și minerit (7)¹⁹⁵.

Recensământul local din aprilie 1927 și tabelele populației pe sexe și vârstă din 1928 reușesc să contureze mult mai precis coordonatele demografice, religioase și profesionale ale orașului Tulcea. Din cei 29.129 locuitori recenzați la 1927 se distanțează românii (12.280), rușii (7.341) și bulgarii (4.026), urmați de evrei (1.315), turci (917), unguri (216), iugoslavi (122) și 2.912 alte naționalități.

În trei ani numărul locuitorilor se mărește semnificativ, rezultat vizibil al dezvoltării firmelor industriale și comerciale mici și mijlocii, atractive pentru forța de muncă semicalificată și sporului natural. Pe primele două poziții se aflau românii și rușii, al căror număr crește cu 3.080, respectiv 2.803 persoane. Celelalte etnii se află în scădere, situația afectând în primul rând comunitatea bulgară, redusă cu 956 persoane, emigrate în Bulgaria sau retrase în lumea rurală. Evreii pierd 385 locuitori și turcii 51, în timp ce numărul ungarilor, angajați ca muncitori în fabrici, sporește cu 210 persoane.

Aruncând o privire de ansamblu asupra mediului urban rezultă o serie de aspecte interesante. Majoritatea românilor (58,79%), bulgarilor (84,82%) și evreilor (78,08%) din această categorie locuiau în capitala de județ comparativ cu cei doar 26,67% turci. Din punct de vedere religios dominau ortodocșii (22.578), lipovenii (3.166), mozaicii (1.167) și musulmanii (1.015), urmați de celelalte culte creștine, sectele protestante și asociațiile religioase desprinse din rândul credincioșilor de origine lipovenească.

Recensământul propriu – zis nu oferă informații privind structura

¹⁹⁵ DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 339/1926, f. 18

profesională defalcată pe etniile tulcene, preferând o prezentare generală a situației. În consecință, cunoaștem superioritatea numerică a angajaților, împărțiți în meseriași (1.775), funcționari particulari (240), funcționari publici (854), muncitori (2.283) și servitori (920), la care se adaugă proprietarii de terenuri agricole (2.356), industriașii (36), comercianții (628) și practicanții de alte meserii (1.481) ¹⁹⁶.

După încheierea războiului, majoritatea clădirilor cu scop educativ din județul Tulcea au fost distruse sau avariate. Prin grija statului iau naștere Școala normală de învățători (Tulcea, 1919) și Gimnaziul „Principele Mihai” (Sulina, 1921), iar clădirile destinate educației în orașul Tulcea au fost redat funcționării, cu mobilierul necesar studiilor, la 1 octombrie 1922.

Multe dintre cele 143 școli prezente la 1930 funcționau într-o singură încăpere și sufereau de pe urma lipsei încălzirii centralizate, dar prezența lor reduce procentul analfabeților la 21% comparativ cu 80% în 1899. În același an populația școlară se ridica la 4.977 elevi și preșcolari în mediul urban și 19.943 în mediul rural, cifră semnificativă pentru un județ slab populat și cu o industrie mare subdezvoltată ¹⁹⁷.

Marea criză economică a provocat o scădere puternică a populației orașului, pe fondul creșterii prețurilor, orientării spre sat a unor locuitori și reducerii numărului firmelor industriale și comerciale.

Conform unei statistici elaborate la mijlocul anului 1930 existau 81 ateliere, 6 mori, 8 fabrici și 1 darac de lână aparținând la doar șase etnii. Românii dispuneau de 34 ateliere și o moară, comparativ cu cele 11 ateliere, 5 mori și 2 fabrici ale rușilor, un atelier și 4 fabrici în posesia grecilor și 20 ateliere, o fabrică și un darac trecute în dreptul bulgarilor ¹⁹⁸.

De aceea *Enciclopedia României* îl considera oraș de pescari, podgoreni și agricultori ce „îndeplinește o funcție de intermediar care depășește cadrul local numai grație navigației internaționale pe Dunăre”, eclipsat de concurența centrelor industriale Brăila și Galați, lipsei căilor ferate și a întreprinderilor mari ¹⁹⁹. Chiar și circulația mărfurilor sau vapoarelor prin portul Tulcea este limitată, comparativ

¹⁹⁶ Romulus Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul „Universul”, București, 1928, p. 196; DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 435/1928, f. 17 – 20. Statistica include etniile lipoveană la ruși și tătară la turci.

¹⁹⁷ DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 531/1931, f. 11 și 571/1931, f. 10

¹⁹⁸ Ibidem, dosarul nr. 532/1930, f. 1 - 6

¹⁹⁹ *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 690

cu Sulina și Constanța, ridicându-se în 1928 la doar 2.460.461 kg cereale și 22.154.690 kg alte mărfuri, respectiv 165 vase cu pânze și 453 vapoare²⁰⁰.

Recensământul general din 1930 numără 183.391 locuitori în județul Tulcea, împărțiți în 40.664 orășeni (22,17%) și 142.727 țărani (77,82%). În mediul urban se impune Tulcea cu 20.104 locuitori, reprezentând 49,43% din total, urmat de orașele Măcin (5.459), Sulina (5.298), Babadag (4.607) și Isaccea (4.556). Densitatea populației în județ atinge cifra de 20,2, departe de media pentru România (61,2) și Europa (44,3) calculată în același an²⁰¹.

Viața culturală supraviețuiește datorită activității Muzeului de Zoologie și Arheologie, Ligii Culturale și Societății pentru emanciparea femeilor, la care se adaugă contribuțiile aduse de societățile sportive sau corale și comunitățile ebraică și greacă ce organizează sărbători și baluri în beneficiul bisericii sau elevilor.

La nivel religios funcționau șase biserici ortodoxe, două lipovenești, una romano – catolică, o geamie, o sinagogă și case de rugăciune aparținând baptiștilor și molocanilor, iar populația era informată de 11 ziare și reviste dedicate tuturor naționalităților²⁰².

Criza economică dintre 1929 și 1933 afectează profund situația demografică a orașului. Numeroși locuitori se stabilesc la sate sau pleacă în căutarea unui loc de muncă, dincolo de emigrarea constantă a cetățenilor de origine turcă și tătară.

Între 1929 și 1930 Tulcea pierde 9.256 persoane, ajungând să-și mențină numărul total în jurul cifrei de 20 - 21 mii timp de șase ani. De aceea sporul populației pentru anul 1937, în relație cu 1930, este doar de 4,9%, minor comparativ cu primul deceniu interbelic.

Recensămintele pe județ din 1931, 1935 și 1937 completează datele statistice cu noi informații privind evoluția demografică urbană în orașele Tulcea, Măcin, Sulina și Isaccea²⁰³:

²⁰⁰ DJTAN, fond Căpitănia portului Tulcea, dosar nr. 26/1929, f. 3

²⁰¹ *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 482

²⁰² Ibidem, p. 690 - 691

²⁰³ DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 560/1931, f. 77 – 190, 708/1935, f. 5 – 27 și 774/1937, f. 61 – 206

	1931				1935				1937			
	<i>Tulcea</i>	<i>Măcin</i>	<i>Sulina</i>	<i>Isaccea</i>	<i>Tulcea</i>	<i>Măcin</i>	<i>Sulina</i>	<i>Isaccea</i>	<i>Tulcea</i>	<i>Măcin</i>	<i>Sulina</i>	<i>Isaccea</i>
Bărbați	4.614	1.839	1.782	1.500	4.414	1.731	1.590	1.150	4.654	1.393	1.467	1.145
Femei	5.169	1.944	1.692	1.750	5.064	1.883	1.499	900	5.231	1.084	1.384	1.166
Băieți	5.929	1.091	1.404	1.100	5.779	1.110	1.180	1.461	6.029	3.377	1.129	665
Fete	5.801	1.102	1.305	1.293	5.611	1.206	1.331	1.428	5.901	2.948	1.271	845
Români	7.630	4.760	2.654	3.545	7.799	4.720	2.400	3.361	7.936	5.656	2.288	3.079
Ruși	4.198	30	675	1.300	4.135	31	720	1.300	4.242	25	700	521
Bulgari	3.542	238	12	18	3.140	218	10	25	3.590	37	10	26
Lipoveni	2.412	15	868	10	2.114	18	1.100	18	2.474	-	1.075	8
Turci	881	682	79	730	852	631	90	150	680	490	68	148
Evrei	1.043	19	89	15	1.023	25	64	16	1.021	25	59	24
Italiani	104	35	64	1	108	38	60	-	111	56	50	-
Germani	383	2	5	-	365	3	9	1	392	2	7	-
Unguri	25	5	2	-	36	2	2	-	23	-	2	-
Sârbi	219	33	98	6	237	38	86	6	239	48	71	6
Greci	-	-	-	-	787	149	880	21	848	225	730	9
Alții	1.076	157	1.637	18	263	7	179	41	259	33	191	-
<i>Total</i>	<i>21.513</i>	<i>5.976</i>	<i>6.183</i>	<i>5.643</i>	<i>20.868</i>	<i>5.880</i>	<i>5.600</i>	<i>4.939</i>	<i>21.815</i>	<i>8.838</i>	<i>5.251</i>	<i>3.821</i>

În ultimii zece ani ai epocii interbelice recensămintele locale scot în evidență scăderea bruscă a populației urbane. Mobilitatea eratică este simțită cel mai profund de orașul Măcin, creditat în cei trei ani cu 5.976, 5.880 și 8.838 locuitori.

Sulina și Isaccea cad într-o spirală din care nu se mai pot redresa, iar Tulcea înregistrează variații minore pe parcursul a șapte ani.

După cum se observă din tabloul populației, anul 1935 marchează cea mai importantă scădere în ultimul deceniu interbelic. Comparativ cu 1931, tulcenii pierd 200 bărbați, 105 femei, 154 băieți și 190 fete. Procentual, populația pe sexe este aproximativ egală și avantajul femeilor este constant la 1931 (50,99%), 1935 (51,15%) și 1937 (51,02%).

În șapte ani demografia orașului se dovedește a fi mai curând stagnantă, deoarece câștigurile și pierderile de populație sunt minore. Românii reprezintă 35,46% din populație la 1931 și 36,37% în 1937 datorită unui plus de 306 locuitori, în timp ce rușii câștigă doar 44 de persoane, evoluând de la 19,51% la 19,44%.

Dintre celelalte naționalități, plusuri pot fi trecute în dreptul bulgarilor (48), lipovenilor (62), italienilor (7), germanilor (9) și sârbilor (20), iar minusuri pentru turci (201) și evrei (22) ²⁰⁴.

Sub aspect profesional statistica anului 1935 recenzează în primul rând 958 servitori, 825 agricultori, 601 pescari și 482 comercianți, la care se adaugă 321 funcționari publici și particulari, 113 învățători, 12 preoți, 172 alte meserii și 302 persoane fără ocupație. Portul Tulcea utiliza 331 muncitori, împărțiți în 138 ruși, 120 români, 34 turci, 18 bulgari, 12 greci și 9 alte etnii ²⁰⁵.

Pe 25 august 1938 Monografia sanitară a comunei urbane Tulcea cuprinde pentru prima dată un raport precis asupra situației demografice și cauzelor ce îi influențează evoluția în timp.

Mișcarea populației pe anii 1928 - 1937 ne oferă următoarele date privind natalitatea și mortalitatea generală și infantilă într-un oraș stagnant din punct de vedere demografic și economic ²⁰⁶:

²⁰⁴ DJTAN, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 560/1931, f. 77 – 190, 708/1935, f. 5 – 27 și 774/1937, f. 61 – 206

²⁰⁵ Ibidem, fond Căpitănia Portului Tulcea, dosar nr. 48/1933, f. 158 - 162

²⁰⁶ Idem, fond Primăria orașului Tulcea, Serviciul Secretariat, dosar nr. 2/1938–1939, f. 33 - 34

Anii	Populația	Natalitate		Mortalitatea		Mortalitatea infant.		Excedentul natural	
		Nr. născuților	Proporția la 1.000 loc	Nr. deceselor	Proporția la 1.000 loc	Decese sub 1 an	Proporția la 100 născ. vii	Cifre absolute	Proporția la 1.000 loc
1928	29.179	503	17,24	389	13,33	98	11,48	114	3,9
1929	29.364	541	18,42	393	13,38	71	13,12	148	5,04
1930	20.108	575	28,13	425	21,6	100	27,39	150	7,47
1931	20.258	586	28,93	428	21,12	94	16,04	158	7,75
1932	20.416	586	28,7	416	20,38	119	20,31	170	8,23
1933	20.586	549	26,7	343	16,66	76	13,89	206	10
1934	20.792	577	27,67	476	22,94	111	19,24	101	4,86
1935	20.893	566	27,09	380	18,19	99	17,49	186	8,71
1936	21.079	553	26,23	387	18,36	111	20	166	7,88
1937	21.245	539	25,37	412	19,38	93	17,25	127	5,98

Anii	Nr. născ. vii	Total		Pe grupe de vârstă					Pe luni											
		Decese 0-1 an	Prop. la 100 născ. vii	0-1 zi	1-6 zile	7-29 zile	1-5 luni	6 luni -1 an	Ian	Feb	Mar	April	Mai	Iun	Iul	Aug	Sept	Oct	Nov	Dec
1928	503	98	11,48	8	9	14	45	22	8	6	11	7	11	9	9	7	4	7	11	11
1929	541	71	13,12	2	5	21	26	17	2	7	4	9	5	5	8	5	6	5	7	8
1930	575	100	27,39	6	8	24	36	26	4	5	4	13	10	10	116	11	11	8	12	6
1931	586	94	16,04	4	7	18	33	32	5	4	7	11	4	10	15	6	8	7	9	8
1932	586	119	20,31	3	12	24	52	28	4	12	9	8	13	7	14	7	8	11	16	12
1933	549	76	13,89	10	7	23	21	15	9	1	10	4	5	6	4	5	5	5	12	10
1934	577	111	19,24	6	20	29	28	28	5	5	6	9	7	10	15	14	8	12	8	12
1935	566	99	17,49	9	6	27	32	25	7	13	5	7	7	7	13	9	9	2	11	9
1936	553	111	20	9	12	20	45	25	6	4	10	10	11	5	19	12	7	10	4	13
1937	539	93	17,25	5	29	29	33	17	7	8	10	7	7	4	12	6	5	13	8	6

După un prim deceniu interbelic excelent sub raportul dezvoltării economice și demografice, în cursul căruia populația orașului Tulcea atinge un maximum de 29.364 locuitori la 1929, situația se modifică radical. Numărul locuitorilor atinge la 1930 cifra înregistrată cu 23 ani mai devreme, iar creșterea anuală pentru 1931 – 1937 se ridică undeva la 100 – 150 persoane, insuficientă pentru refacerea orașului.

În zece ani se nasc doar 5.575 copii și mor 972 cu vârsta sub un an. Cel mai ridicat număr de născuți, cifrat la 586, este înregistrat în 1931 și 1932, perioada de apogeu a crizei economice și cel mai mic în 1928.

Din nefericire, numărul copiilor decedați sub 1 an este substanțial, variind în jurul cifrei 100 în șapte din cei zece ani, cu un maximum de 119 la 1932. Pe grupe de vârstă, cel mai mare număr de decese este identificat la cei între 1 și 5 luni (351), urmați de copii peste 6 luni (235) și cei între una și patru săptămâni (229).

Media anuală a excedentului natural pe județul Tulcea se ridică la 22,6 între anii 1930 – 1935, având drept maxim 1933 (26) și minim 1931 (20,7). Privind datele oferite de monografie pentru aceeași perioadă în Tulcea, rezultă o medie anuală de 7,83, demarcată de anii 1933 (10) și 1934 (4,86)²⁰⁷.

Mortalitatea generală include 1.837 bărbați și 1.627 femei și minimum 300 locuitori pe an, exceptând 1929. Cele mai mari cifre sunt regăsite în 1930 (423) și 1931 (389), iar minimele în 1929 (292) și 1928 (309).

Principalele cauze ale decesului sunt, în ordine descrescătoare, afecțiuni cum ar fi malformațiile congenitale și bolile primei copilării (505), senilitate (430), bronșită (336), diaree și enterite (305), tuberculoza aparatului respirator (298), boli de inimă (220) și boli ale aparatului circulator (213).

Decesele lovesc în primul rând grupele de vârstă cuprinse între 0 și 14 ani (1.384) și peste 65 de ani (1.080), urmate la distanță de cele între 35 – 64 ani (581) și 15 – 34 ani (466), conform tabelului general de mai jos²⁰⁸:

²⁰⁷ *** *Enciclopedia României*, București, vol. II, 1936, p. 482; DJTAN, fond Primăria orașului Tulcea, Serviciul Secretariat, dosar nr. 2/1938 – 1939, f. 33 - 34

²⁰⁸ DJTAN, fond Primăria orașului Tulcea, Serviciul Secretariat, dosar nr. 2/1938 – 1939, f. 34. Tabloul a fost simplificat, reducând numărul grupelor de la 12 la 4, pentru a oferi informațiile esențiale asupra situației demografice.

Anii	Populația	Total decese		Decese pe grupe de vârstă			
		Masculin	Feminin	0 – 14 ani	15 – 34 ani	35 – 64 ani	Peste 65 ani
1928	29.179	165	144	135	38	42	72
1929	29.364	171	121	113	33	58	87
1930	20.108	231	192	156	42	47	112
1931	20.258	197	192	142	48	65	134
1932	20.416	175	175	165	30	72	79
1933	20.586	164	146	121	28	58	103
1934	20.792	199	168	155	54	72	96
1935	20.893	178	181	132	41	51	135
1936	21.079	182	156	134	38	64	102
1937	21.245	175	152	131	114	52	170

Conform ultimului recensământ aplicat înainte de război orașului, existau în 1939 22.853 locuitori, împărțiți în 8.377 români, 2.574 ruși, 3.790 bulgari, 4.235 lipoveni, 452 germani, 950 greci, 765 turci, 121 italieni, 1.215 evrei, 59 unguri, 239 sârbi, 17 cehoslovaci și 59 alții.

Tabloul statistic pe meserii enumeră 11 preoți, 125 cadre didactice, 506 funcționari publici, 135 funcționari particulari, 1.480 plugari, 672 pescari, 4.310 muncitori, 586 comercianți, 624 meseriași, 450 servitori și 586 alte profesii²⁰⁹.

Pierderea sudului provinciei la 1940 și schimbul de populație reduc ponderea elementului bulgar în provincie și orașe. În urma transferului cetățenilor de origine bulgară și a emigrării germanilor și italienilor sub impulsul guvernelor de la Berlin și Roma, orașul Tulcea își modifică parțial structura etnică la 1942.

Recensământul aplicat de autoritățile comuniste în 1948 indica cifra de 20.769 persoane, împărțite în 13.321 români, 2.867 ruși, 613 turci, 2.695 lipoveni, 595 evrei, 72 germani, 378 greci, 159 bulgari, 4 unguri, 21 armeni și 96 alții. Comparativ cu 1939 și 1942, populația românească crește cu 4.854 persoane, atingând un procent de 64,13%.

Comunitățile ebraică și lipovenească sunt reduse la jumătate, iar

²⁰⁹ Ibidem, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarul nr. 887/1939, f. 24 - 25

bulgarii și germanii tulcenii reprezentau sub un procent din total ²¹⁰.

Totuși, etniile se dovedesc persistente în încercarea de a-și păstra afacerile comerciale și industriale mici și mijlocii. Registrul firmelor în funcțiune din anii 1947 – 1948 identifică 325 patroni români, 25 greci, 53 ruși, 13 turci, 81 evrei, 9 armeni, 8 germani, 11 bulgari, 5 sârbi, 2 italieni și 2 albanezi ²¹¹.

Guvernul de la București și autoritățile locale planifică două reorganizări ale orașului Tulcea, estimând, pe baza datelor disponibile, posibila creștere numerică și teritorială a zonei urbane.

Primul proiect menționează prezența a 22.500 locuitori în 1955 și 11.724 persoane active, implicate în industrie (4.512), finanțe – comerț (862), transporturi (573), agricultură (3.911), administrație-sanitar-învățământ (1.525), sport – cultură (41) și liber profesioniști (300).

Peste șase ani populația crește la 27.871 locuitori și statistica pe meserii denotă creșterea numărului celor implicați în industrie (4.878), agricultură (4.829) și servicii publice (2.835) ²¹².

Recensământul general din 1956 identifică 24.639 locuitori în Tulcea și 223.719 în județ. Populația orașului cuprindea 17.213 români (69,86%), 5.259 ruși (21,34%), 647 turci, 431 ucraineni, 302 evrei, 57 germani, 177 bulgari, 84 tătari, 51 țigani, 215 greci, 42 armeni, 28 maghiari, 21 sârbi și 118 alte naționalități.

Peste 21 ani populația Tulcei atinge cifra de 61.729 locuitori, dominați categoric de cei 55.457 români (89,83%). În pozițiile următoare se aflau rușii (3.928), turcii (1.099), ucrainenii (310), tătarii (201), țiganii (275), grecii (96), evreii (89), maghiarii (86), bulgarii (70) și 112 alții (1977) ²¹³.

Ultimul recensământ aplicat teritoriului României a avut loc în 2002 și oferă câteva informații interesante privind structura populației pe etnii. Orașul Tulcea avea 91.875 locuitori, împărțiți în 84.773 români (92,26%), 2.560 lipoveni (2,78%), 1.274 turci (1,38%), 1.260 romi (1,37%), 615 ucraineni, 569 ruși, 412 greci, 149 tătari, 69 maghiari, 56 germani, 32

²¹⁰ DJTAN, fondurile Prefectura județului Tulcea, Serviciul Sanitar Uman, dosar nr. 45/1942, f. 6 și Serviciul Administrativ, dosar nr. 1.474/1948, f. 125

²¹¹ Ibidem, fond Camera de Comerț și Industrie Tulcea, dosar nr. 251/1947 – 1948, f. 77

²¹² Idem, fond Primăria orașului Tulcea, fond Arhitectură – Sistemizare, dosarele nr. 1/1955, f. 7 – 11 și 9/1961, f. 66 – 72

²¹³ www.insse.ro (Institutul Național de Statistică); „*Anuar județ Tulcea. Geografie, Meteorologie, Mediu înconjurător, Populația*”, în www.tulcea.insse.ro; *Recensămintele din 1956 și 1977*, în *** *Enciclopedia de Istorie a României*, Ed. Meronia, București, 2000, p. 361 – 372 și 398 – 405

bulgari, 20 evrei, 10 croați, 9 slovaci, 7 polonezi, 7 armeni, 25 italieni și 28 alte etnii.

După cum se observă, rușii au pierdut constant teren în ultimii 60 ani, în special odată cu recensământul din 1977. Lipovenii își mențin numărul constant, romii și turcii cunosc un spor de populație, iar comunitățile italienilor, germanilor, evreilor și bulgarilor sunt în curs de desființare²¹⁴.

Privind în urmă evoluția demografică și economică a orașului Tulcea, constatăm existența unei perioade înfloritoare în primul deceniu interbelic, marcată de dezvoltarea firmelor mici și medii și creșterea populația la 30.000 locuitori. Marea criză economică a lovit puternic Tulcea, distrugând numeroase firme și posibilitatea unei dezvoltări industriale susținute.

Lipsit de căi ferate spre centrul țării și Constanța, incapabil să-și revină din punct de vedere demografic în perioada de refacere susținută de guvernele române între 1934 și 1938, orașul stagnează și nu poate susține planuri de sistematizare moderne.

Odată cu instalarea comunismului în România, sunt puse în practică proiecte de mărire a teritoriului și populației, asigurând creșterea constantă a locuitorilor prin transferul de populație din alte zone și îmbunătățirea structurilor economice, educaționale și sanitare necesare creșterii natalității.

²¹⁴ „Populația orașului Tulcea”, în <http://www.primaria-tulcea.ro>; www.insse.ro (Institutul Național de Statistică)

Concluzii

Dominația turcă în Dobrogea a reușit să modifice echilibrul numeric și mai ales toponimia locurilor. Rădăcinile adânci ale acestei implantări sunt dovedite de persistența denumirilor turce până în ziua de astăzi, preferate de locuitori deoarece le oferă un simțământ al continuității istorice. În ciuda acestei realități, românii și celelalte naționalități și-au păstrat tradițiile, limba și autonomia, reușind pentru prima dată în secolul al XIX – lea să-și afirme identitatea pe fondul unei modernizări lente a Imperiului Otoman.

Războiul de Independență și Congresul de pace de la Berlin aduc deznodământul neșteptat al câștigării Dobrogei, provincie ce se va dovedi esențială pentru comerțul României moderne. Administrația română, condusă de oameni educați la Paris, Londra și Berlin, încearcă să organizeze viața societății după modelul occidental, sperând în transplantarea acestei civilizații atât de admirată în România anilor 1870 – 1914.

Eforturile liberalilor și conservatorilor au permis îndepărtarea unei părți a caracterului oriental impus de turci și o modernizare treptată, sprijinită de majoritatea grupurilor etnice, interesate în prezervarea identității și bunurilor câștigate prin muncă cinstită. Opera, întreruptă temporar de primul război mondial, a fost clădită prin efortul depus de o populație majoritar țărănească, legată de Vechiul Regat prin interese și idei comune.

Comparativ cu epocile anterioare, perioada interbelică este mai puțin activă la nivelul migrației interne, demonstrând soliditatea operei întreprinsă de guvernele și oamenii politici români. Prin colonizare și spor natural românii sunt capabili să-și asigure dominația numerică relativă la nivelul provinciei, chiar dacă bulgarii și musulmanii își păstrează pozițiile în sudul Dobrogei.

Colonizarea țăranilor români și aromâni s-a dovedit a fi o reușită, în ciuda dificultăților administrative. Sursele de arhivă scot în evidență

dimensiunile colonizării, relațiile cu localnicii și impactul noilor venituri asupra structurilor economice și demografice. Lucrarea prezintă analitic evoluția demografică a provinciei și modificările la nivelul etniilor, stabilind elemente de comparație și separație cu Regatul României și celelalte provincii.

Viața economică, religioasă și politică este tratată în actele oficiale în legătură directă cu scopurile finale ale administrației românești. Utilizarea lor comparativă oferă cadrul în care funcționează interesele naționalităților, prezentând într-o formă organizată substanțialele diferențe apărute la nivelul locuirii locale.

Din păcate, presiunile politice externe și tensiunile interne duc la reducerea numărului comunităților germane, italiene și turco – tătare, aliate cu românii în procesul de modernizare al provinciei. Inegalitatea numerică nu a împiedicat etniile de mici dimensiuni să se afirme la nivel politic, cultural și mai ales economic. Naționalitățile au avut posibilitatea de a se *specializa* în anumite ramuri economice, dominând situația la nivelul marilor comercianți și patroni.

În general, autoritățile române își propun integrarea etniilor în structura administrativă și culturală a statului. Tendințele de asimilare, provenite din inerția administrativă centrată pe uniformizare, se manifestă sporadic, influențate de contextul politic intern și internațional.

Ele își fac apariția la sfârșitul primului război mondial, perioada marcată de nesiguranță și creșterea influenței ideilor revoluționare, evoluând treptat spre probleme administrative legate de impunerea calendarului nou și obligativitatea educației școlare, percepută uneori drept asimilare de rușii lipoveni și bulgari.

Contactele îndelungate au permis îmbinarea anumitor tradiții și obiceiuri, împrumuturi lingvistice și de locuire ce au oferit Dobrogei un specific aparte în România interbelică. Amestecul de civilizație occidentală și orientală a fost remarcat de toți călătorii timpului, iar colonizarea, în ciuda dificultăților pe care le-a provocat, a adus o infuzie de material genetic și entuziasm ce au transformat provincia de-a lungul celor 22 de ani interbelici.

În cei 62 de ani de guvernare românească Dobrogea se transformă într-o provincie egală cu celelalte, ieșind în întâmpinarea visurilor lui Ion Ionescu de la Brad și Nicolae Iorga ce doreau devenirea ei culturală, spirituală, politică și economică pe baza unor principii călăuzitoare ferme.

Câștigarea drepturilor politice și implicarea locuitorilor în efervescenta viață politică românească a adus la nivelul administrației și parlamentului prezența a numeroși bulgari, turci, ruși, greci etc. ce suportă interesele statului român și opțiuni politice diverse.

Derapajele politice, legate de existența extremei drepte și stângi, sunt minore, rezultatul manipulării nemulțumirilor provocate de iredentismul bulgar, presiunea sovietică în zonă și opțiunile izolaționiste, abil mascate sub pretexte religioase și economice.

Implicarea statului în finanțarea învățământului și cultelor religioase a permis desfășurarea unei intense vieți culturale și spirituale. Existența a zeci de reviste, ziare și publicații, laolaltă cu efortul depus de cadrele didactice de toate naționalitățile, au asigurat accesul Dobrogei la viața culturală a timpului și prezervarea tradițiilor naționale. Interesul autorităților și oamenilor de cultură față de identitatea spirituală a grupurilor etnice își are obârșia în dorința de a oferi tuturor posibilitatea păstrării originilor și obiceiurilor, în cadrul unei Româniî interesate de multiculturalitate.

Perioadele de tensiune extremă, provocate de primul război mondial și cedarea Cadrilaterului, au creat doar temporar tensiuni interetnice, pe fondul exprimării loialității principalelor naționalități față de interesele României. Procesul de modernizare și aplicarea corectă a legilor a atras sprijinul tuturor locuitorilor, încredințați de bunele intenții ale guvernanților timpului, ce au înțeles să considere inevitabilele abuzuri și greșeli ale oricărei administrații drept fenomene izolate, remediabile printr-o participare activă la „viața cetății”.

Evoluția populației cunoaște o nouă față după instaurarea comunismului în România și Bulgaria și revoluția de la 1989. Recensămintele Dobrogei Vechi, efectuate între anii 1956 și 2002, scot

în evidență dizolvarea comunităților bulgară și germană, identificate cu mai puțin de 500 locuitori la ultima statistică.

Românii domină structura etnică cu 86 - 90% și un plus de 369.289 persoane pe 50 de ani. Turcii, tătarii și ȣiganii cunosc creșteri minore, ce îi propulsează pe locurile doi, trei și cinci cu 27.850, 23.049 și 8.295 locuitori. În același timp rușii lipoveni pierd circa 8.000 de persoane și se situează pe locul trei cu 2,23% la recensământul din 2002.

Sudul Dobrogei, intrat în administrația Sofiei, cunoaște un plus de populație semnificativ în contul bulgarilor. Colonizările și sporul natural le permit să crească de la 150.962 persoane (37,1%) în 1940 la 248.382 (69,53%) în 2001. Turcii, socotiți împreună cu tătarii, găgăuzii și ȣiganii, pierd 40.562 locuitori și 6,26% în 60 de ani. Schimbările afectează cel mai vizibil comunitatea românească, redusă de la 106.534 (26,2%) în 1940 la doar 591 persoane (0,17%).

Glosar de termeni

Cazále – În Turcia, în trecut, district administrativ și judiciar.

Cerchezii – sunt un popor din regiunea Caucaz, regăsiți preponderent în Rusia (Republica Karaciai-Cerchezia, regiunea Cabardino-Balcaria și Republica Adîgheia) și în Turcia (unde au emigrat în sec. 19). Cu toate că deja în secolul V cerchezii au fost creștinați, fără prea mult succes, ei rămân credincioși zeilor păgâni. Începând cu secolul al XV – lea au trecut în marea lor majoritate la islamul sunnit, sub influența tătarilor din Crimeea. Eroul lor național, similar și al altor popoare musulmane din Caucaz (cecenii, avarii etc), a devenit imamul Shamil, care în secolul al XIX-lea a condus o revoltă îndârjită contra dominației ruse. Există și mici comunități creștine ortodoxe, rămășițe din perioada anterioară islamizării.

Comitagiu - Termenul de „comitagiu” (pl. *comitagii*), în bulgară Комити, a desemnat în secolul al XIX-lea și în o bună parte a celui al XX-lea pe insurgenții bulgari care, invocând rațiuni patriotice, au fost activi în diferite acțiuni cu caracter paramilitar împotriva acelor pe care ei îi considerau dușmani ai națiunii bulgare. După alipirea sudului Dobrogei la România, bande de comitagii treceau adesea frontiera în România dedându-se la acte de sabotaj, incendieri, incitare, agresiuni și atentate la adresa armatei și administrației române, cât și la adresa coloniștilor români de aici (aromâni, mocani mărgineni, români timoceni etc.), uneori comițând carnaje și alte atrocități.

Cuțovlahi - Un nume mai vechi, cu tentă peiorativă, dat aromânilor de greci: *kutsovlahi* (Κουτσόβλαχος *Kutsovlahos*, adică „vlah șchiop”), folosit în contrast cu numele de *mavrovlahi*, dat românilor din nordul Dunării. (*Mavrovlahi* sau morlaci reprezintă un alt grup românesc balcanic, migrat spre coasta Dalmației. Resturi de populație *morlacă* sunt astăzi practic complet asimilate în populația croată). *Grămuștenii* și *pindenii* sunt porecliți și *kutsoblaxoi* (*cuțovlahi*). *Grămuștenii* sunt concentrați mai ales în nordul și centrul Macedoniei grecești, în timp ce *pindenii* locuiesc în sate din Munții Pindului din Macedonia de sud-vest, în Epirul de nord, respectiv în vestul Tesaliei.

Dicieni - Băştinaşii dobrogeni purtau tradiţional numele de dicieni, despre care Vasile Pârvan şi George Vâlsan presupuneau că se trage de la cetatea Vicina menţionată în sursele medievale.

Găgăúzi - Persoane care aparţine unei populaţii de origine turcă, dar de religie creştină, care locuieşte în România (Dobrogea), în sudul Republicii Moldova, Ucraina, Bulgaria, Turcia.

Huţúli - Persoană care face parte dintr-o populaţie slavă din regiunea muntoasă de la izvoarele Siretului şi Ceremuşului şi care vorbeşte un dialect ucrainean; huţan

Kuruş – Kuruş-ul a fost introdus în Imperiul Otoman în anul 1688 şi era iniţial o ban mare de argint, similar cu moneda franceză écu introdusă de regele Ludovic al XIII – lea la 1640. În anul 1844 a fost introdusă lira turcă de aur ca monedă curentă, subdivizată în 100 kuruşi, iar kuruş-ul va continua să fie folosit până la 1970.

Mocanii - sunt comunităţi pastorale autohtone de oieri români situate mai ales în două regiuni distincte din sudul Transilvaniei, Mărginimea Sibiului (la vest de oraşul Sibiu) şi la est de Braşov, în zona Săcelelor, nu departe de curbura Carpaţilor. Atât mocanii mărgineni, cât şi cei săceleni au fost denumiţi în trecut „ungureni”, când aceştia se aflau în tranzit ori s-au stabilit pe teritoriul Vechiului Regat.

Nogái – populaţie mongolă turcizată răspândită în diverse regiuni dintre Marea Caspică, Marea Neagră şi Marea Azov.

Paşalâc - Provincie din Imperiul Otoman guvernată de un paşă.

Raiá - Cetate şi teritoriu ocupate şi administrate de autorităţile militare turceşti în ţările române, **raiá (raiále)** – **1.** Creştin care plătea impozit la turci şi care trăia sub protecţia legilor lor. – **2.** Protectorat, teritoriu locuit de creştini, dar guvernat după legea turcă.

Rascólnici - Adepţi ai unei secte religioase din Rusia, care s-a separat de Biserica ortodoxă oficială la mijlocul sec. XVII. – Din rus. raskol'nik.

Sangeac - entitate administrativă în cadrul Imperiului Otoman, diviziune a pașalâcului. Nu toate sangeacurile au fost incluse într-un pașalâc.

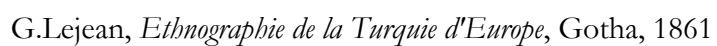
Staroveri/Necrasovți - După sinodul din 1654 în care *Patriarhul Nikon* a reformat biserica rusă, au început să se ia măsuri restrictive din partea autorităților laice și religioase ruse, care au culminat odată cu venirea la putere a lui Petru cel Mare (1682-1725) și introducerea de către acesta a unor măsuri drastice de europenizare. Refuzul unor credincioși de a accepta înnoirea a făcut ca aceștia să fie supuși la taxe insuportabile și forțați să poarte o vestimentație specifică. Nemaiputând să suporte toate aceste restricții, **staroverii** (credincioșii de rit vechi) au luat drumul pribegiei, răspândindu-se în întreaga lume (Polonia, Austria, Canada, Alaska, Japonia etc.), inclusiv la gurile Dunării, în Dobrogea, tocmai pentru că, la origine fiind pescari, din zona râurilor Don și Nipru, și-au putut relua practicarea acestei meserii. Cunoscuți de autoritățile locale sub denumirea de lipoveni (lipatei), aceștia și-au păstrat limba, obiceiurile și credința, fiind divizați atât pe criterii religioase (în 1690 s-au împărțit în popovti - *popiști* și bezpopovti - *nepopiști*), cât și etnice (rușii mari-moscoviți, rascolnicii propriu-ziși, cazaci zaporojeni, haholi, **necrasovți**, ucraineni).

Vilayet-ul (limba arabă: **wilāyah** sau limba turcă: **vilâyet, eyalet**) - este un tip de unitate administrativă, echivalentul unei „provincii”. Numele vine de la cuvântul din limba arabă *waliyah* care înseamnă „a administra”. Provinciile Imperiului Otoman erau numite *vilâyet-uri*. În limba română termenul a rămas ca o descriere a fostelor provincii otomane de pe actualul teritoriu al României. Au existat de-a lungul timpului Vilaieturi-le Silistra (*Silistre*, 1599), Timișoara (*Timișvar*, 1552), Oradea (*Varad* 1661-1692).

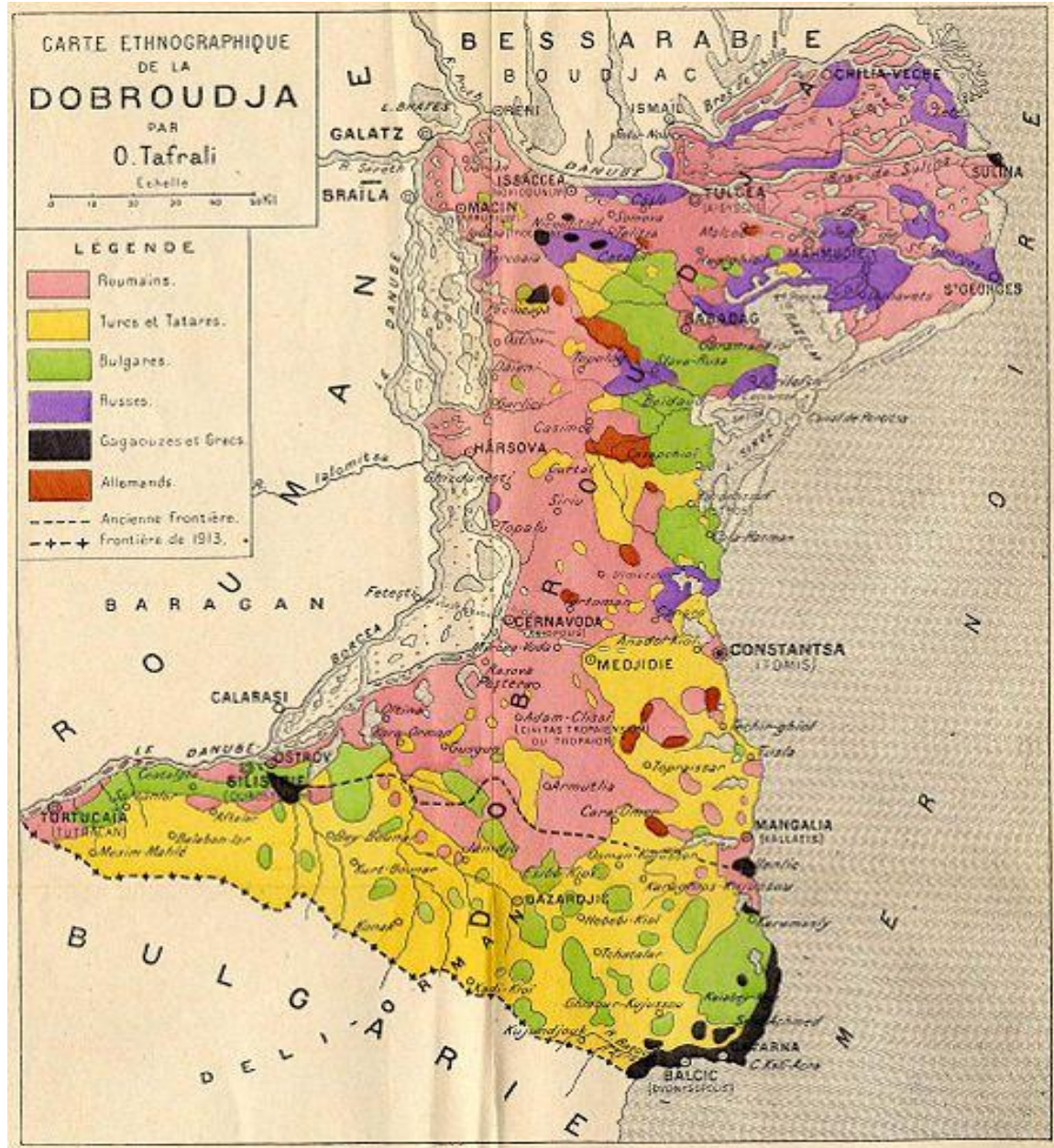
Anexe

1. Harta etnică a regiunilor din jurul gurilor Dunării (1861)
2. Harta etnică a Dobrogei la 1918
3. Harta județului Caliacra (1930)
4. Harta județului Constanța (1930)
5. Harta județului Durostor (1930)
6. Harta județului Tulcea (1930)
7. Repartiția populației pe comune urbane conform naționalității (1912)
8. Situația populației Cadrilaterului pe etnii la 1912
9. Structura ocupațiilor pe etnii și ramuri economice în județul Tulcea (1919)
10. Structura etnică la nivelul orașelor în Cadrilater (1923)
11. Situația religioasă a lipovenilor din județul Tulcea (1928)
12. Structura religioasă a sectei baptiste în Dobrogea (1928)
13. Situația generală pe clase profesionale a populației Dobrogei la 1930
14. Situația populației ocupată în agricultură pe județe și medii (1930)
15. Situația pe clase profesionale a populației pe provincie, județe și medii (1930)
16. Populația Cadrilaterului între 1910 și 2001
17. Populația Dobrogei Vechi între 1956 și 2002
18. 15 ianuarie 1919, Nota Brigăzii de Siguranță privind situația populației în regiune
19. 23 mai 1920, Adresă privind activitatea societății bulgare „Dobrogea” din Varna (Plasa Cataloi)
20. 9 noiembrie 1921, Raportul Poliției orașului Tulcea privind acțiunile comuniștilor bulgari
21. 15 septembrie 1922, Raport al Poliției orașului Tulcea privitor la desfășurarea congresului lipovenilor de rit vechi
22. 22 aprilie 1924, Cerere de ajutor financiar și material a comunității ortodoxe din Ciucurova pentru ridicarea unei biserici
23. 25 februarie 1926, Cerere a deputatului Selim Abdulachim trimisă Primăriei Constanța în care solicită sprijin financiar pentru

- întreținerea a 40 de elevi musulmani
24. 22 mai 1926, Plângere a comunității evreiești din Babadag împotriva Ligii Apărării Național Creștine
 25. 23 mai 1929, Adresa Administrației generale a Pescăriilor referitoare la taxele în vigoare în Delta Dunării
 26. 1931, Raportul prefecturii Tulcea adresat Ministrului Agriculturii și Domeniului prin care solicită revizuirea debitelor exagerate impuse țăranilor din Delta Dunării
 27. 1ianuarie 1932, Articolul „Trei morți și mai mulți răniți” publicat de ziarul bulgar „Novo - Edinstvo” din Bazargic cu privire la incidentele dintre bulgari și macedoneni în satul Nădejdea
 28. 23 noiembrie 1934 , Cerere a Asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române din Tulcea de ajutorare a unui grup de 35 familii aromâne
 29. 21 iulie 1936, Notă informativă a prefecturii Tulcea legată de emigrarea unor locuitori turci din satul Ceaușchioi
 30. 11 aprilie 1938, Adresă a Serviciului Sanitar al Municipiului Constanța cu regulile ce trebuie să însoțească emigrarea organizată a populației de origine turcă
 31. Județul Caliacra în epoca interbelică
 32. Județul Constanța în epoca interbelică
 33. Județul Durostor în epoca interbelică
 34. Județul Tulcea în epoca interbelică
 35. Ziarul „Coasta de Argint” (Balcic, 1929)
 36. Turc din Turtucaia
 37. Pescari lipoveni din Delta Dunării
 38. Colibă tătarească din Bazargic
 39. Tătari din Cadrilater
 40. Castelul din Balcic al Reginei Maria (1934)
 41. Geamia Kara – Murat din comuna Mihail Kogălniceanu

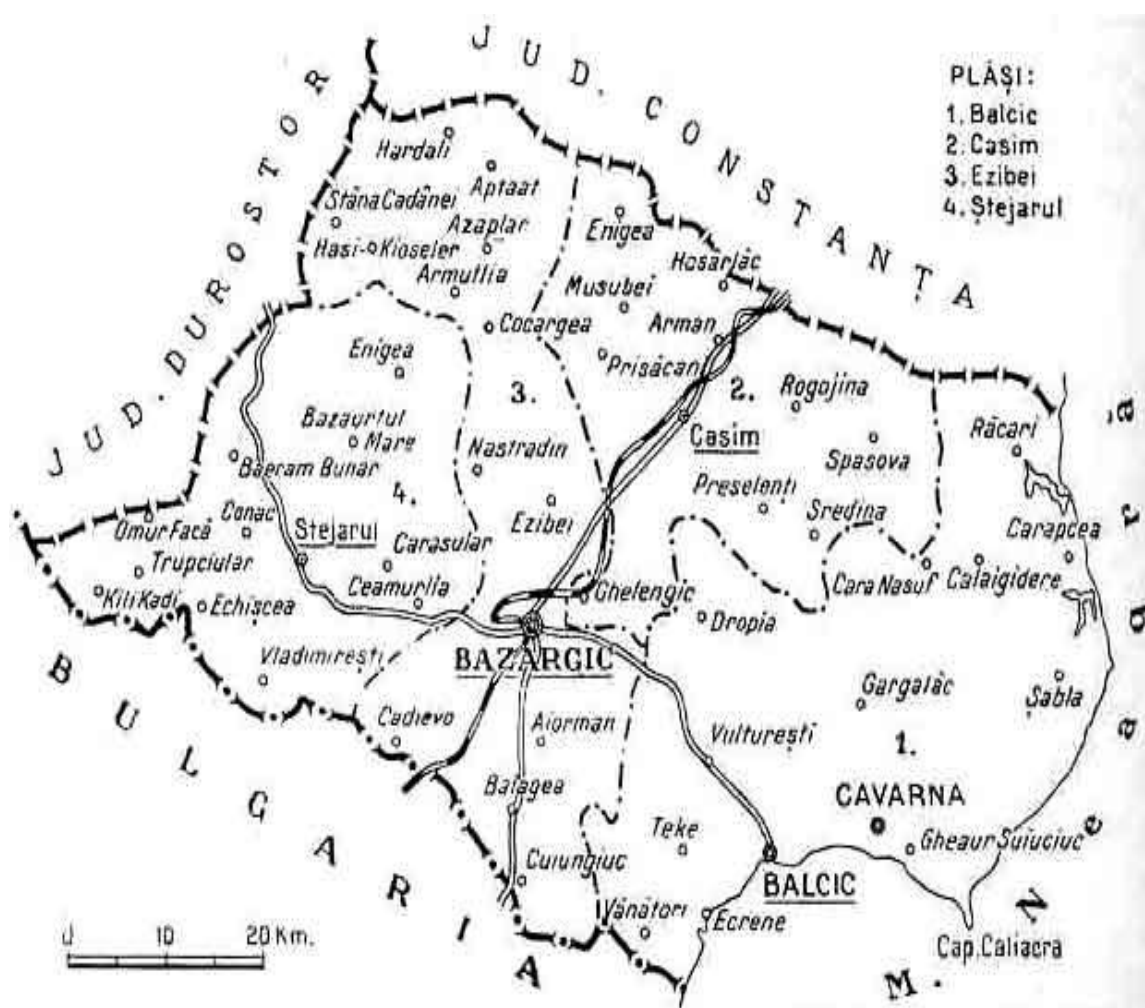

HARTA ETNOGRAFICĂ A DOBROGEI LA 1918

O. Tafrali, *La Roumanie Transdanubienne (La Dobroudja)*, Paris, Éditions Ernest Leroux, 1918

Harta județului Caliacra (1930)

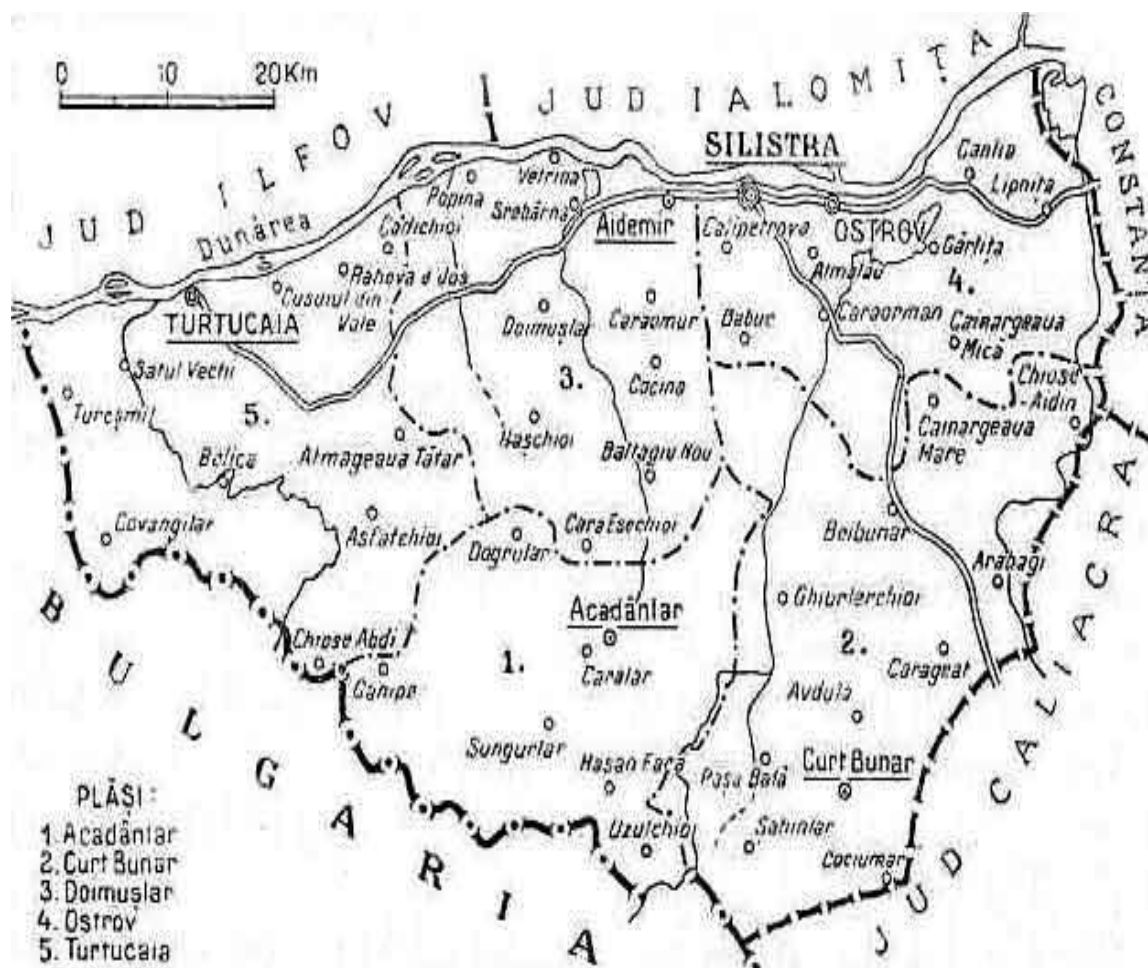
*** Enciclopedia României, București, 1936 – 1943, vol. II, p. 100

Harta județului Constanța (1930)

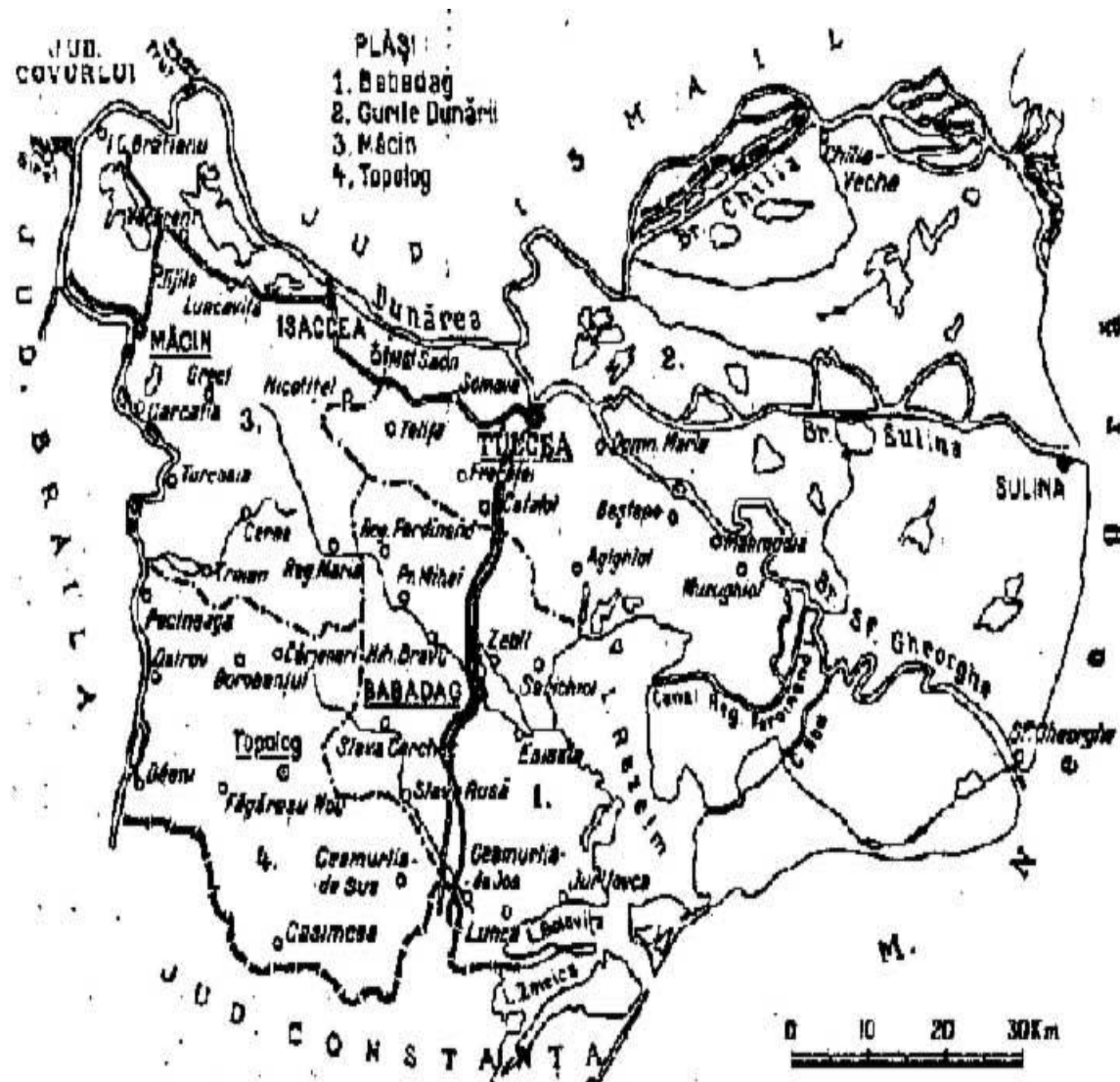
*** Enciclopedia României, București, 1936 – 1943, vol. II, p. 150

Harta județului Durostor (1930)

*** Enciclopedia României, București, 1936 – 1943, vol. II, p. 183

Harta județului Tulcea (1930)

*** Enciclopedia României, București, 1936 – 1943, vol. II, p. 481

Repartiția populației pe comune urbane conform naționalității (1912)

Orașe	Români	Germani	Unguri	Ruși	Bulgari	Turci	Evrei	Alții	Total
Constanța	19.540	66	672	96	572	3.452	706	2.097	27.201
Tulcea	19.245	25	36	92	142	463	735	989	21.727
Babadag	4.216	-	6	4	14	307	127	12	4.686
Cernavodă	4.481	15	147	4	252	334	150	350	5.733
Chilia Veche	2.744	-	1	121	-	4	53	22	2.945
Cusgun	1.530	-	-	-	17	20	-	37	1.604
Hârșova	3.674	-	21	-	48	183	23	35	3.984
Isaccea	3.847	1	3	19	13	126	40	63	4.112
Mahmudia	1.897	-	-	44	-	7	42	28	2.018
Mangalia	1.522	1	14	-	24	129	5	234	1.929
Măcin	4.821	-	10	3	44	180	25	203	5.286
Medgidia	5.375	5	93	4	92	484	23	176	6.252
Ostrov	3.246	1	1	1	34	68	15	43	3.409
Sulina	2.891	14	36	182	21	1.074	175	2.954	7.347

R. Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul „Universul“, București, 1928, p. 195

Situția populației Cadrilaterului pe etnii la 1912

Populație	Județul Caliacra	Județul Durostor
Turci și tătari	67.824	68.400
Bulgari	68.307	53.618
Țigani turci	6.299	4.725
Armeni	4.502	2.501
Români	1.288	5.314

R. Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul „Universul“, București, 1928, p. 195

Structura ocupațiilor pe etnii și ramuri economice
în județul Tulcea (1919)

Ocupații	Români	Bulgari	Ruși	Turci	Greci	Germani	Evrei	Alții
Industria alimentară Comerț	189	102	65	17	35	5	39	10
Industria textilă	11	14	5	3	1	-	7	2
Industria lemnului	8	-	5	-	1	-	1	1
Industria metalurgică	15	3	5	-	-	-	3	-
Construcții	1	-	-	-	1	-	-	1
Industria chimică	2	2	-	-	-	-	-	-
Diverse	9	7	2	3	2	-	2	2

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 75/1919, fila 10

Structura etnică la nivelul orașelor în Cadrilater (1923)

Orașe	Români	Germani	Unguri	Ruși	Bulgari	Turci	Evrei	Alții	Total
Bazargic	2000	13	5	7	7214	7540	204	2017	19000
Balcic	184	-	-	-	2535	2649	62	691	6091
Cavarna	220	-	-	-	1834	654	5	2339	5052
Silistra	2507	-	10	82	4936	4607	376	920	13438
Turtucaia	4364	-	-	-	1699	2285	14	44	8400

R. Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul „Universul”, București, 1928, p. 195

Situația religioasă a lipovenilor din județul Tulcea (1928)

Oraș/Sat	Lipoveni Popovi	Lipoveni Bezpopevi
Tulcea	1715	831
Mahmudia	344	838
Pr. Carol	50	30
Sulina	267	-
Carcaliu	3209	-
Slava Rusă	2387	116
Jurilofca	3015	-
Sarichioi	1757	1858
Ciucurova	985	493

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosarele nr. 434/1928, filele 37, 40 – 41, 43 și 435/1928, fila 35

Structura religioasă a sectei baptiste în Dobrogea (1928)

Locaş de cult	Adresă	Suflete	Preot
Judeţul Tulcea			
Casă de rugăciune	Tulcea, Str. Traian nr. 53	88	Avram Sezonov
Fără casă de rugăciune	Ciucurova	104	Fridirik Paul
Fără casă de rugăciune	Cataloi	189	Fără preot
Judeţul Constanţa			
Fără casă de rugăciune	Basarabi	-	Petre Pană
Fără casă de rugăciune	Bărăganul	-	-
Casă de rugăciune	Palazu Mare	-	-
Casă de rugăciune	Valea Neagră	-	-
Casă de rugăciune	Valul lui Traian	-	-
Casă de rugăciune	Nisipari	69	Gustav Litchin

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 443/1928, filele 44 şi 45;
 DJCAN, fond Prefectura Constanţa, dosar nr. 16/1939, filele 154,197, 220 şi 269

Situaţia generală pe clase profesionale a populaţiei Dobrogei la 1930

Clase profesionale	Total	Bărbaţi	Femei	Procente
Total	450.395	262.802	187.593	100
Exploatarea solului	350.869	181.530	169.339	77,9
Industrie şi mine	24.641	21.237	3.404	5,5
Comerţ şi credit	12.576	10.237	2.465	2,8
Transporturi	10.410	9.924	486	2,3
Instituţii publice	26.072	22.923	3.149	5,8
Sănătate publică , sport , divertisment	4.903	3.478	1.465	1,1

Conform datelor oferite de Recensământul general al României (1930)

Situția populației ocupată în agricultură pe județe și medii (1930)

Județe	Total persoane	Populația ocupată în agricultură	Populația rurală ocupată în agricultură	Populația urbană ocupată în agricultură
Caliacra	114.347	70.032	66.053	3.979
Constanța	149.555	88.305	84.280	4.025
Durostor	164.952	101.224	97.002	4.222
Tulcea	124.662	71.747	64.412	7.335

Situția pe clase profesionale a populației pe provincie, județe și medii (1930)

Repartiția pe regiuni și județe	Exploatarea subsolului	Industrie	Comerț	Transporturi	Instituții publice
Dobrogea	1.051	23.581	11.595	10.410	26.072
Rural	753	9.141	3.262	1.116	7.484
Caliacra	14	1.598	545	181	1.781
Constanța	218	3.320	1.288	580	1.922
Durostor	11	2.061	548	127	2.245
Tulcea	510	2.162	881	228	1.536
Urban	298	14.440	8.333	9.294	18.588
Caliacra	17	3.261	1.530	879	2.890
Constanța	180	6.678	4.304	5.844	10.829
Durostor	8	2.082	1.210	714	2.284
Tulcea	93	2.419	1.289	1.857	2.585

Conform datelor oferite de Recensământul general al României (1930)

Populația Cadrilaterului între 1910 și 2001

Etnii	1910	1930	1940	2001**
Total	282.007	378.344	407.515	357.217
Bulgari	134.355 (47.6%)	143.209 (37.9%)	150.962 (37.1%)	248.382 (69.53%)
Români	6.348 (2.3%)	77.728 (20.5%)	106.534 (26.2%)	591 (0.17%)
Turci	106.568 (37.8%)	129.025 (34.1%)	147.196 (36.1%) Inclusiv găgăuți	76.992 (21.55%)
Tătari	11.718 (4.2%)	6.546 (1.7%)	(*) Incluși la turci	4.515 (1.26%)
Țigani	12.192 (4.3%)	n/a (0.8%)	(*)Incluși la turci	25.127 (7.03%)

* Incluși la turci

** Statistica din 2001 nu include și comuna Asakovo ce aparține astăzi Regiunii Varna

<http://www.nsi.bg/Census/Ethnos.htm>; www.wikipedia.ro

Populația Dobrogei Vechi între 1956 și 2002

Etnii	1956	1966	1977	1992	2002
Total	593.659	702.461	863.348	1.019.766	971.643
Români	514.331 86,6 %	622.996 88,7 %	784.934 90,9 %	926.608 90,8 %	883.620 90,94 %
Bulgari	749 0,13 %	524 0,07 %	415 0,05 %	311 0,03 %	135 0,01 %
Turci	11.994 2 %	16.209 2,3 %	21.666 2,5 %	27.685 2,7 %	27.850 2,84 %
Tătari	20.239 3,4 %	21.939 3,1 %	22.875 2,65 %	24.185 2,4 %	23.409 2,41 %
Lipoveni Ruși	29.944 5 %	30.509 4,35 %	24.098 2,8 %	26.154 2,6 %	21.623 2,23 %
Germani	735 0,12 %	599 0,09 %	648 0,08 %	677 0,07 %	398 0,04 %
Greci	1.399 0,24 %	908 0,13 %	635 0,07 %	1.230 0,12 %	2.270 0,23 %
Țigani	1.176 0,2 %	378 0,05 %	2.565 0,3 %	5.983 0,59 %	8.295 0,85 %

„Populația după etnie la recensămintele din perioada 1930–2002, pe județe”, p. 5–6, 13–14 (<http://www.anr.gov.ro>);
 Institutul Național de Statistică, Recensământul din 2002, Structura etnică pe județe (<http://www.insse.ro>)

Nota nr. 28/15 ianuarie 1919, Brigada Specială de Siguranță Tulcea

Locuitorii de prin satele Mahmudia și Dunăvăț care se duc până la Dobnici ca să cumpere de acolo cereale, aduc știri că Dobrogea va fi ocupată de ruși sau bulgari. Mai spun că în Bulgaria se face o mare propagandă printre filoruși să se înroleze toți în armata rusă (bolșevică) și zilnic pleacă voluntari din Varna cu vapoare în Rusia. Se zvonește că regimentul 3 și 4 care erau pe frontiera Dobrogei au plecat în întregime în Rusia.

În Bulgaria se vorbește că garnizoana franceză pleacă din Dobrogea, iar după acesta vin englezi și după plecarea acestora vor reocupa Bulgaria. Se spune că ar fi venit o scrisoare la Tulcea din Odessa pe cale particulară în care scrie că toți străinii care vin în Rusia sunt mobilizați cu plată. Acei ce vor să se înroleze li se plătește 500 ruble pe lună, hrană și îmbrăcăminte. Și cum prin satele din Delta sunt majoritar dezertori și toți se pregătesc ca la primăvară să plece în Rusia. Până acum numai din Murighiol, Mahmudia și Dunăvăț au plecat peste 50 de persoane.

Locuitorii din Dunăvățul de Jos, acum două zile au plecat cu o delegație la Comandamentul Francez din Tulcea cu rugămintea ca să se intervină pe lângă Guvernul României, ca cei care locuiesc pe lângă malul Dunărei unde a fost tot timpul front și li s-a distrus gospodăria și tot ce aveau, să fie scutiți de mobilizare deoarece familiile rămân muritoare de foame. Printre locuitori se vorbește că dacă nu-i va ajuta nici Comandamentul Francez atunci sunt hotărâți a pleca parte în Rusia, parte în Bulgaria. Spun că mai bine preferă să lipsească de patrie decât să moară de foame în armata română.

Un alt motiv de plecare este că majoritatea sunt pescari și sunt

lipsiți de sculele necesare pentru pescuit. Statul nu le vine în ajutor. Dela venirea autorităților române, aproape două luni nu li s-au dat nici un kg de făină, acest fapt îi determină la jafuri etc. Cu reocuparea Dobrogei, administrația pescăriilor a ridicat dijma. Afara de asta, cei care vin de prin părțile Bulgariei, aduc vești că traiul e mult mai ușor și că sunt și liberi la pescuit.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 128/1919, fila 12

19

Adresa nr. 747/23 mai 1920, Administrația Plasei Cataloi

Domnule Președinte

Domnul Ministru de Interne cu ordinul no. 17741, către Prefectură comunică că membrii societății „Dobrogea” din Varna, în urma unei consfătuiri s-au hotărât a se adresa Conferinței de pace pentru a cere autonomia pentru întreaga Dobroge. În această mișcare au contribuit și comuniștii cari au lansat un manifest din care reiese comunitatea de vederi a tuturor comuniștilor bulgari, ruși și români, cum și legătura ce există între organizațiile comuniste ale acestor națiuni.

Autorul manifestului care este intitulat „Tovarăși Dobrogeni lucrători, țărani, pescari români, bulgari, turci, nemți și ruși” ar fi avocatul Crum Armandoff, originar din Silistra în prezent refugiat în Bulgaria. Conform ordinului Domnului Prefect no. 3181 vă fac cunoscut aceasta și vă invit să luați măsuri serioase pentru a împiedica răspândirea manifestului în Dobrogea, iar dacă se vor găsi prin comunele sau satele pendinte asemenea manifeste să le distrugeți și cei ce veți dovedi că le răspândesc, săi deferiți Justiției cu actele dresate.

Faceți continue cercetări și fiți cu cea mai mare priveghere asupra acestei cestiuni, raportându-ne ori ce veți dovedi în această privință.

D-lui președinte al Comisiei interimare a comunei Telița

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr.65/1917-1920, fila 149

20

Raport nr. 11742/ 9 noiembrie 1921, Poliția orașului Tulcea, Serviciul Siguranței

Domnule Prefect

Am onoarea a raporta că în ziua de 7 noiembrie cu ocazia unor cercetări făcute de organele noastre s-a găsit la prăvălia D^{lui} Gheorghe Hangief, depozitar de ziare, din acest oraș, str. Sf. Nicolae, o scrisoare în limba bulgară în care, printre altele, se vorbește și despre atentatul ce s-a săvârșit pe la finele lunii iunie a.c. la depozitul de muniții al Regimentului 33 Infanterie, precum și o cutie de tinichea în care se afla o cantitate de aproximativ un kilogram materii explozibile de diferite feluri.

Despre acest caz se cercetează personal de noi, am comunicat și D^{lui} Comandant al Regimentului 33 Infanterie să delege un ofițer sau grad inferior specializat pentru a stabili felul materiei explozibile precum și puterea ei. Alăturăm o copie de pe scrisoarea tradusă în românește

Copie

„Tovarași Boris, Prin prietenul și tovarășul nostru Niculescu îți expediez un material pentru îndeplinirea scopului care interesează mișcarea noastră, așa cum este ordonată de la centru. Fii foarte atent la prepararea lui deoarece puterea care o are acest material cu adăugirea lui este mai puternic decât cel dintâi.

Cred că știi ce bună reușită a avut acel de la [indescifrabil], ai în vedere să nu greșești, interesează-te mai înainte unde este mutat depozitul deoarece noi știm așa după cum a spus tovarășul nostru

Niculescu că depozitul este mutat în cazărmi printr-o mai mare siguranță întreabă pe tovarășii cazarmă, însă bagă de seamă bine să nu explice totul în detaliu, să execute ordinele tovarășului nostru Niculescu care știe mai multe noutăți de la comitet; fii cu mare atenție să nu comunice până ce nu este totul pregătit afară decât tovarășului nostru Lașcu. Ai să primești noi ordine. Felicitări de la comitetul comunist (ss) Katarof”.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 172/1921, filele 32-33

21

Raport nr. 8.824/15 septembrie 1922, Poliția orașului Tulcea

D-le Prefect

Am onoarea a raporta. În zilele de 6, 7 și 8 septembrie 1922 a avut loc în acest oraș un congres al lipovenilor din secta credinței vechi. Congresul fiind anunțat din timp încă din ziua de 5 septembrie a.c. au început a sosi preoți și delegați lipoveni din această sectă care în dimineața zilei de 6 septembrie au sosit și Episcopii Nicodim al Eparhiei Tulcea și Feoghen al Episcopiei Ismail.

Congresul s-a deschis în dimineața acestei zile în locașul bisericii lipovenești Sf. Ion Teologu din acest oraș str. Eminescu 38 prin un serviciu divin cu rugăciuni și pentru sănătatea Familiei Regale și a Dinastiei. Acest serviciu a fost oficiat de P.P.S. Episcopul Nicodim care a fost înconjurat de 2 preoți și alți 2 diaconi și a durat de la orele 8 – 9³⁰ după care s-a trecut la discuțiile de la ordinea zilei, alegându-se președinte al Congresului pe Episcopul Nicodim, vicepreședinte pe protoereul Minaia din Chișinău și secretari pe preotul Andrian și delegatul V. Trifanov din Cernăuți.

S-a trecut apoi la discuțiile și dezbaterile pentru alegerea unui

Mitropolit în scaunul vacant de la Fântâna Albă din Bucovina. Nu s-a putut ajunge la nici o înțelegere asupra acestui punct și atunci a rămas hotărât ca acest scaun să rămână și mai departe vacant până la un al doilea congres. S-a dat însă împuternicire preotului Policarp Clinsăuțianu care să gireze afacerile Mitropoliei până la alegerea unui mitropolit, ce se intenționează a se face în persoana unui preot din Rusia atunci când raporturile de amicitie vor fi reluate de România.

În ziua de 7 septembrie a.c. s-a dezbătut chestiunea alegerii Episcopilor în scaunele vacante de la Chișinău și Tulcea. Rezultatul a fost că nu s-a putut face alegerea în persoana nimănui și astfel aceste scaune au fost lăsate vacante până ca un alt congres, ce s-a hotărât în principiu a se ține în orașul Brăila și ce va fi anunțat cel mai târziu până la ianuarie 1923 și la care congres se va pune în discuție înființarea unui contencios bisericesc. Apoi s-a ales o comisie compusă din Episcopul Feoghen, Protoerii Hariton și Minaia, locțiitorul Mitropoliei de la Fântâna Albă și V. Trifanov care să inventarieze averea acestei Mitropolii rămase în părăsire de la moartea fostului mitropolit Macarie.

S-a admis a se interveni locurilor în drept pentru a li se elibera preoților carnete de reducere pe CFR. S-a admis ca Episcopii să meargă și să se deplaseze în persoană ori de câte ori vor fi solicitați de credincioși pentru vreun serviciu bisericesc. S-a dezbătut și chestiunea școlilor cerându-se ca ele să fie întreținute prin dări ce să se impună fiecărui cap de familie și să se intervină la Minister pentru obținerea unor avantaje în ce privește funcționarea școlilor și frecventarea elevilor lipoveni. A fost desemnat Episcopul Feoghen cu facerea intervențiilor în ce privește școlile.

La urmă s-a dezbătut chestiunea izgonirii din țară a Episcopului Inochentie Ivanovici Usov. Au fost învinovați episcopul Nicodim, Arhidiaconul Tavian Demidov, acesta din urmă de la mănăstirea Slava Rusă care ar fi contribuit la această izgonire. În dovedirea acestui fapt

au fost depuse și citite diferite scrisori și s-au făcut și declarații în sprijinirea acuzării de mai sus ce se aduce îndeosebi Arhidiaconul Tavian Demidov, fapt pentru care acesta a fost exclus din postul său rămânând un simplu monah pe lângă acea mănăstire. S-a autorizat Episcopul Feoghen care să facă demersurile pe lângă guvern pentru a readuce episcopul expulzat în care scop s-a aprobat cheltuielile ce vor fi acoperite prin cotizații de 100 – 200 lei de cap de familie. Acesta a anticipat reușita.

S-a format o comisie de anchetă pentru Galați care să cerceteze diferite nereguli făcute la divorțuri și cununii de unii preoți din acel oraș între care și preotul Simion Fanci. Aceste chestiuni au fost continuate și dezbătute și în ziua de 8 septembrie în a cărei după amiază la orele 16 au luat sfârșit și astfel congresul a fost declarat închis. Toți congresiștii au fost fotografiați în fața bisericii. Se alătură și o listă de numele acelor preoți și delegați care au luat parte la congres arătându-se în dreptul fiecărei localități de unde vine.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 212/1922, filele 28-29

Cerere nr. 441/22 aprilie 1924, Comunitatea ortodoxă din Ciucurova

Domnule Prefect

După cum știți și Domnia Voastră, în comuna noastră cu cetățeni de diferite rituri neortodoxe și numai circa de 50 creștini ortodocși, se ridică o biserică (casă de rugăciune) pentru a deservi în dezvoltarea cultului către religia ortodoxă ori prețurile a locuit fiind prea sever, pentru a putea desăvârși sfântul locaș, cu ceea ce pot da fiecare, mai ales că și anul trecut tot cu bani adunați de la ei, și ceilalți locuitori s-a ridicat o școală mare și frumoasă cu 3 posturi.

Turcii ca și protestanții își au clădirile loc de rugăciune și de aceea este impus ca și ortodocșii să aibă biserica lor unde să se roage celui Atotputernic. De aceea vă rugăm Domnule prefect ca un părinte al județului, care ați făcut fapte numai de laudă, ca Președinte al Comitetului Județean de construcții, ca pentru desăvârșirea sfântului locaș, să ni se dea din depozitul [indescifrabil], pe lângă materiale ca: cuie, geamuri, lemnărie de brad, [indescifrabil], uși și ferestre și cu o sumă de bani. Binevoiți a cunoaște că toți locuitorii independent de religie au ajutat și ajută după puterile lor la ridicarea acestei biserici, care locuitorii creștini le este atât de mult dorită.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 249/1924, fila 15

23

Cerere nr. 3215/25 februarie 1926

Domnule Primar

În județele Cadrilaterului, precum și în Dobrogea în rândul naționalităților conlocuitoare, există și populația musulmană care formează o mare majoritate față de celelalte elemente băștinașe dar care însă nu face nici un fel de politică minoritară și înțelege să trăiască cu poporul român cu ale cărui interese și aspirații s-a identificat în totul, în cea mai bună armonie și frăție.

Dacă asupra însemnătății acestui pașnic și devotat element musulman în conglomeratul de naționalități și penuria de brațe de muncă din Dobrogea ar mai putea încapa vreo discuție, apoi asupra necesității cultivării acestui element în școală și sentimentele românești nu ar putea să se ridice nici o voce discordantă. Tot pe atât de adevărat însă este că, puțini, foarte puțini din tinerii musulmani din această provincie, au apucat drumul școlii noastre și dacă cercetăm cauzele acestui absenteism, vom găsi în primul rând lipsa de mijloace.

Dându-mi seama de toate consecințele acestui rău, subsemnatul după ce am stăruit și obținut internarea ca bursieri a aproape 40 tineri dintre coreligionarii mei, în diferite școli ale statului, pentru ca să putem complini și restul nevoilor acestor elevi, mai toți săraci, am întreprins și o colectă pe la diferitele autorități și instituții din țară, la care ați binevoit a contribui și D-voastră cu suma de lei 5000 și al cărui rezultat, după cum se poate vedea din alăturata dare de seamă, a întrecut toate așteptările.

Încurajat de sprijinul ce ni s-a dat de pretutindeni, m-am hotărât să vă adresez și anul acesta același călduros apel rugându-vă să binevoiți a subscrie o sumă și mai mare și aceasta cu atât mai mult, cu cât intenționez ca din sumele adunate, să institui un fond fix și inalienabil cu care să putem ajuta elevii săraci în fiecare an și numai din dobânzile obținute. Vă înaintez odată cu aceasta și un tablou cu numele elevilor ajutați și vă rog a-mi confirma primirea, spre a o atașa ca act justificativ la dosarul chestiunii. Selim Abdulachim, deputat Constanța.

DJCAN, fond Primăria Constanța, dosar nr. 14/1926, fila 35

24

Plângere nr. 9111/22 mai 1926, Comunitatea evreiască din Babadag

Domnule Prefect

Subsemnații de naționalitate evrei, cetățeni români, comercianți și gospodari din orașul Babadag, județul Tulcea, ne permitem să depunem Domniei Voastre, această plângere prin care semnalăm un caz de o extremă gravitate și înainte de a lua proporții fatale.

Domnule Prefect, suntem unii din locuitorii cei mai pașnici din acest oraș, supuși ordinelor, legilor și regulamentelor ce ni se impun de către autoritățile în drept a o face. De asemenea și în societate suntem ordonați, nelăsând nimic de dorit, căutându-ne fiecare de modestele

noastre îndeletniciri. În ultimul timp însă, a survenit o întâmplare care ne îngrijorează, tulburând liniștea de până acum a noastră și familiilor liniște care până în prezent de decenii întregi n-a fost atinsă prin nici un incident.

Ce se întâmplă acum ? Nu de mult a luat ființă și în Babadag Liga Apărării Național Creștine, condusă de D^l Avocat Filip Grecu, din Bazargic, care e la ordinele imediate ale D^{lui} Profesor Cuza din Iași și Miltiade Cutava, pretins ziarist din Constanța. Această ligă pe noi nu ne-ar fi mișcat și nici duce la faptul de a reclama, atât timp cât n-a fost capabilă de a intriga și amenința; astăzi liga aceasta a devenit un focar provocator și amenințător la adresa și contra evreilor Dobrogeni, deoarece D^l Avocat Filip Grecu, umblă prin comune, îndeamnă pe săteni și orașeni simpli, să fie și să pornească contra evreilor, să le facă mizerii, să-i boicoteze și să-i atace, arătând totodată că în curând în țara Românească evreii, chiar cetățeni români fiind, nu vor mai avea drepturi. Ori această sămânță a urii, aruncată pe ici, pe acolo, a început să prindă rădăcini, devenind amenințătoare și periculoasă nouă și ordinii.

Față cu aceasta, respectuos, cu un ceas înainte, semnalăm Domniei Voastre cazul, cu ruga să binevoiți ca în interesul ordinii, liniștii și drepturilor fiecărui de a trăi să ordonați luarea de măsuri urgente dictate de împrejurări și noi evrei dobrogeni, care ne punem sub protecția Domniei Voastre, în care vă declarăm solemn că oricum și oricând și în orice împrejurare chemarea Domniei Voastre va suna, cu mic, cu mare vom răspunde imediat, recunoscători fiind, considerăm aceasta și ca o plăcută datorie. Nu ne îndoim Domnule Prefect că apelul nostru va avea ecou, pentru care vă mulțumim anticipat.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 323/1926, filele 2– 3

Adresa nr. 4326/27 mai 1929 , Administrația generală a Pescăriilor - Regiunea a IV Tulcea

Domnule Prefect

Locuitorii comunelor din Delta Dunării, în lăcomia după pământ de cultură, au început să are partea din terenurile Statului rezervate pentru pășunatul atât al vitelor lor cât și ale locuitorilor din comunele vecine de câmp, învoite de către această administrație de pășunat. Cum această faptă va produce o criză în materie de pășunat, cât și în recoltarea fânului necesar pentru hrana vitelor, pe timpul iernii și cum islazurile au fost respectate și protejate în toată țara în scopul de a se asigura hrana vitelor, am onoare a vă ruga să binevoiți a dispune, să se dea ordin organizațiilor D-vs. în subordine, să împiedice prin orice mijloace, distrugerea în Deltă a terenurilor rezervate pentru fânețe și pășunatul vitelor.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 471/1929, fila 26

Raport al Prefecturii județului Tulcea, 1931

D-lui Ministru al Agriculturii și Domeniului , București

Am onoare a vă aduce la cunoștință că prin felul cum au înțeles organele Administrației Pescăriilor Statului Brăila să-și administreze domeniul, procedeu pe care îl uzitează și P.A.R.I.D. – ul, locuitorii din

comunele ce prin situația lor, au nevoie de pășune, stuf etc. sunt aduși pur și simplu la sapă de lemn.

Debitările exagerate, dublate sau nedrepte făcute de agenții domeniali chemați a administra aceste domenii fără nici o pregătire, cu toate protestele noastre, ajungând astăzi, unele datând din 1927, a fi urmărite, înglobează suma pe care, chiar vânzându – se debitorilor și cenușa din vatra, nu le vor putea achita. A fost destul ca agentul de pescărie să bănuiască că vitele locuitorilor pășunează și pe proprietatea PARID – ului, ca acesta să formeze debite dublate, debite care fără vreo prealabilă cercetare locală, s-a comunicat administrației Pescăriilor spre încasare.

Dar ceea ce este mai supărător, e faptul că sunt chiar locuitori ce nu au avut vite niciodată , alții nu au tăiat stuf etc. și totuși sunt urmăriți de organele Pescăriei pe baza acestor debite. Situația aceasta nu mai poate dăinui, statul neavând nevoie decât de contribuțiile locuitorilor, echitabil și legal stabilite, iar nicidecum după procedeul arătat mai sus, care ne produce mari neajunsuri și ajută la întinderea unor curente anarhice, ce suntem chemați cu toții a le reprima.

Este imperios cerută, o revizuire a acestor debite de o comisie din care să facă parte pe lângă organele acestui departament și acele ale fiscului, acele ale administrației locale și de control, iar până atunci vă rugăm în mod stăruitor a se da dispoziții ca atât administrația P.A.R.I.D. – ului cât și administrația Pescăriilor Tulcea să sisteze orice urmărire. Măsurile luate vă rugăm să binevoiți a dispune să ne fie comunicate și nouă.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 595/1932, fila 80

Articolul „Trei morți și mai mulți răniți”, publicat de ziarul bulgar „Novo Edinstvo” din Bazargic, nr. 109/1 ianuarie 1932

Crăciunul sângeros din satul Nădejdea

La mizeria și sărăcia sătenilor săraci din satul Nădejdea, județul Caliacra, marea sărbătoare a Nașterii Domnului, a adus darul de Crăciun trei omorâți, nevinovați zeci de răniți, jefuirea prăvăliilor și caselor și fuga din sat. Este indescritibilă tragedia dobrogenilor. Însă să lăsăm faptele să vorbească cu limba adevărului crud. Iată ce povestesc sătenii răniți din satul Nădejdea, fugiți de Crăciunul sângeros din casele lor, pentru ca să caute ocrotirea autorităților superioare.

Cauzele și începutul bătăii La 24 decembrie colonistul macedonean Gheorghe din satul Nădejdea se duce ca să spele la cișmea și scoate parii din gardul locuitorului Coliu Dinef, pentru ca să facă focul. Văzând aceasta, a atras atenția abuzivului, că face rău. Ultimul îl insultă, îl înjură și îl amenință. Acestea sunt primele cauze ale omorului, după declarațiile pătimașilor.

Bătăie sângeroasă, omorul La 26 decembrie a doua zi de Crăciun, la orele 8 dimineața, Coliu Dinef se duce la cafeneaua satului. Aici erau câțiva săteni băștinași și un grup de coloniști macedoneni. Ultimii, desigur în așteptare, se aruncă asupra lui Coliu Dinef și încep fără milă să-l bată. Sătenii fug și încep să strige după ajutor însă bătălia era în toiul ei. Patru din coloniști încep să tragă cu revolverele în carne, de ale căror gloanțe și ciomege au căzut răniți Chiru Colef Jecef, Petre Ivanof, Teodor Hristof, Coliu Dinef și mulți alții de care în prezent lipsesc informațiile, care au fugit și s-au ascuns. În același timp sosește caraula satului Marin Gheorghief, care s-a străduit să stabilească ordinea, însă a fost bătut și rănit de un glonț. În același timp cade mort colonistul macedonean Hristu.

Sosirea postului de jandarmi Hagi Chioseler Tocmai în timpul incidentului sângeros, la fața locului sosește întâmplător Șeful Postului de Jandarmi Hagi Chioseler, însoțit de sergent și doi jandarmi, pentru ca să ancheteze faptele aceluiași colonist macedonean Gheorghe, care

acum câțva timp a încercat să omoare pe pădurarul Voicu Petre prins de ultimul când fura lemne din pădure și căruia printr-o lovitură cu toporul i-a tăiat pușca. Șeful restabilește ordinea însă cam pe la orele 12 seara pleacă la treaba sa.

Atacul. Alte omoruri În aceeași zi seara s-au adunat peste 300 inși coloniști macedoneni din satele: Hagi Chioseler, Cairaci, Cara – Câșla, Chiose Aidin, Cainargeaua Mare, Capaclia (cea mai mare parte din ultimul) și din alte sate și atacă satul Nădejdea. Aceasta s-a întâmplat pe la miezul nopții. Începe spargerea, jaful și bătaia care pe unde nimerește. Atacă casa bătrânului Stoian Marinof de 75 ani pe care îl scot din casă, îl bat și taie fâlcile, mâinile și picioarele și îl lasă în curte. Cei ai casei îl iau în casă, încă după puțin timp bătașii se reîntorc, îl scot afară și îl bat astfel ei au maltratat victima lor fără apărare, până când bătrânul moare, tot asemenea au scos din casă pe Chiru Teodorof de 48 ani, tatăl a patru copii minori și îl omoară în bătaie. Sparg și jefuiesc totul: băcănia și cafeneaua lui Teodor Hristof, manufactura lui Dumitru Stoianof și din multe case haine, hamuri, grâu, cereale etc. Toți sătenii în groază de nedescris părăsesc satul și fug. Un drumeț găsește dimineața în pădure o femeie cu doi copii înghețați unul din ei sugaci. Cele întâmplate se comunică Șefului de post din satul Armutlia, însă acesta vine abia a doua zi la prânz. Acest Crăciun sângeros din satul Nădejdea a făcut o impresie rea în întregul județ.

DJCAN, fond Chestura Poliției Constanța, dosar nr. 1/1931-1932, fila 30

28

Cerere nr. 29/23 noiembrie 1934, Asociația pentru Emanciparea civilă și politică a femeilor române - secția Tulcea

Domnule Prefect

Luând cunoștință că în orașul nostru se găsesc 35 familii (120 suflete) de macedo – români, care se zbat în cea mai neagră mizerie,

asociația noastră, în credința că-și împlinește una din cele dintâi datorii, prin ajutarea acestor nenorociți și ușurarea sarcinii ce cade asupra conducerii județului și comunei, face un apel la toți capii de autorități și de societăți, și la oamenii de bine din acest oraș, spre a se întâlni sâmbătă, 24 curent, ora șase p.m. în localul cercului didactic din localitate. Spre acest scop, vă rugăm, Domnule Prefect, să binevoiți a lua parte și Domnia Voastră la consfătuirea unde se va aviza de măsurile ce se pot lua. Președinte, Elisabeta Cristea.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 647/1934, fila 34

29

Nota informativă nr. 8658/21 iulie 1936, Prefectura județului Tulcea

Suntem informați că unii dintre locuitorii turci din satul Ceaușchioi ce au vrut a emigra în Turcia, au rămas în orașul Constanța la lucru, întrucât nu s-au putut îmbarca pe vaporul care a plecat cu emigranți. Parte s-au înapoiat în satul Ceaușchioi spunând că vor pleca în luna octombrie când vor pleca vapoare spre Turcia. Se mai pregătesc de plecare și restul turcilor rămași în acel sat. Aceștia spun că rămânând puțini în acest sat își vor pierde credința și obiceiurile lor strămoșești. Am dat ordin postului pentru supraveghere.

DJTAN, fond Prefectura Tulcea, Serviciul Administrativ, dosar nr. 745/1936, fila 17

30

Adresa nr. 1309/11 aprilie 1938 , Serviciul Sanitar al Municipiului Constanța

Domnule Prefect al județului Constanța

Deoarece epidemia de tifos exantematic a izbucnit cu furie în diverse puncte ale țării (Buzău, Galați, Basarabia etc.) și pentru a preveni ivirea ei, ca și a altor epidemii în orașul Constanța, cu onoare vă rugăm să binevoiți a dispune a se lua măsuri a nu se mai permite plecarea turcilor de origine, până nu vor avea certificat însoțitor că sunt deparazitați, că sunt sănătoși și că în comuna de unde pleacă nu există boli epidemice. Să nu se permită staționarea în Constanța a turcilor emigranți decât cel mult trei – cinci zile, nu luni de zile cum s-a procedat în trecut. Deci când se va anunța la consulatul Turciei că vaporul a plecat spre Constanța, vor pleca de la casele lor un număr de emigranți egali cu un număr ce încapă pe vas. În felul acesta se va evita aglomerațiile în oraș și deci și epidemiile. Medic Șef al Municipiului Constanța (ss) Dr. Isăcescu.

DJCAN, fond Prefectura Constanța, dosar nr. 17/1938, fila 44

JUDEȚUL CALIACRA

Geografie

Așezare. Județul Caliacra este așezat în colțul de S.E. al podișului Dobrogei, între țărmul Marii Negre (la E.) și granița dinspre Bulgaria (la S.). Prin el trece vechiul drum care, folosit și de Romani, taie stepa dobrogeană de la N la S. Suprafața. 4.500 km².

Înfățișarea pământului. Relieful județului este un podiș care se ridică de la N. către S. și ajunge, în apropierea graniței bulgaro – române, la peste 300 m altitudine. Neted și întins cât ține zarea, el e tăiat la E. de văi adânci și nu prea lungi care se deschid ca niște pâlnii spre Mare. În lungul litoralului, podișul se termină prin malul râpos, aproape vertical, care de la capul Caliacra, ia direcția S. – V. și face două golfuri mai însemnate (Cavarna și Balcic). Această parte din țărmul dobrogean a fost numit *Coasta de Argint*.

(Numele îi vine de la calcarul albicios, care în bătaia soarelui, are luciri de argint).

Clima și ape. Podișul este expus tuturor vânturilor. Din N. Crivățul; din S. Vântul Negru care bate vara (nu întotdeauna) și usucă iarba și grânele în câteva ore. Temperatura medie anuală e mai ridicată decât în tot restul țării (12°). Contrastele dintre vară și iarnă sunt însă și ele maxime (23° - 25°), iar ploile, sub 500 mm și chiar sub 400 mm anual (afară de colțul vestic al județului). Cu totul diferită este însă clima Coastei de Argint. Malul, înalt aici de peste 200 m și orientat E.-V. ține adăpost contra crivățului. Din această cauză marea nu îngheață niciodată iar zăpada cade rar și ține puțin, deoarece temperatura iernei nu coboară sub 0°. Din cauza climei secetoase și a adâncimii la care se găsesc pânzele de apă subterană, râurile de pe podiș sunt ca și inexistente. În schimb, din râpa țărmlui, izvoarele, înșirate pe mai multe etaje, sunt uneori atât de bogate, încât mișcă roata morilor. Văile afluate Mării, se termina, unele prin limanuri, altele cu apa curgătoare tot timpul anului (Batova și Ecrene).

Vegetația. Pe podiș, solurile (cernoziom „chocolat”, castaniu și bălan) sunt acoperite de stepa cu graminee și unele plante ierboase de origine mediteranee, acolo unde n-a patruns pâna acum plugul. În colțul S.-V. însă, cam din linia Bazargicului, se pastrează încă întinse petice de pădure formate din stejari și arbuști închirciți, care amintesc tufișurile țărilor din zona mediteraneană. Cernoziomul degradat și solul brun arată totuși că, în locurile azi cultivate, se întindea altădată pădurea. Coasta de Argint se caracterizează prin asociații aparte: alături de ierburile și arbuștii de pe podiș, se întâlnesc aici arbori (sfîneac, vișin turcesc) și tufe (smochini, migdali, iasomie) de origine mediteranee. Vița de vie deasemenea e cultivată pe bolți și nu se îngroapă iarna.

Animale. Vrednice de menționat sunt *cămila*, *dihorul pătat*, poate și *șacalul*, iar în Mare, prin peșterile de la Caliacra, *foca*.

Istorie

Vechime și dezvoltare istorică. Județul Caliacra și-a luat numele de la capul Caliacra, care înseamnă pe grecește „stânca bună”. Numele i-a fost dat de corăbierii greci, pentru adăpostul pe care-l oferea corăbiilor, pe timp de furtună, golful liniștit de la dreapta stânței. Pe malurile lui a înflorit o

străveche cultură, adusă de coloniști milesieni și ionici : anticul Bizone (Cavaran de azi) și Dionysopolis (pe locurile Balcicului). Acesta din urmă ca cetate a lui Dionysos, zeu trac al cărui cult se celebra atât de mult pe aceste tărâmuri. Trecut sub dominația romană județul a cunoscut, împreună cu întreg ținutul, o splendidă viață religioasă creștină. Romanii au construit în interiorul județului, pe locul unei vechi așezări autohtone tracice, castrul Abrittus, unde a murit în lupta-i cu Sciții, împăratul Decius. În Evul Mediu, ca parte din provincia Paristrion ale cărei limite erau acelea ale Dobrogei actuale, a fost guvernat de un duce bizantin. Genovezii au dezvoltat aici, mai ales la Bizone, care e numit în portulanele italiene Carbona sau Gavarna (Cavarna de astăzi), un întins comerț maritim. În timpul lui Mircea cel Bătrân acest ținut a făcut parte din corpul Țării Românești. A fost desprins de Turci, după lungi încercări, sub Vlad Dracul, poate prin nefasta bătălie de la Varna (1444). La Cavarna ca și la Balcic, românii și-au avut cartierul lor specific, perpetuat în acele Vlah – Mahle, cunoscut până azi. Județul a fost redat rosturilor sale românești, abia în 1913, după pacea de la București. *Monumente istorice. Castelul regal din Balcic*, reședința de vară a M.S. Regina Maria printre terase și grădini fermecătoare, străbătute de ape, într-un decor silvestru, la marginea mării. Aici se află și ctitoria M.S. Reginei, biserica Stella Maris, construită în cel mai pur stil bizantin, cu frescuri interioare de Demian. *Cripta Sf. Nicolae de la Caliacra*, mormânt al unui sfânt sau martir local, din primele veacuri ale creștinimului. *Cetatea Dionysopolis*, ale carei ruine sunt îngropate sub orașul Balcic. *Cetatea bizantină de la Caliacra*, ale carei ziduri străjuiesc încă și acum intrarea în promontoriu. *Mausoleul de la Teke*, în care este înmormântat sfântul musulman Hafus Baba – loc de pelerinaj pentru populația turcă.

Populație

Starea populației. După rezultatele provizorii ale recensământului din 1930, județul Caliacra număra 166.588 locuitori. Populația județului este repartizată astfel :

a) *Pe orase și plăși, după sex:*

Unități administrative	Numărul locuitorilor		
	Barbati	Femei	
Total			
Total județ	166.588	84.759	81.289
Total urban	41.408	21.283	20.125
• Orașul Bazargic	29.938	15.582	14.356
• Orașul Balcic	6.323	3.168	3.155
• Orașul Cavarua	5.147	2.533	2.614
Total rural	125.180	63.476	61.704
• Plasa Balcic	26.572	13.348	13.134
• Plasa Casim	32.921	16.802	16.119
• Plasa Ezibei	65.687	33.236	32.451

b) *Pe grupe de vârstă:*

Grupe de vârstă	Locuitori	Grupe de vârstă	Locuitori
Toate vârstele	166.588	30-49 de ani	34.187
0- 9 ani	46.781	50-69 de ani	16.010
10-29 ani	66.120	70 de ani si peste	3.014
		Vârsta nedeclarata	476

Mișcarea populației. Datele fundamentale ale mișcării populației în județul Caliacra conform cifrelor publicate în Buletinul Demografic al României în perioada 1931 –1936 sunt următoarele:

Anual	Cifra probabilă a populației județului la 1 iulie în fiecare an	Cifre absolute			Proportii la 1.000 locuitori		
Născuți vii	Morți	Excedent natural	Născuți vii	Morți	Excedent natural		
1930- 1935 medie anuală	-	6.370	3.804	2.566	36,9	22,0	14,9
1931	167.057	15.508	4.573	935	33,0	27,4	5,6
1932	169.535	7.187	3.980	3.207	42,4	23,5	18,9
1933	172.461	6.539	3.201	3.338	37,9	18,6	19,3
1934	175.696	6.675	3.842	2.833	38,0	21,9	16,1
1935	178.141	5.941	3.425	2.516	33,3	19,2	14,1
1936	181.031	6.050	3.514	2.536	33,4	19,4	14,0

La data de 1 iulie 1937 cifra probabilă a populației județului Caliacra a fost de 183.293 locuitori. Față de populația numărată la recensământul din 1930 cifra aflată la 1 iulie 1937 reprezintă un spor natural de 16.705 locuitori în timp de 6 ani și jumătate, ceea ce corespunde unei creșteri medii de 10,0%.

Înfățișare socială

Aceasta regiune care oferă atât de calme orizonturi, a cunoscut altădată, în cazul marilor războaie și al năvălirilor barbare, vremuri de neliniște și de groază care au dat loc la frământări sociale și mișcări de populație necunoscute în alte ținuturi. Populația împrăștiată înjghebează mereu alte așezări. Iar pe cenușa vechilor sate se stabilesc oameni fără legături firești cu cei care locuiseră înainte de bejenie. Satul dobrogean suferă eclipse totale în evoluția lui și de aceea în starea actuală nu reprezintă structura sufletească deosebitoare pe care secole de conviețuire o imprimă în genere, unei colectivități. Ca și în trecut, regiunea pastrează aceeași înfățișare de mozaic de rase și neamuri omenești. Cu toate aceste discontinuități, transhumanța

cunoscută din cele mai îndepărtate timpuri, ne-a lăsat o populație de mocani ardeleni, care nu s-au mai întors peste munți și pe care stăpânirea românească i-a găsit rezistând eroic, în mijlocul satelor turcești și bulgărești, în mijlocul unei populații compacte de musulmani peste care a început de-abia în secolul trecut să fie colonizată populația bulgară. Populația românească e formată azi din coloniști munteni, macedo-români, banățeni și din mocanii veniți din Ardeal și se găsește răspândită în mod neregulat pe toată suprafața județului. Aspectul acesta atât de variat sub care se prezintă populația județului Caliacra, dă naștere la procese sociale și frământări necunoscute în județele cu populația omogenă.

Economia

Județul Caliacra este eminentement agricol. Clima lui aproape mediteraneană favorizează mult semănăturile de grâu. Dezvoltarea economică a județului este stânjenită de lipsa unei căi ferate care să lege interiorul județului cu porturile Balcic și Cavarna.

Agricultura. Județul ocupă o suprafață totală de 450.000 ha. Suprafața arabilă este de 286.227 ha, adică 63,60% din suprafața județului și 0,97% din suprafața totală a țării. Din suprafața arabilă a județului, marea proprietate deține 42.386 ha, adică 14,81%, iar mica proprietate 243.841 ha, adică 85,19%. Din totalul suprafeței arabile *cerealele* ocupă 219.234 ha, astfel repartizate: *Porumbul* ocupă 136.978 ha, cu o producție de 538.501 chint. (prod. medie la ha 7,5 chint.), în valoare de 127 mil. lei. *Grâul* ocupă 64.379 ha, cu o producție de 533.770 chint. (prod. medie la ha 8,3 chint.), în valoare de 211 mil. lei. *Orzul* ocupă 51.206 ha, cu o producție de 277.538 chint. (prod. medie la ha 5,4 chint.), în valoare de 68 mil. lei. *Secara* ocupă 12.055 ha, cu o producție de 94.100 chint. (prod. medie la ha 7,8 chint.), în valoare de 27 mil. lei. *Ovazul* ocupă 19.009 ha, cu o producție de 119.180 chint. (prod. medie la ha 6,2 chint.), în valoare de 36 mil. lei. *Meiul* ocupă 782 ha și *maturile* 51 ha. *Fânețele cultivate* și alte culturi furajere ocupă 10.739 ha. Din această suprafață *dughia* ocupă 3.016 ha, cu o producție de 38.713 chint. în valoare de 5 mil. lei. *Alte fânețe cultivate* ocupă 7.723 ha, cu o producție de 66.529 chint. (media la ha 8,6 chint.), în valoare de 9 mil. lei. *Plantele alimentare* ocupă 7.977 ha. Din această suprafață *fasolea* ocupă

5.151 ha, cu o producție de 31.075 chint. (media la ha 6,0 chint.) în valoare de 11 mil. lei. *Pepenii verzi și galbeni* ocupă 1.555 ha, cu o producție de 148.698 chint. (media la ha 95,6 chint.) în valoare de 22 mil. lei. *Plantele industriale* ocupă 27.777 ha. Din această suprafață *rașița* ocupă 22.894 ha, cu o producție de 121.886 chint. (media la ha 5,3 chint.), în valoare de 68 mil. lei. *Soia* ocupă 1.798 ha, cu o producție de 7.562 chint. (media la ha 4,2 chint.) în valoare de 3 mil. lei.

Vegetație și culturi diverse. Din suprafața totală a județului (450.000 ha), ogoarele sterpe ocupă 20.500 ha. *Fânețele naturale* ocupă 465 ha. *Pășunile* ocupă 9.210 ha. *Pădurile* ocupă 34.866 ha. *Livezile de pruni* ocupă 1.208 ha, cu o producție de 12.080 chint. (prod. medie la ha 10,0 chint.), în valoare de 4 mil. lei. *Alți pomi fructiferi* ocupă 12 ha. *Vița de vie* ocupă 1.629 ha, (din care viile pe rod 1.249 ha), cu o producție de 36.341 hl în valoare de 8 mil. lei.

Creșterea animalelor. În județul Caliacra se găseau în anul 1935: Cai 44.691, boi 32.478, bivoli 1.892, oi 266.317, capre 5.215, porci 25.365, stupi sistematici 1.573, stupi primitivi 4.232. La acest capitol județul este caracterizat prin marele număr de oi, reprezentând un procent ridicat al acestor animale față de celelalte județe.

Industrie. Industria județului este puțin dezvoltată, cu excepția morăritului, care este reprezentat prin 4 mori sistematice la Bazargic, 1 la Balcic și 1 la Caramanlau și 74 mori țăranești la Bazargic, Balcic, Cavarna și în comunele rurale. *Cariere* de argilă în comuna Stan Poetaș; de piatra calcară pentru construcții în Opancea, Seidali și Balcic. În Bazargic se mai află: 5 fabrici de uleiuri, 1 rafinărie de uleiuri vegetale, 3 fabrici de bomboane și rahat, 1 de gheață artificială, 1 de cuțite, 1 de postav, 1 de pânzeturi, 4 de covoare presate, 1 de mobile, 1 de pielărie, 3 turnătorii, 4 de cărămizi și 1 depozit de fermentarea tutunului.

Comerț. Comerț intens cu cereale, animale și produse animale, o parte din aceste produse fiind destinate exportului. Din Bulgaria se importă lemne, vița-de-vie, pământ argilos, caolin și piatra cioplită.

Credit și cooperatie. În cuprinsul județului funcționează 6 bănci (societăți anonime). Situația lor, conform bilanțurilor încheiate la 31 Decembrie 1934, se prezintă astfel:

Activ		Pasiv	
Disponibili	806.703	Fonduri	54.050.111
Plasamente	190.715.545	Angajamente	149.148.167
Imobilizări	6.264.130	Rezultate	-
Rezultate	6.033.007	Total	203.820.285
Total	203.820.285		

Cooperative de credit (bănci populare) 29, cu 5.218 membri și cu un capital social vărsat de 10.103.028 lei. Împrumuturi acordate 44.669.736 lei. *Cooperative agricole de aprovizionare și vânzare în comun* 5, cu 698 membri și cu un capital vărsat de 246.930 lei. *Cooperative de consum* 5, cu 716 membri și cu un capital social vărsat de 699.677 lei. Marfurile generale în valoare de 62.449 lei. *Cooperative forestiere*, 1 cu 106 membri. *Cooperative agricole de aprovizionări și vânzări în consum*, 5, cu 716 membri.

Finanțe publice. Bugetul județului Caliacra pe exercițiul 1936/37, prevede următoarele cifre:

Venituri	58.422.000
Venituri ordinare	17.858.033
Venituri extraordinare	1.946.967
Venituri speciale	38.617.000
Cheltuieli	58.397.700
Cheltuieli ordinare	17.833.733
Cheltuieli extraordinare	1.946.067
Cheltuieli speciale	38.617.000

Drumuri. Judetul Caliacra este străbătut de o rețea de drumuri în lungime totală de 667 km 450 m, repartizată astfel: *Drumuri naționale.* 135 km 800 m, din care Direcțiunea Generală a Drumurilor întreține 130 km 100 m. *Drumuri județene* 251 km 850 m. Administrația județeană întreține 181 km 300 m (pietruți). *Drumuri comunale* 279 km 800 m. *Lungimea podurilor* este de 627,20 m repartizată astfel: poduri naționale 242,70 m, județene 306,30 m și comunale 78,20 m. Prin județ trec 2 drumuri naționale, legând următoarele localități: 1. *Constanța – Bazargic – Frontiera.* 2. *Silistra - Bazargic - Balcic*

Cale ferata. Judetul Caliacra este strabatut de o linie secundara simpla de cale ferata de 72 km. *Stații importante:* Bazargic, Oboriste.

Navigația aeriană. Prin județ trec liniile de navigație aeriană L.A.R.E.S., cu plecare și sosire pe aerodromurile orașelor Bazargic și Balcic. *Itinerarii:* București – Călărași - Bazargic – Balcic și Iași – Galați – Constanța – Balcic.

Poșta, telegraf, telefon. 3 oficii P.T.T. de stat la: Bazargic, Balcic și Cavarna și 5 agenții speciale. *Oficii telefonice* la: Bazargic, Balcic, Cavarna, Armutlia, I.G. Duca, Stejarul.

Stațiuni climatice, balneare și turism. Balcic – stațiune climatică, maritimă, situată pe Coasta de Argint, frumoasă așezare cu un caracter specific oriental, cercetată în special de pictori. Grădinile și palatul M. S. Reginei Maria cu ctitoria sa «Stella Maris», în stilul bisericei domnești de la Curtea de Arges. *Ecrene* - stațiune balneo-climatică-maritimă, pe Coasta de Argint, cu cea mai mare și mai frumoasă plajă de pe litoral dar neamenajată. Locuințe la Vila Kruni; restaurant. Curse cu autobuze la Bazargic. Excursii la cetatea preistorică de pe dealul «Ialta- Sei», în valea Batovei, în padurile de la Ceatalar, la mausoleul de la Teche.

Cultura

Știința de carte. După rezultatele provizorii ale recensământului din 1930, populația județului, de la 7 ani în sus este de 131.140 locuitori, din care 54,2% sunt știutori de carte. După sex, proporția este de 65,9% bărbați știutori de carte și 42,0% femei știutoare de carte. Repartiția locuitorilor după gradul de instrucție, în procente, este următoarea:

Gradul de instrucție școlară	Mediul urban	Mediul rural
Totalul știutorilor de carte	100,0	100,0
• Extrașcolară	1,5	0,6
• Primară	63,5	93,3
• Secundară	29,5	5,3
• Profesională	3,6	0,7
• Universitară	1,4	0,1
• Alte școli superioare	0,5	0,0

Învățământ. Populația școlară a județului Caliacra (între 5-18 ani) a fost în anul 1934 de 38.576 loc. (5.413 mediu urban și 33.163 mediu rural). *Școli secundare.* 2 licee în Bazargic, 2 gimnazii, 2 școli profesionale, 1 gimnaziu de fete, 1 gimnaziu comercial de băieți la Bazargic. *Școli secundare particulare.* 2 licee bulgărești în Bazargic (băieți și fete), 2 gimnazii bulgărești (Balcic și Cavarna). *Școli primare* 205, din care 191 rurale și 14 urbane (200 școli de stat și 5 confesionale), cu un număr total de 23.383 elevi și cu 511 învățători și alt personal didactic (situația din 1934). *Grădinițe de copii* 91, din care 73 rurale și 18 urbane, cu un număr total de 4.746 copii (3.686 mediu urban și 1.060 mediu rural) și cu 92 conducătoare (situația din 1934).

Instituții culturale. *Fundația Culturală Regală «Principele Carol»* are cămine culturale în 25 de localități. *Liga Culturală* activează în orașul Bazargic. *Casa Școalelor și a Culturii Poporului* întreține în județul Caliacra 29 cămine culturale și 3 biblioteci, adică în total 32 organizații culturale, dintre care 20 au personalitate juridică.

Religie

Confesiuni. Conform rezultatelor provizorii ale recensământului din 1930, din totalul locuitorilor județului 70,4% sunt ortodocși. *Biserici și lăcașuri de închinăciune.* 43 biserici ortodoxe (din care 3 grecești), 7 capele ortodoxe, 1 biserică romano- catolica, 1 armeană - gregoriană, 134 geamii musulmane, 1 sinagogă. *Instituții bisericesti.* 2 protopopiate ortodoxe la Bazargic și Cavarna. Județul Caliacra se află în eparhia Constanței (Mitropolia Ungro – Vlahiei).

Administrație

Organizare administrativă. Capitala județului Caliacra este orașul Bazargic. Județul are 3 orașe (Bazargic, Balcic și Cavarna) și 233 sate, împărțite astfel:

- Plasa Balcic72 sate
- Plasa Casim63 sate
- Plasa Ezibei..... 58 sate
- Plasa Stejarul..... 40 sate

Organizare judecătorească. Un tribunal la Bazargic cu o secțiune, 8 magistrați și 1 procuror în circumscripția Curții de Apel din Constanța. 4 judecătoria în Bazargic, Balcic, Cavarna și I. G. Duca, cu un total de 8 magistrați.

Organizare sanitară. În Bazargic se află 1 spital de stat, 1 sanatoriu particular, 1 dispensar comunal, 1 dispensar al Casei Asigurărilor Sociale. Dispensare de stat la Bazargic, Ezibei, Aiorman, Spasova, Gargalâc și Sabla.

Asistența și prevedere socială. Casa Asigurărilor Sociale din Constanța are un oficiu la Bazargic și organizații medicale la Bazargic, Balcic și Cavarna. În Bazargic activează Societatea «Crucea Rosie», Oficiul I.O.V., Societatea pentru profilaxia tuberculozei și Asociația pentru ocrotirea tinerelor fete.

Principalele așezări

BAZARGIC - capitala județului. *Așezare.* Bazargicul, capitala județului Caliacra, e un oraș de margine, între pădure și stepă, așezat la răspântia anticului drum median al Dobrogei cu drumul cel mai scurt între Silistra și țărmul Marii Negre. Vatra orașului se întinde peste o parte din dealurile depresiunii pe care apele, dispuse radier, au sculptat-o în această parte a podișului dobrogean. Majoritatea caselor scunde, care formează acest oraș, au fost clădite însă la altitudinea de cca 220 m, pe un bot de deal care se lasă pieziș dinspre Apus, între văile Ceacârcea și Dobrici. Cadrul e format din dealurile podișului Dobrogei, mai înalte, mai adânc sculptate de văi și mai acoperite de paduri în V., mai scunde, cu spinarea mai largă și mai despădurite în E. Ogoarele au înlocuit stepa și pădurea, așa că Bazargicul joacă astăzi rol de mare târg și depozit de cereale în Dobrogea Nouă.

Populație - Orașul Bazargic avea în 1930 29.938 locuitori. Cifra probabilă a populației actuale este de 30.742 locuitori. *Economie* - Industrie și comerț. 4 mori, 3 fabrici de uleiuri, 1 rafinărie de uleiuri vegetale, 3 fabrici de bomboane și rahat, 1 de ghiață artificială, 1 de postav, 1 de pânzeturi, 1 de mobile, 1 de pielărie, 4 de cărămizi, 1 de cuțite, 4 de covoare presate, 3 turnătorii și un depozit de fermentare a tutunului. Comerț cu cereale, brânzeturi, piei de animale. *Finanțe publice.* Bugetul orașului Bazargic pe

exercițiul 1936/37 prevede următoarele cifre: Venituri: 20.185.732 lei, Cheltuieli: 20.185.732 lei. *Cultura* – Învățământ. Liceul de băieți «N. Filipescu», Liceu de fete, Școala profesională de fete, Gimnaziu comercial de băieți, Liceu particular bulgăresc de fete, 5 școli primare românești, 1 școală primară bulgărească, 1 grecească, 1 armenescă, 3 turcești, 13 grădinițe de copii românești, 1 grădiniță de copii armenescă. *Instituții culturale*. Liga culturală, Asociația culturală bulgară, Biblioteca Camerei de Comerț, Muzeul Camerei de Comerț, Muzeul Camerei Agricole, Asociația Culturală Turcă, Corul Catedralei din Bazargic, Corul Asociației funcționarilor județeni și comunali din Bazargic, 2 cinematografe, 10 societăți sportive, 2 societăți de vânatoare. Ziare și reviste. «Poșta», «Buletinul Oficial al județului Caliacra», «Dobrogea Nouă», «Oglinda», «Eroii Neamului», «Glasul nostru», «Noutăți dobrogene».

Religie - Biserici și lăcașuri de închinăciune. 3 biserici ortodoxe, 1 biserică armeano- gregoriană, 8 geamii mahomedane, 1 sinagogă. *Administrație* - Orasul Bazargic, reședința județului Caliacra, este situat la 88 km de Constanța și 214 km de București. Instituții publice. Prefectura, Primărie, Tribunal, Judecătoria, Poliție, Administrația financiară, Percepție, Camera de comerț și industrie, Camera agricolă, Camera de muncă, Regiune agricolă, Ocol minier, Ocol silvic, Serviciul sanitar județean, Serviciul sanitar comunal, serviciul veterinar județean, Oficiul P.T.T., Oficiu telefonic, Serviciul de poduri și șosele, Revizorat școlar, Legiune de jandarmi. *Edilitate*. Uzina electrică, uzina de apă, pavagii, 2 oboare, 2 hale, stadion, parc public. *Sănătate publică*. Spital de stat, Sanatoriu particular, dispensar de stat, dispensar comunal, Dispensarul Oficiului de asigurări sociale. *Asistență și prevedere socială*. Oficiu de asigurări sociale, Societatea «Cucea Rosie», Societatea pentru profilaxia tuberculozei, Oficiul I.O.V., Asociația pentru protecția tinerelor fete.

BALCIC - comună urbană. Port la Marea Neagră, situată la 27 km de reședința județului, la 125 km de Constanța și la 251 km de București. Calea ferată la 27 km (stația Bazargic). Stațiune balneo - climatică așezată în poziție pitorească, atrage vara numeroși turiști. Aici își are reședința de vară M. S. Regina Maria. Are 6.519 locuitori. Bugetul orașului pe exercițiul 1936/37 se ridică la suma de 4.182.352 lei. 1 moară sistematică, 6 mori țărănești, comerț dezvoltat de cereale și pește. Gimnaziu român, gimnaziu

bulgar, liceu industrial de fete, 3 școli primare de stat, 1 școală primară bulgărească, 1 societate sportivă «Marea Neagră». 3 biserici ortodoxe și 3 musulmane. Primărie, Pretura, Judecătorie mixtă, Poliție, Căpitănia portului, Vama, Agenție S.M.R., Oficiu P.T.T., Oficiu telefonic, Agenție de pescărie. Dig pentru apropierea vaselor de mare tonaj. Dispensar de stat, Casa asigurărilor sociale.

CAVARNA - comună urbană. Port la Marea Neagră, la 112 km deasupra nivelului mării, situată la 42 km de reședința județului, la 140 km de Constanța și la 266 km de București. Calea ferată la 42 km (stația Bazargic). Are 5.404 locuitori. Bugetul orașului pe exercițiul 1936/37 se ridică la suma de 2.088.624 lei. 10 mori țărănești, comerț dezvoltat de cereale animale, brânzeturi, lână și pește uscat. Gimnaziu român, gimnaziu bulgar, 2 școli primare de stat, 2 grădinițe de copii, cercul cultural, 1 societate cooperativă, 1 societate sportivă «Trei Culori». 2 biserici ortodoxe și 1 geamie. Protopopiat ortodox. Primărie, Judecătorie mixtă, Percepție, Poliție, Căpitania portului, Ocol silvic, Vama, Oficiu P.T.T., Oficiu telefonic, Agenție de pescărie. Dispensar de stat, Casa asigurărilor sociale.

*** Enciclopedia României, București, 1936 – 1943, vol. II, p. 100 - 113

JUDEȚUL CONSTANȚA

Geografie

Așezare. Județul Constanța se află în mijlocul Dobrogei și se întinde de la Dunăre la Mare. Spre Nord, către județul Tulcea și spre Sud, către județele Caliacra și Durostor, hotarele sunt convenționale. Suprafața. 6.910 km². Este unul din județele mari ale țării.

Înfățișarea pământului. Județul Constanța ocupă regiunea cea mai joasă a podișului dobrogean. Din linia văii Carasu, suprafața acestuia se ridică și către Nord și către Sud, depășind, spre marginea ținutului, 200 m. Între obârșiile văilor care dau, unele în Dunăre (cele mai adânci și mai lungi),

altele, în Mare, podișul se păstrează neted, ca o câmpie. În jumătatea apuseană însă, el a fost fragmentat de eroziune și prefăcut într-o serie de culmi strâmte și înalte, orientate radial față de fluviu. Și în marginea răsăriteană se găsesc astfel de văi, dar mai depărtate între ele și terminate în limanuri ; așa că podișul se sfârșește la Mare cu maluri abrupte care pot fi urmărite pe distanțe de kilometri. *Climă și ape.* Clima este de tip pontic. Media temperaturilor anuale trece de 11°, contrastele dintre iarnă și vară pot trece de 25°, iar precipitațiile nu depășesc 500 mm anual. Apele, toate izvorând din lăuntrul podișului, sunt neînsemnate (*Casimcea* e ceva mai abundentă, iar *Carasu* un șir de bălți pe cale de secare). Sus, pe podiș, pânza de apă freatică se găsește la adâncime prea mare ca să poată fi ușor și des folosită. (De aici, satele foarte depărtate unele de altele în această regiune). În schimb, în lungul Mării, limanurile sunt numeroase și au, unele apă dulce sau sălcie (*Sinoe, Tașaul*); celelalte, complet izolate, apă sărată, foarte concentrată (*Siutghiol, Techirghiol, Mangalia* etc.). *Vegetație.* Aproape tot județul ste o regiune de stepă cu păioase, care a dat naștere solului bălan și cernoziomului “chocolat”. În partea de S-V se păstrează încă pâlcuri de pădure de stejari. *Bogății minerale.* Subsolul județului e clădit aproape în întregime din calcar sarmatic foarte scoicos, întrebuințat în construcțiile locale. La Murfatlar se exploatează creta de scris, iar în alte părți ale ținutului, caolin, marnă de ciment, piatră de var, etc.. Lacurile sărate (cu nămol) și izvoarele sulfuroase de la Mangalia completează aceste bogății minerale.

Istorie

Vechime și dezvoltare istorică. Teritoriul actual al județului Constanța, ca și întreaga provincie din dreapta Dunării, a făcut parte din regatul dacic. Dromichaetes, regele dac din sec. III a.Ch. a domnit această provincie ca și Boerebista (sec I a. Ch.). O inscripție descoperită la Histria arată pe regii din părțile Munteniei domnind, ca și Mircea cel Bătrân, până la „Marea cea mare”. Prin rosturile lui firești, acest ținut a fost loc de tranzit. Numeroase colonii grecești de origine ionică-milesiană au înflorit pe coasta lui, încă din sec VIII a.Ch.. Ele făceau schimbul de produse ale Mediteranei cu produsele Daciei. Adesea rivale, în conflict cu geții autohtoni, ele au fost pacificate prin cucerirea romană. Sub romani, prosperitatea acestor colonii a mers crescând până în epoca Antoninilor, care este epoca de aur a provinciilor

dunărene. În timpurile cele mai îndepărtate ținutul cunoscuse invazia marilor cuceritori: Darius, regele Perșilor, Filip II al Macedoniei, Alexandru cel Mare. În sec III, el cunoscuse invazia gotă ; aceasta, ca un adevărat dezastru. Mai târziu, sub Constațiu Chiorul, sub Constantin cel Mare, sub împăratul bizantin Anastasius (sec VI), o nouă viață începu în ținutul de la gurile Dunării. Cetățile sunt reconstruite, comerțul e din nou în floare. Creștinismul prinde puternice rădăcini. În sec IV Tomis (Constanța) apare ca un sediu al unui episcop. Cel dintâi, Gerontius, ia parte, la 381 la sinodul de la Constantinopole, un altul, Teorimus Filozoful, misionar la Huni, este prietenul Sfântului Ioan Gură de Aur, Timotei participă, la 431 la Conciliul din Efes, Alexandru, la cel din Chalkedon (451). Când Mircea cel Bătrân avea să-și întindă domnia peste acest ținut, el o făcea ca singurul reprezentant al acestor tradiții romanice. Sub urmașii lui, ținutul căzu sub ocupația turcească, dar rămase, de-al lungul timpurilor, un loc cutreierat de păstorii transhumanți din Carpați care veneau aici la «iernatec». Un firman al sultanului Mustafa întărea încă în sec XVIII privilegiile în Dobrogea ale păstorilor din Carpați. După războiul pentru Independență județul C., ca și nordul dobrogean, au fost redat României. În timpul războiului de la 1916-1918 ținutul a fost martorul rezistenței românești și al luptei eroice de la Topraisar. Monumente istorice. Județul C. este plin de numeroase ruine ale cetăților grecești și romane, acestea din urmă constituind o dovadă de intensă romanizare a ținutului. Cele mai de seamă sunt: *Cetatea Histria* (lângă satul Istria, pe malul lacului Sinoe), cea mai veche dintre cetățile grecești de pe malul românesc al Mării Negre, întemeiată la 657 înainte de Chr. de coloniștii greci veniți din Milet (Asia-Mică). Cucerită de romani odată cu restul Dobrogei, a fost dărâmată de Goți în sec III d. Chr. și reconstruită apoi de Romani. Zidurile actuale datează probabil de la sfârșitul acestui secol. Săpăturile începute la 1914 de marele arheolog și istoric Vasile Pârvan au descoperit aproape întreaga incintă a zidurilor puternice – păstrate pe alocuri până la 7 m înălțime, străjuite de turnuri de apărare. În interior, diferite clădiri publice (therme, basilici etc.). Cetatea Histria poate fi socotită «Pompeiul» românesc. Lângă cetate, un mic muzeu local, în care sunt păstrate o parte din monumentele ei sculpturale și epigrafice. *Cetatea Callatis* (Mangalia), zidită de coloniștii greci la 504 și reclădită de Romani. Zidurile cetății se păstrează numai pe unele laturi, mult deteriorate deoarece

orașul modern este zidit deasupra orașului antic. Un mic muzeu local conservă o parte dintre diferitele obiecte antice descoperite acolo. *Cetatea Tomis* (Constanța), mai puțin importantă în epoca grecească, dar mai însemnată în epoca romană. Aici a fost exilat, în timpul împăratului August, poetul roman Publius Ovidius Naso. Din vechea cetate se păstrează abia câteva urme dintre care un turn din zidul cetății, pe B-dul Carol din Constanța. *Cetatea Tropaeum Traiani* (lângă satul Adamclissi), construită de împăratul Traian. *Trofeul lui Traian*, lângă cetatea Tropaeum ridicat în amintirea victoriei și a soldaților căzuți. Cel mai important monument de acest fel din provinciile imperiului roman. Basoreliefurile sale au fost transportate la București (Parcul Carol). *Cetatea Ulmetum* (lângă satul Pantelimonul de Sus) desgropată prin săpăturile lui Vasile Pârvan. *Cetatea Capidava* (la Nord de Cernavodă), pe malul Dunării, zidită de Romani. Impunătoarele ziduri și turnuri de aproape 7 m înălțime se văd de departe. *Cetatea Axiopolis* (Cernavodă), locul de naștere al lui Dasius (Dacicus). *Cetatea Carsium* în al cărui nume de poate recunoaște forma impură a Hârșovei de azi. *Stațiunea preistorică de la Cernavodă*, săpată în 1917, a dat la iveală resturile unei civilizații din epoca de aramă (2.000 a.Chr.). «*Valurile lui Traian* », unul din piatră și celălalt din pământ, străbat Dobrogea de la Mare (Constanța) până la Dunăre (Cernavodă) și se pot vedea încă foarte bine de la mare întindere. Nu se cunoaște cu precizie data construirii acestor vaste fortificații militare.

Populație

Starea populației. După rezultatele provizorii ale recensământului general al populației, județul Constanța numără de 249.914 locuitori. Populația județului este repartizată astfel:

a) *Pe orașe și plăși, după sex:*

Unități administrative	Numărul locuitorilor		
	Total	Bărbați	Femei
Total județ	249.914	129.931	119.983
Total urban	79.663	43.616	36.047
1. Municipiul Constanța	58.258	31.944	26.314

2. Orașul Carmen Sylva	871	474	397
3. Orașul Cernavoda	6.459	3.907	2.552
4. Orașul Hârșova	3.603	1.788	1.815
5. Orașul Mangalia	2.776	1.426	1.35
6. Orașul Medgidia	5.791	3.068	2.723
7. Orașul Techirghiol	1.905	1.009	896
Total rural	170.251	86.315	83.936
1. Plasa Dunărea	33.744	17.054	16.69
2. Plasa Mangalia	48.022	24.494	23.528
3. Plasa Ovidiu	39.419	20.039	19.38
4. Plasa Traian	49.066	24.728	24.338

b) *Pe grupe de vârstă:*

Grupe de vârstă	Locuitori	Grupe de vârstă	Locuitori
Toate vârstele	249.9	30-49 de ani	52.3
0- 9 ani	71.52	50-69 de ani	10.89
10-29 ani	99.45	70 de ani și peste	4.217
		Vârstă nedeclarată	1.538

Mișcarea populației. Datele fundamentale ale mișcării populației în județul Constanța conform cifrelor publicate în Buletinul Demografic al României în perioada 1931–1936 sunt următoarele:

Anual	Cifra probabilă a populației județului la 1 iulie în fiecare an	Cifre absolute			Proporții la 1.000 locuitori		
		Născuți vii	Morți	Excedent natural	Născuți vii	Morți	Excedent natural
1930- 1935 (medie anuală)	-	10.39	5.544	4.846	39,6	21,2	18,4
1931	251.933	9.658	5.622	4.036	38,3	12,3	16,0
1932	256.93	11.07	5.503	5.562	43,1	21,4	21,7
1933	262.249	10.59	4.933	5.65	40,4	18,8	21,6
1934	267.554	10.52	6.078	4.454	39,4	22,7	16,7
1935	271.285	10.11	5.58	4.526	37,2	20,5	16,7
1936	277.207	10.4	5.172	5.226	37,5	18,8	18,8

La data de 1 iulie 1937 cifra probabilă a populației județului Constanța a fost de 281.483 locuitori. Față de populația numărată la recensământul din 1930 cifra aflată la 1 iulie 1937 și anume 249.914 reprezintă un spor natural de 31.669 locuitori în timp de 6 ani și jumătate, ceea ce corespunde unei creșteri medii de 12,7%.

Înfățișare socială

Din sbuciumata istorie a ținutului, se poate deduce ușor caracterul mozaical, lipsa de coeziune pe care o prezintă în diversele sale manifestări viața socială a județului Constanța. *Ținut de trecere*, drum întins între Dunăre și Mare, așezat în calea tuturor invaziilor, de la Sud către Nord, a lui Darius, a regilor Macedoniei, a osmanlâilor, și de la Nord către Sud a goților, slavilor, a bulgarilor, a tătarimii, era firesc ca din cauza aceasta dezvoltarea unei puternice vieți populare – rezultat al unei fuziuni multiseculare a elementelor ei – să fie împiedicată. Județul Constanța oferă din punct de vedere etnic un aspect variat. Elementul care într-o oarecare măsură i-a putut impune un caracter specific, până acum câțiva ani, au fost Turcii. Așezați aici sub protecția sultanilor de la Constantinopole ei au putut înfripa o tradiție distrugând formele, câte vor fi rămas, ale culturii romanice și bizantine de odinioară. Așezările tătărești sunt de dată recentă - pe la mijlocul secolului trecut. Ele pot fi recunoscute ușor prin dispoziția lor radiară, prin casele prelungi, compuse dintr-un singur șir de încăperi, ridicate, fără ferestre la drum, din lut galben și din stuh. Rodul ogoarelor și-l țin și astăzi în pământ. E o amintire din timpurile când în stepele lor îndepărtate, se temeau de invaziile de pradă. Viața românească a provinciei, deși oprimată în trecut din cauza caracterului ei creștin, a cunoscut în Dobrogea, în cursul dominației turcești, o continuitate perfectă. Ea a fost întreținută în acel timp de oierii români dintre care mulți se așezau pentru totdeauna peste Dunăre, ca și de țărani emigranți, mai ales în cursul secolelor XVII și XVIII din Principate, ca să scape de dări. După ce acest pământ a fost restituit României, popularea lui cu elemente românești s-a făcut mai ales din locurile care aveau cu el legătură statornică. Colonizarea a numeroși români-macedoneni, mai ales în sudul județului, a dat, de curând, un nou caracter etnografic ținutului. E de așteptat acum, după emigrația masivă a Turcilor către Asia Mică, și după ce elementul tătăresc, foarte slab în formele sale de cultură populară, își va pierde cu totul caracterul tradițional, un reviriment puternic

al vieții românești: sinteză a formelor de viață locală și a celor importate de pe întinsul românesc.

Economia

Având drept capitală cel mai mare port al României, județul C. este prin excelență, un județ bogat. Pe linia de cale ferată Cernavoda-Constanța, traficul este de o intensitate neîntâlnită în restul țării. Frumoasele stațiuni balneare de pe litoral oferă și ele un izvor însemnat de venituri.

Agricultura. Județul Constanța are o suprafață totală de 691.000 ha. Suprafața arabilă este de 508.213 ha, adică 73,54 % din suprafața județului și 1,72 % din suprafața totală a țării. Din suprafața arabilă a județului, marea proprietate deține 63.069 ha, adică 12,41%, iar mica proprietate 445.144 ha, adică 87,59%. Din totalul suprafeței arabile *cerealele* ocupă 414.517 ha, astfel repartizate: *Orzul* ocupă 150.790 ha, cu o producție de 646.482 chint. (prod. medie la ha 4,3 chint.). *Porumbul* ocupă 140.746 ha, cu o producție de 608.722 chint. (prod. medie la ha 4,3 chint.). *Ovăzul* ocupă 57.174 ha, cu o producție de 271.065 chint. (prod. medie la ha 4,7 chint.). *Grâul* ocupă 45.446 ha, cu o producție de 204.804 chint. (prod medie la ha 4,5 chint.). *Secara* ocupă 11.311 ha, cu o producție de 44.390 chint. (prod. medie la ha 3,9 chint.). *Meiul* ocupă 9.050 ha. *Fânețele cultivate* și alte culturi furajere ocupă 19.171 ha repartizate astfel: *Dughia* ocupă 15.841, cu o producție de 125.998 chint. (media la ha 7,9 chint). *Plantele alimentare* ocupă 12.818 ha. Din această suprafață *fasolea* ocupă 5.603 ha, cu o producție de 22.728 chint (prod. medie la ha 4,0 chint). *Pepeni verziși galbeni* ocupă 2.780 ha, cu o producție de 187.768 chint. (prod medie la ha 67,5 chint). *Mazărea* ocupă 2.251 ha, cu o producție de 12.246 chint. (prod medie la ha 5,4 chint.). *Cartofii* ocupă 798 ha, cu o producție de 56.416 chint. (prod. medie la ha 70,7 chint.). *Lintea* ocupă 635 ha, cu o producție de 2.312 chint. (prod. medie la ha 3,6 chint.). *Plantele industriale* ocupă 40.161 ha. Din această suprafață *rapita* ocupă 28.555 ha, cu o producție de 118.419 chint. (media la ha 4,1 chint.). *Inul* ocupă 9.293 ha, cu o producție de 35.431 chint. fuior și 34.749 chint. sămânță, (media la ha 3,8 chint.). *Soia* ocupă 1.443 ha, cu o producție de 4.111 chint (media la ha 2,8 chint). *Floarea soarelui* ocupă 477 ha, cu o producție de 2.244 chint. (media la ha 4,7 chint.). *Vegetație și culturi diverse.* Din suprafața totală a județului (691.000 ha), ogoarele sterpe ocupă 21.546 ha. *Fânețele naturale* ocupă 252 ha. *Pășunile* ocupă 31.531

ha. *Pădurile* ocupă 13.226 ha. *Pomii fructiferi* ocupă 319 ha. *Vița de vie* ocupă 4.468 ha cu o producție de 128.861 hl. *Creșterea animalelor*. În județul Constanța se găseau în anul 1935: Cai 74.574, boi 63.955, bivoli 993, oi 410.917, capre 1571, porci 42.845, stupi sistematici 1.208, stupi primitivi 2.510. Județul este caracterizat prin marele număr de oi. *Industrie*. (Fără municipiul Constanța). 10 mori sistematice, 1 fabrică de unelte agricole, 1 de postav țărănesc, 1 de culori de pământ, 1 tăbăcărie, 9 de cărămizi și țigle, 1 de cretă și 1 de ciment. *Cariere*: caolin la Cuza-Vodă, Docuzol, Medgidia și Totorman, argilă, nisip, piatră calcară pentru fabricarea varului, piatră calcară pentru construcții și pavaje, piatră pentru fabricarea cimentului la Cernavoda, Saligny și Topalu.

Drumuri. Județul Constanța este străbătut de o rețea de drumuri în lungime totală de 4.128 km 474 m, repartizată astfel: *Drumuri naționale*. 315 km 380 m, din care Direcțiunea Generală a Drumurilor întreține 303 km 163 m (pietruți și pavați), iar municipiul 3 km și 363 m. *Drumuri județene* 584 km 066 m din care administrația județului întreține 476 km 517 m (pietruți), iar municipiul și comunele urbane 6 km 155 m (din care 820 m pavați). *Drumuri comunale* 3.229 km 028 m. *Lungimea podurilor* este de 1.451,20 metri repartizată astfel: poduri naționale 483,95 m, județene 779,25 m și comunale 208,00 m. Prin județ trec 3 drumuri naționale, legând următoarele localități: *Slobozia – Hârșova - Constanța, Silistra – Cobadin – Constanța, Tulcea – Constanța – Bazargic*.

Cale ferată. Județul C. este străbătut de o rețea de cale ferată în lungime de 270 km, din care 60 km linii principale duble și 204 km linii secundare simple. *Itinerarii principale*. Rapide: București – Constanța. Accelerate: București – Constanța și Buzău – Constanța. *Stații importante*: Constanța (oraș, port, Palas) Medgidia, Cernavoda, Eforie, Carmen-Sylva.

Navigație fluvială. Curse regulate ale Societății N.R.F. pe liniile: a) Galați – Brăila – Cernavoda – Silistra – Oltenița – Giurgiu – Ruscuc – Corabia – Calafat – T-Severin la Baziaș; b) Galați – Brăila – Cernavoda - Silistra; c) Hârșova – Brăila – Măcin (zilnic).

Navigație maritimă. Constanța este cel mai însemnat port maritim al țării. Vapoarele S. M. R. fac curse regulate între: Constanța–Istanbul–Constanța, Constanța – Istanbul – Pireu – Alexandria – Haifa – Beirut – Pireu – Istanbul – Constanța, Constanța – Istanbul – Pireu – Haifa – Alexandria - Pireu –

Istanbul – Constanța , Galați – Sulina – Constanța – Istanbul – Izmir – Pireu – Malta – Napoli – sau Genova – Marsilia – Barcelona - Valencia – Alger – Istanbul – Constanța – Sulina – Galați , Galați – Sulina - Constanța – Istanbul – Haifa - Tripoli – Beirut - Iaffa – Port-Said – Alexandria – Izmir – Istanbul - Constanța – Sulina – Galați.

Navigație aeriană. Județul C. este străbătut de liniile aeriene ale societății L.A.R.E.S. cu plecare și sosire pe aerodromul din Constanța. *Itinerarii:* București – Constanța și Iași – Galați – Constanța – Balcic.

Stațiuni climatice, balneare, turism. Pe lângă mare, una din marile bogății ale județului este lacul Techirghiol: nămol radioactiv, ape cloruro-sodice, bromuro-magneziene, de o eficacitate miraculoasă în tuberculoza chirurgicală (ganglionară, articulară și osoasă), reumatism, gută, obezitate, chloro-anemie, limfatism, afecțiuni ginecologice, dermatoze. Renumele principalelor stațiuni balneo-climatice din jud. Constanța a trecut de mult granițele. Acestea sunt: *Constanța*, ridicată pe ruinele vechiului Tomis, astăzi oraș modern și port de primă importanță, este o stațiune balneo-climatică maritimă foarte apreciată. Climat dulce, aer bogat în săruri și ozon. Principala plajă e la *Mamaia*, (la 2 km de Constanța), cu o lățime de 200 m și având cele mai moderne stabilimente de băi de mare de pe întreg litoralul românesc, și unele din cele mai mari din Europa. Alte plaje sunt Tataia, Duduia (în lungul litoralului spre N. de Constanța) și Trei Papuci și Modernă (chiar în centrul orașului). Constanța poate primi orice număr de vizitatori în numeroasele sale hoteluri, vile și restaurante de toate categoriile. Cazinou, cinematografe, atât la Constanța cât și la Mamaia. Legătură directă de cale ferată cu București, prin mai multe trenuri pe zi. *Eforia*, stațiune modernă la 13 km de Constanța, situată între litoralul mării și lacul Techirghiol. Terenuri de sport, bazine, stabilimente de băi. Taberele O.N.E.F. și «Prietenii mării». Patru sanatorii de stat, între care unul militar. Casino, hoteluri de lux (Bellona, Neptun) pensiuni în vile moderne. *Carmen Sylva*, situată între mare și lac, la 17 km de Constanța. Plajă întinsă la mare și pe malul lacului Techirghiol. Mari stabilimente balneare, (Stabilimentele Movilă ale Societății profilaxia tuberculozei, ale Casei Muncii C.F.R., Sanatoriul «Dr. Costinescu»). Sediul a numeroase colonii școlare. Casinouri, hoteluri de întâiu rang (Movila, Popovici, Hotelul Băilor, Tamara, etc.). Un mare număr de vile cu peste o mie de camere. *Techirghiol*, pe malul lacului Techirghiol,

la 17 km de Constanța, cu stabilimente pentru băi de nămol calde și reci. Dintre acestea cele mai importante sunt Sanatoriile Casei Centrale de Asigurări Sociale și al Casei de Credit P.T.T.. *Mangalia*, stațiune liniștită pe malul mării, cu o plajă foarte întinsă, la 30 km de Constanța. Tratament maritim combinat cu apele termale sulfuroase (32°) indicate în reumatism cronic, diateze neuroartritice, limfatism, anemie, rachitism. Sanatoriul Societății pentru combaterea tuberculozei la copii, 3 hoteluri modeste, numeroase camere cu pensiune sau fără, în case particulare. Oficiu P.T.T., medici. Curse regulate de autobuze la Constanța.

Cultura

Știință de carte. Populația județului, de la 7 ani în sus este de 195.492 locuitori, din care 63,1% sunt știutori de carte. După sex, proporția este de 74,0% bărbați știutori de carte și 51,2% femei știutoare de carte. Repartiția locuitorilor după gradul de instrucție, în procente, este următoarea:

Gradul de instrucție școlară	Mediul urban	Mediul rural
Totalul știutorilor de carte	100,0	100,0
1. Extrașcolară	1,4	0,9
2. Primară	74,4	93,9
3. Secundară	13,6	3,6
4. Profesională	7,6	1,4
5. Universitară	1,7	0,1
6. Alte școli superioare	1,3	0,0

Învățământ. Populația în vârstă școlară a județului C. (între 5-18 ani) a fost în anul 1934 de 57.220 loc. (10.551 mediu urban și 46.669 mediu rural).

Școli secundare. Liceu de băieți, Liceu de fete, Gimnaziu industrial de băieți, 2 gimnazii mixte, liceu comercial de băieți, liceu comercial de fete, gimnaziu comercial de băieți, gimnaziu comercial de fete, liceu profesional de fete, liceu industrial de fete, școală normală de fete, pension de fete, seminar musulman, școală de arte și meserii, școală de gospodărie casnică, școală de industrie casnică, școală de agricultură, școală de viticultură. *Școli primare.* 260, din care 208 rurale și 52 urbane (253 școli de stat și 7 confesionale), cu un număr total de 34.460 elevi (8.110 mediu urban și 26.350 mediu rural) și cu 759 învățători și alt personal didactic (situația din 1934). *Grădinițe de copii* 85, din care 63 rurale și 12 urbane, cu un număr

total de 5.428 copii (4.172 mediu urban și 1.256 mediu rural) și cu 87 conducătoare (situația din 1934).

Instituții culturale. Instituții științifice: Institutul bio-oceanografic la Constanța, Laboratorul de cercetări bio-chimice la Techirghiol și Institutul Zoologic «Prof. I. Borcea» la Agigea.

Muzee: Muzeul regional la Constanța, muzee la Istria, Mangalia, Hârșova, Topalu și Pantelimonul de Sus. În județ se relevă activitatea despărțământului Asociației pentru Literatura și Cultura Poporului Român «Astra» cu sediul în municipiul Constanța. *Liga Culturală* activează în cuprinsul Municipiului Constanța. *Casa Școalelor și a Culturii Poporului* întreține în județ 72 cămine culturale, 2 societăți muzicale și 15 biblioteci, adică în total 89 organizații culturale, dintre care 35 au personalitate juridică. În municipiul Constanța mai activează: Biblioteca municipală, Biblioteca avocaților, Biblioteca C.F.R., 1 societate muzicală, 1 de șah. În județ se mai găsesc: 2 teatre (la Constanța), 7 cinematografe, 14 societăți sportive, 15 de vânătoare.

Religie

Confesiuni. Din totalul locuitorilor județului C. 78,9% ortodocși și 0,3% sunt greco-catolici. Restul populației aparține altor confesiuni. *Biserici și lăcașuri de închinăciune.* 110 biserici ortodoxe, 1 greco-catolică, 1 armeanogregoriană, o casă de rugăciuni adventistă, 1 baptistă, 140 moschei și geamii musulmane și 4 sinagogi. Mănăstirea Sf. Elena de la Mare în comuna Domnița Elena. *Instituții bisericești.* În municipiul Constanța se află reședința Episcopiei Constanței. Județul are 3 protopopiate ortodoxe: la Constanța, Medgidia și Ioan-Corvin.

Administrație

Organizare administrativă. Capitala județului este municipiul Constanța. Județul are 8 orașe (Constanța, Carmen-Sylva, Cernavoda, Eforia, Hârșova, Mangalia, Medgidia, Techirghiol) și 202 sate, împărțite astfel:

- Plasa Cernavoda - 15 sate
- Plasa Dunărea - 26 sate
- Plasa Ferdinand I - 37 sate
- Plasa Mangalia - 24 sate
- Plasa Medgidia - 26 sate
- Plasa Negu-Vodă - 37 sate

- Plasa Traian - 37 sate

Organizare sanitară. Spitale de stat în: Constanța Spit. «Prof. Dr. Sion» și Spit. Militar, Cernavoda, Medgidia și Plopeni. 4 sanatorii de stat (dintre care 1 militar) la Eforia; 1 preventoriu de stat la Agigea; 2 sanatorii ale Societății pentru combaterea tuberculozei la copii (Carmen-Sylva și Mangalia); 1 sanatoriu al Casei Asigurărilor Sociale și 1 al Casei de Credit P.T.T la Techirghiol. Sanatorii particulare la Constanța și la Carmen-Sylva. 23 dispensare de stat. 1 dispensar comunal la Carmen-Sylva. Serviciu sanitar județean și Serviciile sanitare ale orașelelor Constanța, Hârșova, Medgidia și Cernavodă.

Asistență și prevedere socială. Ministerul muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale întreține colonia de muncă din Agigea, cu 50 de ocrotiți. Societatea pentru combaterea tuberculozei la copii întreține sanatorii la Carmen-Sylva și Mangalia. Societatea «Crucea Roșie» are filiale la Constanța, Medgidia și Cernavoda. În municipiul Constanța, mai există următoarele instituții de ocrotire și asistență: Oficiul I.O.V., Societatea «Principele Mircea», Societatea «Amicele tinerelor fete», Soc. «Sf. Fecioara Maria», Asociația creștină a femeilor, Societatea Doamnelor Izraelite, Societatea «Bicker Horliu» și Societatea «Selim Abdulachim». 1 azil de bătrâni și 1 cămin pentru muncitori la Constanța.

Principalele așezări

CONSTANȚA, capitala județului - vezi Monografiile orașelor reședință.

CARMEN-SYLVA, comună urbană, situată pe malul Mării Negre. Stațiune balneo-climatică. Stație c.f. pe linia Constanța - Carmen-Sylva. Are 840 locuitori. 1 biserică ortodoxă; 1 școală primară; Sanatoriul Societății pentru combaterea tuberculozei la copii; Sanatoriul «Dr. Costinescu»; Dispensarul comunal; Uzina electrică.

CERNAVODĂ. Comună urbană situată pe malul drept al Dunării; stație c.f. pe linia București – Cernavoda – Medgidia – Constanța. Port la Dunăre. 1 biserică ortodoxă, 1 sinagogă, 1 geamie, Spital de stat, Dispensarul Asigurărilor Sociale, Gimnaziul mixt «Principesa Elena», Gimnaziul industrial, 4 școli primare, 1 grădină de copii, Societatea «Crucea Roșie», 1 societate sportivă, 3 societăți de vânătoare. 2 mori, 1 fabrică de ciment, 1 de cărămidă, 1 uzină metalurgică, 1 fabrică de șuruburi și nituri.

EFORIA. Comună urbană situată pe malul Mării Negre. Stație c.f. pe linia Constanța – Carmen Sylva. Stațiune balneo-climatică. Are 103 locuitori.

HÂRȘOVA. comună urbană la 18 km de stația c.f. Țândărei. Port pe malul drept al Dunării. Are 3.831 locuitori. Primărie, Pretură, Judecătorie mixtă, Serv. sanitar, Regiune agricolă, Poliție, Oficiu P.T.T., Oficiu telefonic. 1 biserică ortodoxă, 1 sinagogă, 1 geamie, Spitalul de stat, Dispensarul Asigurărilor Sociale, Muzeu, Căminul cultural, Căminul Musulman, 1 bancă populară, Bâlcu anual la 24 septembrie.

MANGALIA. comună urbană, port la Marea Neagră. Stațiune balneo-climatică. Are 2974 locuitori. Primărie, Pretură, Judecătorie mixtă, Percepție fiscală, Serviciu sanitar, Serv. veterinar, Vamă, Pompieri, Poliție, Punct de pescărie, Oficiu P.T.T., Oficiu telefonic, Căpitănie de port, Oficiu local de cură și turism. Sindicatul proprietarilor; Sindicatul muncitorilor. 1 biserică ortodoxă, 2 geamii, 2 școli primare, Sanatoriul societății pentru combaterea tuberculozei la copii, Dispensarul de stat, Orfelinat. Muzeu de antichități, Cămin cultural, 1 societate de vânătoare. 1 bancă populară; 3 mori; 1 fabrică de ulei; 1 de cărămidă; Herghelia Statului; Uzina electrică; parc comunal.

MEDGIDIA, com. urbană. Își trage numele de la întemeietorul ei, sultanul Abdul Medgid. Stație c.f. pe linia București - Constanța. Are 6.118 locuitori. Primărie, Pretură, Judecătorie mixtă, Percepție fiscală, Serv. sanitar, Serv. Veterinar, Regiune agricolă, Poliție, Oficiu P.T.T., Oficiu telefonic, Sfat negustoresc. 1 biserică ortodoxă și 3 geamii. Gimnaziu mixt; seminar musulman; 4 școli primare, 1 grădină de copii. Spital de stat, Dispensarul Asigurărilor Sociale, Soc. „Crucea Roșie”, Căminul cultural, 1 soc. de vânătoare, 3 bănci populare, 2 mori, 1 tăbăcărie, 1 fabrică de ceramică, Uzina electrică comunală.

TECHIRGHIOL, com. urbană, stațiune balneo-climatică. Stația c.f. pe linia Constanța – Eforia – Techirghiol. Are 2.220 locuitori. Primărie, Poliție, Percepție fiscală, Oficiu P.T.T., Oficiu telefonic. 1 biserică ortodoxă, 1 geamie, 1 școală primară, Dispensar de stat, Laboratorul de cercetări bio-chimice „Dr. Teohari”, Sanatoriile Asig. Sociale și ale Casei de Credit P.T.T., Fundația culturală „Principele Carol”. 1 bancă populară; 1 moară, 1 fabrică de cărămizi, Uzină electrică a Casei Asigurărilor Sociale.

*** Enciclopedia României, București, 1936 – 1943, vol. II, p. 150 - 161

JUDEȚUL DUROSTOR

Geografie

Așezare. Județul Durostor este așezat în colțul S-V al Dobrogei, la cotul pe care-l face Dunărea spre N. Suprafața. 3.226 km²

Vegetație. Județul Durostor este județul Deliormanului, adică al pădurii încălcite formată din stejari în asociație cu arțari, tei, carpeni, frasini și o serie de arbori, arbuști și ierburi de origine mediteranee. Pădurea se păstrează mai bine închegată, însă numai în părțile inferioare ale văilor, în sus și pe podiș ea luând din ce în ce mai mult aspectul tufișurilor din regiunea Mediteranei răsăritene. Pe lângă aceasta, colonizările turcești, și, mai târziu, bulgărești, au creat întinse poiene înăuntrul acestei “păduri nebune”. *Bogății minerale.* Afară de calcarul din care e clădit podișul, nu se pot cita alte bogății minerale vrednice de semnalat.

Istorie

Vechime și dezvoltare istorică. Județul Durostor și-a luat numele de la vechea cetate celtică, apoi romană, Durostorum, așezată pe malul drept al Dunării, pe locul Silistrei de azi. Ținutul făcea parte din Dacia Pontica, și a fost domnit de regii barbari de pe malul stâng până la cucerirea romană. Pe lângă Durostorum, el cuprindea și o altă așezare importantă, Transmarisca, (Turtucaia de azi) al cărei nume romanizat, poate fi pus în legătură cu numele străvechi al Mureșului, *Maris, Marisia*: radicalul *mar* înseamnă în limba tracică, apă. Durostorul a fost până la Iustinian, sediul legiunii XI Claudia; cohorta a V-a a legiunii sălășluia la Tansmarisca. Legatar al imperiului, Mircea cel Batrân a primit «Dârstorul» împreună cu întreaga Dobroge, de la ultimul ei duce bizantin Dobrotici, probabil român de origine, fiu al lui Dobrotă. El și urmașii lui au ținut Dârstorul până la bătălia de la Varna (1444), când Vlad Dracul, domnul Țării Românești, Ioan Corvinul, voievodul Transilvaniei și armatele creștine, pornite la cruciadă, fură înfrânți de Turci. Dârstorul reveni României abia în 1913, după pacea de la București. Pe teritoriul lui s-a dat în 1916 sângeroasa bătălie de la Turtucaia.

Populație

Starea populației. După rezultatele provizorii ale recensământului din 1930, județul Durostor număra 211.439 locuitori. Populația județului este repartizată astfel:

a) *Pe orase și plăși după sex:*

Unități administrative	Numărul locuitorilor		
	Total	Bărbați	Femei
Total județ	211.439	106.262	105.178
Total urban	31.645	16.069	15.576
Orașul Silistra	17.415	9.037	8.378
Orașul Ostrov	3.127	1.438	1.644
Orașul Turtucaia	11.103	5.549	5.554
Total rural	179.794	90.192	89.602
Plasa Accadânațlar	44.517	22.569	21.948
Plasa Curtbunar	41.252	20.671	20.581
Plasa Silistra	51.759	25.583	26.176
Plasa Turtucaia	24.266	21.369	20.897

c) *Pe grupe de vârstă :*

Grupe de vârstă	Locuitori	Grupe de vârstă	Locuitori
Toate vârstele	211.439	30-49 ani	42.990
0-9 ani	61.806	50-69 ani	22.490
10-29 ani	79.744	70 ani și peste	3.880
		Vârsta nedecarată	529

Mișcarea populației. Datele fundamentale ale mișcării populației în județul Durostor, după cifrele publicate în Buletinul Demografic al României în perioada 1931-1936 sunt următoarele:

Anual	Cifra probabilă a populației județului la 1 iulie în fiecare an	Cifre absolute			Proporții la 1.000 locuitori		
		Excedent natural	Născuți vii	Morți	Excedent natural	Morți	Excedent natural
1930-1935 (medie anuală)	-	8.742	5.849	2.893	40,0	26,8	13,2
1931	212.013	7.370	6.221	1.149	34,8	29,3	5,5
1932	214.937	9.852	5.899	3.953	45,8	27,4	18,4
1933	218.313	9.315	5.710	3.605	42,7	26,2	16,5
1934	222.029	9.469	6311	3.158	42,6	28,4	14,2
1935	224.391	7.706	5.106	2.600	34,3	22,8	11,5
1936	227.960	7.849	4.569	3.280	34,4	20,0	14,4

La data de 1 iulie 1937 cifra probabilă a populației județului Durostor a fost de 230.309 locuitori. Față de populația numărată la recensământul din 1930 și anume 211.439 locuitori, cifra aflată la 1 iulie 1937 reprezintă un spor natural de 18.870 locuitori în timp de 6 ani și jumătate, adică o creștere de 8,9%.

Economie

Economia județului Durostor este mai ales agricultura. Întinse suprafețe sunt cultivate cu fasole, pepeni și bumbac. În privința celei dintâi, județul deține – ca suprafață cultivată – recordul printre județele țării. În privința pepenilor, el este clasificat al doilea.

Agricultura. Județul ocupă o suprafață totală de 322.600 ha. Suprafața arabilă este de 209.172 ha., adică 64,83% din suprafața județului și 0.71% din suprafața totală a țării. Din suprafața arabilă a județului, marea proprietate deține 8.632 ha, adică 14,13%, iar mica proprietate 200.540 ha,

adica 95,87%. Din totalul suprafeței arabile, cerealele ocupă 166.014 ha, astfel repartizate: *Porumbul* ocupă 59.917 ha cu o producție de 671.676 chintale (prod. medie 11,2 chint la ha). *Secara* ocupă 57.101 ha cu o producție de 516.140 chint. (adica 9 chint. prod . medie la ha). *Grâul* ocupă 223.241 ha cu o producție de 188.120 chint. (prod medie la ha 8,1 chint.) . *Orzul* ocupă 14.414 ha cu o producție de 107.288 chint (prod. medie la ha de 7,4 chint). *Meiul* ocupă 7.727 ha, cu o producție de 33.531 chint (prod. medie la ha de 4,3 chint.) *Ovazul* ocupă 3570 ha cu o producție de 23.166 chint (adică o producție medie la ha de 6,5 chint.). *Fânețele* cultivate și alte culturi furajere ocupă 8.250 ha. *Plantele alimentare* ocupă 27.000 ha din care *fasolea* ocupă 22.429 ha (cu o producție de 8,6 chint. la ha) iar *pepenii verzi și galbeni* ocupă 2.960 ha cu o producție medie de 63,3 chint la ha. *Dovlecii printre porumb* dau o producție de 426.158 chintale. *Plantele industriale* ocupă 4.688 ha din care *soia* 1.943 ha cu o producție de 13.024 chint., *tutunul* ocupă 1.274 ha, cu o producție de 5.967 chintale, iar *bumbacul* 118 ha cu o producție de 1.007 chintale. *Vegetatie si culturi diverse*. Din suprafața totală a județului ogoarele sterpe ocupă 3.220 ha. *Fânețele naturale* ocupă 228 ha cu o producție de 4.697 chintale. *Pășunile* ocupă 15.873 ha. *Pădurile* ocupă 72.057 ha. *Pomii fructiferi* ocupă 598 ha. *Vița de vie* ocupă 3.167 ha, din care viile pe rod 2.575 ha cu o producție de 92.131 hl. *Creșterea animalelor*. În județul Durostor se aflau în 1935 36.136 cai, 31.489 boi, 11.615 bivoli, 213.363 oi, 13.469 capre, 16.583 porci, 1375 stupi sistematici și 5.262 stupi primitivi. La acest capitol județul este caracterizat printr-un mare numar de bivoli și oi, reprezentând un procent ridicat al acestor animale față de alte județe.

Industrie. 6 mori (2 la Silistra si câte una la Lipnița, Alfatar, Ghiurghencii si Hadjichioi), o fabrică de pânzeturi de bumbac, una de pielărie, una de lumânări, una de săpun, (toate la Silistra).

Drumuri. Județul Durostor este străbătut de o rețea totală de drumuri de 1.614 km repartizate astfel: *Drumuri naționale* 150,94 km (pietruți în întregime) din care 148,656 km sunt întreținuți de Direcția Generală a Drumurilor, iar restul de 2,284 km de comunele urbane. *Drumuri județene* 407,928 km, din care o rețea pietruită de 313,629 km, este întreținută de administrația județului. *Drumuri comunale* 1.056,097 km. Prin județ trec două drumuri naționale, legând următoarele localitati: 1. Oltenița – Silistra -

Constanța (Silistra – Turtucaia 66 km ; Silistra- Ostrov 9 km) 2. Călărași – Silistra – Bazargic.

Cale ferată. Prin județ nu trece nici o cale ferată. *Navigație fluvială.* Vapoarele societății N.F.R. fac curse regulate pe liniile: a) Galați – Brăila – Cernavodă – Silistra - Oltenița – Giurgiu – Rusciuc – Corabia – Turnu – Severin, fiind în legătură cu vapoarele care merg de la Turnu – Severin spre Baziaș; b) Ostrov – Silistra – Călărași (zilnic); c) Galați – Brăila – Cernavodă – Silistra d) Turtucaia – Oltenița (zilnic)

Cultura

Știința de carte. După rezultatele provizorii ale recensământului din 1930, populația județului de la 7 ani în sus este de 165.354 locuitori din care 38,5 % sunt știutori de carte. După sex, proporția este de 51,5% bărbați știutori de carte și 25,4% femei știutoare de carte. Repartiția locuitorilor după gradul de instrucție în procente este următoarea:

Gradul de instrucție școlară	Mediu urban	Mediu rural
Totalul știutorilor de carte	100,0	100,0
Extrașcolară	1,5	1,1
Primară	71,9	93,4
Secundară	20,6	4,4
Profesională	3,7	1,0
Universitară	1,8	0,1
Alte școli superioare	0,5	0,0

Învățământ. Populația școlară a județului (între 5 și 8 ani) a fost în 1934 de 55.139 locuitori (6.105 mediul urban și 49.034 mediu rural). *Școli secundare* : 2 licee românești (1 de băieți și 1 de fete); 2 licee bulgare (1 de băieți și 1 de fete); 1 gimnaziu mixt; 1 liceu comercial român; 1 școală de ucenici. *Școli primare*: 205 (202 școli de stat și 3 confesionale) din care 190 rurale și 15 urbane, cu un număr total de 29.825 elevi și 645 învățători și alt personal didactic (situația din 1934). *Grădinițe de copii*: 95 dintre care 86

rurale și 9 urbane, toate de stat, cu un număr total de 5.597 copii și cu 103 conducătoare.

Instituții culturale. Casa Școalelor și a Culturii Poporului întreține 8 cămine culturale și o societate muzicală, adică în total 9 organizații culturale dintre care 6 au personalitate juridică. În Silistra activează: Societatea de studii psihice și metapsihice din România, Muzeul «Pericle Papahagi», un ateneu popular, 2 cinematografe și 3 societăți sportive.

Religie

Confesiuni. După rezultatele provizorii ale recensământului populației din 1930, din totalul locuitorilor județului 54,0% sunt ortodocși. *Biserici și lacasuri de închinaciune.* 58 de biserici ortodoxe, o biserică armenească, 2 case de rugăciune adventiste, 145 geamii musulmane și 2 sinagogi.

Administrație

Organizare administrativă. Capitala județului Durostor este orașul Silistra. Județul are 3 orașe (Silistra, Ostrov și Turtucaia) și 195 de sate împărțite astfel:

I. Plasa Accadânlar, 48 de sate.

II. Plasa Curtbunar, 41 de sate.

III. Plasa Doimuslar, 33 de sate.

IV. Plasa Ostrov, 30 de sate.

V. Plasa Turtucaia, 43 de sate.

Organizare sanitară. Spitale de stat la Silistra (Spital județean și Spitalul Militar) și Turtucaia; 1 sanatoriu particular la Silistra; 10 dispensare de stat; 1 dispensar comunal și 1 dispensar al Societății «Principele Mircea».

Asistență și prevedere socială. În Silistra mai activează Societatea «Crucea Roșie», Societatea pentru profilaxia tuberculozei, Societatea «Principele Mircea» și Societatea bulgară «Binefacatoarea».

Principalele așezări

SILISTRA - capitala județului. Vezi Monografiile orașelor reședință.

OSTROV - comună urbană. Un mic port așezat pe malul drept al Dunării, la 9 km de capitala județului, 127 km de Constanța și 128 km de București. Stația cea mai apropiată de cale ferată este Călărași, unde merg zilnic vapoarele N.F.R.. Are 3.350 locuitori (cifra probabilă la 1 iulie 1936).

TURTUCAIA - comună urbană. Așezată la 66 km de capitala județului, 197 km de Constanța și 58 km de București. Port pe malul drept al Dunării.

Stația de cale ferată cea mai apropiată este Oltenița, la 7 km. Are 11.693 locuitori (cifra probabilă la 1 iulie 1936). Câteva mori, fabrici de cărămizi, cherestea, etc. Comerț de cereale, vite, produse animale, pește, vin etc. Un cerc cultural, o corporație a meseriașilor, un sindicat al comercianților de cereale, Cercul demobilizaților, 2 biserici ortodoxe și 3 moschei, un spital comunal, Casa asigurărilor sociale, un dispensar, un azil de bătrâni și un orfelinat.

*** Enciclopedia României, București, 1936 – 1943, vol. II, p. 182 - 187

JUDEȚUL TULCEA

Geografie

Așezare: Județul Tulcea este așezat în N Dobrogei, mărginit de trei părți de ape (Dunăre la V și N; Marea Neagră la Răsărit). Suprafața: 8.628 km². Este cel mai întins județ al țării.

Înfățișarea pământului. În județul Tulcea se întâlnesc două unități de relief de vârstă foarte diferită: de o parte masivul muntos al *Tulcei* (sau munții *Dobrogei*), cel mai vechi și mai tocit dintre masivele muntoase ale României; pe de alta, Balta și Delta Dunării (mai mult apă decât uscat), formate de curând și încă pe cale de desăvârșire. Masivul Tulcei este alcătuit din mai multe culmi pietroase, netezite de eroziunea îndelungată și repetată, și despărțite de văi foarte largi, îndrumate de la NV către SE. Partea cea mai înaltă și mai accidentată se găsește în NV (*Pricopanul*) și din ea se despart spinările *Nicolițelului*, *Babadagului* și *Vulturului (Atmagea)*. Către Răsărit, aceste culmi-podișuri se termină în mal abrupt asupra regiunii de baltă și limane, care face legătura dintre zona muntoasă și mare. Delta este o asociație de grinduri fluviatile lungărețe și bălți, în partea ei vestică; de grinduri maritime mai înalte și mai largi, întrerupte de mai puține bălți, în regiunea estică. *Climă și ape.* Clima este continentală extremă, de tip pontic, foarte secetoasă și cu puternice contraste de temperatură între iarnă și vară (25°-26°). Iernile însă sunt mai puțin geroase decât în Bărăgan de pildă;

totuși, Crivățul, care bate nestingherit, produce scăderi de temperatură bruște și foarte accentuate. Afară de apele periferice, râurile care izvorăsc dinăuntrul județului sunt disproporționat de mici față de lărgimea văilor prin care curg și vara, de obicei, seacă. Între ele pot fi citate *Telița, Taița și Slava*. Toate aceste ape se termină în limanele sărate sau dulci de la țărmul Mării Negre ori din apropierea lui (*Babadag*, golf al marelui lac *Razelm, Golovița, Zmeica și Sinoe*). Marile lacuri dobrogene, îndulcite prin aducerea de ape din Dunăre (canalul Regelui Carol I) sunt despărțite de Mare prin grinduri de nisip și nu comunică cu ea decât printr-o gură strâmtă (*Portița*). *Vegetație*. Munții au fost acoperiți de frumoase păduri de stejari, asociați mai ales cu tei care formează, la Niculițelul de pildă, păduri întregi. E vrednică de semnalat apoi prezența, în colțul NE a unui pâlc de fagi care sunt însă dintr-o specie deosebită de cei din Carpați, ceea ce arată sau o influență meridională sau una ucraineană. În partea de sud a județului se întinde stepa cu păioase (stepa pontică), bogată în elemente mediteranee. *Bogății minerale*. Masivul Tulcei cuprinde roci foarte variate exploatate în cariere (calcar, cuarț și, mai ales, granit). În afara pietrei însă, județul Tulcea mai cuprinde și zăcăminte de cupru și de pirită în partea lui sudică (Altân-Tepe).

Istorie

Vechime și dezvoltare istorică. Județul Tulcea cuprinde între limitele sale o regiune bogată în amintiri romane. Un drum militar încingea județul la apus, la mieznoapte și la răsărit, pe cele trei maluri ale sale. El ducea de-a lungul Dunării, de la Carsium (actuala Hârșova), prin Beroe (Ostrov), Troesmis (Iglița), Arubio (Măcin), Noviodunum (Isaccea), la Salsovia, Ad Stoma, și Ulmetum – localități situate acum la apus de bălțile Reazelmului, sau între Reazelm și Dunăre, dar care, în timpul cuceririi romane se aflau pe malul însuși al Pontului. Dintre acestea Beroe și Troesmis par a fi străvechi așezări getice, ca și Salsovia, geto-dacică (cf. Berzovia); Noviodunum este, după finala sa caracteristică, o cetate de origine celtică; Ad Stoma e un nume greco-roman; Ulmetum e roman. Troesmis domina aceste așezări romane sau romanizate, prin importanța sa strategică. Sediul, pentru un timp, a legiunii V Macedonica, cetate cu drept de municipiu, ea avea un *ponfiteș*, un *aedilis*, un *questor*, un colegiu al *dendrophorilor* luntrași, cu o patroană, Marcia Basilissa și cultul importat din Asia-Mică al lui *Jupiter Dolichenus*. La Salsovia, Pârvan a descoperit urmele unui castru, inscripțiile

unor legionari care se închină Soarelui, un val al lui Constantin cel Mare. Ca și restul Dobrogei, regiunile județului Tulcea au cunoscut încă din sec VI î. Ch. dominația getică a diverși regi locali, până ce Boerebista, rege unificator al Daciei, îi aduse pe toți sub ascultarea sa. În sec I d. Ch., romanii cuceriră ținutul care, împreună cu regiunile de la Nordul lui - Bugeacul de astăzi - îl integrează Moesiei inferioare. În limitele acestei cuceriri romane avea să se constituie, în sec XIV, stăpânirea „băsărăbească” a lui Mircea cel Bătrân. Tulcea se afla probabil încă de pe timpul lui Nicolae Alexandru în raza de influență a voevodatului muntean. Într-adevăr, întâiul mitropolit al Țării la Curtea de Argeș a fost Iachint, venit la 1359 din aceste părți ale Dobrogei: din Vicina care ca și Chilia a fost în Evul Mediu un mare emporiu. În sec XVI Mitropolia ortodoxă a Brăilei (a Proilavei) și-a întins jurisdicția asupra acestui ținut.

Monumente istorice. Ruinele municipiului Troesmis, la Iglița, compus din două caste, dintre care cel mai vechi este cel apusean, construit probabil pe locul unei vechi așezări getice. Castrul de răsărit a fost sediul legiunii V Macedonica înainte de strămutarea ei în Dacia. Turnurile cu trei șiruri de întărituri, ca și zidurile gigantice, construite din material păgânesc: lespezi de mormânt, pietre de templu, etc., datează din epoca lui Justinian. *Ruinele castrului Ulmetum* pe malul Reazelmului, scoase la lumină de Pârvan. Inscripții și statui din epoca decadenței romane. *Chilia Veche*, în fața ilustrei cetăți moldovenești de altădată. Pe locurile acestea se afla în sec XIV o așezare genoveză: *Licostomo*. *Mănăstirea Cocos*, din apropierea Isaccei, înălțată de arhimandritul Visarion, originar din munții Făgărașului, în 1835.

Populație

Starea populației . După rezultatele provizorii ale recensământului din 1930, județul Tulcea numără 183.391 locuitori. Populația județului este repartizată astfel:

a) Pe orașe și plăși, după sex:

Unități administrative	Numărul locuitorilor		
	Total	Bărbați	Femei
Total județ	183.391	91.262	92.128

Total urban	40.664	20.167	20.497
1. Orașul Tulcea	20.104	10.032	10.072
2. Orașul Babadag	4.607	2.275	2.332
3. Orașul Isaccea	4.566	2.294	2.272
4. Orașul Macin	5.459	2.659	2.800
5. Orașul Sulina	5.298	2.907	3.021
Total rural	142.727	71.096	71.631
1. Plasa Babadag	40.568	20.029	20.539
2. Plasa Gurile Dunării	28.687	14.404	14.282
3. Plasa Măcin	40.908	20.252	20.555
4. Plasa Topolog	32.564	16.310	16.254

b) Pe grupe de vârstă:

Grupe de vârstă	Locuitori	Grupe de vârstă	Locuitori
Toate vârstele	183.391	30 - 49 de ani	35.673
0 - 9 ani	55.511	50 - 69 de ani	16.794
10 - 29 ani	70.768	70 de ani și peste	3.765
		Vârsta nedeclarată	880

Mișcarea populației. Datele fundamentale ale mișcării populației în județul Tulcea conform cifrelor publicate în Buletinul Demografic al României în perioada 1931-1936 sunt următoarele:

Anual	Cifra probabilă a populației județului la 1 iulie în fiecare an	Cifre absolute			Proporții la 1.000 locuitori		
		Născuți	Morți	Excedent	Născuți	Morți	Excedent

		vii		natural	vii		natural
1930- 1935 (medie anuală)	-	8.387	3.992	4.395	43,2	20,6	22,6
1931	185.305	7.929	4.097	3.832	42,8	22,1	20,7
1932	189.406	8.522	4.157	4.365	45,0	21,9	23,1
1933	193.973	8.643	3.603	5.040	44,6	18,6	26,0
1934	198.699	8.691	4.271	4.420	43,7	21,5	22,2
1935	203.104	8.152	3.835	4.317	40,1	18,9	21,2
1936	207.541	8.559	4.049	4.310	40,3	19,5	20,8

La data de 1 iulie 1937 cifra probabilă a populației județului Tulcea a fost de 211.403 locuitori. Față de populația numărată la recensământul din 1930 și anume 183.391 locuitori, cifra aflată la 1 iulie 1937 reprezintă un spor natural de 2.012 locuitori în timp de 6 ani și jumătate, adică o creștere de 15,3%.

Infățișare socială

Dobrogea scăldată-n soare

Și în marea mișcătoare...

Tulcea e județul de piatră, de podiș și de deltă, care cuprinde o întinsă și variată regiune geografică. Spre apus munții Măcinului, gârbovi de vreme, își înlănțuie capetele dure, dominând Dunărea. Aci se taie piatră. Spre miazănoapte, undele liniștite ale Dunării cu multe întorsături, aduc adieri de câmpie și răcoare de vegetații – aici sunt păduri întregi, fără înfățișarea trufașă a celor de la munte, ci blânde și înmiresmate păduri de tei; Isaccea, Nicolițel, Telița sunt învăluite de ele; apoi Delta, cu taina de vegetație și împărăția păsărilor, unde brațul de mijloc, singurul canalizat, duce la portul Sulinei, punct de continuă dispută economică, acolo unde «bătrânul Danubiu își pierde numele și apa în mare»; la răsărit Marea Neagră, cu limanele ei bogate în pește și, la miazăzi, ușoare povârnișuri până la limita județului Constanța. Pe drumuri îți vorbesc vestigiile trecutului prin vechea cetate Heraclia de la Enisala, aproape în picioare, cu tainica ei făptură

istorică sau cuvioșia ortodoxă prin cele câteva mănăstiri presărate ici și colo în colțul dinspre apus-miazănoapte – Cocoș, Celicdere, Sauna, Taița. Pe toată întinderea județului, destul de mare de altfel, numai un capăt de cale ferată, venită din județul vecin, cu stația terminus Babadag. Babadagul era odinioară punct de supraveghere asupra întregii Moldove, până dincolo de Nistru. Încolo nimic decât calea apelor și drumuri destul de multe. Tulcea e doar patria granitului. Domnia vântului stăruie aici mai mult ca oriunde; morile de vânt sunt neclintită mărturie. Stăpânii de odinioară, turcii, nu sunt decât o mână, îngrămădiți mai mult pe lângă Dunăre, la Măcin de pildă, păstrându-și aceeași specifică înfățișare orientală; de la ei au rămas numiri de sate și de locuri; încolo satele colonizate cu nemți veniți din Sudul Basarabiei, sau italieni meșteri tăietori în piatră, făcând cuib în sate din preajma granitului, Turcoaia, Grecii, Iacob-Dealul sunt alcătuirii de acești cioplitori; lipoveni în jurul apelor cu pește; bulgari presărați ici-colo; autohton este însă românul, care s-a strecurat în decursul vremurilor și este stăpân pe viața satelor. Ion Nițescu, fost prefect al Tulcei și cântărețul vitejiei soldatului român în războiul Neatârării («Pui de lei» sunt plăsmuirea lui) a căutat să dezorientalizeze pământul acesta prin statornice colonizări. Tulcea, reședința județului, așezat în amfiteatru, un oraș static, un port fără mișcare, vasele de mare trec prin fața lui fără să oprească; aci te duce calea apei, orașul rămânând izolat ca și Ismailul, pe timpul iernii.

Economia

Datorită aspectului geografic atât de variat al județului, ocupațiunile locuitorilor lui sunt deasemenea variate: agricultura, pescuitul, albinăritul, creșterea vitelor, exploatarea pădurilor și a carierelor de granit. Județul Tulcea cuprinde cea mai bogată regiune piscicolă a țării, aci se exploatează anual peste 8.500.000 kg pește proaspăt și sărat, în valoare de circa 15 milioane de lei. Cultura tutunului, deasemenea ia o dezvoltare din ce în ce mai mare.

Agricultura. Județul ocupă o suprafață totală de 862.600 ha. Suprafața arabilă este de 235.529 ha, adică 27,30% din suprafața județului și 0,80% din suprafața totală a țării. Din suprafața arabilă a județului, marea proprietate deține 2.128 ha, adică 0,90%, iar mica proprietate 233.401 ha, adică 99,10%. Din totalul suprafeței arabile, *cerealele* ocupă 198.428 ha, astfel repartizate: *Orzul* ocupă 89.205 ha, cu o producție de 435.723 chintale

(prod. media la ha 13,1 chint.). *Porumbul* ocupă 69.186 ha cu o producție de 273.495 chintale (prod. medie 4,0 chint la ha). *Grâul* ocupă 15.180 ha cu o producție de 65.335 chint. (prod. medie la ha 4,3 chint.). *Ovăzul* ocupă 14.221 ha cu o producție de 58.032 chint., (adică o producție medie la ha de 4,1 chint.). *Secara* ocupă 5.905 ha. iar *meiul* 4.727 ha, *hrișca* 2 ha, *măturile* 2 ha. *Fânețele cultivate* și alte culturi furajere ocupă 12.948 ha. Din această suprafață *dughia* ocupă 11.788 ha cu o producție de 53.641 chintale (media la ha 4,5 chint.). *Plantele alimentare* ocupă 5.560 ha. Din această suprafață *pepenii verzi și galbeni* ocupă 1745 ha, cu o producție de 138.023 chint. *Cartofii* ocupă 1.386 ha, cu o producție de 33.586 chintale. *Fasolea* ocupă 1.243 ha, cu o producție de 5.249 chint, iar *dovlecii printre porumb* dau o producție de 40.506 chintale. *Plantele industriale* ocupă 16.692 ha. Din această suprafață *rapița* ocupă 12.036 ha, cu o producție de 30.538 chint. *Inul* ocupă 4.167 ha, cu o producție de 11.493 chint. fuior și 12.773 chint. sămânță. *Vegetație și culturi diverse*. Din suprafața totală a județului (862.600 ha) ogoarele sterpe ocupă 1.901 ha. *Fânețele naturale* ocupă 2.027 ha cu o producție de 29.391 chint (media la ha 30 chint). *Pășunile* ocupă 32.216 ha. *Pădurile* ocupă 78.995 ha. *Pomii fructiferi* ocupă 89 ha. *Vița de vie* ocupă 4.196 ha, din care viile pe rod 3.540 ha cu o producție de 144.328 hl.

Creșterea animalelor. În județul Tulcea se găseau în 1935: 47.739 cai, 52.677 boi, 312 bivoli, 192.451 oi, 12.333 capre, 35.237 porci, 4.803 stupi sistematici și 1.070 stupi primitivi.

Industrie. 13 mori sistematice, 2 de biscuiți și covrigi (Tulcea), 1 de torturi de lână (Topolog), 1 de postav și fire de lână, 2 de frânghii, 2 de pielărie, 3 de cherestea, 1 mină de cupru, 4 exploatări de piatră și granit (2 Măcin, 1 Turcoaia, 1 Iacob - Deal). Alte cariere: piatră calcară pentru construcții, șosele, pavaje, la Principele Mihaiu, Greci și Tulcea; piatră de granit la Greci și Tulcea; piatră calcară pentru fabricarea varului la Caraorman și Somova; argilă la Somova, pietriș la Măcin.

Comerț. Comerț cu cereale, animale, pește, cherestea. Exportul din portul Sulina.

Drumuri. Județul Tulcea este străbătut de o rețea totală de drumuri de 974 km 260 m, repartizată astfel: *Drumuri naționale* 115 km 135 m din care 147 km 282 m sunt întreținuți de Direcția Generală a Drumurilor, iar restul de 2

km 692 m fiind întreținuți de comunele urbane. *Drumuri județene* 295 km 706 m, din care 288 km 176 m (pietruți și pavați în întregime), sunt întreținuți de Administrația județului, iar 7 km 530 m (pietruți și pavați) sunt întreținuți de comunele urbane. *Drumuri comunale* 171 km și 581 m.

Lungimea podurilor este de 2.544,25 metri repartizată astfel: poduri naționale 978,30 m, județene 1.355,45 m și comunale. Prin județ trec 2 drumuri naționale, legând următoarele localități: 1. Braila – Macin – Tulcea – Constanta (Tulcea – Isaccea =36 km; Tulcea – Macin =75 km ; Tulcea – Babadag=34 km) 2. Garvan – I. C. Bratianu.

Navigație fluvială. Curse zilnice ale soceității N.F.R. pe liniile: a) Brăila - Galați – Isaccea – Tulcea - Ismail – Chilia Nouă – Chilia Veche - Vâlcov.

b) Tulcea – Sulina c) Măcin - Brăila – Hârșova

Navigația maritimă. Vapoarele societății S.M.R. fac curse regulate între: 1. Galați – Sulina – Constanța - Istanbul – Izmir – Pireu – Malta – Napoli (sau Geneva) – Marsilia – Barcelona – Valencia – Alger – Istanbul – Constanța – Sulina – Galați. 2. Galați – Sulina – Constanța – Istanbul – Haifa – Tripoli – Beirut – Iaffa – Port – Said – Alexandria – Izmir – Istanbul – Constanța – Sulina – Galați. 3. Galați – Sulina – Constanța – Pireu – Volo – Salonic – Chios – Izmir – Istanbul – Constanța – Sulina – Galați.

Cale ferată. Județul Tulcea este străbătut de o linie de cale ferată – secundară simplă de 20 km. *Stații importante:* Babadag, cap de linie. Prelungirea liniei de la Babadag la Tulcea este pe cale de execuție. Poștă, telegraf, telefon. 9 oficii P.T.T. de stat. *Oficii telefonice* la Tulcea, Măcin, Isaccea, Babadag, Sulina, Carmen Sylva, Cataloi, Ceatal, Chilia Veche, Gorgova, Jurilofca, Mahmudia și Sf. Gheorghe.

Stațiuni climatice, balneare, turism. *Sulina*, stațiune balneo-climatică maritimă, situată la vărsarea Dunării în Mara Neagră, pe brațul Sulina. Datorită mării are un climat blând, ca toate stațiunile de pe litoral. Are o plajă foarte bună și mare, instalații balneare primitive. Curse regulate cu vaporul de Brăila și Galați. Oficiu P.T.T., medici, farmacie, hoteluri, restaurante. Plimbări cu barca pe mare și excursii în Deltă. *Agighiol*, stațiune balneară, așezată la 18 km de Tulcea. Ape cloruro-sodice, sulfatate. Are un lac sărat și nămol. Se pot face băi calde, reci și de nămol. N-are stabilimente balneare. Locuințe în sat. *Niculițel*, stațiune climatică de interes local, înconjurată de păduri și de renumitele vii de la Sarica. Climă foarte plăcută

în timpul verii. Județul Tulcea e mult vizitat pentru vecintatea lui cu Marea Neagră, dar mai ales pentru locurile de o rară și unică poezie a Deltei, supranumită «paradisul păsărilor». Excursii cu barca și vaporul, mari posibilități de turism nautic.

Cultura

Știință de carte. După rezultatele provizorii ale recensământului din 1930, populația județului de la 7 ani în sus este de 140.961 locuitori din care 54,2 % sunt știutori de carte. După sex, proporția este de 62,2% bărbați știutori de carte și 41,4% femei știutoare de carte. Repartiția locuitorilor după gradul de instrucție în procente este următoarea:

Gradul de instrucție școlară	Mediul urban	Mediul rural
Totalul știutorilor de carte	100,0	100,0
• Extrașcolară	1,1	1,0
• Primară	81,1	95,9
• Secundară	12,8	2,2
• Profesională	3,0	0,7
• Universitară	2,4	0,1
• Alte școli superioare	0,6	0,1

Învățământ. Populația școlară a județului Tulcea (între 5 și 18 ani) a fost în 1934 de 51.899 locuitori (8.296 mediul urban și 43.603 mediul rural). *Școli secundare:* liceu de băieți, liceu de fete, gimnaziu industrial de băieți, gimnaziu industrial de fete, gimnaziu mixt, școală industrială casnică. *Școli primare.* 147 din care 122 rurale și 25 urbane (144 de stat și 3 confesionale), cu un număr total de 26.282 elevi și cu 499 învățători și alt personal didactic (situația din 1934). *Grădinițe de copii* 60 dintre care 47 rurale și 13 urbane, (toate de Stat), cu un număr total de 4.844 copii și cu 68 conducătoare. *Instituții culturale.* *Centrala Caselor Naționale* are organizație culturală în orașul Sulina. *Fundația Culturală Regală «Principele Carol»* are 19 cămine culturale. *Liga Culturală* activează în orașul Tulcea. *Casa Școalelor și a Culturii Poporului* are în județ 11 cămine culturale și 2 biblioteci, adică în total 13 organizații culturale, dintre care 6 au personalitate juridică. *Liga*

Navală Română are filiale la Tulcea și Sulina. *Muzee* la Tulcea, Pecineaga, Regele Carol, Regele Ferdinand și Dăeni. *Alte instituții culturale*. La Tulcea: Societatea pentru emanciparea femeii, 2 biblioteci școlare, 2 asociații corale, 2 cinematografe. La Sulina: 1 asoc. corală, 1 cinematograf. La Măcin: 1 asociație corală. *Societăți sportive*: la Tulcea, Sulina, Măcin și Babadag. *Societăți de vânătoare*: la Tulcea, Sulina, Măcin, Babadag, Isaccea, Casimcea și Chilia-Veche.

Religie

Confesiuni. După rezultatele provizorii ale recensământului populației din 1930, din totalul locuitorilor județului 86,0% sunt ortodocși și 1,4% sunt greco-catolici. Restul populației aparține altor confesiuni. *Biserici și lăcașuri de închinăciune*. 101 de biserici ortodoxe, 4 biserici romano-catolice, 3 protestante, 13 lipovenești, 2 armenești, 1 molocană, 3 case de rugăciune baptiste, 9 geamii și 3 sinagogi. 3 mănăstiri ortodoxe : «Cocoș», la Isaccea, «Celic-Dere» la Telița și «Saon» la Niculițel. 2 mănăstiri lipovenești la Slava Rusă. *Instituții bisericești*. 2 protopopiate ortodoxe, 1 episcopie lipovenească în comuna Slava-Rusă. Județul Tulcea se află în jurisdicția Episcopiei ortodoxe a Dunării de Jos (Mitropolia Moldovei și Sucevei).

Administrație

Organizare administrativă. Capitala județului Tulcea este orașul Tulcea. Județul are 5 orașe (Tulcea, Babadag, Isaccea, Măcin și Sulina) și 155 sate împărțite astfel:

- I. Plasa Babadag, 27 sate.
- II. Plasa Gurile Dunării, 57 sate.
- III. Plasa Măcin, 37 sate.
- IV. Plasa Topolog, 34 sate.

Organizare judecătorească: Un tribunal la Tulcea cu o secțiune, 9 magistrați și 1 procuror, în circumscripția Curții de Apel Constanța. 5 judecătorii la Tulcea, Babadag, Isaccea, Măcin și Sulina cu un total de 11 magistrați.

Organizare sanitară. 4 spitale de stat în Tulcea. Laboratoare de analize bacteriologice la Tulcea (de stat) și la Sulina (C.E.D). Babadag, Isaccea, Regina Maria, 1 leproserie la Tichilești, 2 spitale C.E.D. la Sulina. Sanatoriul Dr Iorgulescu (particular) la Tulcea. 14 dispensare de stat. 5

servicii sanitare: 1 al județului și 4 ale orașelor Tulcea, Babadag, Măcin, Isaccea și Sulina.

Asistență și prevedere socială. Casa de Asigurări Sociale din Brăila are 1 oficiu la Tulcea și organizații medicale la Babadag, Sulina, Măcin, Turcoaia. În orașul Tulcea mai activează : Orfelinatul județean, Societatea «Principele Mircea», Oficiul I.O.V., Societatea pentru profilaxia tuberculozei, Asoc. «Solidaritatea» și căminul funcționarilor financiari.

Principalele așezări

TULCEA, capitala județului (vezi Monografiile orașelor reședință).

BABADAG, comună urbană, la 34 km de reședința județului, 90 km de Constanța și 340 km de București. Stație c.f. pe linia Medgidia –Babadag. Are 4.948 locuitori. Comerț de cereale și pește. Târg săptămânal: Joia. 4 școli primare, 1 școală mixtă musulmană, 2 grădini de copii. 1 societate sportivă, 1 societate de vânătoare. 1 cinematograful, 5 soc. sportive, 3 soc. de vânătoare. 1 biserică ortodoxă, 1 armenească, 1 geamie și 1 sinagogă. Primărie, Pretură, Judecătorie de ocol, Percepție fiscală, Serviciul sanitar, Serviciul veterinar, Ocolul silvic, Comisariat de Poliție, Oficiu P.T.T., Circumscripție agricolă. Asociația căruțașilor. Uzina electrică, abator comunal, câteva străzi pavate. Spital de stat, Dispensarul Casei de Asigurări sociale. Soc. «Crucea Roșie» (filială).

ISACCEA. Comună urbană, așezată la o gâtuitoră a Dunării, la 36 km de Tulcea, 161 km de Constanța și la 294 km de București. Are 5.086 locuitori. 1 fabrică de cherestea. Comerț cu pește, cherestea și cereale. Băncile populare «Obuzul de la Calafat» și «Spiru Haret». 4 școli primare, 1 grădină de copii. 1 societate de vânătoare. 3 biserici ortodoxe, Mănăstirea «Cocoș», 1 geamie. Primărie, Judecătorie de ocol mixtă, Percepție fiscală, Serviciu sanitar, Serviciu veterinar, Ocolul silvic, Comisariat de Poliție, Oficiu P.T.T., Circumscripție agricolă, Vamă. Uzină electrică, câteva străzi pavate. Spital de stat.

MĂCIN, comună urbană, așezată la Dunăre, la 75 km de Constanța și la 235 km de București. Port la Dunăre. Are 6.015 locuitori. Comerț de cereale, pește și vin. Bâlcu anual la 9 septembrie. Bancă Populară «Mircea Cel Mare». 4 școli primare (2 de băieți, 2 de fete). Cămin cultural al Fundației Culturale Regale «Principele Carol», 1 soc. corală, 1 soc. sportivă și 1 de vânătoare. 1 biserică ortodoxă, 1 geamie. Primărie, Pretură, Judecătorie de

ocol, Percepție fiscală, Serviciul sanitar, Serviciul veterinar, Ocolul silvic, Oficiu P.T.T., Oficiu telefonic, Agenție N.F.R., Serviciu tehnic, Poliție, Serviciu agricol, Căpitănie de port, Vamă, Sfat negustoresc. Uzină electrică, o parte din străzi pavate. Dispensar de stat, Serviciul sanitar al Casei de Asig. Sociale. Societatea «Crucea Roșie» (filială).

SULINA, comună urbană, așezată la vărsarea brațului Sulina în Marea Neagră, la 71 km de Tulcea, 197 de Constanța și la 299 km de București. Are 6.297 locuitori. Comerț intens de import și export prin încărcări directe și prin transbordare din șlepuri în vapoare de mare. Banca Populară «Grivița». 1 gimnaziu mixt și 4 școli primare. 2 biserici ortodoxe, 1 romano-catolică, 1 armeană, 1 geamie și 1 sinagogă. Primărie, Judecătoria de ocol, Percepție fiscală, Serviciul sanitar, Serviciul sanitar al portului, Serviciul veterinar, Oficiu P.T.T., Oficiu telefonic, Agenție N.F.R., Comisariat de Poliție, Căpitănie de port, Vamă, Serviciul C.E.D., Viceconsulatele Mării Britanii, Belgiei, Norvegiei, Spaniei și Italiei. Asociația pescarilor, Sindicatul căruțașilor. Uzină electrică, uzina de apă potabilă, o parte din străzi pavate, plaje la mare. 2 spitale ale C.E.D., 1 laborator al C.E.D. de analize bacteriologice, Serv. Med. al Casei Asig. Sociale, Dispensar de stat, Soc. «Crucea Roșie».

CHILIA VECHE, port la Dunăre în grindul Chiliei.

*** Enciclopedia României, București, 1936 – 1943, vol. II, p. 480 - 487

Ziarul „Coasta de Argint” (Balcic, 1929)

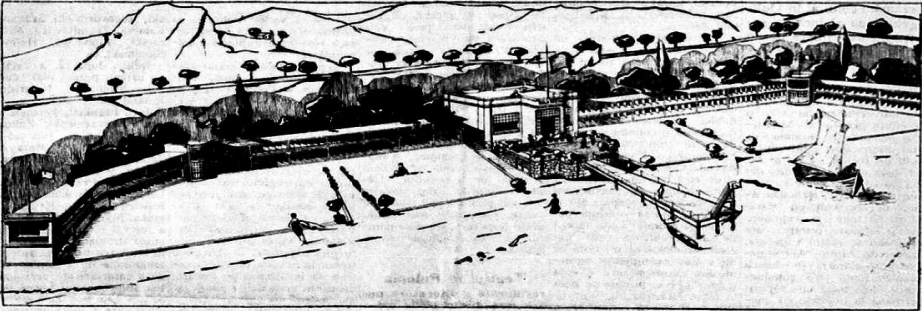
P. 11. 8874 *I*

Anul II, No. 1 3 lei Duminică 1 Septembrie 1929

COASTA DE ARGINT

Director, Octavian Moșescu
Redacția și Adresa
Str. Mircea cel Bătrân
— B A L C I C —

Ziarul Cultural al Universității libere din Balcic Ad-tor: I. Berceanu
Abonament anual 200 lei

Băile Comunale „Regina Maria” Proiectul de Ing. Erm. Oprescu Balcic

BARCA CU VELE

de A. S. R. Principesa Ileana

Cine nu a fost în barca cu vele nu știe ce e marea și vântul. Nu e senzație mai minunată decât să te simți dus de vânt pe suprafața apei.

Cu pânzele bine întinse, barca se apleacă într-o parte până ce un bord intră aproape în valurile care ciocotesc în urma cârmei, întovărășindu-și mersul cu un cântec împuțnit să te umple de fericire deplină.

Sau când marea e calmă, mergi în înainte având impresia că malul trece pe lângă tine.

De mergi drept în larg, atunci ai neîntrecută simțire că înalțezi într-o lume a visurilor, într-o lume de apă, ai cărei orizont rămâne la același deplătare, ademenindu-te mereu înainte să-l descoperi.

Mie îmi place când cu hula bună, marea se ridică și cade în văi și dealuri de apă. Împinsă de vânt, barca urcă dealul străvezii și o clipă pe creștetul lui vezi jos sub tine o adâncime verde și strălucitoare care mai ascunde sub suprafața-i lucie atâte adâncimi albastre. Barca ușor și lin se lasă în jos ca o lebădă, apoi din nou urcă un val și iar se lasă.

Șapte țări și șapte mări nu e nevoie să le treci spre a intra într-o lume fermecată, căci țara basmelor e în noi. Nici nu ai nevoie de multă imaginație când te urci și te cobori pe valurile mării într-o barcă cu vele: n'ai decât să deschizi inima și să lași frumusețea să intre în tine.

Dar barca cu vele nu e numai vis. E și măiestrie, măiestria de a întrebuința forțele naturii așa cum voești, să faci vântul să te ducă acolo unde vrei, rotind voiele după suflarea lui și direcția spre care tinzi. Nimic nu e mai minunat decât să te găsești la „echic”¹⁾ și cu șota velei mari în mână. Vântul trage în pânză, valurile se joacă cu cârma, e ca și cum ai mânui un lucru viu, stăpânești puterile firii. Aceste puteri însă îți bat adesea joc de noi. Vântul cade, de pildă, lăsând pânzele să bată, barca se bălăcește ca un lucru mort, ești redus atunci la rame cu singurele tale forțe. De nu cade vântul, se ridică bătând marea într-o furie spume-gată. Atunci e luptă! Luptă ca elementele să nu te doboare. Pânzele se umflă că și cum ar plesni, mai mult ca oricând barca e lucru viu. Marea se ridică, se sparge peste barcă, iar sub bătaia ei te simți înviorat, plin de viață sănătoasă, fără gând la ceea ce ar mai putea aduce clipele. Ești tu—om—cu barca ta, ducând lupta cu marea și vântul să ieși învingător.

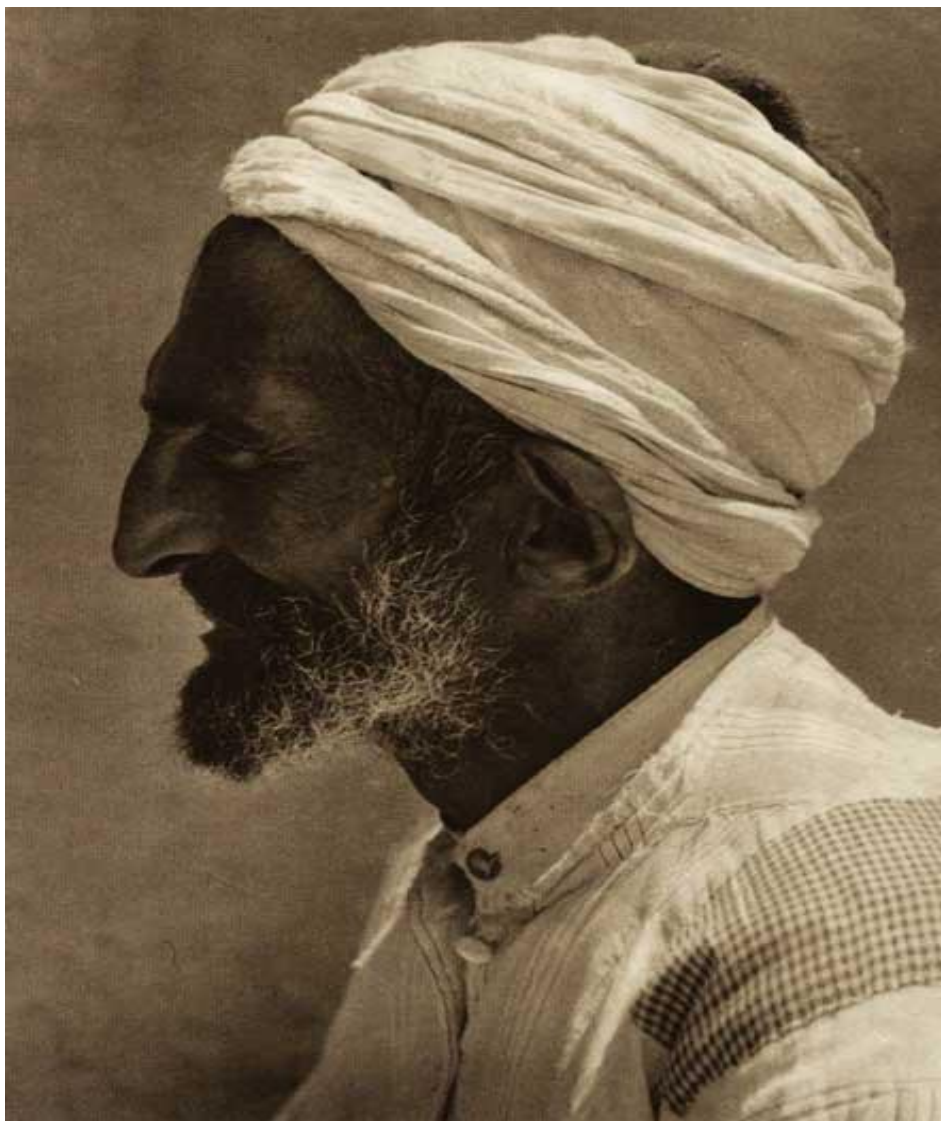
Să duci vremea corăbiilor mândre și frumoase. Trăim în vremea iușelei, care nu vrea să știe de frumos sau urât. Dar și de noile invenții marea îți bate joc. Sunt minunate și marile vapoare când trec ca o nălucă prin apă, împingându-și enormitatea printre valuri.

Totuși, totuși nu e nimic pe lumea aceasta ca barca cu vele, fie ea cât de mică, dacă vrei să simți mereu pe deplin.

ILEANA
Principesa României

1) Echic—mănerul dela cârmă
2) Șotă—frînghea dela colțului velei.

Turc din Turtucaia

www.artatraditionala.ro

38

Colibă tătarească din Bazargic

www.artatraditionala.ro

39

Tătari din Cadrilater

<http://www.tatar.ro>

Castelul din Balcic al Reginei Maria (1934)

<http://www.balcic.net>

<http://picasaweb.google.com>

BIBLIOGRAFIE

Arhive

- Direcția Județeană Tulcea a Arhivelor Naționale
 - Fond Prefectura Tulcea (1879 – 1940)
 - Fond Primăria orașului Tulcea (1883 – 1972)
 - Fond Chestura Poliției Tulcea (1918 – 1940)
 - Fond Comisariatul Poliției Isaccea (1921 – 1938)
 - Fond Pașapoarte - Străini - Coloniști (1914 – 1940)
 - Fond Legiunea de Jandarmi Tulcea (1914 – 1940)
- Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale
 - Fond Prefectura Constanța (1882 – 1940)
 - Fond Primăria orașului Constanța (1880 – 1940)
 - Fond Chestura Poliției Constanța (1918 – 1940)
 - Fond Legiunea de Jandarmi Constanța (1914 – 1941)

Documente publicate

- Gabriel Andreescu, *Națiuni și minorități*, Ed. Polirom, Iași, 2004
- Tudor Mateescu, *Documente privind Istoria Dobrogei (1830 - 1870)*, București, 1975
- *** *Minorități naționale în România (1918 – 1925)*, București, 1995
- *** *Minorități naționale în România (1925 – 1931)*, București, 1996
- *** *Minorități naționale în România (1931 – 1938)*, București, 1999

Lucrări generale

- Mehmet Ablay, *Din istoria tătarilor*, Ed. Kriterion, București, 1997
- Ion Agrigoroaiei, D.D. Rusu, *Istoria românilor. Epoca contemporană*, Ed. Porto – Franco, Chișinău – Galați, 1992
- Ion Agrigoroaiei, *România interbelică*, vol. I, Ed. Universității „A.I. Cuza”, Iași, 2001
- Ion Agrigoroaiei, Ioan Scurtu, *Concepții și idei privind evoluția României*, în *** *Istoria Românilor*, vol. VIII, Ed. Enciclopedică, București, 2003
- Ion Agrigoroaiei, Ion Scurtu, *Locul României în Europa*, în *** *Istoria românilor*, vol. VIII, Ed. Enciclopedică, București, 2003
- Ion Agrigoroaiei, Ioan Scurtu, *Mentalul colectiv al românilor. Rolul reformelor*, în *** *Istoria Românilor*, vol. VIII, Ed. Enciclopedică, București, 2003
- Gh. Buzatu, P. Otu, I. Scurtu, V. Bozga, *Politica externă și relațiile internaționale*, în *** *Istoria românilor*, vol. VIII, Ed. Enciclopedică, București, 2003
- Mariana Cojoc, Marin Cojoc, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră (1919 – 1933)*, Partea I, Ed. Universității București, 2003
- Virgil Coman, *Meglenoromânii la începutul secolului XX*, în „Analele Științifice ale Universității „A.I. Cuza” din Iași, Serie Nouă, Tomul XLVI – XLVII, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000 - 2001
- *** *Enciclopedia României*, București, 1936 – 1938, vol. II și III
- *** *Enciclopedia de Istorie a României*, Ed. Meronia, București, 2000
- Nicolae Iorga, *Românii cum erau până la 1918*, vol. II, Moldova și Dobrogea, București, 1940
- Filip Ipatiov, *Rușii lipoveni din România*, Cluj, PUC, 2001
- *** *Istoria României*, Ed. Enciclopedică, București, 1999

- *** *Istoria Românilor*, Ed. Enciclopedică, București, 2003, vol. VII și VIII
- Sabin Manuilă, Mitu Georgescu, *Populația României*, în *** *Enciclopedia României*, București, vol. I, 1936
- Alexandru A. Mareș, *Repartiția proprietății funciare din România în primele decenii ale secolului al XX – lea*, în „Studii și articole de istorie”, LXXI, Ed. Publistar, București, 2006
- Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976
- *** *Originea tătarilor. Locul lor în România și lumea turcă*, București, Ed. Kriterion, 1997
- Ștefan Popa, *Rușii. Istoria culturii și civilizației*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2000
- Dan Prodan, *Teritoriile românești sub stăpânire otomană în istoriografia românească a secolului al XX – lea*, în „Studii și articole de istorie”, LXXI, Ed. Publistar, București, 2006
- Dumitru Șandru, *Populația rurală a României între cele două războaie mondiale*, Ed. Academiei R.S.R., Iași, 1980
- Dumitru Șandru, *Mișcări de populație în România (1940 – 1948)*, Ed. Enciclopedică, București, 2003
- Cătălin Turliuc, *Organizarea României moderne. Statutul naționalităților 1866 – 1918*, vol. I, Ed. Performantica, Iași, 2004
- M. Țarcă, *Demografie*, Ed. Economică, București, 1997

Lucrări speciale

- C. Bărbuleanu, *Monografia orașului Babadag*, Ed. Charme - Scott, 1998
- Puiu Dumitru Bordeiu, *Mișcarea legionară în Dobrogea între 1933 și 1941*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003
- I. Bitoleanu, N. Runcan, *Dobrogea, vatră a creștinismului românesc*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2001

- C. Brătescu, *Amintiri și documente privitoare la Dobrogea din anul frământărilor sufletești 1918*, în „Analele Dobrogei”, An III, nr. 1, 1922
- C. Brătescu, *Populația Dobrogei*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Ed. ExPonto, Constanța, 2003
- Valentin Ciorbea, *Portul Constanța de la antichitate la mileniul III*, Ed. Europolis, Constanța, 1994
- Valentin Ciorbea, *Aspecte privind poziția populației musulmane la sfârșitul primului război mondial față de problemele Dobrogei*, în *** *Originea tătarilor. Locul lor în România și lumea turcă*, București, Ed. Kriterion, 1997
- Valentin Ciorbea, *Terorism în Cadrilater (1919 – 1940)*, în „Dosarele Istoriei”, An VII, nr. 1, 2002
- Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918 și 1944*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2005
- Valentin Ciorbea (coord.), *Germanii dobrogeni – istorie și civilizație*, Ed. Muntenia, Constanța, 2006
- Valentin Ciorbea (coord.), *Dobrogea 1878 – 2008. Orizonturi deschise de mandatul european*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2008
- Mariana Cojoc, *Cadrilaterul și Dobrogea Veche în propaganda comunistă interbelică*, în „Dosarele Istoriei”, An VII, nr. 1, 2002
- I. Colcer, V. Măgureanu, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al județului Tulcea, 1998
- N.P. Comnène, *La Dobrogea (Dobroudja). Essai historique, économique, ethnographique et politique*, Librairie Payot & Cie, Lausanne - Paris, 1918
- Nicolae Cușa, Otilia Pacea, *Tulpinile de aromâni stabilite în Dobrogea*, în „Daima”, Anul II, nr. 6 – 7, 2006, Tulcea
- Ana Maria Diana, Cecilia Pasca, *Informații privind populația germană din Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, Serie Nouă, An 14, nr. 1, Constanța, 1997
- *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească (1878 – 1928)*, Cultura Națională, București, 1928
- *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească (1878 – 1928)*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003

- *** *Dobrogea. Patru conferințe ale Universității libere*, nr. VI, Cartea Românească, București, 1928
- I. Dumitrescu, *Însemnări despre tătarii din satul Pervalia (com. Tătlăgeac)*, Constanța, în „Analele Dobrogei”, Anul I, nr. 1, 1920
- M.A. Ekrem, *Din istoria turcilor dobrogeni*, Ed. Kriterion, București, 1994
- I. Georgescu, *Coloniile germane din Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, An VII, 1926
- I. Georgescu, *Învățământul public în Dobrogea*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Cultura Națională, București, 1928
- Gică Gică, *Pagini din istoria învățământului românesc din Cadrilater*, în „Daima”, Anul II, nr. 6 – 7, 2006, Tulcea
- C.C. Giurescu, *Din istoria nouă a Dobrogei*, în *** *Dobrogea. Patru conferințe ale Universității libere*, nr. VI, Cartea Românească, București, 1928
- G. Ilioniu, *Culte în Dobrogea*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Cultura Națională, București, 1928
- M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX – lea*, I.V. Socecú, București, 1904
- M.D. Ionescu, *Invazia barbară din 1916 – 1918 în județul Tulcea*, în „Arhivele Dobrogei”, An II, 1919
- Toma Ionescu, *Asupra proprietății și colonizărilor din Dobrogea*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Cultura Națională, București, 1928
- I. Ionescu de la Brad, *Excursion agricole dans la plaine de Dobroudja*, Constantinopole, 1850
- C. Iordachi, *Citizenship, Nation and State Building. The integration of Northern Dobrogea into Romania (1878 – 1913)*, The Carl Beck Papers, 2002
- F. Kanitz, *La Bulgarie danubienne et la Balkan. Études des voyage 1860 – 1880*, Paris, 1882
- Viaceslav Kușnir, *Cultura tradițională a ucrainenilor din Dobrogea*, Ed. Hermes, Odessa, 2002
- Stoica Lascu, *Împroprietărirea românilor balcanici în Cadrilater*, în „Dosarele Istoriei”, An VII, nr. 1, 2002

- Stoica Lascu, *De la populația romanizată la vlahi/aromâni/români balcanici*, în „Studii și articole de istorie”, LXX, Ed. Publistar, București, 2005
- Liliana Lazia, *Câteva considerații privind fenomenul antroponimic în Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, Serie Nouă, An 14, nr. 1, Constanța, 1997
- Limona Răzvan, *Naționalitățile și problemele lor în documentele de arhivă dobrogene (1879 – 1941)*, Ed. Harvia, 2007
- Aurel Lup, *Dobrogea agricolă de la legendă .. la globalizare*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003
- Sabin Manuilă, *La population de la Dobroudja*, în *** *La Dobroudja*, Academie Roumaine, Bucarest, 1938
- Ioana Marinache, *În slujba adevărului*, în „Steaua Dobrogei”, Anul II, nr. 6 – 7, 2000, Tulcea
- Ekrem Menlibay, *Situația demografică a tătarilor și turcilor din Dobrogea după 1878*, în *** *Originea tătarilor. Locul lor în România și lumea turcă*, București, Ed. Kriterion, 1997
- *** *Monografia orașului Tulcea. Trecutul, prezentul și viitorul său*, Institutul de Arte Grafice, Constanța, 1928
- Sorin Mureșan, *Integrarea Dobrogei*, în *** *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, Ed. Enciclopedică, București, 2003
- Vasile Th. Muși, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă (1925 – 1935)*, Societatea de Cultură Macedo – Română, 1935
- N. Negulescu, *Administrația în Dobrogea Veche*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003
- Mehmet Naci Önal, *Din folclorul turcilor dobrogeni*, Ed. Kriterion, București, 1992
- Petre Otu, *Cum am pierdut Cadrilaterul ?*, în „Dosarele Istoriei”, An VII, nr. 1, 2002
- P.P. Panaitescu, *Origin of the Population in the New Dobrogea*, Ed. Bucovina, București, 1940
- Steluța Pârâu, *Policromia etnică în Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, Serie Nouă, Nr. 1, An II, 1997
- Steluța Pârâu, *Dobrogea – coordonatele unei zone de locuire interetnică*, în „Steaua Dobrogei”, Anul II, nr. 6 – 8, 2000, Tulcea

- A.N. Pineta, *Cetățenia română în Dobrogea nouă*, în „Analele Dobrogei”, An XIX, vol. II, 1938
- Gh. Platon, *Dobrogea*, în *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, Ed. Enciclopedică, București, 2003
- Angela Pop, *Urmări economico – sociale ale Tratatului de la Craiova Și rele , și bune ...* , în „Dosarele Istoriei”, An VII, nr. 1, 2002
- Paulina Popoiu, *Antropologia habitatului în Dobrogea*, Ed. Oscar Print, București, 2001
- Valentina Postelnicu, *Industria județului Tulcea în perioada 1918 – 1948* , în „Steaua Dobrogei”, Anul II, nr. 6 – 8, 2000, Tulcea
- Valentina Postelnicu, *Mocanii în nordul Dobrogei*, în Buletinul de cultură istorică „Tafrali”, Anul I, nr. 1, 2001, Tulcea
- Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998
- Ioan N. Roman, *Proprietatea imobiliară rurală din Dobrogea. Condițiunea ei juridică în legislația otomană, română și bulgară*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Cultura Națională, București, 1928
- M. Roman, *Iredenta bulgară în Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, An XVI, 1935
- M. Roman, *Studiu asupra populației turcești din Dobrogea și sudul Basarabiei*, în „Analele Dobrogei”, An XVII, 1936
- I.I. Sassu, *Din etnografia satului Fântânelele – Inancișme din județul Constanța*, în „Analele Dobrogei”, An XI, 1930
- Romulus Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Ed. Ziarul „Universul“, București, 1928
- Horia Stinghe, Cornelia Toma, *Despre germanii din Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2007
- D. Stoicescu, *Justiția românească în Dobrogea*, în *** *Dobrogea. 50 de ani de viață românească*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003
- Dumitru Șopu, *Populația Dobrogei până la războiul de independență*, în Buletinul de cultură istorică „Tafrali”, Anul I, nr. 1, 2001, Tulcea
- Orest Tafrali, *Apărarea României Transdanubiene în străinătate*, în „Analele Dobrogei”, An II, Nr. 1, 1921

- Simion Tavitian, *Armenii dobrogeni în istoria și civilizația românilor*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2003
- Gh. Zbucnea, *Cadrilater = Dobrogea de Sud*, în „Dosarele Istoriei”, An VII, nr. 1, 2002